A KOLOZSVÁRI

UNITÁRIUS KOLLÉGIUM

(PAPNEVELŐ INTÉZET, ÁLL. SEG. FŐGIMNÁZIUM, ELEMI ISKOLA)

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1909—910-IK ISKOLAI ÉVRŐL.

SZERKESZTETTE:
Dr. GÁL KELEMEN,
IGAZGATÓ.

A THEOLÓGIAI RÉSZT:
Dr. BOROS GYÖRGY,
DÉKÁN.

XXXI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT,
NYOMATOTT GÁMÁN J. ÖRÖKÖSÉNÉL
1910.

A KOLOZSVÁRI

UNITÁRIUS KOLLÉGIUM

(PAPNEVELŐ INTÉZET, ÁLL. SEG.
FŐGIMNÁZIUM, ELEMI ISKOLA)

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1909—910-IK ISKOLAI ÉVRŐL.

SZERKESZTETTE:
DR GÁL KELEMEN,
IGAZGATÓ.

A THEOLÓGIAI RÉSZT:
DR. BOROS GYÖRGY,
DÉKÁN.

XXXI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT,
NYOMATOTT GÁMÁN J. ÖRÖKÖSÉNÉL
1910.

Vári Albert vallástanár beiktatása.

Ima.

Mondotta: Gálfi Lőrinc.

Isten, mennyei jó atyánk! Leborulunk előtted, hogy imádjuk a te nagyságodat. Tudjuk, hogy neked nincs szükséged a mi imánkra és hogy a mi szavaink semmit sem adnak a te tökéletes dicsőségedhez; nekünk azonban szükségünk van a te jelenlétedre és jó minekünk elmerülnünk a te végtelenséged szemléletében.

Mik is vagyunk mi, atyánk, a te arcod előtt és miért gondolsz te reánk a te végtelenségedben? A te „legyen" szavadra állott elő a nagy mindenség és akaratodra van, vagy múlik el belőle az ember: mi pedig gyengék vagyunk, Istenünk, kik nem tudunk életünkhöz egy napot, avagy csak egy órát is hozzáadni.

Közeledhetik-e a teremtett a teremtőhöz? Lehet-e a gyarlóból tökéletes? Láthatja-e a véges végtelent? Ezek a kérdések foglalkoztatják elménket ez órában, ezekre várunk feleletet tőled, Istenünktől. Hisszük, nagy Istenünk, hogy te jó atyánk vagy nekünk, ki gyermekeidet céllal teremtetted és részt adtál nekünk is a te végtelen dicsőségedből.

Tudjuk, hogy még távol állunk tőled, mint az ég a földtől, azonban érezzük, hogy a hozzád való közeledés életünknek egyetlen nagy feladata. Erre munkálunk egész életünkben, e hivatásunkat teljesítjük ez órában is.

Oh milyen jól esik a mi lelkünknek, hogy már nem vagyunk e nagy feladat kezdetén! Nagy szellemek, a te prófétáid lelkei lebegnek körülöttünk, kik megtanítottak már, hogy miképen kell neked szolgálnunk, mi a mi rendeltetésünk, és hogy nincs külömbség a mi akaratunk és a te akaratod, a mi dicsőségünk és a te dicsőséged, a mi életünk és a te életed között, hanem benned vagyunk, élünk és mozgunk és a mi lelki életünk a te lelki életed.

Érezzük, jó atyánk, hogy ez órában egyek vagyunk teveled, mikor a te céljaidat munkáljuk, mikor a te országodat, a jó és igaz országát terjesztjük e földön. Tudjuk, hogy te itt vagy most közöttünk, halljuk a te jóváhagyó hangodat, látjuk a te helyeslő intésedet. Vajha közöttünk maradnál életünknek minden órájában és hallanók a te bíztató és lelkesítő szavadat életünknek minden egyes cselekedeténél.

De gyengék vagyunk, Istenünk, erősíts minket a te nagy hatalmaddal, ingadozásunkat a te szilárdságoddal, homályos látásunkat a végtelen dicsőséged feltárásával. Hadd vezessen minket ez óra is közelebb hozzád, a mi örök célunkhoz. Küld el ezért a te szent lelkedet mindnyájunkba, de öntsd ki azt különösen a te elhivott szolgádra, kire országod terjesztését különösképen bíztad.

Kerestük már, jó Atyánk, a mi dicsőségünket rajtad kivül is. Állítottunk helyedbe más isteneket, hamis bálványokat, földi dolgokat, emberi csinálmányokat. Szolgáltunk földi hatalomnak és tekintélynek, vagyonnak és hírnévnek, írott betűnek és hamis tudománynak. Tüntesd el, Istenünk, ezeket a te egyetlen örök dicsőséged feltárásával.

A te lényeged a tiszta jóság, szeretet és igazság. Hadd lásson téged a te szolgád és mi is mindnyájan csak ezekben és semmi másban.

És ha munkánk megütközik; mikor a tudatlanság magára ölti a bölcsesség álarcát; mikor a nyers erő és földi hatalom szeretetnek akar feltünni; mikor az önzés az apostolok palástjába burkolózik; mikor a bűn és gazság vértanú szerepet ölt; mikor az állat akarja elfoglalni a te szent helyedet az oltárokon; mikor a gúny és rágalom a közönyösség és elbizakodottság diadalmat akarnak ülni fölötted; mikor az előitélet és babona, a megszokás és törvény bevehetetlen váraknak tünnek fel a mi munkánk előtt: légy te, erős Isten, a te szolgáddal és velünk is mindnyájunkkal, hogy lehessünk erősek a példaadásban, a felvilágosításban és meggyőzésben szent fiadnak, a Jézusnak nevében. Amen.

Megnyító beszéd.

Mondotta: Kozma Ferenc, iskolai felügyelő gondnok.

Tisztelt Közönség!

A középiskolai nevelés és oktatás s tulnyomóan ez utóbbi tantervének, módszerének rendezése nehány évtízed óta annyira domináló törekvése lett a közoktatásügyi kormánynak s az általa keresztűlvitt törvényhozási intézkedéseknek, hogy az egyházak is, amennyiben középiskolát fenntartó jogaikhoz ragaszkodtak, legnagyobb erőfeszítéssel igyekeztek és igyekeznek ma is ez intézeteik külső és belső szervezésével eleget tenni azon igényeknek, amelyek jogaik érvénybentartásával szemben támasztattak. S csak amikor már áldozataik a kimerülés határához juttatták, vették észre, hogy tulajdonképeni egyházi érdekeik biztosítására még fontos tennivaló hárul reájuk. Hogy a közoktatás törvényesen körvonalozott feladatai megfelelhetnek ugyan a nemzeti és általános míveltség kivánalmainak, de az egyház különleges célja és érdeke: a vallásos nevelés sem maradhat eddigi állapotában, ha a középiskola egyházi jellegét nemcsak címben, de lényegben is biztosítani s így a ráfordított áldozatokat indokolni és gyümölcsöztetni akarjuk. Mert a középiskolai ifjúság sokoldalú foglalkoztatása és gyorsan fejlődő szellemi képességeinek fokozott igénybevétele könnyen eltereli figyelmét attól az eszmekörtől, amely korunk anyagira törekvéseiben amugy is a háttérbeszoríttatás veszélyének van kitéve. A vallásos eszmekör ez, amely régen uralkodott az elméken és sziveken s irányítója volt az erkölcsi életnek és közszellemnek, de ma már ezekkel együtt a hanyatlás tüneteit mutatja. Ezt pedig az egyház összetett kézzel nem nézheti, ha az emberiség sorsának intézésében vezető hivatásáról lemondani nem akar. Már pedig ezt nem akarhatja, mert akkor létjogosultságát tagadná meg.

A vallásos érzés az emberrel születik és fejlődik ugyan, de azt megtermékenyíteni és gyümölcsözésre érlelni a nevelés egyik nemes feladata.

E feladat sikeres megoldására tette az első határozott lépést egyházunk is a középiskolai vallástanári állás szervezésével, melynek betöltésére gyakorló lelkészeink egyik jelesét, *Vári* Albert atyánkfiát hívta el, akinek működése iránt a legjobb reményekkel eltelve, őt kolozsvári főgimnáziumunk tanári testületébe beiktatni gyűltünk össze s akit e testület és a felügyelőgondnokság nevében melegen üdvözölve, ezennel székfoglalójának megtartására tisztelettel felkérek.

Gondolatok a vallás mezejéről.

Székfoglaló. Tartotta: Vári Albert, vallástanár.

Utóbbi időben mind határozottabb hangok emelkednek úgy a nép-, mint a középiskolai vallástanítás ellen. A kifogások nagyjában a következőkben foglalhatók össze: Elég volt már a felekezetieskedésből. Sem nemzeti, sem általános emberi érdekek nem kivánják, hogy azok a dogmai választó falak, melyek az embert embertársától elválasztják, amelyek amúgy is roskadozó állapotban vannak, továbbra is fennmaradjanak. Ma más eszmék, más gondolatok mozgatják a világot. A jelen és a jövő nagy kérdései sokkal inkább elfoglalják az embert, minthogy a múlt hagyományainak a táplálására ideje és alkalma maradna. Különben is a múlt vallásossága olyan szomorú emlékeket fakaszt a modern lélekben, hogy jobb arra a feledés fátyolát borítanunk. Az új kornak nem lehet az a feladata, hogy a múltnak omladozó félben levő várfalait újra építse és megerősítse, hanem inkább az, hogy a romokat a boldogulás útjából eltakarítsa. Túl vagyunk már azon, hogy a vallásban és a vallás által keressük üdvünket. A vallás mezője már egy kihasznált és letarolt terület, amely többé nem ad ihletet a léleknek, nem termékenyíti meg a szivet. Oknélkül való azon az embernek minden munkája és fáradtsága. Elszáradt fa gyümölcsöt nem terem. Miután a vallás ege beborúlt, új világot kell megnyítanunk a lélek előtt s új területeket kell keresnünk, amelyeken tehetségeink érvényesülhetnek s amelyeken fáradságainkat méltó siker koronázza. Ott van a gazdaság, az ipar, a kereskedelem. Ezeknek tágas mezőit kell az emberi munka és szorgalom előtt megnyítani. Ott van a tudomány és szocializmus. Ezeknek eszméivel kell az emberi lelket megtermékenyíteni. Ezek mutatják és biztosítják jövő fejlődésünket és haladásunkat. A vallás, mint cél, idejét múlta, mint tanító és nevelőeszköz pedig hatását és befolyását elveszítette.

Sokkal általánosabbak ezek a hangok és sokkal mélyebben vésődtek be a köztudatba, minthogy fölöttük olyan könnyen napirendre térhetnénk. Annyival inkább figyelnünk kell reájuk, mert elfogulatlanúl vizsgálva a kérdést, nem mondhatjuk, hogy ezek a kifogások minden alapot nélkülöznek. Már pedig ma az igazságot sem máglyával, sem vérpaddal, sem inquisitioval elfojtani nem lehet. Hol van a helye a mai kor gondolat- és érzésvilágában annak a vallásnak, mely a hagyományok penészes és pórlepte várából kicsinylőleg szórja átkait a mi leglelkesebb törekvéseinkre s szivünk mélyéből fakadó igyekezetünkre? Hol van a helye annak a vallásnak, mely a csalhatatlanság bélyegét magára üttetve már előre kizárja a hit, a gondolat és a lelkiismeret szabadságát, amely megfosztva az embert Isten adta jogaitól a szolgaság börtönébe dobja? Mondhatja-e magáénak a mai kor gyermeke azt a vallást, amelynek nemcsak hogy egyetlen gyökérszála sincsen lelkében; de teljesen ellentmond a legemberibb törekvéseknek s útját állja erőink és tehetségeink érvényesítésének? Lelkesülhetünk-e azért a vallásért, mely a mi legszentebb jogainkat követeli áldozatul túlvilági üres igéretekért?

Ha tehát az érintett kifogások a vallásnak ilyen értelmezése ellen hangzanak el; ha tiltakozást jelentenek a dogmák és a vallás azonosítása ellen; ha a harcot és gyűlöletet tápláló felekezetieskedés ellen foglalnak állást: akkor mi is a maguk teljességében méltányoljuk azokat. Mert valóban ideje már, hogy széttörjük azokat a bilincseket, amelyek hosszú százéveken át fogva tartották a hitet és lelkiismeretet. Ideje már, hogy eltakarítsuk azokat a romokat, melyek a vallást világhódító útjában föltartóztatják. Ideje már, hogy a vallás folyamát megtisztítsuk azoktól a káros és fertőző anyagoktól, amelyek nemcsak hogy élvezhetetlenné, de a lelki életre nézve veszélyessé is teszik. A múlt hagyományai tiszteletet érdemelnek addig, amíg a jelen erejét acélozzák, a hit világát növelik, az önérzetet fokozzák s az életet megtermékenyítik. De azonnal eltérnek rendeltetésüktől, mihelyt birói szerepet akarnak betölteni, mihelyt csalhatatlanságot igényelnek maguknak; mihelyt a jelen jogos vágyait és céljait, igényeit és törekvéseit elfojtani akarják.

Az emberiség élete hasonló a folyton fejlődő és mindig átalakuló ember életéhez, aki egyéniségének határain belűl újabb gon-

dolatokat termel, újabb célokat tűz maga elébe és újabb eszményekért lelkesül. Ami boldogította a gyermeket, az nem elégíti ki a férfit és a miért küzdött a férfi, az nem nyújt örömet az öregnek. Más a hit, az érzés, a gondolat világa és más a lelkiismeret szava az ó-kor apostolainál, a közép-kor aszkétáinál és az új-kor bölcselőinél. A fejlődés, a mozgás, a folytonos átalakulás az élet. Az újabb célokról való lemondás, a fejlődni már nem tudó megállapodás, a csalhatatlanságot igénylő elfogultság a végelgyengülés jele. A vallás ereje nem az ősök hitéhez való vak ragaszkodásban, hanem a jelen igényeinek a fölismerésében, a lélek emelkedettségében, a szív szeretetében nyilatkozik meg. A vallás élete nem a dogmák és hagyományok föltétlen uralmában, hanem a folytonos *reformatióban* áll. Az a vallás, mely a maga külső formáit átalakítani nem tudja, olyan, mint az a mag, mely csiraképességét elveszítette. Az élet valódiságát mindenütt éppen az bizonyítja, hogy újabb meg újabb formákban és színekben nyilatkozik meg. A Homerosz költészete, a Michael Angelo művészete bármilyen tökéletes alakot mutasson, még sem igényelheti magának azt a befolyást, hogy minden következő kor költőjének és művészének csalhatatlan mintáúl szolgáljon. Sőt az emberiség költői és művészi szelleme annál nyilvánvalóbb, minél szebb és különbözőbb újabb alakokat teremt a maga számára. Hát a mi vallásos szellemünk teljesen kimerült vagy betöltötte volna a maga hivatását úgy, hogy az ősöktől örökölt vallási formát, mint egy élettelen rideg mumiát, bizonyos áhitattal és tisztelettel csak bámulnunk lehet, de érintenünk nem szabad? Hát a niceai, konstantinápolyi, laterani vagy a tridenti zsinatok örökre bezárták volna a vallási fejlődés útjait? Vagy akár a XVI. százbeli reformátorok vallását is úgy tekintsük-e, mint a vallási igazságoknak örök időkre szóló megtestesülését? Ezen megkövesűlt konzervativizmus ellen kiáltó bizonyság maga Luther, aki nyiltan hirdette, hogy minden iratát inkább megsemmisítené, minthogy általuk az utókor hitét és lelkiismeretét megkösse és bizonyíték Dávid Ferencnek fokozatos vallási fejlődése.

Azonban ez koránt sem azt teszi, hogy aki a vallás szolgálatára szánta magát, annak teljesen szakítania kell a múlttal. „Ami volt, most is vagyon“ — mondja a szentírás. „A multon épül a jelen“ — szól a költő. Jézus sem azért jött, hogy a törvényt

eltörölje. A legradikálisabb reformátor sem akarta a múlt folyamát futásában föltartóztatni. Mint a természeti, úgy a lelki világban is az események láncszemek módjára egymásba kapcsolódnak. A mi legszentebb igazságaink a múlt talajába mélyen beeresztik gyökérszálaikat. A mi hitünk, lelkesedésünk és buzgóságunk a múltból merítik táplálékaikat. Távol legyen hát, hogy akár a legrégibb múlt tiszteletreméltó hagyományait is eldobjuk azért, mert azok a mi felfogásunknak és izlésünknek többé nem felelnek meg. Ellenkezőleg fel kell támasztanunk a múltat, hogy általa gazdagabbá és termékenyebbé tegyük a jelent. Nemzeti történelmünk kincses bányáját nem azért aknázzuk, hogy fölidézzük a múlt harcait és küzdelmeit, hogy fölélesszük a lezajlott testvérháboruk tüzét, hanem azért, hogy a múlt lesújtó vagy fölemelő tanuságai a jelen és jövő nemzedéknek okulására szolgáljanak. A múlt irodalmának válogatott gyöngyeit nem azért tárjuk ki az ifjúság előtt, hogy általuk megkössük a lélek szárnyalását, hanem azért, hogy ihletet adjunk a költői emelkedésre. Mennyire tévednének hát azok, akik a múlt vallását úgy állitanák a jelen nemzedék elébe, mint az igazság csalhatatlan megtestesülését, mint a vallásos lélek mozgásának tilalomfáit, mint az istenség örök időkre szóló kijelentéseit. Valóban így a múlt kerékkötője lenne a jövő haladásának, a régi fény mellett elhomályosulna a jelen szövétneke, apáink igazsága elviselhetetlen bilincsként nehezednék a mi lelkünkre. De nem ez az életnek, a haladásnak és fejlődésnek útja és iránya.

Nekünk, amikor a jelen és jövő vallásosságát akarjuk ápolni, akkor is alá kell szállanunk a múltnak kiaknázhatatlan gazdag bányájába. Nem azért, hogy az ott talált drága kincsek lekössék lelkünket, hanem azért, hogy növeljék hitünket s fokozzák munkakedvünket. Mi a múltból, de nem a múltnak élünk. Bármilyen fantasztikus képek és csudálatos legendák közé legyen zárva Izraelnek ősi, vallásos történelme, de az ma is a romlatlan gyermeki lelket a *hitnek* kifürkészhetetlen szép birodalmába emeli. A mai kor gyermeke előtt bármilyen érthetetlen legyen a prófétáknak költészettel színezett írása és beszéde, de azért az táplálja a mi csüggedező *reményeinket* is. A Jézusnak fenkölt altruismusa, bármilyen lehetetlennek lássék korunk elfásult embere előtt, de azért élteti és gyámolítja a mi lankadó szeretetünket is. Az evangeliumi pél-

dázatok a maguk keresetlen egyszerűségükben emberi mivoltunkkal és keresztényi nevezetünkkel együtt járó *kötelességeinkre* tanítnak. Az apostolok hősies bátorsága és önfeláldozó lelkesedése az *igazság* mellett való tántoríthatlan kitartásra kölcsönöz erőt. A reformátorok és vértanuk élete és halála ma is a *lemondást* és az önfeláldozás fenséges erényét gyámolítja. Az egyházak történelme, a különböző korok vallási felfogásának fölelevenítése, a dogmák fejlődése és kialakúlása mind növeli *buzgóságunk* lángját s fejleszti hitünk világát. Így táplálja a múlt a jelent és jövőt. Így ölelkezik össze a múlt vallásossága a jelen erkölcsével.

Vallás és erkölcs! Itt ismét egy ütköző ponthoz érkeztünk, amely két táborra osztja azokat, akik e kérdéssel hivatásszerűleg foglalkoznak. Egyik oldalon vannak a dogmatikus teológusok, akik a teológiát elválasztani akarják az élettől, akik a vallást úgy tüntetik föl, mint egyesek kiváltságát, vagy a legjobb esetben úgy, mint az ünnepi ruházatot, melyet az élet hétköznapjain gondosan elzárva kell tartanunk. A másik oldalon vannak a független morál hivei, kik a vallással minden közösséget megtagadva, annak a létjogosultságát is kétségbe vonják. Így keletkezik egy áldatlan testvérháború, amelyben gondatlanúl fölemésztődik sok olyan erő, ami az emberiség jobbítására és boldogítására volna hivatva.

Keresztényi, vagy helyesebben Krisztusi alapon állva, a kettőt nem is választhatjuk el egymástól. Evangeliumi világításban a vallás és erkölcs nem csak mint édes testvérek, hanem mint egymással a legszorosabb kapcsolatban levő fogalmak jelennek meg. Embertársaink iránti kötelességeink teljesítése az alapja Isten helyes imádásának és tiszteléséinek. Vagyis Jézus az életet nem tudta elválasztani a vallástól s viszont a vallást sem az élettől. Mi a vallás a Jézus felfogása szerint? Nem tudás, nem ismeret, nem is puszta hít, nem bizonyos írott tételek elfogadása, nem üres szemlélődés, nem is csupán külső életnyilatkozat. Szeresd az Istent és szeresd felebarátodat — mondá ő. Ez a törvények összege s az élet legfőbb elve és iránya. Vallás és erkölcs egy közös forrásból: a szeretetből indul ki. A Jézus vallása a legszebb erkölcs s az ő erkölcse a legtisztább vallás. Mind a kettő a cselekedetekben megnyilatkozó szeretet. Egyiket sem külső okok vagy mesterségesen formált rendszerek növelik és fejlesztik, hanem a lélek mélységéből fakadó

érzelmek. Vagyis a „szívből származnak az élet cselekedetei“. Ezen az alapon az ész és a sziv, az érzés és a beszéd, a gondolat és tett, a hit és a cselekedet teljesen fedik egymást s az ember belső lénye és külső életnyilatkozata egy szépséges harmóniába olvadnak össze. Ezt a magasztos összhangot úgy a farizeusi képmutatás, mint az élettelen szenteskedés egyaránt megzavarja. De az emberhez egyik sem méltó; mert az ember „isten fia“, kinek hivatása, célja és rendeltetése a mennyei atya tökéletessége. Oh milyen szép vallás és egyben milyen fönséges erkölcs az, melyet a mi nagy Mesterünk lábainál tanulhatunk! Teremtsen bár a rideg teológia a dogmatizmus nevében a szellem fönségétől áthatott rendszereket; állítson elő a bölcsészet a független morál lobogója alatt a legösszefüggőbb elméleteket; a hitetlenség szele hervassza el körülöttem az élet legszebb virágait; vagy az elfogult vakbuzgóság milliókat ragadjon ki a mindennapi élet forgatagából a tétlen, álmadozó szemlélődésre: én mégis megmaradok a Jézusnak a lélek igényeire alapított erkölcs-vallási alapján; mert érzem, hogy emberi méltóságomat itt mutathatom ki, élethivatásomat itt tölthetem be, nagy rendeltetésemnek itt felelhetek meg.

Ha igazat kell mondanunk, azt az áldott egységet, melyet Jézus a vallás és erkölcs között teremtett, először a vallás nevében bontották föl. A vallás ugyanis azonosította magát az *egyházzal.* Az így keletkezett egyházi vallás a dogmákban bizonyos alakot öltött. A formákban elveszett a lényeg. A vallás nevében egy új érdek tolta magát előtérbe: az egyházi érdek. Többé nem az volt a kérdés, hogy mi szolgál az embernek üdvére, mi viszi előre az emberiség boldogúlását, hanem az, hogy mit kiván az egyház érdeke? Az egyházi vallás mellett egy, az általános emberi erkölcstől eltérő új erkölcstan fejlődött ki. Ahol pedig az emberi érzés és akarat az egyház által állított korlátokat áttörni akarta: ott az egyházi hatalom a legválogatottabb fegyverekkel vette fel a harcot. A máglyák, vérpadok, börtönök és az inquisitio rémes pusztításai beszélnek az egyenlőtlen háború borzalmairól. Az egyháznak a vallás nevében vezetett eme fölényeskedő túlkapásai természetszerűleg teremtették a független morál apostolait. Egyben pedig eljátszotta azt a jogát, hogy a vallásnak csalhatatlan képviselője s az erkölcsnek elfogulatlan bírája lehessen.

A reformáció, midőn a *hitet* tette a vallás és erkölcs alapjává, részben az egymástól oly messzire eltávozott két testvér egyesítését is célozta. Azonban a hit, mely az összefoglaló cement szerepére volt hivatva, a maga túlhajtásaival választóvonallá lett a vallás és erkölcs között. Az unitárizmus, midőn az embert eszével és lelkiismeretével együtt kiemelte az egyházi hit útvesztő mélységéből; midőn visszahelyezte méltósága magaslatára s emberi jogainak a birtokába juttatta: akkor rálépett a Mester által mutatott fundamentumra; akkor érvényt szerzett annak az evangeliumi igazságnak, hogy a vallás és erkölcs gyökérszálai ugyanazon talajból: az emberi szív és lélek mélységeiből táplálkoznak. Vagy alkalmazkodva a Jézus szavaihoz, az Isten és emberek iránti szeretetből származó élet az igazi vallásos és erkölcsös élet. Így aztán vallás és erkölcs az egyénben ismét egy szép harmóniába olvadnak össze. Az egyház magasztos feladata az, hogy ezt a szép összhangot elősegítse s annak kifejtésére a rendelkezése alatt álló eszközökkel közremunkáljon. De létjogosultsága azonnal megszűnik, mihelyt az ősi intézményekhez és hagyományokhoz való merev ragaszkodása miatt magát túlszárnyaltatni engedi s a fejlődés és haladás örök törvényeinek ellene szegül. Vallás, erkölcs és egyház többé nem azonosítható. Az egyház külső szervezet, mely változik, módosúl, átalakúl, sőt meg is semmisülhet, a vallás pedig a maga igaz lényege szerint megmarad örökre. Az egyház nem szüli a vallásos lelkeket, hanem a vallásos lelkek alkotják az egyházat. Az egyház nem cél, hanem a vallásos és erkölcsös élet eszköze.

Aki egyszer erre a magaslatra eljutott, aki a vallás külső alakja és lényege között a külömbséget felismerte: annak a *kultúra* bármely előrehaladott fokán sem támadnak lelkében ellentétek a vallás miatt. Itt a vallás nem lehet ellensége a tudománynak s a tudomány sem támadhat a vallás ellen. Itt nem találhat táplálékot az a felkapott gondolat, hogy a vallás csak a tudatlansággal jár egy úton, mig a kultúrában előre jutott modern ember túlhaladta a vallás álláspontjait. A vallás is a kultúra egyik megnyilatkozása. S a kultúra emelkedése a vallásra is tisztítólag és fejlesztőleg hat s azt az érzéki burkolattól megszabadítva szellemibbé teszi. Igaz, hogy a haladó idő kirostál belőle sok olyan alkatrészt, amit addig lényegéhez számítottak; de ezzel a vallás csak látszólagos veszte-

séget szenved. A valóságban pedig fejlődik és előrehalad, mint a művészet, mikor a múltnak sallangos és bizarr ötletekkel tejles, természetellenes formáit, a jelen kor izlésének megfelelően egyszerűsítette. Avagy hanyatlott-e a mi vallásosságunk az által, hogy többé a csudákban hinni nem tudunk? Sőt nem erősebb-e az a hit, mely külső csudajelek nélkűl is megtalálja Istent? És hanyatlott-e a mi erkölcsünk az által, hogy a Jézus istenségét megtagadtuk? Sőt nem fokozódik-e a mi erkölcsünk az által, hogy őtet, mint az igaz ember eszményképét szüntelen magunk előtt látjuk s az ő emberies életét megvalósítani igyekszünk? A szentháromság hagyományos formájának eldobásával veszítettünk-e valamit a mi vallásos hitünkből? Avagy veszteség-e az, mikor a gyermek a képzeletszülte dajkamesékből kiábrándulva úgy ismeri meg és úgy fogja fel az életet, amint van? Az igaz vallásnak nincsen hát semmi oka akadályokat gördíteni a szellemi előhaladás és fejlődés útjába; nincsen semmi oka átkot szórni a tudomány vivmányaira és a kultúra áldásaira. Ellenkezőleg örömmel és meleg szeretettel kell fogadnia az emberi szellem erejének minden újabb megnyilatkozását, mint a természet a felkelő napot, mely világosságot, életet és tenyészetet hoz magával.

De a vallás és tudomány jórészt már meg is kötötte a fegyverbarátságot. Kezd a köztudatba is átmenni, hogy mind a kettőhöz az emberiség legszentebb érdekei fűződnek, hogy nem egymás ellen, hanem együttesen küzdve építhetik a kultúra templomát. Azonban a vallásnak egy újabb nagyhangú ellensége tünt fel a látóhatáron, amelynek neve: *modern szocializmus.* Ha a szocializmus, amint ezt egyik gyakorlati nyilvánulásában: a szocialdemokráciában látjuk, azt tűzte feladatáúl, hogy a társadalom rendjét könnyelműen felforgassa, hogy egyeseket és osztályokat jogfosztásra ítéljen azért, hogy nagyhangú vezetőit uralomra juttassa; hogy a népuralom jelszava alatt az igazság és méltányosság határait dúrva kézzel széttépje és lábbal tiporja; hogy a szeretet helyett a mindennapi kenyér kérdését tegye az élet középpontjává s a cselekedetek rugójává; hogy az eszményiség egéből a föld sarába rántsa le az embert; hogy gúnyt űzzön legszentebb hagyományainkból s nevetség tárgyává tegye legvitálisabb érdekeinket: akkor igenis magával szemben találja a vallást, mint elszánt ellenfelet, amelynek lesz annyi ereje, amennyivel föl-

tartóztathatja a fékevesztett szenvedélyek uralmát s megakadályozhatja az igazságtalanság eláradását. Vagy ha a szocializmus azt tűzte ki célul, amint ez egy másik nyilvánulásában: a keresztényszocializmusban látszik, hogy az embert és a társadalmat felekezeti szempontok szerint osztályozza; hogy egy felkapott jelszó alatt a régi bűnöket takargassa s a képmutatás szellemét ápolja: akkor ismét magával szemben találja a vallást, az igazi Krisztusi vallást, mely az embert mindennél többre becsüli s amelynek lesz annyi ereje, hogy a hamis jelszavak uralmát megtörje s az ember eszményét elhomályosulni ne engedje. De ha a szocializmus azt akarja, amit tartalma és igaz jelentősége szerint akarnia kell: hogy a testvériség nagy gondolata átmenjen a való életbe; hogy a társadalmi választó falak leomoljanak; hogy mindennemű emberi munka egyenlő méltánylásban részesüljön, hogy az ember magában és másban is legtöbbre becsülje az emberi méltóságot, hogy a szeretet, béke és méltányosság varázshatalma alatt begyógyúljanak a társadalom sebei és egy megifjúlt, testben és lélekben megerősödött, új társadalom keletkezzék, melyben nincsenek üldözők és üldözöttek, beavatottak és kitagadottak, hanem csak emberek ugyanazon jogokkal és kötelességekkel: akkor igenis lépten-nyomon ott találja, mint hűséges fegyvertársat a vallást, mely az *„istenországa“* munkálásával ugyanazt a célt szolgálja, ugyanazon eszmény felé halad.

Amint e vázlatos fejtegetésből is kitűnik, a vallás nem a mindennapi élettől elzárt, külön terület, amelyen csak a beavatottaknak van szabad mozgása, hanem közkincs, melynek fénye bearanyozza az egész életet. Nem egy megrozsdásodott ócska fegyver, melynek csak a múlt emlékei között van helye, hanem erőforrás, melyből az emberi munka, a létért való küzdelem és a cél felé való törekvés kap újabb és újabb táplálékot. Nem bilincs, mely a lélekre nehezedve megköti annak a szárnyait, hanem világosság, mely a fejlődés és haladás útjait mutatja. Nem képzelődés, mely a való világból ismeretlen egekbe ragad, hanem a legszebb valóság, amelynek gyökérszálai az emberi kebel mélységeiben vannak. A maga lényege szerint láthatatlan, de titkos szálakkal átszövi az egész életet, mozgatja az emberi cselekedeteket s vezeti a történelmet.

A vallás és az ember viszonyát vizsgálva felelnünk kell még egy napjainkban sokat hangoztatott kérdésre. Vajjon a vallásosság

megállást vagy visszaesést jelent-e az ember lelki világában? És a vallás akadályúl szolgál-e az embernek hivatása betöltésében s a fejlődés örök törvényének a megvalósításában? E kérdésre a fentiek után a felelet nyilvánvaló. Hanyatlás-e az *a hit*, mely az embert a legfőbb tökéletességhez emeli s hozzá hasonlóvá lenni segíti? Hanyatlás-e az *a hit*, mely az embert nagy tettekért hevülni s kevéssel megelégedni, az igazságért küzdeni s a szenvedés keresztjét hordozni, az erény útján el nem fáradni s embertársainak megbocsátani, önbecsét érezni s magát megalázni tanítja? Visszaesést jelent-e világunkban a *szeretet*, mely az önzés határain felűl emelve, másokért élni, a közboldogságot terjeszteni, az életet megtermékenyíteni, a békesség országát elősegíteni, a testvériség nagy gondolalát megvalósítani indít? Visszaesést jelent-e az a láthatatlan *erő*, mely indulatainkat és szenvedélyeinket megfékezi s az emberben az embert diadalra juttatja? És visszaesés-e a mi lelki világunkban az a megmagyarázhatlan *érzelem*, mely az élet sötét óráiban, a megpróbáltatások tüzében, a csalódások omladékai között is bízni és remélni tud egy jobb jövőben? Gazdagabb-e egy hitetlen, rideg és vallástalan lélek, mint a vallásosságtól fölmelegűlt kebel s a minden jóért dobogni tudó sziv? Sőt úgy vagyunk meggyőződve, hogy azok az érzelmek és erők, amelyeket a vallás neve alatt foglaltunk össze, töltik meg az ember nevét a kellő tartalommal. Vegyük el ezeket az embertől s nem marad egyéb belőle, mint az állat durva ösztönökkel és testi vágyakkal.

Azért hadd állítson elő és teremtsen az idő különbnél különb emberfogalmakat; ruházza föl azokat a szépség és kiválóság minden elképzelhető jegyével; de mi a legszebbnek és legigazabbnak tartjuk a kereszténység által fölszínre hozott emberfogalmat, amely röviden úgy fejezhető ki, hogy az ember *„istenfia“*, telve érzéssel és eszménynyel, hittel és szeretettel, akarattal és engedelmességgel, bizalommal és alázatossággal. És hadd mutasson föl a történelem nagy alakokat telve a tudás minden kincsével, a világhódítás minden talentumával, a bölcseség fényével, az akarat erejével, a szorgalom hatalmával, a költészet és művészet ihletével: mi mégis, amikor az ember eszményképét óhajtjuk látni és láttatni, reámutatunk a Jézus Krisztusra mondván: „Imé az ember!“

Igy fogva fel a vallást, önkényt elesnek azok a kifogások,

melyek a vallásos érzelem ápolása és fejlesztése ellen emelhetők. Sőt a vallásos nevelés oda emelkedik, amivé lennie kell, hogy mutassa az általános nevelés *célját* s az ifjúság lelkébe oltott eszmények által őket a szó igaz értelmében vett *emberekké* lenni segítse.

Ime, kedves ifjúság, én a vallás neve és címe alatt nem valamely az emberi lélekre nézve idegen tant akarok a lelkekbe plántálni; a léleknek szabadságát a múlt hagyományai által megkötni nem célom; a felekezetieskedés tüzét szítani nincs szándékomban; a vallás nevében a kultura áldásai és a tudomány vívmányai ellen hadat üzenni nem óhajtok. Mindezek a vallásnak jól felfogott érdekei ellen volnának. Célom az, hogy egyéb tanúlmányaik mellett a vallásos érzés melegségével, az Istenben való bizalom erejével és az emberek iránt való szeretet teljességével is gazdagabbá tegyem lelküknek tárházát. Ez az én vallásom, melyet bízó lélekkel, igazán hírdettem eddig s amelyet az önök lelkébe átűltetni akarok azután. Mert meggyőződésem szerint csak ennek a birtokában állhatják meg helyüket az életben. Ez szór fényt útjukra s ez ad erőt, hogy pályájukat nemesen futhassák, céljaikat elérhessék s az emberi szép névnek megfelelhessenek. Ilyen irányú törekvésemben bizton számítok lelkes törekvésükre.

Minthogy pedig az egyház, amelynek szolgálatában állok, a lelki szabadság jegyében született s fejlődése és virágzása is ehhez van kötve: bízalommal kérem munkásságomhoz az egyházi és iskolai elöljáróság, valamint szeretett kartársaim jóakaratú támogatását.

— — —

Udvözlő beszéd.

Tartotta: dr. Gál Kelemen, igazgató.

Mélyen tisztelt közönség! Kedves kartársunk!

Hivatalos állásomból folyólag nekem jutott az a szerencse, hogy életednek e kimagasló napján a tanári kar s a magam nevében üdvözöljelek. Teszem ezt annál szivesebben, mert mi mindig nagyra becsültük eddigi hivatásod körében kifejtett működésedet s azon rövid idő alatt, mióta sorsod a mi körünkbe vezetett, megszerettük benned az embert, a jó barátot, intézetünk, a tanári kar és a tanuló ifjúság testi és lelki érdekeit szivén viselő, minden iránt melegen érdeklődő tanárt. S midőn őszinte szívvel kifejezem azon való örömünket, hogy testületünkbe fogadhatunk s neked ezutáni működésedre is sikert és áldást kivánunk, tulajdonképen el is végeztem kötelességemet, melyet ez alkalom elém szab.

Mégis engedjék meg nekem, mert csábít az alkalom, hogy egy kérdést felvessek s ha lehet, feleletet keressek reá.

Egyik ilyen probléma *a vallás és iskola* kérdése, vagy közelebbről fogva a kérdést: tanítható-e és tanítandó-e a vallás az iskolában? Ne méltóztassanak megütközni a kérdés fölvetésén. Aki az iskolát csak a maga mindennapi élete munkájában és csak robotképen szemléli, az előtt fölöslegesnek, kákán bogot keresésnek tetszhetik a kérdés föltevése. Már hogyne volna tanitható és tanítandó a vallás? Hiszen Magyarországon nincs iskola, melyben ne tanitanák s nincs ember, akinek ez a kérdés egyáltalában eszébe ne jutott volna, olyan természetes és magától érthető, hogy a vallást lehet is, kell is tanítani.

Ámde a külföldön ez a kérdés a legélénkebben tárgyalt, a legtöbbet vitatott kérdések közé tartozik. Franciaországban a vallás-

tanítást kiküszöbölték az iskolából. Amerikában és Angliában sok helyen annyira korlátozták, hogy felekezeti vagy konfesszionális vallástanítást nem tűrnek, csupán erkölcsi, egyetemes emberi, ethikai tanítást.

Kétségtelen tehát, hogy itt egy nagy és nehezen megoldható kérdéssel állunk szemben s eljő az idő, mikor le kell számolnunk vele.

Hogy a kérdést megérthessük s a feleletet rá megkísérthessük, a vallás fogalmával kell tisztába jönnünk. Én úgy érzem, hogy vallásról kétféle értelemben beszélhetünk: t. i. *alanyt és tárgyi* értelemben. *Tárgyi* értelemben a vallás magában foglalja a vallás külső formáit, szertartásait, azoknak a történelmi mozzanatoknak ismeretét, amelyek között a létező egyházak kialakultak. Ez az ismeret az értelem dolga, mert képzetekből, gondolatokból alakúl s ennélfogva kétségtelen, hogy a tárgyi értelemben vett vallás tanítható. Ebben mindnyájan megegyeznek, habár megfontolandó nehézségek itt is vannak. Egyik ilyen nehézséget röviden megemlítem

A vallási tudást t. i. az egyházak történelme és a bibliai iratok nyújtják. Már most az egyházak történelme, a bibliai iratok magyarázásra és értelmezésre szorúlnak. A magyarázat pedig egyénenként és felekezetekként igen különböző. Ki döntse el, hogy milyen legyen a magyarázat? Az egyház? Lehet-e az egyház ebben a kérdésben pártatlan és elfogulatlan bíró? Hiszen sokszor azt látjuk, hogy az egyház a maga hivatalos felfogásával harcban áll a vallási tudomány eredményeivel. Más tudományoknál a tanítót nem köti egyéb, mint a tudomány eredményei. Amít a tudomány megcáfolt, azt többé tanitania nem szabad. Lehet-e ez másképp a vallásnál?

Itt is szükség van egy legfőbb tekintélyre, csak az a kérdés, hogy melyik ez a legfőbb tekintély: az egyház vagy a vallástudomány? Mi, unitáriusok, hála istennek, abban a kellemes helyzetben vagyunk, amint a székfoglalóból is hallottuk, hogy nem fenyeget az egyház részéről anathema, ha a vallástudományt fogadjuk el legfőbb birónak.

Kétségtelen tehát, hogy a tárgyi értelemben vett vallás nemcsak tanitható, hanem tanítandó is, mert kulturánknak annyira jelentékeny alkotó része, a világtörténelem némely korszakainak annyira megszabja egész arculatát, hogy erről az iskola jelentékeny kár nélkül nem mondhat le.

Más és nehezebb kérdés az, hbgy vajjon *az alanyi értelemben vett vallás,* az, amit confessionak nevezünk, tanítható-e? Mert mi is a vallás ebben az értelemben? Mindaz, ami az egyénben él, az ő hite vagy hitetlensége s e hit hatása az ő egész szellemi, erkölcsi és érzelmi életére. Tudhat valaki nagyon sokat a vallásról és azért lehet nagyon kevéssé vallásos. A hit felűl áll minden értelmi korláton, minden bírálaton, és igazsága egyedűl abban áll, hogy megvan.

És most az a kérdés. hogy vajjon a vallástanítás a mai formájában képes-e, tud-e ilyen hitet teremteni? Ma már elmúltak azok az idők, mikor a hit egységes volt. Még ugyanazon egyházban is mindenki mást hisz. Kérdezzük meg csak ugyanazon dologról egy vallásfelekezethez tartozó nehány ember hitét. Bizonyosra veszem, hogy nem találunk két egyforma véleményt. Ma nem esküszünk meg bármiféle hivatalos credora. Nem kevesebb azért ma a hit, mint régen; csak nem olyan egyforma, hanem végtelenűl egyéni. Ezt a sokféle hitet irányítani, végtelenűl nehéz; igaz azonban, hogy méltóbb feladat az emberhez.

Mert ki határozza meg, hogy mit kell hinni és hol kezdődhetik a kétely? S ha már megszületett a kétely, szabad-e azt az iskolának elnyomni? Ez ellenkeznék minden más tárgynál követett eljárásunkkal.

És fakaszthat-e, teremthet-e hitet a vallástanítás a gyermek lelkében? Hiszen ez az egyéni hit nem az értelem, nem is tisztán az érzelem, nem is az akarat dolga. Az valami titokzatos módon keletkező rezzenése a léleknek. Lehet-e ezt tanitani? Alig hinném!

De sugalni, szuggerálni igen. Az egyháztörténelem s az élet is arra tanít, hogy erősen vallásos, hivő egyének vallásosságot lehelnek egész környezetükre. Ez a vallásos hivő világnézet, mint valami átható, titokzatos fluidum terjed el körükben s bejár és átitat mindenkit, aki az illető hatása körébe kerűl.

Ebből már két következtetést vonok le. Egyik az, hogy vallásos gondolkodók élete fejlődésével sokkal behatóbban, sokkal közvetlenebbűl kellene foglalkoznunk, mint eddig tettük; lehetőleg saját írataikat, vallomásaikat kellene olvastatnunk, hogy a tanulók is átéljék azokat a nagy fordulókat, azokat a nagy lelki rázkodásokat, amelyek a Saulusokból Paulusokat csináltak, hogy érezzék azokat

a lelki katharsisokat, amelyekkel egy egy erős hit, egy-egy tiszta meggyőződés kialakulása jár.

A másik az, hogy a vallástanító maga is lelke mélyéig vallásos legyen. Vallásos szülők és tanítók a gyermekben közvetlenűl saját életük mindennapi példájával vallásosságot ébresztenek. Olyan tanítónak, aki maga nem hivő és nem vallásos, nem volna szabad vallást tanitania. Ezzel tartozik legelső sorban saját lelkiismeretének, azután a tanulónak, végűl pedig magának az iskolának.

Szerény nézetem szerint ez a főkövetelmény egy vallástanárral szemben. S minthogy eddigi működésed ennek a követelménynek megfelel, mi megnyugvással bízzuk az ifjúságot a te hivő lelkedre és szeretetedre. Ismételten és őszinte szívvel üdvözlünk s működésedre Isten áldását kérjük.

Nagy Lajos.*

1828—1910.

1900 dec. hó 1.-én vonult nyugalomba. Az évek terhei miatt egymás után vonult félre áldásos társadalmi, közéleti és végűl egyházi tevékenysége színteréről. De az iskolával az érintkezést mindig fenntartotta. Ünnepélyeinken résztvett, sokszor szíve sugallatából, sokszor mint a főhatóság kiküldöttje. A tanulók előhaladása iránt érdeklődött. Közvetítette néhai boldog emlékű jóltevőnk *Bulyovszkyné* kegyes adományait, akit nehány hónap mulva a halálba is követett, s örült, ha egy nehány szegény tanulónak boldog és gondtalan karácsonyi ünnepet szerezhetett.

Már a nyáron láttuk, hogy gyöngélkedik. Panaszkodott képességei fogyatkozásán. De jóságos mosolya ott ült rózsás arcán még utolsó napjaiban is. A virágfakasztó máj. 19.-én d. u. 1 órakor halt meg pár napi szenvedés után.

Temetésén impozáns módon nyilvánult meg hatóságok, testületek s a társadalom részéről a részvét. A tanári kar emlékezetét jegyzőkönyvébe iktatta, özvegyének testületileg fejezte ki részvétét, gyászjelentést adott ki s az egész ifjúsággal résztvett temetésén, ahol a sírnál e sorok írója mondott a kollégium, az ifjúság és a kolozsvári tanári kör nevében bucsúbeszédet.

Hála és elismerés legyen szellemének törhetetlen magyarságáért, a lelkünkben még most is zsongó, rajzó sok kedves diákemlékért; hála és köszönet a gondviselésnek, hogy örökké fiatal lelke lendülésein melegedhettünk és lelkesűlhettünk, hogy sugalló egyénisége varázsát oly hosszú időn át annyiszor élvezhettük.

Emlékezete élni fog közöttünk! Legyen csöndes pihenése!

* L. életrajzát az 1900 901. évi értesítő 8—13. l.

Kanyaró Ferenc.

Az *Unitáriusok Magyarországon* egyik mennyei gyönyörűséggel vagdalkozó lapján van egy arckép, egy beszédes, egy áruló arckép. Egy szinte félelmesen okos fej: fent csupa homlok, lent akaratos állat borító szakálerdő, melynek selymes-szőke simaságára és szelídségére durván rácáfol a szálaknak mesterkélt fegyelmezettsége; közbül a gyakori remegtetéstől tágra nyilt orrcimpa, melynek eleven feszültsége csaknem nyugtalanító ellentétben áll a pápaszemét levetett szempár bágyadt révedezésével. Maga a rajz is olyan ellentétet lehellő, mint az arc: csupa stilizálás, csupa imperátor-imitáció, s mégis annyira egyéni, annyira jellegzetes, annyira igaz, hogy szinte megdöbbent. Aztán az a sajátságosan révedező tekintet! Azt hinné az ember, befelé néz, ha széleinek gyanakvó hunyorgatása el nem árulná, hogy most is résen van, hogy behúnyva is őrt áll. Ki ez az ismerős arc? Az aláírás azt mondja: *effigies Georgii Blandratae*. Lehet. De aki látta és megfigyelte valaha a leckét kikérdező Kanyarót, az nem Blandratát, hanem Kanyarót fogja látni és fölismerni benne. Ilyen lehetett volna Kanyaró — ha megéri — 55 éves korában. Az unitárius hitelvek nagyhírű kovásza, ágense és liferálója egyszemélyben, a síma olasz doktor így kerül a véletlen pajzán szeszélye folytán egy gyékényre tetteinek megéneklőjével, a magyar történetíróval. Nem nagy eset, de aki az arcvonásokban keresi és találja meg az embert, az elgondolkozhatik rajta s ha nem fél az összevetéstől, akár messzemenő következtetést is vonhat belőle.

Kanyaró túlontúl is szerette az ilyen egybeállításokat és összevetéseket, amiket a véletlen szeszélye kinál föl alkalmi

hídverésre. Többet szeretett kiolvasni belőlük puszta esetlegességnél. A saját maga életrajzát is pl. így kezdte volna: A Kazinczy esztendejében születtem kerek száz évvel a legíróbb író szittya után 1859-ben a lelkiismereti szabadság klasszikus földjén, ott helyben, Tordán. S mi helyette úgy folytathatnók, hogy Kazinczy és Dávid, a két nagy Ferenc, tartotta irodalmi keresztvíz alá a kis Ferencet, a székely lófő család ivadékát, hogy rettenthetetlen janicsár-katonát neveljenek belőle a maguk vitézkedő hadserege számára. Mert Kanyaró Ferenc az volt, janicsár. Embert és írót ezzel a szóval lehetne benne a legtömörebben jellemezni.

Hogy lett azzá, életrajzából könnyen kiolvasható. Előbb Kazinczynak esküszik föl. Nemes becsvágy ébredez benne már mint gyerekifjúban. Az iskolai önképzőkör, mely első diadalának a tanúja, hol első vitézi tornáját izzadja, szűk már az ő nyomdafesték után vágyó lelkének. Ám ahogy a dicsőségbe belekostól, elvesz számára a világ, elzárja az iskola négy fala. Papnak készül s a tanfolyamot is elvégzi, de hosszas seniorsága alatt úgy oda nő az iskolához, hogy végre is nem tud megválni tőle: tanárnak csap föl. Határozottabb irodalmi ambiciók is sarkalják az új pályaválasztásban: nagybátyjának, a *történetíró* Kővárynak, a koszorúja s a saját hajlamának és tehetségének fölismerése. Ekkor eszmélt tudatára, amint bizalmas körben mindig büszkén emlegette, hogy a maga erején kell megtanulnia, verejtékes pennarágással az írás mesterségét. Megtanulta. S midőn apróbb tanulmányai után Zrinyi-életrajz-tervezetéért az Akadémia koszorúja is integetett feléje: Kazinczy joggal sokat várhatott a nagy lendülettel előrobbanó janicsártól.

Csakhogy a másik Ferenc is *tartotta a just* a fiúhoz.

Kanyaróról szóló cikkében dr. Borbély István (Unitár. Egyház. 1910. ápr. 15.) világosan kifejti, de *Unitár. Történetírás és Kálvin-orthodoxia* című könyvében Kanyaró maga is elmondja nagyjában, mi ragadta őt az irodalomtörténeti búvárkodástól az egyháztörténelem munkásai közé. A hetvenes években föltámadt Kálvin-orthodoxia vaskalapos szűkkeblűsége és elfogultsága szenteskedő lesajnálással tolta félre útjából a még mindig élni merészkedő unitárizmust. Feleletben nem volt hiány, sőt már a kedélyek is mintha csillapulóban lettek volna, de Kanyaró önmagát tagadta volna meg, ha a maga részéről is bele nem szól a vitába. Tombol a harc s éppen a

rátermett janicsár maradjon otthon? Éppen a legerősebb fegyver maradjon kihúzatlanúl? Legerősebbet mondtam s leggyilkolóbbat értek rajta. Aki a tordai kálvinista torony lehúzásának kacagtató historiája alatt látta először nyomtatva a nevét 17 éves korában, annak ugyancsak gyakorlottnak kellett lennie a *lehúzás* nem éppen krisztusi szelídségű mesterségében, az ezt a mesterséget művészetté fejleszthette. Szegény Kálvin-orthodoxia, ugyancsak emberére talált Kanyaróban. Orthodoxiát a XVI. század óta még úgy szét nem szedtek, embert még úgy *meg nem dolgoztak*, mint Kanyaró az ő ellenfeleit, a két Révészt. A megtámadottból támadó lett, dühös fanatikus, engesztelhetetlen janicsár-vitéz, ki a véreb szomjúságával rohanja meg ellenfelét s kannibáli őserővel és kegyetlenséggel sarabolja-darabolja. A két Révésszel való vitája életének legnagyobb szenzációja volt. Legértékesebb s legmaradandóbb alkotását, az *Unitáriusok Magyarországon*-t, a vita első hullámverései csak éppen hogy érintik, de leglelkéből-lelkezettebb művét, a már említett *Unit. történetírás és Kálvin-orthodoxiát,* melyet írója ép elmével is élete legkiválóbb alkotásának tartott, olyan műnek, melynek egyes sorait saját bevallása szerint később sem tudta könnyezés nélkül olvasni, élvezhetetlenné, magát a szerencsétlen szerzőt rögeszméjének rabjává tette. Bomladozó elmével, a kórágyon feküve is ezt a perdöntő harcot vívja újra végig véget nem érő szitkozódással.

De nem irodalmi munkásságát akartuk vázolni, ehhez műveinek beható ismertetése és elemzése volna szükséges. Csak nagyjában jelöltük meg azt a kört, melyben irodalmi munkássága mozgott. Ez Értesítő elsősorban a tanárt gyászolja benne. A tanár azonban alig választható el benne az írótól. A kathedrán is polemizált valami láthatatlan ellenféllel s ez különös elevenséget és közvetlenséget adott előadásának. Erős meggyőződésének szinte fascináló ereje volt. Hogy néha elfogult, hogy olykor igazságtalan volt, hogy nem ritkán gyűlöletet prédikált, az mind lehet igaz, de még igazabb az, hogy a fiatal lelket csak az erős meggyőződés, a fanatikus hit kapja meg igazán. A hit hegyeket mozgat, még a vak is, sőt ha vak, tán annál inkább. A maga igazában való fanatikus hit nélkül hiába ül föl bárki a kathedrára: aki építni akar, annak nem szabad visszariadnia olykor-olykor a rombolástól sem. De nemcsak ebben a janicsár-virtusban volt Kanyaró tanításának a nevelő ereje. Cso-

dálatos fluidum az a nevelő erő: beláthatatlan mélységekből fakad s hajszálfinom csatornáin az embert emberrel összekötő tömegérzésnek. Mégis két nagy kútfőből buzog föl legtöbbször. Egyik a mindent megértő és mindent megbocsátó szeretet, a másik az ember társas ösztönében gyökerező sajátságos inger, a közlés ingere. Kanyaróban ez utóbbi volt meg kiváló mértékben. Nem fényes előadásokat tartott, nem is omlott-omlott szájából a szó-zuhatag, de a szót nem sajnálta. Tárgyát addig forgatta, míg a legmegkapóbb oldalról tárta hallgatói elé, ezért minden íróban és minden korban a sajátságost, a különöst, a *curiosum*-ot szerette keresni és kiemelni. Tanítványaiban nem annyira hallgatókat, mint inkább beszélgető társakat látott s nagyon örült, ha óra után kérdésekkel rohanták meg. Ilyenkor a tízperc élénk eszmecseréjétől lett hangos, a fölszabadult zsilip hangos morajlással öntötte a kérdés-zuhatagot, aligalig tudott rendet tartani köztük a tanárnak egy-egy gúnyos, lefülelő nevetése.

Mert sajátságos (ez a fordulat is az övé), hogy Kanyarónál a gúny is oda tartozott a pedagógiai taneszközök sorába. Még pedig nem a legszelídebb formájában. Nem ártatlan kötődés, nem szelíd, jólelkű, kedves bonhomia, nem tréfán kapkodó vidámság és ötletes elevenség, nem a lélek egészséges derültségéből fakadó pajzán csipkedés volt a Kanyaró gúnyolódása. Nem. Az ő gúnyolódása legtöbbször vitriol volt, mely lassan hegedő, fájdalmas sebet mart föl az ifjú lélekben. Szerencse, hogy tudott vele bánni: csak cseppenként osztogatta receptszerű pontossággal és kimértséggel s csak oda, ahova előbb óvatosan kinézte. El-elcsöppent azért persze egy-egy kicsi belőle egyebüvé is s talán ez az oka, hogy Kanyaróra sok tanítványa gondol hálával, de igen kevesen szeretettel.

Sokat lehetett tőle tanulni stilust, pennaforgatást. Őmaga is kiváló stilista volt, a Gyulai Pálok fajtájából, akik „lassan, nehezen, kínnal“ írnak, de sohasem *szalmáznak*. Úgy fogalmazzák meg körmönfont mondanivalóikat, mintha kőbevésésre szánnák, epigrammatikus tömörséggel. Kanyaró azonkívűl a kiélezett gondolatokba, a csattanó ellentétekbe, a játszi párhuzamokba s a lendületes huszárvágásokba is szerelmes volt. Egy sikerült szójátékért vagy egy bravuros kiteremtettezésért lelkiismereti furdalás nélkül tudta mészárszékre vinni az ügyefogyott igazságot. Pedig, azaz-

hogy ezért halálosan gyűlölte a csak szalmázó nyegleséget és handabandázást. Jól emlékszem, egyszer a mai magyar próza stilusáról beszélgetve vele, dicsérgetni kezdtem akkortájban megjelent munkáját egyik hozzá is közel álló tanítványának, aki szépen lendülő írói pályáját hírlapíráson kezdte s annak idején elég fenegyerek volt — mondom, dicsérgettem, hogy milyen könnyedén, mekkora elevenséggel, mily körmönfontságnélküli természetességgel folynak a mondanivalói stb. stb., hogy mégis csak jó iskola az a hírlapírói. Célzást látott-e benne magára (pedig nem volt), vagy mi bánthatta, de dicsérgető szavaimra éktelen dűhbe jött. „Szalma, szalma, szalma, — kiáltotta — hiába rázod—forgatod, az ökör se nyúl hozzá, csak a szamárnak csemege." Aztán hevesen és izgatottan *szedte le a szenteltvizet* az én írómról, hogy a könnyedsége csak fecsegés, a fordulatossága csak hírlapírós hányavetiségi nyegleség és lelkiismeretlenség s közben olyan axiomákat vágott ki, hogy sohasem felejtem el: „A butahegyű penna szemétre való, csak túrja maga előtt a betűhegyeket, mint a tordai malac a kövendi kukujót, de újat sem anyagban, sem formában nem ad hozzá. A betűket nem írni, hanem vágni kell — késsel, kacorral, békanyúzó zsidóbicsokkal, kinek amilyen van. A mi fajtánkat is (a tordait fogta össze az aranyosszékivel) a kacráért szeretem. Na csak ne rázd a tökfejed, benned is csak a kacor ér valamit, ennek a Jókai-kanyarintásodnak (az 1903—4-i Iskolai Értesítőt tartotta a kezében) például szeretném, ha én kanyaró-jthatnám alá a nevemet. Jókai az igazi sakter, Jósika csak véletlenűl született Tordán, nem látszik meg rajta. Sakter a zsidó is mind s azért író, mert sakter. Én mindig arra törekedtem, hogy a békanyúzóm úgy vágjon, mint a beretva. Azt hiszem, vittem is valamire; ezt az egy irodalmi dicsőségem senki el nem disputálja."

Irodalmi hitvallással fölér ez a satirico-komikus kifakadás s mindennél jobban jellemzi Kanyaróban az írás művészetének és a stilus szépségeinek rajongó szerelmesét. A stilus szereteténél követelődzőbb szerelem nincs a világon: agyvelőt és ideget fogyaszt, de mennyei gyönyörüséget ad érte cserébe. Kanyarónál bele *kellett* kostolnia a diáknak ebbe a gyönyörűségbe: szeges, kínos gonddal addig kellett csiholnia, míg kipattant a szikra, az *impurumban* addig kellett huzogatnia,, törülgetnie, míg — olvashatatlanná nem

lett a mázolmány. Forgatom diákkori dolgozataimat s a *vigil-szoba* szivarfüsttől kehes petroleumlámpása jut eszembe, melynek *lucus a non lucendo* világánál ősi diák cunctator virtuskodással kellett titkon meglopnunk az éjszaka csöndjét virradatig tartó vidám körmölgetéssel, csakhogy a tanári piros plajbász ákom-bákom betűinek valamivel soványabb legyen az aratása. Az a dolgozat-írás, az akkor nagy munka volt. Herculeus labor. De érdemes volt beleizzadni, de megérte az átvirrasztott éjszakát, mert a saját erejében való bizakodást öntött a diákba. A jutalma is megjött: egy-egy sajátságos kövérségre meghízott kettős szárú felkiáltójele a piros plajbásznak a dolgozat lapszélén Ezekkel a furcsa jelekkel fejezte ki ujjongó örömét és elismerését a tanár, ha lendület, ha formaérzék, ha ritmus lüktetett a diák szárnypróbálgatásaiban. Egyébfajta erényeknek vékonyabban csurdogált az elismerés s nem ilyen rejtelmesen sokat mondó hieroglifákban. A szerkezet lehetett laza, a tudás fogyatékos, az még nem volt halálos baj, azon még lehetett segíteni, az még számíthatott egy kis irgalomra, de ha 4—5 *e* betű került egymás mellé, mint akár ebben a mondatban is, föltétlenül lecsapott a villám a Kazinczy csemetére egy-egy vészjósló *eee* alakjában.

Kanyaró Ferenc 20 évig volt az intézet tanára, a történelem és filozófia, de kivált a magyar irodalomtörténet tanára. Egy nemzedék tanult tőle pennaforgatást. Tanításának híre kelt a városon s ügyvédi irodákban és szerkesztőségekben keresett cikké vált az ő keze alól kikerült diák, mint a boltban a jó portéka. Kathedrájához görcsösen ragaszkodott, megosztani se szerette mással, megválni tőle éppen nem tudott. Rogyadozó inakkal, botra támaszkodva, idegeiben egy szörnyű betegség kérlelhetetlenűl romboló kórjával is évekig följárt előadásra. Aki látta, elfacsarodott a szive a szánalmas látványon, csak az ő lelki erejét nem tudta megtörni semmi. A sarkában settenkedő rettenetes fekete vendéget is csúffá tette azzal, hogy nem hitt benne. Vértezete védte a kemény janicsár vitézt s van abban valami sírnivalóan megkapó, hogy összes testi lelki ereje közt ez szakadt le róla legutoljára, a gúny. Gyöngének és elérzékenyültnek nem akart látszani, ezért erőszakolta magára a rideg cinizmust, szemfedőűl egy elveszített élet meg nem ismert boldogságára. Könyvei közé húzódott s ajtaja és szive min-

denki előtt bezárult. Minden összeroppanásban van valami tragikus, de a sasszemű és sasenergiájú Nietzsche emberfajé kétszeresen az. Csak a szelid lelkű, naiv Mikes Kelemenek kiváltsága, hogy összeroppanásuk és haldoklásuk is csupa szelid bánatos harmónia. Szegény Kanyaró, ezt a harmóniát itt fenn sohsem kereste, ott lent, küzdelmeinknek és kiábrándulásainknak végső állomásánál, bizonynyal megtalálta. Nyugodjék csendesen!

Műveinek repertoriuma (1897-ig lásd Szinnyei: Magyar írók élete és munkáiban):

Aranyos—Rákosi Székely Sándor. Ker. Magvető 1897. évf. 6. fűz. Enyedi György egyházi beszédei. U o. 1898. 1. és 2. fűz. Unitárius énekes könyv a XVI. században. A „Debreceni Disputatio" legrégibb kézirata. U. o. 1. és 2. fűz. Elegiák Barcsay Gáspár haláláról. U. o. IV. fűz. Tordai költők a XVI.-ik században. Aranyos vidék 1897. évf. Gyöngyösi János „Homlokírása" a székely kapúkon. U. o. 1898. 5. sz. Torda város története. Pallas Lexikon XVIII. kt. Szilágyi Sándor emlékezete. Keresztény Magvető 1899. 1. fűz. Az első székely iskola mester emléke. U. o. 3. és 4. fűz. A legszebb székely népdal. Unitárius Közlöny. 1899. 4. sz. Az unitárius vallás és egyház viszonya a többi protestans telekezethez. U. o. 5. és 6. sz. Bírálatot írt Simó János az Unitárius Egyház Története című művére. E. K. Tanács irattára 1899. Az első magyar distichon. Erdélyi Múzeum. 1899. 9. fűz. Gróf Gyulai Ferenc imakönyve. Hunyadmegyei tört. és rég. társulat X. évkönyve 4. sz. Akromonosillabikon a régi magyar költészetben. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1900. évi 1-ső jubileumi füzete. Mikor lett János Zsigmond fejedelem unitárussá? Keresztény Magvető. 1899. 5. fűz. Debreceni diákok az unitárius kollégiumban. U. o. 4. fűz. Dávid Ferenc családja. U. o. 6. fűz. Enyedi György unitárius püspök beszéde. U. o. 1900. 1. fűz. Erzsébet királyné emlékezete. Felolvasás a 1899. nov. 19-én tartott iskolai emlékünnepen. Néhány vonás a könnyező szűz históriájából. Unitárius Közlöny. 1900. 1. sz. Bogáti zsoltárai az árulók és üldözők ellen. Kereszt. Magvető. 1902. 1. és 3. fűz. Pokoly úr legújabb egyháztörténete. U. o. 1902. 2. fűz. Heltai Gáspár „Közbeszéde" újabb fordításban. Irodalomtört. Közlemények. 1901. Vándorló „Tanácstűkör." Magyar Könyvszemle. 1901. Adalék a Magyar Nyelvtört. Szótárhoz.

Magyar Nyelvőr. 1901. „Szent István király intelmei.“ Ker. Magvető. 1901. 1. fűz. Daulet István emléke. János Zsigmond, mint Árpád és Anjou utód. U. o. 4. fűz. Bogáthy magáról és Dávid Ferencről. U. o 5. fűz. A Kolozsvári unitárius templom elvétele. U. o. 6. fűz. Bogáthi magyar szabású zsoltárai. U. o. 1903. 2. fűz. Gyöngyössi egy félreértett helye. A „Debreceni grammatika“ kiadásához Erd. Múzeum. 1902. 8. fűz. Egy híres kuruc epigramma. U. o. 9. fűz. „Virágének Gróf Esterházy Magdolnához. U. o. 1903. 3. fűz. Székely táncszók és elmés mondások a XVIII. századból. Ethnographia 1902. 10. fűz. Regös nagy út. Követ fúj — nem ír. U. o. „A magyar jogérzet megteremtője.“ (Kozma Sándor síremlékéhez.) Ellenzék. 1902. 259. sz. Legrégibb erdélyi naptárak. Kolozsvári Képesnaptár. 1903. I. évf. Tréfás versek és gúnyénekek a régi magyar népies közéletből. Erdélyi Múzeum. 1903. 9. fűz. Kolozsvári székesegyház. Kolozsvári Képes Naptár. 2. évf. 4—7. l. Bogáthi zsoltára a jezsuiták ellen. Keresztény Magvető. 1903. 4 - 5. fűz. Egyháztörténeti adatok. U. o. 3. 4. fűz. Vas Gereben, írta: Barabás Ábel. U. o. 5. fűz. Tóth Béla és Székely Sándor Hadúrja. U. o. 6. fűz. Tordai diákok színi előadása 1713-ban. U. o. 1904. 2. 3. füzet. Jakab Elek karácsonyi köszöntője. Keresztény Magvető. 1905. 6. fűz. Régi székely balladák. Erdélyi Múzeum. 1906. Uj folyam, I. k., 1. füzet. Unitárius nézetek felújulása a középkorban. Keresztény Magvető. 1906. 2. fűz. Székely balladák. Ethnographia. 1906. Melius elveszett vagy ismeretlen munkái. Magyar Könyvszemle 1906. Servét a pellengéren. Unit. egyház 1906. II. évf. 2. szám. Dávid Ferenc. Kolozsvár, Ajtai K. Albert könyvnyomdájában. 1906. N. 8. r. 124. l. Bodnár Zsigmond emléke. Ker. Magv. 1907. Tiboldi István, mint a magyar epigrammák nagymestere Uo. Pécsi Simon felfogása és ítélete a plágiumról. Uo. Kuruc virágénekek Thökölyről. Századok 1907. Tizenöt prot. mű a XVI—XVIII. százban. Ker. Magv. 1908. Comenius ismeretlen kiadásai. Uo. Unitár. ítélet a várnai csatáról. Uo. Barabás Ábel uj Petőfije. Uo. Borbély István Heltai Gáspárjának ismertetése. Uo. A korondi templom elvétele 1719-ben. Uo. Magyar nyelvünk felszabadulása. Uo. A kolozsvári unitár. kollégium könyvtárának érdekes könyvei. Uo. Volt-e Dávid F. színigazgató? Uo. Kálvinista és katholikus térítgetés a XVII. és XVIII. százban. Uo. Unitár Káté

nyomorgatása az orthodox uralom idejében. Uo. Unitár. kolleg. könyvtárának érdekes könyveiből. Uo. Régibb székely népballadák változatai. Erd. Múzeum 1909. Cserei Mihály költeményei. Erdélyi Múzeum 1910. Azonkivűl bírálatokat, könyvismertetéseket és apróbb cikkeket írt a Keresztény Magvetőbe.

Pálfi Márton.

I. FEJEZET.

A kollégium szervezete, felügyelete és igazgatása.

A kollégium szervezete, felügyelete és igazgatása tekintetében a mult év óta semmi szervezeti változás nem történt. E tekintetben tehát a múlt évi értesítő 10—13. lapjaira utalunk.

II. FEJEZET.

„Unitárius Theologiai Intézet.“

Új nevünk alatt, ez a legelső évi jelentésünk. Nemcsak modosulást, hanem haladást is fejez ki, mert, a f. tanévben az eddigi egy helyett három rendes és kizárólag theologiai tanár foglalkozott az Intézet elébe tűzött nagy és nehéz föladatokkal. Határtalan örömmel és jól eső érzéssel adunk kifejezést ennek a ténynek, mert nemcsak az nyilvánul benne, hogy az unitárius egyház vezetősége átlátta a fejlesztés szükségességét, hanem főleg az, hogy az egyház anyagi ereje — a magyar állam pénztárának hathatós segélyezése következtében — immár oda növekedett, hogy az eddig theologiai oktatásra fordított összegnek most éppen háromszorosát adhatja.

1845-ben mondatott ki a theologiának önállósítása, azóta (1860-ban) segítségünkre jöttek angol hitrokonaink a továbbképzésre nyújtott nagyszerű segélyökkel, az ámérikaiak a Richmond és Channing tanszékek alapítására küldött szép alapítványaikkal, s mégis csak 62 esztendő, egy századnak kétharmada elmultával juthattunk ide. Minthogy Értesítőnkben a múlttal gyakrabban foglalkoztunk, ezúttal csak azt az előterjesztést mutatjuk be, a melylyel 1908-ban egyházi Főhatóságunk elébe járultunk. Ezt az előterjesztést az 1908. évi Főtanács köröztetni határozta az egyházkörökben. A beküldött becses vélemények, valamint a meghozott határozat közölve van a Magyarországi Unitárius Egyház Főtanácsának 1909 aug. 29—31. napjain kiadott Jegyzőkönyvében 24. sz. alatt. Az alapul szolgáló előterjesztés:

Tervezet és javaslat.

46—1908.

Méltóságos és Főtisztelendő E. K. Tanács!

Papnevelő Intézetünk rendezése s illetőleg kibővítése érdekében tisztelettel eléterjesztjük a Papnevelő Intézet Bizottságának következő részletes tervezetét és javaslatát:

I. **A Papnevelő Intézet föladatáról**

talán fölöslegesnek látszik szólani, de miután ezt az Intézetet az 1845. évi almási zsinat önállósította annyiban, hogy a gymnasiumi tanulóknak szóló philosofiai cursuson kívűl egy két éves cursus tartását rendelte el, s miután a későbbi intézkedések is még csak mind alapozó intézkedések voltak, jónak látjuk a papnevelés kérdését tűzetesen fölfejteni.

A Papnevelő Intézet föladata *gyakorlati* és *tudományos*. Gyakorlati annyiban, hogy gondoskodnia kell a papok előkészitéséről. Gondoskodnia kell arról, hogy az unitárius vallás elveit meggyőződéssel és meggyőzőleg hirdessék a szószékről, s a papi gondot buzgósággal végezzék híveik között. Inspirálnia kell arra, hogy önmegtagadásig menő buzgósággal sáfárkodjanak a rájok bízott gyűlekezetben, s tanúságot tegyenek arról, hogy Jézusnak hű követői, az istenországának apostoli lelkesedésű munkásai.

A tanárok föladatai. Hogy az Intézet ezt az átalakító és hasznos munkát teljesíthesse, szüksége van olyan tanárokra, akik a papi hivatást magok is szépnek tartják, s azért lelkesednek. De ezek a tanárok egyben a tanuló ifjakat is kell hogy szeressék s a velök való érintkezésben már előre tanítsák meg saját példájukkal is a leendő hívekkel való elbánást.

Ezzel azt óhajtjuk kifejezésre juttatni, hogy a Papnevelő Intézet tanárainak egész életüket éppen annyira föl kell áldozniok az intézeti föladatoknak, mint a mennyire az ifjaktól megkívánják, hogy majd ők is egyházközségüknek és híveiknek éljenek.

Kifejezzük azt is, hogy Papnevelő Intézetünk csak akkor fog hívatása magaslatán állani, ha az egy erős tanári testület vállaira nehezedik, s ha ezek a tanárok elsőhelyen s legfőbbképpen az Intézetnek szentelik munkaerejüket és gondolataikat.

Erős tanári testület alatt *hat* rendes tanárt s egy két helyettes, egy-két szaktanárt értünk. Ezeknek magas míveltségű és tárgyaikban tudós embereknek kell lenniök.

Általános egyházi érdekű feladatok. Tekintettel arra, hogy az unitárius egyháznak a messzi jövőig ez a Papnevelő Intézet lesz egyedüli tudományos jellegű szervezete, önként érthetőleg ez intézet, vagyis a tanári kar föladatának kell tekintenünk a representa-

cionális szereplést is. Ez alatt azt értjük, hogy a theologiai tanári kartól lehet és kell is várni azt, hogy a theologiát tudományosan mívelje s az unitárius eszméknek a tudományos művek, tanulmányok és értekezések kiadásával nemcsak irányt adjon, hanem azokat az ellenkező fölfogásuakkal szemben — ha szükség, védelmezze is.

A theologiai tanári kar föladata első helyen az is, hogy a szaktudományok fejlődését figyelemmel kisérje, ismerje és azok felől a tanulókat, de megfelelő alkalommal a nagyközönséget is tájékoztassa.

Vallásunk és egyházunk történelme, egyházunk jogviszonyainak számos kérdése igen gyakran kívánna szakszerű védelmet vagy tisztázást.

Az unitárius elvek nagyszerű előnyeit nemcsak ismerni, vagy érezni, hanem értékesítni is kell, ezt pedig csak egy jól szervezett tanári testülettől lehet várni és megkívánni.

Hogy ezek a nagyszerű föladatok immár valahára munkálatba vétessenek, az Egyházi Képviselő és Főtanács döntő intézkedéseitől függ. Ki kell már mondani s meg is kell valósítni a Papnevelő Intézetnek megfelelő kiépítését.

Eddig az alapozás munkája folyt, amennyiben a gymnasiumok rendezését kellett végrehajtani, s az egyházi közigazgatást újra kellett szervezni. Immár következzék

II. A Papnevelő Intézet kiépítése.

Minthogy Papnevelő Intézetünk egyedüli tanintézete egyházunknak a papságra qualifikálásra, minthogy a hazai többi protestáns egyházak már éltek azzal a jogukkal, hogy Papnevelő Intézeteiknek Akadémia nevet adjanak, ajánljuk kimondását annak, hogy Papnevelő Intézetünk címe ezentúl: Unitárius Theologiai Akadémia lesz. Ugyanezt tették a magyarországi evangelikusok, nemcsak a pozsonyi főintézettel, hanem a soproni és az eperjesivel is; a reformátusok hasonlóan.

A theologia kiépítése, nézetünk szerint csak úgy érthető, hogy a szaktudományokra önálló tanárok alkalmaztassanak. Mai tanáraink közűl kettő első helyen, vagyis ugyanolyan mértékben gyakorló pap is. Ezt a viszonyt meg kell szűntetni, s a theologiai intézetben

működő rendes tanárokat csak minőségükben, s olykori szereplésükben kell papoknak tekinteni, mert a papi hivatal oly nagy területen, a milyen Kolozsvár, egymagában is elég foglalkozást ad nemcsak egy, hanem két embernek is.

Ezzel korántsem azt akarjuk kifejezni, hogy a Papnevelő Intézetnek a gyakorló papsággal való összeköttetést nem kell keresni. Nézetünk szerint a papi gyakorlat egészen kivánatos a tanári kar némelyik tagjánál. A gyakorlati (pastoralis) theologia tanára első helyen olyan egyének közűl volna választandó, akik magok is több éven át vezettek gyűlekezetet. Ezt a tárgyat célszerűen taníthatná a kolozsvári lelkész. Máskülönben is már az a tény, hogy az Intézet első helyen az életnek nevel, indokolja, hogy a theologiai tanároknak legyen meg az érintkezésük a gyakorló papokkal, már úgy is, mint volt tanítványaikkal.

Egy jól szervezett Papnevelő Intézetben *6 rendes* tanár működése nélkülözhetetlen. És pedig a következő tanszékekre:

1. Rendszeres theologia,
2. Ószövetségtörténelem és írásmagyarázat,
3. Uj „ „ „
4. Bölcsészet, főképpen vallásbölcsészet,
5. Jog és történelem,
6. Gyakorlati theologia.

Hat szakember a tárgyakat jól fölosztva jól földolgozhatja és a kitűzött célt megközelítheti.

Hat rendes tanár 8—12 órai előadást kellene, hogy tartson s még mindig lehetne alkalmat nyújtani a tanárságra pályázóknak rendkivüli előadások tartására. Az intézet és a tudományosság érdeke is azt követeli, hogy a magántanárság ciméért, jellegéért s ezután rendes alkalmazásért pályázó ifjaink mindig legyenek.

Tehát egyik felől a succrescentiát állandóan nevelni s másik felől a rendes tanárok tovább képzését elősegítni egyenlően fontos feladata az Egyháznak.

Ezzel kapcsolatban különösen arra kívánunk rámutatni, hogy a theologiai tanárokból nemcsak előföltételül kell megkívánni a *külföldi akadémiákon* tanulást, hanem útólagosan is el kell várni s módot is kell nyujtani arra, hogy tanáraink szakmájuk tárgyai érdekében külföldi tanulmányútakat tehessenek.

Az unitárius fölfogás érdeke azt hozza magával, hogy tanáraink között olyan is legyen, aki *a keleti nyelveket* ismerje, tanítani tudja és a fölfedezések bámulatosan gazdag tárházát eredeti forrásokból tanulmányozza. Nemzeti érdekből is szem előtt kellene tartanunk azt a célt, hogy egykor a mi intézetünk tanárai is beléphessenek a theologia forrásműveinek nagy munkásai közé.

Ez az óhajunk *a bibilai tudomány* rokonágai mívelésére és magának a bibliának tudományos alapon való kidolgozására irányul.

De nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a theologiának nemcsak a multtal, hanem a jelennel és a jövővel is van érintkezése. Ha mi modern és állandóan haladó intézetet akarunk teremteni, akkor a hittel és az erkölcscsel, az egyházzal és a társadalommal szoros kapcsolatban álló modern mozgalmakkal és eszmeáramlatokkal is számolnunk kell. Ma a *sociologia* gyűjtő-név alatt, holnap egy másik alatt olyan eszmék fognak síkra szállani amelyek a theologiákat nemcsak tudományos néző pontból, hanem azért is nagyon fogják érdekelni, mivel a népre, tehát a gyülekezetekre, befolyást gyakorolnak s igen könnyen olyan hatalmat vehetnek fölöttük, hogy az egyházak jogalapján, a dogmák megszentelt talaján, a biblia ihletett lapjain álló papok gyülekezet nélkül maradhatnak.

Ha a XVI-ik száznak hatalmas vitatkozókra, a XIX-iknek jó exegetákra volt szűksége, a XX. száznak oly apologétákra lehet majd szüksége, akiknek nem a tudomány fórumain, nem is a szószéken, hanem a nép gyűlőhelyein kell bizonyságot tenni amellett, hogy a hit jogosult, szükséges és nélkülözhetetlen.

Minthogy nekünk unitárius vallásunk olyan alapot teremtett, amely az isten országát fenn tudja tartani anélkül, hogy az ember jogait megingatná, ha az emberiség javáért folytatott harcban diadalmat nem aratunk, csak azon fog múlni, ha nem lesznek papjainknak és embereinknek jó vezéreik. Mi ilyeneknek tartjuk a theologiai tanárokat.

Ehez képest midőn jelen beadványunkat a Mélt. és Főt. E. K. Tanács elébe terjesztjük, egyben megismételjük a mult évben tett azon előterjesztésünket, hogy *az uj testamentum tanszékét* egy rendes tanárral ellátni minél sürgősebben méltóztassék.

Továbbá kérjük és ajánljuk, hogy *a gyakorlati theologiának* rendes tanszéket beállítni és azt rövid idő alatt betölteni méltóztassék.

Ez a két tanszék kívánná legégetőbben az ellátást.

A fennebbi javaslatot az 1908. évi Főtanács 32. sz. határozatával kiküldötte az egyházköröknek véleményadásra Mind a kilenc kör áttanulmányozta és véleménnyel ellátta. A vélemények újból kiadattak Intézetünk Bizottságának, amely aztán a vélemények figyelembe vételével következő javaslatot adta az Egyházi K. Tanácsnak. Minthogy a nevezetes ügyben tájékozó és döntő okmány, egész terjedelmében közöljük.

Véleményes javaslat.

Méltóságos és Főtisztelendő E. K. Tanács!

A Papnevelő-Intézet továbbfejlesztésére vonatkozó javaslatunkra az egyházköröktől beérkezett véleményeket beható tárgyalásra és javaslattételre méltóztatott kiadni a P. I. Bizottságnak.

Többszöri eszmecsere, gyűlésezés és megfontolás alapján tesszük a következő előterjesztést és javaslatot:

1. Nagy örömére szolgál bizottságunknak, hogy javaslatunkat mindenik kör elfogadta általában, s a nagyobb rész részleteiben is. A részletekre meg fogjuk tenni észrevételeinket. Az általánosságban tett megjegyzések közül, tájékozásul kiemeljük a *kereszturkörét:*

„a javaslat úgy terjedelménél, mint tartalmánál fogva az ügyhöz és Bizottsághoz teljesen méltó, beható lelkiismeretes és magas színvonalon álló munkálat."

A *küküllői kör*: A Papnev. Intézet és tanárainak feladatát a P. I. Bizottsága szépen körülírja, amit közgyűlésünk is oszt.

A *marosi kör*: lelki örömmel van eltelve, hogy Papnev. Intézetünk továbbfejlesztésének ideje is elérkezett. A P. I. Bizottsága javaslatának első részét a P. I. feladatáról, teljesen magunkévá tesszük.

Az *udvarhelyi kör:* a P. I. fejlesztésének még a gondolatát is örömmel üdvözli; a P. I. Bizott. által készített komoly megfontolásra valló javaslatot szintén örömmel fogadja és magáévá teszi, némi módosításokkal.

Aranyostordai kör: a tervezet valóban ideális színvonalon áll. Amit ez intezet céljáról és feladatáról mond, abból

sem valamit elvenni nem akarunk, sem ahoz valamit hozzáadni nem tudnánk stb.

2. *Az Intézet kiépítése* kérdésében már mutatkozik eltérés, de azt örömmel látjuk, hogy valamint Bizottságunk, úgy a körök is megegyeznek abban, hogy a papnevelő intézet tanítása bibliai alapon kell hogy nyugodjék. Ez nem zárja ki, sőt követeli a filozofiai gondolkozás és tudás bővítését s nélkülözhetlennek tartja a történelmi fejlődés megismerését. A biblia jelentőségét hangsúlyozván, sem a betűimádást nem kívánjuk támogatni, sem a természetfölötti kijelentést nem akarjuk előtérbe tolni, hanem arra célzunk, hogy valamint a kijelentés folytonos, úgy az emberi lélek nevelése is folytonos.

Ezeknek az általános elveknek, habár csak röviden is, azért adunk hangot, mivel intézetünk kiépítését nem abban látjuk, hogy előre megjelöljük és részletezzük, hogy tanáraink mely tárgyakat s mily címek alatt tanítsanak, hanem azért, mert az Intézet szabályaiban a tanítandó tárgyak már jelezve vannak, s most, midőn a továbbfejlesztés föladata áll előttünk, főképpen az elvek tisztázására kell figyelnünk.

A kereszturköri javaslat a tanítandó tárgyakról való tájékozást nem tartja elégségesnek, mert nem veszi észre, hogy a P. I. Biz. terve a használatban levő Szabályzat alapján nyugszik, s csak arra mutat rá, amit azonkívül szükségesnek tart. A P. I. Bizottság hat tanszék fölállítását sürgeti s azok mellett is helyet jelöl ki az új tanárok kezdő tanítására, mert hiszen a tudomány fejlődik s bármelyik szakcsoport körében vehető be olyan tárgy, amelynek ismerete kivánatos. A tárgy részleteire vonatkozó megkötöttség csak a szertartástannál van, mert ezt az Egyházban gyakorlatba vett eljárás szabályozza. Azontúl a tanár tudományos készültsége az irányadó. Régebben a bibliai bevezetés körében, tehát egy cím alatt megoldotta a tanár a Kánon történelmét, az Izrael történelmét, a vallásos eszmék és az egyes könyvek történelmét. Ma ott, ahol megfelelő számú tanár működik, mindenik cím alatt önálló előadások folynak, s azokon kívűl is bővűlhetnek. Hiszen csak egy részlettárgy is, amilyen, feltesszük, a babiloni fogság alatti vallásos eszmék, vagy Pál apostol tanítása

a törvényről, vagy hitről, vagy Anselmus, Augustinus, vagy Luther, vagy Dávid Ferenc theologiája, számos előadásnak lehet tárgya.

Nyilvánvaló, hogy az ilyen részleteknek ekkora méltatása attól függ, hogy a P. Intézet tudományosan, a tudomány magas színvonalán állva, foglalkozik-e feladatával, vagy kénytelen a körülményekhez alkalmazkodni és kénytelen főképpen a gyakorlati papnevelésre szorítkozni. Ha csak ez a föladata, akkor eltanítja a vizsga tárgyait olyan mértékben, amilyenre ideje és ereje jut és többre nem áhítozik.

Az egyházkörök közűl a küküllői és duna-tiszamenti, a P. I. javaslatát fogadván el, a magasabbrendű álláspontra helyezkednek.

A *háromszéki* és *marosi* körök *öt tanszéket* elégségesnek tartanak. A marosi azért, mert a *héber* és *görög nyelvet facultative* akarja taníttatni, a háromszéki azért, mert a tanárságot a kolozsvári papságtól függetleníteni akarja.

Ezekre bizottságunk megjegyzi: a keleti nyelveknek facultative tanítása nem apasztja a tanári munkakört, csak az egyes tanulókét, mert ha 5—6 vagy 6—10 hallgató közül csak 2—3 is kívánja tanulni bármelyiket, tanárról gondoskodni kell. Ha a rendes szaktanároknak nem oszthatja be, kénytelen idegen embert bízni meg, mint történt az angol nyelvvel, amíg nem volt kötelező.

A P. I. Biz. tervében a 6 tanszék önálló egész tanárokkal van tervezve, amit a háromszéki kör — úgy látszik — nem így gondolt.

A kereszturi és aranyostordai kör 4 tanszéket elégségesnek tart. Az aranyostordai azért, mert a helyzettel számol, s ezt tartja megvalósíthatónak. A kereszturi azért, mert más tárgybeosztást kíván. E szerint a bibliai tárgyak csoportja egy tanszék keretében feldolgozható. Bizottságunk nem osztja ezt a nézetet, mert bár természetesnek látszik, hogy a tanár egyik évben az ó-, s másikban az új-testamentomot tanítja, nem számol a terv (a kereszturi) azzal a nagyon fontos ténnyel, hogy a biblia teljesen uralja egész theologiánkat, annak minden gondolatát és, mondhatni, nyelvét is, s ama másikkal,

hogy a keresztény theologia és a biblia közötti eme benső viszony éppen most, válság előtt áll, mert a biblia tudományos vizsgálása a bibliai fogalmakat, és pedig mind a történelmieket, mind a dogmai vagy theologiaiakat, gyökeresen megváltoztatta. A jövendő papjának vagy tisztán orthodoxusnak, vagy tisztán modernnek kell lennie Az unitárius pap csak az egyik útat választhatja, de hogy ezen népét is vezethesse, erősen alapos és tűzetes tanulmányozásra van szüksége. Ilyen föladatot még az orthodox theologiák sem tudnak megoldani egy tanárral.

Bizottságunk szorosan ragaszkodik ahoz a fölfogáshoz, hogy a P. I.-ben a bibliát két tanszékről kell tanítni. Egyre csak akkor kerül sor, ha valaha tisztán csak történelmi értékűnek fogják tekinteni a bibliát.

Mind a mellett is, hogy a Papnevelő Intézet Bizottsága az eredeti tervben jelölt hat tanszéket tartja szükségesnek, a körök véleményét és a mostani helyzetet is tekintve, ezúttal és egyelőre mintegy átmenetileg kéri és ajánlja, hogy állíttassék föl *négy rendes tanszék:*

1. Rendszeres theologia, kapcsolatban a philosophiával.
2. Ó-szövetség-történelem és írásmagyarázat.
3. Új-szövetség-történelem és írásmagyarázat.
4. Egyháztörténelem és Egyházjog tanszéke.

A tanszékek munkaköre.

1. *A rendszeres theologiai tanszék* tanára a *keresztényhit-* és *erkölcstant*, a *vallásbölcselmet*, mint főtárgyakat tanítaná.

Melléktárgyai: *a vallástanítás története és módszertana* és a *dogmatörténelem, symbolika.*

2. Az *ó-szövetségtörténelmi* és *exegetikai tanszék* tanára:

Ó-szövetségi bibliabevezetés és kánontörténelem.

Izrael történelme és régiségtan.

Bibliai theologia (ószövetségi rész).

Héber nyelvtan és írásmagyarázat.

Seminarium: A biblia magyarázat történelme és gyakorlati biblia magyarázat.

3. *Ujszövetség-történelmi és exegetikai tanszék tanára:*
Ujszövetségi biblia bevezetés és kánontörténelem.
Jézus élete.
Biblia theologia (újszövetségi rész).
Görög nyelv és írásmagyarázat.
Seminarium: Jézus tanítása. Tanítások a gyakorlati szükséghez alkalmazva.

4. *Egyháztörténelem és egyházjog.*
Egyetemes egyháztörténelem.
Unitárius egyháztörténelem.
Egyházjog, főtekintettel az unitárius Egyház jogviszonyaira.
Theologiai Encyclopaedia.
Seminarium: Unitárius történelmi és jogforrások olvasása.
Az országos törvények gyakorlati alkalmazása a papi hivatal körében.

A tanárok óraszáma 8—12, vagyis mindenik rendes tanár legalább 8 órát köteles adni a főtárgyakból, de a melléktárgyakkal és seminariumi órákkal együtt 12 órát is köteles tanítani a rendes tanári fizetésért.

A philosophia tanítását a rendszeres theologia körében eléadhatónak gondoljuk abban a terjedelemben, a mekkora szükséges, miután a hallgatók a philosophiai és paedagogiai tárgyakat az egyetemen hallgatják.

A gyakorlati theologiai tanszék tárgyaiból egy rész a fennebb jelzett módon lenne elhelyezhető.

A szónoklattan,
Szónoklati gyakorlatok,
Papi gond,
Lithurgika

a kolozsvári lelkész vagy esetleg más kolozsvári tanár segítségével lesz megoldható.

A modern nyelvek tanítását nagyon lényegesnek tartjuk és óhajtjuk, hogy az angol és német nyelvek legalább hat órán át (4 angol, 2 német) taníttassanak.

A *sociologiára* óhajtunk figyelmet fordítani a gyakorlati theologia körében, de mindenik rendes tanszék körében

is foglalkozni kell vele. Nagyon szükséges, hogy a leendő pap ismerje meg a mai társadalmat uraló és irányító eszméket. Kívánatos. hogy figyelme fölhivassék mindarra, ami a nép lelkét foglalkoztatja. Kívánatos volna, hogy egyes szakemberek, akik a sociologiával szakszerüleg foglalkoznak és a vallásos eszmékkel tisztában vannak s azokat kellőképpen méltányolják, időszakonként előadást tartsanak intézetünkben.

Némiképen megnyugvással tekintünk intézetünk sorsa elébe, mert ha tanárai egyetértőleg járnak el, akkor gondoskodhatnak már akkor is, ha négy rendes tanár fogja kezében tartani.

A gyümölcsészet, kertészet, méhészet a pap gyakorlati életéhez tartozik, hiszen mindenik egyenesen rá van utalva, hogy velök foglalkozzék. Valamint eddig, úgy ezután is gondoskodni fog az intézet, hogy a szükséges elméletet és gyakorlatot megszerezzék.

Óhajtandó volna, hogy a játékkertnek egy arra alkalmas része nekik kertészeti gyakorlatra kiszakittassék és egy alkalmas egyén vezetése alatt átadassék.

Az udvarhelykörnek az az indítványa, hogy rendes papi alkalmazás előtt segédlelkészséget végezzenek, nagyon kívánatos, de ezt csak intézményesen lehet elérni. A kolozsvári egyházközségben és a legatiókban szószéki gyakorlatra s Monostoron némi missioi munkára nyílik alkalmuk most is.

Az udvarhelyi körnek ahhoz az óhajtásához, hogy a theol. tanárságot 2—3 évi gyakorlati lelkészség előzze meg, szívesen csatlakozunk.

Az *ének* és *orgona* tanítását, valamint az *egészségtanét* is az eddigi alapon tovább folytatandónak tartjuk.

A *tanárminősítés,* vagyis a theologiai tanári vizsgálat szabályozása immár napirenden lesz, mihelyt az intézet továbbfejlesztése a Papnev. Int. Bizottságának jelen javaslata alapján meghatároztatik. Ugyanakkor lesz szerecsénk a külföldi akadémiák látogatása kérdésére is kitérni.

Az intézet új neve javaslatunk szerint *Unitárius theologiai Akadémia* lenne. Ezt mi csupán az analogia kedvéért vettük javaslatba és nem hívalkodásból vagy nagyzolási haj-

lamból. A lutheránusok és reformátusok használják ott is, ahol jogakadémiával van kapcsolatban, ott is, ahol magára áll. Az unitárius Egyháznak is jogában áll, hogy használja a címet, minthogy felsőbb tanintézete. Hogy megfelel-e címének, azt bízzuk a jövőre.

Az E. K. Tanács a P. I. Bizottság javaslatát további tárgyalások alapján kifejtett véleménnyel terjesztette az E. Főtanács elébe. Az E. Főtanács meghozta érdemleges határozatát, amely magáévá teszi az E. K. Tanács előterjesztését, ami lényegében megegyezik a P. I. Biz. javaslatával.

A Főtanács végzése.

Egyházi Főtanács teljes egészében elfogadta az E. K. Tanács javaslatát,

E szerint meghatároztatott, hogy:

1. Az intézet neve: „Unitárius Theologiai Intézet."

2. A kötelező tárgyaknak szakcsoportba való beosztása, illetve az egész tanterv elfogadtatik. Az egyes szakcsoportokban fenntjelzett kötelező tantárgyak a növendékeknek a négy évfolyam alatt előadandók. A kötelező facultative és speciális collegiumok előadásáról a szükséges gondoskodás évről-évre megteendő. Dr. Nagy György inditványára a közjog a rendes kötelező tantárgyak közé felvétetik s ennek előadásáról a tanárok gondoskodni tartoznak. A sociologia előadásáról már a benyújtott javaslatokban gondoskodás történvén, arra intézkedés nem szükséges.

3. 1909 szept. 1-től kezdve négy rendes tanszék szerveztetik:

a) rendszeres theologiai,

b) ó szövetségi történelem és exegetikai,

c) új szövetségi történelem és exegetikai,

d) Egyháztörténelem és jogi tanszékek.

Azonban míg Egyházunk helyzete és viszonyai engedni fogják az ötödik rendes tanszék létesítését, addig a négy tanerő köteles ellátni, egymás közt felosztva, a gyakorlati theol. tanszék tárgyait is.

4. A rendkivüli és rendes tanári állásokra, a köteles óraszámokra, szolgálati időre és mellékfoglalkozásra az E. K. Tanács előterjesztésében III. pont alatt foglaltak egész terjedelemben elfogadtatnak, úgyszintén a IV. pont alatt javasolt fizetés és lakáspénzek beosztási tervezete is megállapíttatnak.

5. A tanári állásoknak jelenlegi betöltésére irányuló V. pont alatti javaslat elfogadásával kimondatik, hogy:

a) Péterfi Dénes továbbra is megmarad eddigi lelkésztanári minőségében.

b) Dr. Boros György jövőre is rendes tanár marad és pedig az ó-szövetségi történelem és exegetikai tanszakon.

c) Csifó Salamon eddigi lelkész-tanár átvétetik rendes tanárnak az egyháztörténelem és jogi tanszakra.

d) Az új-szövetségi történelem és exegetikai tanszakra meghívatott és megválasztatott Gálffy Lőrinc főgimnáziumi, theologiai tanári állásra is képesített tanár afia.

6. Tekintettel arra, hogy jelen határozat intézkedései érintik a theologiai intézet szervezeti és rendszabályait, továbbá a tanári nyugdíj-szabályzatot, felhívatik az E. K. Tanács, hogy azoknál a megfelelő átdolgozást vigye keresztül, s a theol. tanárképesítésről is dolgoztasson ki megfelelő szabályzatot és mindezeket jóváhagyásra terjessze az Egyh. Főtanács elé. E határozatnak végrehajtásával s az ezzel kapcsolatos mindennemű intézkedések megtételével megbízatik az E. K. Tanács.

Végül tudomásul veszi Egyh. Főtanács a theologiai intézet fentartására vonatkozó pénzbeli szükséglet- és fedezetről szóló kimutatást.

III. Az 1909—10. tanév megnyitása.

A szokottnál nagyobb ünnepélyességgel nyitottuk meg e nevezetes tanévünket az egyházi és kollegiumi elöljárók jelenlétében szept. 9-én d. e. 11 órakor. Az ifjúság éneke után a főtiszt. püspök úr mutatott rá a változott helyzet jelentőségére.

Ferencz József püspök megnyitó beszéde.

1909. szeptember 9

Tisztelendő tanár urak s intézeti kedves ifjak! Kiváló lelki örömmel köszöntöm mindnyájokat az új tanév kezdetén, amelylyel papnevelő intézetünknek egy új korszaka nyílik meg. Többé nem is papnevelő, hanem Theologiai Intézet. Ezt a czímet állította meg közelebbről tartott egyh. főtanácsunk ez intézet számára. Helyesebbnek tartom ezt azért is, mert miután a protestánsoknál általában s így nálunk is inkább a lelkész, mint a papelnevezés van használatban, én is nem papoknak, hanem lelkészeknek rendelem ki a papjelölteket. Papjaink nem pap, hanem lelkészkör név alatt alakítottak egyesületet. Ezzel a névcserével mindezek inkább összhangban állanak és igazolhatók. Emellett nekem legalább úgy tetszik, mintha valamivel többet is mondana a theologiai, mint a papnevelő intézet. Mintha ezzel jobban kilenne fejezve az intézet célja és rendeltetése. Most, Péter apostol szerint mindnyájan királyi papság, tehát mindnyájan papok vagyunk; sőt meg is kívánjuk mindenkitől, hogy magának papja legyen. Ehhez pedig nem szükséges egyéb, minthogy lelkiismeretére hallgasson. De a hivatásszerű paptól, illetőleg lelkésztől többet várunk Attól megkívánjuk, hogy theologiai ismeretekkel is bírjon; tehát ne csak pap v. lelkész, hanem a szó szorosabb értelmében theologus is legyen. Az új elnevezésben tehát az intézet célja és rendeltetése is határozottabban meg van jelölve.

Mindezek azonban még nem jogosítnak fel arra, hogy ezt az új tanévet egy új korszak kezdetének tekintsük. A tantárgyakat illetőleg is alig lesz valami különbség az eddigi papnevelő intézetben előadott s a mai nappal megnyíló theol. intézetbe előadandó tárgyak között. Sőt az intézetben ezután is csak azok a

tanárok fognak működni akik eddig is működtek. Mire alapítjuk hát az új korszakot? Arra, hogy bár amint mondám az intézetben ezután is ugyanazon tanárok fognak működni, akik eddig is működtek, az új szervezettel az eddigi 1 egész tanár helyett az intézetnek most már 3 egész tanára lesz, akik kizárólag ez intézetnek szentelhetik tehetségöket és munkaerejüket, 4-dik tanárnak a míg e tanszékre is egész tanárt állíthat be főtanácsunk, megmaradván a féltanári állás is, valamint az sincs kizárva, hogy a szükséghez képest az intézetben ez után is még segéderők, óraadó tanárok is alkalmaztassanak. Minő lendületet fog ez adni, de kell is, hogy adjon ez intézetünknek egyfelől az által, hogy ezzel a szervezettel az igen t. tanár urak most már inkább érvényesíthetik magok között a munkamegosztás sikert biztosító nagy elvét; másfelől azáltal, hogy kiki a maga szakkörébe jobban elmélyedhet és így minél több és buzgóbb gyöngyszemeket hozhat felszínre azoknak mélyeiről, amik aztán szükségképpen hallgatóikban is fokozni fogják az érdeklődést, a tudásvágyat; a szemináriumokban pedig, amelyek szintén új intézmények lesznek az intézetben, figyelemmel kísérhetik és ellenőrizhetik az intézet tagjainak munkálkodását.

Ime, ezekre alapítom én és alapíthatjuk mindnyájan azt a reményünket, hogy ezzel az új tanévvel csakugyan egy új korszak nyílik meg papnevelő, most már theol. intézetünkben. Vajha e reményünk meg is valósulna! Amihez azonban, a fentebbiekből is észrevehető, két dolog feltétlenül szükséges. Egyik a t. tanár uraknak lelkiismeretes munkássága. Másik az intézet tagjainak pályájok iránti erős szeretete s komoly elhatározása annak, hogy teljes igyekezettel azon lesznek, hogy egy napot se veszítsenek el abból az időből, ami pályájukra való előkészületre van rendelve, egy napot se veszítsenek el a nélkül, hogy valami ismerettel ne gyarapították volna lelköket.

Ami az igen t. tanár urakat illeti, nem tartom szükségesnek buzdítani és lelkesíteni elhivatásokra; mert ismerve eddigi működésüket részint éppen ebben az intézetben is, teljes bizalommal és reménnyel vagyok az iránt, hogy minden erejökkel azon lesznek, hogy vele emeljék theol. intézetünket s bár azt egyházi főtanácsunk újjászervezésével a maga megerőltetésével

is emelni kívánta s megfeleljen ennek a várakozásnak, amellyel egy ilyen intézet iránt a mai kor s ezzel a mi egyházunk is van. De mivel, amint mondám, hogy az új korszak beváljék, a tanárok mellett arra az intézet tagjainak is be kell folyniok, ezért nem mulaszthatom el Önökhez, a jelen tanévre beiratkozott tagokhoz külön még néhány szót intézni.

Ma inkább mint valaha, megkívánja minden pálya hogy aki egyikre vagy másikra rálép, teljes készültséggel lépjen arra. S talán egy pálya sem nyílik szélesebb mezőre, mint a lelkészi pálya. Meg sem kísérlem, hogy ezt a nagy mezőt széltében és hosszában bejárva, reámutassak azokra a berkekre, ligetekre, virányokra, szakadékokra, barlangokra és bányákra, amelyek azon elterülnek. Hasonlat nélkül szólok, nem sorolom fel azokat az elméleti és gyakorlati tudományokat, amelyekben Önöknek kisebb-nagyobb jártassággal kell bírniok s legalább egy részökben teljesen otthonosan kell magokat érezniök, ha sikerrel akarnak működni majdan pályájukon. Csak arra figyelmeztetem, hogy erre az előkészületet theol. intézetünkben kell megszerezniök. A mit itt elmulasztanak, azt soha ki nem pótolhatják. Tanuljanak azért szorgalommal és kitartással. Járjanak el pontosan a tanórákra. De még azzal se elégedjenek meg, amit ott hallanak, hanem igyekezzenek a hallottakat olvasás által kiegészíteni. Könyvtárunk elég gazdag arra, hogy ezúton is gyarapítsák ismereteiket. Nem kétlem, hogy ha bizalommal fordulnak a Tisztelendő tanár urakhoz, ők segítségökre lesznek a tanórákon kivül is, hogy a szükséges utasitásokat megadják, törekvéseikben gyámolítsák s mintegy kézen fogva vezessék azokon az akadályokon is keresztül, amelyekkel önmívelési szándékukban találkozni fognak. Nagy előnynek tartom Önökre nézve azt is, hogy értesülésem szerint erre a tanévre csak 12-en iratkoztak be. Sokszor hallottam panaszt amiatt, hogy a rendelkezésökre álló lakszobában a túltömöttség miatt nem igen tudnak dolgozni, egymást zavarják. 12-en már kényelmesebben elhelyezkedhetnek. Nem mulaszthatom el azonban így is figyelmeztetni, hogy viseltessenek egymás iránt kellő figyelemmel és kímélettel s amikor egyik dolgozni akar, a másik ne zavarja, ne háborgassa. Általában szokjanak a rendhez és fegyelemhez. Mert a műveltség

nemcsak a tudásban, hanem a jó erkölcsben is áll. Sőt az előbbi az útóbbi nélkül nem sokat ér, sokszor még káros is. Nem mondom, hogy olykor-olykor szórakozást ne keressenek maguknak. De ez a szórakozás is legyen méltó egy komoly, törekvő ifjuhoz, amint ezt jövő állásuk is magával hozza. E tekintetben legyenek egymásnak is mentorai s az igaz barátságot ne abban helyezzék, ha egymást rászedik s rossz útra vezetik, hanem ha egymással kezet fogva kölcsönösen segítik egymást a jóra, a szépre és nemesre

Még csak egyet. Ez a theol. intézet unitárius theol. intézet. Mi ebben az intézetben unitárius egyházunknak kívánunk lelkészeket nevelni. Az unitárismus szelleme hassa át és vezesse az igen tisztelt tanár urakat is előadásaikban szintúgy mint az intézet tagjait tanulmányaikban. Nem a rút felekezeti elfogultságot értem én ez alatt. Ez távol volt egyházunktól mindig s legyen távol ezután is Az unitárismus szelleme szerintem az igazság keresésében és szeretetében, a testvéri érzés ápolásában és a hazafiságban nyílvánul. Erre van alapítva egyházunk is. Ezért ragaszkodtak ahhoz annyira s hoztak ennek érdekében annyi áldozatot hitelődeink is. Kövessük őket ezután is egyházunk forró szeretetében, hitigazságainak védelmében és terjesztésében. Úgy legyen.

Az élet és vallás.[1]

Emberi élet és vallás. Az előbbi egy tünemény, utóbbi egy állandó vágyakozás. Soha egészen meg nem fejthető, örök kérdés mindakettő s létezésük mégis bizonyos. Az emberi élet legerősebb bizonyítéka az öntudat; a vallásé — a tudás határán túl — a hívés, a hit. Emberi élet és vallás! Egyik a jelent, másik a jövőt képviseli; egyiknek létezése feltételezi a másikat bármily gyenge alakban vagy módon is. Az élet, a lét itt keresi feltételeit, szükségleteit a tapasztalat, az ismeret, a tudás körén belől, s mégis a jövőnek rejtélye és az, hogy mindennapi éle-

[1] Felolvastatott a theologiai intézet tanévi megnyitása alkalmával 1909. szeptember 9-én.

tünkbe állandóan belenyúl valamely ismeretlen kéz, a tapasztalati tudás határán kívűl ragad minket, s a szüntelen vágyakozó lélekben megszületik így a hívés, a hit. S aztán épen mint a testi ösztön és vágy, úgy a lélek is keresi kielégíttetését egyfelől önmagában, másfelől önmagán kívűl. A bölcs szerint egyensúlyra, összhangra, hármoniára törekszik minden, a test és lélek is. A lélek e törekvése megteremti aztán a vallást. Azt a vallást, a melynek nem elég a csak önkeblünkben táplált hit és bízalom, hanem külsőleg is megnyilatkozik az úgynevezett ismeretlen, de az erős lelki meggyőződés alapján tulajdonképpen ismertté vált legfelsőbb erő, hatalom, lény iránti hódolat-, tisztelet-, szeretet- és engedelmességben. Így lesz a vallás ismerése Istennek s kifejezése az iránta való tiszteletnek. Nem célom itt vitatni a különböző vallások lényegét; még kevésbé belemenni a különböző egyházak vagy felekezetek hittételei igazságának a vitatásába, csupán azt akarom megállapítani, hogy az emberi élet feltétlenűl megköveteli a hitet, a vallást, e kettő egymást nem nélkülözheti; és hogy a vallás mintegy az emberi természetben, a léleknek állandó vágyakozásában gyökerezik. Azt akarom megállapítani, hogy az ember — lakozzék bár a mívelt Európában, vagy a legsötétebb Afrikában — vallás nélkül el nem lehet. Mindegy aztán, hogy míveltségi fokának vagy sok más körülménynek megfelelően itt alacsonyabb, amott meg magasabb fokán áll is a vallásosságnak; mindegy, ha itt még bálványoknak hódol, vagy Buddha, Mohamed avagy Jézus tanításait öleli-e keblére. A tény csak az, hogy különböző formában ugyan, de elválhatatlanul össze van forrva az emberi élet és vallás.

Sokan vonták ezt kétségbe egyfelől fölületes vizsgálódás, másfelől bölcsészeti szemlélődés alapján. A kétségbevonók vagy épen tagadók nagy része rendesen azok közűl került és kerül ki, akik a vallást, mint ilyent, azonosítják az általuk ismert egyházakkal vagy felekezetekkel, sőt legtöbbször az egyházakat képviselő, sokszor nem épen jó úton járó papsággal. Annyiban igazok van, hogy az egyháznak tényleg a vallás hű kifejezőjének, a papságnak az egyház igazi hű képviselőjének kellene lennie. De hát a sok gyarlóság révén itt is sok hiba, sőt vétek akad.

Az ember mióta a világ áll, mindig kutatta a világnak előállását s ama viszonynak a megmagyarázását, hogy levén ok és okozat, anyag és erő, minő viszonyban állanak ezek egymással, vagy más szavakkal, minő viszony van az Isten, világ és ember között. Készen volt és van ezért mindig a bölcseleti szemlélődők osztálya, akik bölcseleti rendszerük felállításában, sőt érvényesítése körül mindig szembetalálkoztak a vallással, illetve az egyházzal s ezt útjokban nagy akadálynak tekintvén, igyekeztek, mint botránykövet, félrehengerítni, megsemmisíteni. S ha már másképen nem lehetett, elővették a vallásnak kigúnyolását, hangoztatták szükségtelen voltát, hiábavalóságát, sőt emberi találmánynak kiáltották ki a vallást és megtagadták Istennek lételét is. Voltak mások, kik bölcsészeti és erkölcsi rendszereikkel helyettesíteni törekedtek a vallást. Csak nem régen nehány ember arra törekedett Angliában, hogy minden vallást eldobva, teljes bölcselet-erkölcsi alapon egyesítse az embereket s hogy semmi se legyen, ami a nyugat által elfogadott keresztény vallásra emlékeztessen, a názárethi próféta evangeliuma helyett Plató, Socrates, Aristoteles, Des Cartes, Spinoza, Kant és Hegel stb.-nek a gyakorlati életre vonatkozó egy-egy bölcs mondását íratta a falra. Szép törekvés lerontani akarni így az elválasztó korlátokat, de a hit, a vallás magát meg nem tagadja, hiszen azok is, kik ily gondolatokkal, elvekkel és törekvésekkel voltak eltelve, kénytelenek voltak meghódolni a vallás előtt.

Bármennyire akarták és akarják is egyesek Istent és a vallást kitaszítani a világból, kitörülni az emberi élet- és lélekből, sikerre jutni sohase fognak. Ellenük van a múlt, jelen és ellenük fog tanúbizonyságot tenni a jövő. Kételkedések és tagadások ellenére a vallás élt és élni fog. Az egyházak változhatnak, elsöpörtethetnek, de a vallás megmarad, míg lesz ember e világon s míg lesz rejtély előtte és vágyakozás a jövőre. A vallás megmarad, mert az az emberi természetben gyökerezik, az a lélekhez van nőve.

A vallás ellen sokszor és sokan szólottak, de az élet, a gyakorlati élet ellene mondott mindazoknak. A vallás lényege az életnek. Öröm vagy szenvedés, remény vagy csüggedés nem lehetett és nem is lehet el soha vallás nélkül. Lehet nem eléggé

öntudatos ez még az ifjúnál, de a mint az idő telik, inkább és inkább válik tudatává mindenkinek; mert mikép az ismereteket, a tudást a tapasztalat adja, gazdagítja: úgy a vallásosság is csak akkor lesz erősebb, amikor a külső és belső — lelk' tapasztalatok gyarapodnak.

A vallásosság egyfelől külsőség, másfelől és főkép belsőség, mégis átalakító hatással van egész világunkra, a belsőre és külsőre egyaránt. A külső meglátszik a világ előtt is, midőn magaviseletünket, erkölcseinket alakítja át. S épen a vallásnak, a vallásosságnak a külsőségekben való megnyilatkozása az, ami magára vonta az egész világ figyelmét, ami támaszává, oszlopává tette azt az államoknak; itt jön e kettő szoros összeköttetésbe egymással. Az államnak erkölcs kell, a vallás pedig ezt míveli; és itt kezdődnek, itt gyökereznek ama források, melyekből az egyházjog kifejlődik.

A vallásnak, a vallásosságnak nagy befolyása, átalakító hatása van az életre bensőleg és külsőleg, egyénileg és társadalmilag. Ezt megcáfolni nem lehet, ha kisebbítik is. Akik tehát ennek szolgálatába lépnek, jót cselekesznek önmagukkal, embertársaikkal, hazájukkal, nemzetükkel s az egész emberiséggel. A francia forradalom megpróbálta volt ellenni vallás nélkül, de féktelenséggé fajult egész küzdelme s hamar rájött arra: hogyha vallás, ha Isten nem volna, azt akkor is teremteni kellene.

És önök ifjú barátaink, velünk együtt a vallásnak, a vallásosságnak ápolására, mívelésére, terjesztésére kívánják szánni egész életüket!? . . . Jól meggondolták-e a dolgot, megvizsgálták-e önmagukat, elhivatásukat? . . . Nem csüggesztem, mert hiszen Istenért s az emberekért élni tisztán, önzetlenűl: a legszebb a világon; de azt is tudják meg, hogy Istent kigúnyolni, az embereket bizonyos ürügyek alatt becsapni, megcsalni: a leggyalázatosabb ez életben. A munka sok, a mező tágas, a küzdelem óriási, nemcsak a világgal, hanem saját szolgatársaikkal szemben is. Van-e elhivatásuk e munkára: ez a fő, mert az erőt meg lehet szerezni, megadja azt Isten. Ha nincs elhivatásuk, ha egy benső hang nem kiáltja szűntelen, hogy mely úton haladjanak: akkor sokkal jobban teszik, ha pályájukról még most visszalépnek, semhogy maguk-

nak és nekünk is később keserű csalódást okozzanak, hiszen a mi vallásunk, még több lelki erőt és több önmegtagadást, szenvedést követel, mint bármely más.

Mi bízunk önökben és a jó Istenben! Bízunk abban, hogy önöket tiszta lelkesedés, nemes hajlam hozta előkészűlni a lelkészi pályára, élni az Istenért és az emberiségért; bízunk abban, hogy önöket erős becsvágy hozta ide, előkészűlni, követni azt a példát, mely szenvedéseken, Golgotha halálán keresztül is fénylik évezredek óta az emberiség előtt. És bízunk a jó Istenben, hogy, a ki elhívta önöket az igazság és szeretet országának mívelésére, erőt is fog adni, hogy hátrafelé ne nézzenek, ha rátették kezüket az eke szarvára.

Önök nemcsak átalában a vallást, hanem a tiszta keresztény unitárius vallást és vallásosságot készűlnek és lesznek hivatva szolgálni. Minket Isten és Egyházunk bízalma arra hivott el, hogy igyekezzünk útat mutatni a rengetegben. Jaj mi nekünk, ha csak azt kiáltjuk önöknek, hogy *előre* és nem azt, hogy *utánnam!* Mi a jó Isten segedelmével igyekezni fogunk előre; jőjjenek önök nemcsak utánnunk, hanem mivelünk egy nagy eszme, egy nagy cél megvalósítása érdekében. Sohase igyekezzenek urak lenni, hanem elégedjenek meg és töltse el benső öröm szivüket, ha jó szolgák lehetnek, mint az Úr Jézus!

Mi a keresztény vallást és vallásosságot, specialisan a keresztény unitárius vallást és vallásos életet kívánjuk szolgálni. Nagy szó, mert külömbözőségünket jelenti ez másoktól. Szabadságot, oly szabadságot jelent ez, melynek szabadossággá fajulnia soha sem szabad. Nekünk nagyobb a felelősségünk, mint bárki másnak. Olyan dogmák, melyek előhaladásunkban akadályoznának, minket nem kötnek, a fejlődés útja nyitva áll előttünk, mintegy zárkövek vagyunk mások előtt. Előhaladás a vallásos, avagy ha úgy tetszik, az egyházias élet terén egyedül csak általunk, rajtunk keresztül lehet. Ezért vagyunk, ezért leszünk mi „a jövő vallása", amint azt egy nagy emberünk, mély belátással, oly bölcsen mondotta.

Az élet és vallás össze vannak nőve. Amilyen lesz a mi vallásunk, olyan lesz a mi életünk, erkölcsünk. Vallásunk idáig sok szenvedést hozott reánk, de szégyent még soha. Ezután sem

szabad ezt hoznia. De ez a mi együttes munkánktól függ. Hogy önök további lelkesedést, erőt merítsenek, mi igyekezni fogunk elvezetni ifjúi lelküket a lehetőleg kies mezőkre. Az ó-szövetséggel be fogják járni Kanaán, Egyptom, Assyria, Babylon és Persia földjeit, látni fogják évezredeknek bölcsességeit, a sok reményt és csüggedést, a nemes fejlődést és mindeneknek felette azt, hogy mikép bontakozik ki a felhőből az egységes szerető atya. Az újszövetségben füleikbe csengenek majd Jézusnak mézédes szavai és az egyetlen szerető Atyának segedelmével, az idvezítő vezetése mellett, be fogják járni a Galileai tengernek szépséges tájait, megpihennek az olajfák hegyén, hajlékot építnek Bethaniában, majd sírni fognak Dávid városában, Salamon templomában. S míg a vallások történetében látni fogják, hogy az élet a vallással a legrégibb időtől kezdve összeforrt, hogy a vallás nemcsak az erkölcsnek, hanem a tudománynak és művészetnek is édes anyja; míg a bölcsészet önmagukba elmerülni, önmagukat megismerni tanítja: addig az én tárgyam közelebb jön az élethez s igyekezni fogok vezetni önöket végig ama panorámán, amelyet mutat nekünk az egyház történelme a betlehemi jászoltól a mai korig történelmi és jogi fejlődéseiben. Egy folyamra bocsátjuk rá ezzel kicsiny sajkánkat, egy folyamra, mely visz, ragad minket magával félelmes avagy szépséges tájakon, egyenes avagy kanyargós útakon, sziklák közt, vízeséseken, felzavart avagy tiszta vizeken. Ahol megyünk, amit látunk figyeljék meg, mert az az élet; a rideg élet a maga valóságában, szépségében vagy csunyaságában; ahol megyünk, az az élet, amely bár elmúlt, de részleteiben avagy egészében ismét, újra visszajöhet.

Nem kicsinylem, nem is szabad, de nem is tudnám kicsinyleni theologiai intézetünknek egyetlen tantárgyát sem, hiszen tény és való, hogy a theologusnak első sorban biblicusnak kell lennie, azután pedig otthonosnak kell éreznie magát a bölcselemben, mint bevezető tudományban, a hit- és erkölcstannak fejlődésében s egyes ágazataiban. Azonban senki se vegye tőlem rosz neven, ha csupán nehány sorban rámutatok a saját tárgyaim fontosságára.

Nézetem szerint hiábavaló minden eszme, ha meg nem va-

lósítható, hiábavaló minden tudomány, ha gyakorlati haszna és eredménye hiányzik; a puszta szemlélődés haszontalan, ha nincs abból haszna az emberiségnek. Még a költő is hatni akar lelkesedésével és szavaival, a nagy bölcsek is mindig az emberek javát keresték és keresik. Edison sem törné magát bizonyára, ha nem óhajtana könnyebbséget nyújtani az emberiségnek; mi magunk mihelyt nem származhatik fény, előmenetel — hitünk szerint — munkánkból az emberekre, nem érdemes munkát végzünk. Legjobb, ha átengedjük a teret másoknak. Igen ám! de ehhez is nagy önismeret és emberismeret kell. Tény az, hogy gubóba burkozott selyemhernyóknak lennünk sohasem szabad. Ha valaki lelkésznek szánta magát, az ő élete többé nem az övé, hanem az Istené és embertársaié.

Az élet és vallás össze vannak nőve, egymás nélkül el nem lehetnek. Ez állításnak van gyakorlati igazsága. E gyakorlati igazságot a történelem fogja önöknek megmutatni. A történelem, de csak akkor, ha azt úgy tanulmányozzák, amint szükséges. Ha csak kisebb kirándulást tesznek ennek bérceire: csendesen, idő multával elmosódnak valamint a fájó, úgy a szép emlékek is. Tanulmányozzák azt úgy, mint az életnek tanitómesterét s akkor örökké hálásak lesznek iránta. Utat fog ez így mutatni a rengetegben s bölcsességet fog adni a változó körülményekben. Nem az évszámok, nem az események tudása a fő, hanem a bölcsesség, melyet azok nyújtanak. Okát, okát keresni és adni mindennek; belátni, hogy az eldobott kőnek és szónak nem vagyunk többé urai, hogy mustármagból mikép lesz terebélyes fa, számot vetni a következményekkel és tudni, minek mi lesz az eredménye: erre tanít minket a történelem.

Jó protestánsok, sőt több, jó unitáriusok kivánunk lenni. Ez nem lehet, ha nem ismerjük a multaknak szent és igaz küzdelmeit, eszméit és lelkesedéseit Ki tudná követni Jézust, ha nem ismeri jól eszméit, életét, példáit és lelkesedéseit? Ki tudna jó protestáns lenni ha nem bír fogalommal a hugenották és a magyar gályarabok szenvedéseiről és kitartó küzdelmeiről; és ki tudna sziklaszilárd unitárius lenni és maradni, ha nem tudja, hogy e vallás az igazán tiszta, magyar vallás, mely itt gyökerezett bérces kis hazánk talajában; ha nem ismeri, hogy e vallásért

mennyien véreztek el, mennyien hoztak egy jobb jövő reményében áldozatot és hogy mennyire benne volt kezdettől fogva unitárius vallásunkban az igazi tiszta magyar hazának szeretete.

Igen, kedves barátaink! Jöjjenek a történelemhez és lássák meg belőle, hogy a protestáns s főleg az unitárius vallás az, amely szilárd alapja az államnak, mely sohasem az állam ellen, hanem mindig azzal együtt kűzd a polgárok javáért, hogy lássák meg a katholicismusnak sötét szellemét és szemben vele a protestántismus éltető hatását a világra, a szabadságra, az emberi jogoknak kivívására. Jöjjenek a történelemhez, hogy lássák meg a vallásnak átható erejét, hatalmát a társadalom és nemzeti életben, a tudományban és művészetben. Nézetem, erős meggyőződesem szerint, a mai társadalmi és socialis nagy kérdéseket is soha senki meg nem oldja. Ez egyedül és kizárólag a vallásnak feladata, joga és kötelessége. Nézetem szerint csak egyedül ez tudja és ez fogja azokat megoldani. Így tanít engem a történelem. Jöjjenek a történelemhez, hogy lássák meg az egyéni és társadalmi rend és jogok felépítését, hogy lássák meg az őszinteség hiányának hátrányát és a nyíltságnak előnyét a hit és gyakorlati élet világában és hogy lássák meg a sikernek ösztönét, az elhibázásnak hátrányát meztelen valóságában az életben.

S ha mindezeket látták s ha mindezekből az élet bölcsességet leszűrték maguknak, akkor még csak egyre kérem s ez az: készüljenek arra is, hogy soha önzően ne éljenek, mert Mirabeau szerint a papság önzése mindig megölője az egyháznak. A lelkész egyéni önzéséből egyetemes kár származik. Már pedig inkább vesszen az egyén, minthogy gyalázatba kerüljön az egyetemes.

A vallás és az élet össze vannak nőve. E gondolattal indúljunk el ez évben is munkánkra. Lesz, ami lelkesítsen; lesz, ami önzetlenekké tegyen. E gondolattal és azzal, hogy így nem lesz hiábavaló életünk, kezdjünk szántani uj ugarat. És szántsunk, munkálkodjunk mindaddig, míg egyszer csak karunk lehanyatlik, értelmünk homályosul és szivünk azt suttogja: elfáradtam, És akkor, akkor aztán, amikor már közel lesz az éjfél s pihenni kell térnünk, engedje a jó Isten, hogy egy munkás élet után, mondhassuk el mindnyájan a mi idvezitőnkkel: „Atyám! én dicsőítettelek tégedet a töldön, most annak okáért dicsőíts meg engem temagadnál.“

Csifó Salamon.

A dékán megnyító beszéde az 1909—10. tanév kezdetén.

Mélt. és főt. püspök úr.

Kedves kartársaim és tanítványaim!

Először is a hála és köszönet meleg szavait intézem a Mélt. és főt. püspök úrhoz, mert hogy intézetünk nemcsak címben, hanem erőben is oly nagy lendületet nyert, azt első helyen szeretett püspökünk lelkes közreműködésének köszönhetjük. Nem akarom fölidézni a múlt idők nehéz küzdelmeit, nem akarok rámutatni haladásunk lassúságára, elég nekem, hogy most örvendezhetek az új idő kezdetén. Elég, hogy fölemelhetem reménységem szárnyait abban a biztos tudatban, hogy ezentúl nagyon sokat megvalósíthatunk abból, ami eddig csak ábránd és óhajtás volt. Új rendes tanáraink Csifó Salamon és Gálfi Lőrinc nem új emberek, hanem régi munkatársaink, akiket jól ismerünk s akiknek erős vállaira immár teljes bizalommal nehezítjük a nagy és magasztos föladatokat.

Önökhez is nemes ifjúság, barátaim, egy pár szavam van. Mindnyájan jól ismerik, hogy pályájukra vonatkozóan két hatalmas fölfogás uralkodott. Egyik az, amelyre a próféták támaszkodtak, hogy őket maga Isten hívta el, hogy szóljanak az ő nevében bátorsággal. A másik, amelyet Jézus vett gyakorlatba s amely az elsővel szemben nagy haladást mutat, ez volt: Kövessetek engemet és titeket emberek halászaivá és az istenországa sziklájává teszlek. Szép és megható mindkét módja az elhívásnak, mert az egyik Istentől, a másik Jézustól ered, de én önök előtt, a jelen kor egyik legmodernebb prófétája, Tolstoj szavait kívánom hangsúlyozni, aki azt mondja: *elhívás*, ha valaki önmegadással rá szánja magát egy munkára. Nem mondom s önök se hitegessék magukat azzal, hogy azért jöttek a papi pályára, mert hallották az isteni hívó szózatot. Azt sem mondom, hogy azzal a gondolattal vannak áthatva, hogy a Jézus Krisztus apostolai lesznek, hanem azt mondom, szállja meg az erős, bátor elszántság szivöket. Tűzzék ki maguk elébe a nagy célt. Dolgozzanak. Erősödjenek és önök apostoli próféták fognak lenni.

Az új idő nagyon előnyös változást hozott létre, amit a tanrendből már észre vehettek. Megszaporodtak a seminariu-

mok. Mit jelent ez? Azt, hogy mi önökkel nemcsak ex cathedra akarunk beszélni, hanem közetlenűl. Magukkal együtt akarunk dolgozni. Segítni, irányítni akarjuk. Várjuk és kérjük legyenek bízalommal hozzánk. Nemcsak tanügyi, hanem benső kérdéseiket is terjesszék előnkbe s mi legjobb igyekezettel fogjuk keresni és megadni a választ. Haladjunk együtt, tanuljunk együtt, most, míg együtt vagyunk. Most mi vagyunk tanáraik, de biztosítom, hogy midőn alkalmunk nyílik rá, mi örömest leszünk tanítványaik.

S végül mint dékánnak is van egy szavam. Ne engedjék, hogy a törvénykönyvet egész éven át csak egyszer is kinyissam. Vegyék kezökbe az igazgatás és rendtartás munkáját s nagyon boldog leszek, ha nekem csak gyönyörködnöm kell életük és munkájuk szép rendjében.

Isten nevében föl a lobogóval!

Előre!

IV. A Theologiai Intézet bizottságai.

a) *Vizsgáló-bizottság.*

Elnöke Mélt. és Főt. Ferencz József püspök úr.

Tagjai a kollégiumi felügyelő gondnokok: Kozma Ferenc ny. kir. tanfelügyelő, Gál Jenő kir. tábl. tanácselnök, a Theologiai intézetben működő tanárok, a kollégium igazgatója; az E. K. Tanácsból kiküldött bizottsági tagok; Molnár Sándor, az unitárius egyház jogtanácsossa, Végh Mihály egyházi és püspöki titkár.

b) *Igazgató-bizottság.*

Elnökök: Kozma Ferenc és Gál Jenő f. ü. gondnokok; előadó: dr. Boros György dékán; jegyző: Csifó Salamon. Tagok: a koll. f. gondnokok, a Theol. intézet tanárai és a koll. igazgató.

V. Tanári kar.

Dr. Boros György, dékán, r. tanár, az északámérikai cambridgei Harvard-egyetem tiszt. hittudora, a Kolozsvári Ferencz József tud.-egyetemen az angol nyelv tanítója, az Unitárius lelkészkör és az agolkör elnöke, Kolozsvár szab. kir. város törvényhatósági bizottságának és iskolaszékének, az áll. isk. gondnokságnak tagja, az Erd. Múzeum-Egylet választmányának és a bölcs.-, nyelv- és tört.-tud. szakosztályának tagja, az International Council of Unitarians etc. intéző bizottságának tagja, a Britt és külföldi Unitárius Társulat levelező tagja, az „Unitárius Közlöny“ szerkesztője, a theologiai önképzőkör védnöke, a Dávid Ferenc-Egylet titkára stb. Előadott: Erkölcstant, bibl. theologiát, unitárius eszmék történelmét, héber nyelvtant. Tanár 1879. óta.

Péterfi Dénes, kolozsvári lelkész-esperes, rendes tanár, a Kolozsvár városi iskolaszék tagja, az unitárius egyházi iskolaszék

elnöke, a Keresztény Magvető szerkesztője stb. Előadott: vallásbölcselmet, a vallástanítás módszerét, szónoklattant, vezette a gyakorlati szónoklást Tanár 1876. óta.

Csifó Salamon, r. tanár. Előadott: Egyetemes és unitárius egyháztörténelmet, papi gondot. Tanár 1903. óta.

Gálfi Lőrinc, r. tanár 1909. óta. Előadott: Új test. bevezetést, új test. írásmagyarázatot, dogmatörténelmet.

D: György János, jogtudor, az amerikai cambidgei Harvard-egyetem bölcsészet tudora. Előadott társadalmi tudományt és angol nyelvet.

Iszlai Márton, tanított: éneket és orgonát.

Dr. Tompa János intézeti orvos.

VI. A tanév nevezetesebb eseményei.

Fölvétetett az I. évre 2 rendes, 1 rendkivüli, a II. évre 3 r., a III. évre 3 r., IV. évre 4 r. hallgató, kik közül kettő évközben kibocsattatott magántanulónak egyházi szolgálattételre.

Papjelölt volt 11, kik közül rendes lelkészekké megválasztattak, illetőleg kineveztettek: Árkosi Tamás Fogarasra, Bencédi Pál Datkra, Gyöngyössi Béla Magyarzsákodra, Pethő Kálmán Nyomátra, Péter Ödön Homoródjánosfalvára, Ütő Lajos Dombóra rendes lelkészeknek, Kelemen István Felsőrákosra h. lelkésznek, Győrfi István kijelöltetett az oxfordi Manchester Collegeba, Dr. Szathmáry Miklós r. lelkésznek Szindre, Taar Géza felügyelőnek a tordai internatushoz.

Külföldön a tanév folyamán nem volt hallgatónk.

A kolloqiumok a szabályos időben megtartattak, kivéve Szász Dénes IV. évessel, aki betegsége okán haladékot kért.

Alapvizsgálatot tettek 1909. szeptember 6. Marosi Márton, Székely Kelemen, Zoltan Sándor.

Szakvizsgálatot tettek 1909. junius 24. Győrfi István jeles, Kelemen István elégséges, Dr. Szathmáry Miklós jó eredménnyel.

A Ferencz József Tud.-Egyetem bölcs., nyelv- és tört. tudományi karán mint rendes hallgatók az I. és II. évesek és Zoltán Sándor III. éves az előadásokat hallgatták és akik colloquáltak, azokért az egyház pénztára fizette az egyet. tandíjakat.

Egyetemi tandíjakban kifizettetett az I. II. félévben: 330 kor.

Templomi szolgálatot teljesítettek a papjelöltek és a hittanhallgatók az ünnepeken a rendes helyeken és Szász Dénes III. éves egy ünnepen Korondon. A kolozsvári rendes templomi szolgálat mellett a tél folyamán Monostoron házi istentiszteletet tartottak vasárnap délutánonként.

A vasárnapi iskola, vagyis ifjúsági istentisztelet ebben az évben is gyakorlatban volt. A hallgatók végezték a tanítást. Ez évben a vezetést dr. Boros György dékán és Vári Albert gymn. vallástanár együttesen teljesítették. A vasárnapi iskola tartása a vallástanár kötelességévé van téve, de azzal az intentióval, hogy jövőben is a theologus ifjak végezzék a tanítást s velük szemben az ellenőrizést a dékán gyakorolja, hogy mind a gymnasiumi tanulók vallási igényei, mind a theologus ifjak előkészülete megfelelő módon kielégíttessék.

A Paget Oliver angol alapítványból pályázat útján nyertek: Székely Kelemen II. 50 kor. díjat, Keresztesi Dénes I. 200 kor. pályadíjból 50 kor. szorgalomdíjat.

Irodalmi pályadíjul a Theol. Int. bizottsága által kitűzött 40 kor. pályadíjra beérkezett egy pályamű: Mózes. bibliai tanulmány.

Konviktusi segélyben részesültek: Székely Tihamér, Szász Dénes IV. 200—200 kor. Rédiger Géza IV. éves 150 kor. Zoltán Sándor III. 200 kor. Székely Kelemen III. 150 kor. Marosi Márton III. 100 kor. Keresztesi Dénes II. 200 kor. Lörinczi Domokos, Buzogány Kálmán II. 100—100 kor. Gál Mózes, Sebe Ferencz I. 100—100 kor. Összesen 1600 kor.

Az unitárius lelkészek segélyéből Zoltán Sándor III. éves helyett beíratási és konviktusi díj címen kifizettetett 15 kor. Az alapban van 1910 junius havában 13 kor. Lelkészeink nagyon kedves dolgot cselekesznek, ha megemlékeznek tanuló ifjainkról. Sokszor jó segítséget nyújtottunk adományaikból!

Szakvizsgálatra az 1909—10 tanévben vizsgázóknak föladatokul kitüzettek: Bartók Endrének: Keresztény és idegen elem a Krisztustanban. A Janzenismus lényege és hatása a vallásos életre. Rédiger Gézának: Az istenfogalom ótestamentumi változatai. A nagyváradi disputatio története és hatása. Szász Dénesnek: A protestánsok és unitáriusok közötti dogmai ellentétek változatai a XIX-ik száz második felében. A reformatio keletkezésének okai. *Székely Tihamér-*

nak: A jó és rosz személyesítői az ó és új testamentumban. Az unitárius egyház története 1848—1861-ig.

Mózes András könyvtár-alap jövedelme f. tanévben vétetett igénybe. Megvettük a könyvtárnak: 1. Edvi Illés Károly: A magyar büntető törvények zsebkönyve. 2. U. a. A büntető novella zsebkönyve. 3. Pokoly: Az Erdélyi Református Egyház története 3 köt. 4. Csiky Kálmán: Az egyház elmélete és jogi lényege. 5. Dr. Kenéz Béla: Magyarország népességi statisztikája. 6. Csizmadia L.: Bibliai szókönyv. 7. Cheyne: Jewish Religious Life.

A méhészeti tanfolyamon részt vettek és okmányt nyertek: Marosi Márton és Zoltán Sándor III. évesek.

A gyümölcsészeti tanfolyamon részt vettek: Székely Tihamér, Marosi Márton Székely Kelemen, Zoltán Sándor.

Murányi Farkas Sándor és neje alapítványra folyamodott Bartók Géza poldárdii lelkész. A Theol. Bizottság javaslata alapján az E. K. Tanács a 100 kor. palást díjat kiadta, miután folyamodó arra minden tekintetben érdemesnek találtatott.

A házi rendről megelégedéssel szólhatunk, miután kevesen voltak és a rendet kellőképen megtartották, panasz nem merült föl. Fegyelmi eset egy fordult elő, melyben II. foku itéletet kellett hozni.

Az egészségügyi viszonyok egész évben kedvezőek voltak. Csak kisebb rendü és kevés ideig tartó megbetegedés fordult elő.

Felügyelői tisztet végeztek a IV—II. évesek.

Tanári beiktató. Ünnepélyesen, a közönség nagy érdeklődése mellett 1910. évi május 28-ik napján iktattuk be rendes tanári állásukba: Csifő Salamon és Gálfi Lőrincz tanárokat. Az ünnepély a következő tárgysorozattal folyt le:

1. Ének. Az ifjusági Énekkar.
2. Ima. Péterfi Dénes esperes-lelkész és theol. tanár.
3. Az ünnepélyt megnyitotta Ferenc József unitárius püspök úr.
4. Székfoglaló értekezések:
   a) Csifó Salamon theol tanár: Az unitárius egyház megújhodása Lázár István püspöksége alatt.
   b) Gálfi Lőrinc theol. tanár: Korunk és a biblia.
5. Beiktató beszéd. Dr. Boros György dékán.
6. Üdvözlések: Vári Albert az E. K. Tanács, dr. Gál Kele-

men a főgymnázium, dr. Kiss Ernő a székely-keresztúri gymnázium, Györfi István lelkészjelölt, önképzőköri elnök, a theologus ifjuság nevében.

Az elhangzott nagybecsű értekezések és beszédek fokozatos emelkedéssel juttatták kifejezésre az alkalom nagyjelentőségét. Külön álló kötetben fogjuk kiadni. Intézetünk életében új korszak kezdetét reméljük és hisszük, ami azonban nagy mértékben függ attól, hogy a lelkészi pályára olyan ifjak lépjenek, akik a pálya iránt önzetlen vonzódást éreznek és kitartó munkára vállalkoznak. Intézetünk a lelkészkartól várja, hogy ebben az irányban érvényesítse befolyását. A történelmi hűség kedvéért megemlítjük, hogy 1880-ban negyvenhárom évi szünetelés után kezdődött újra a tanári beiktatás üdvös gyakorlata, éppen intézetünk tanárának, mostani dékánjának beiktatásával.

„Ezer évnek emlék-alapja.“ Ferencz József püspök úr a a magyar nemzet ezer éves fönnállásának emlékére egy alap gyűjtését kezdeményezte és a gyűjtéssel immár elért 10.000 koronát. Az 1909. évi Főtanács 21. sz. határozattal kimondotta, hogy az alap 20.000 koronára egészítendő ki, de a meglevő tőke jövedelmének $^4/_5$-e már most igénybe veendő. Két évi kamat theologusok külföldi tanulmányára segélyül fog adatni. Az 500 koronát meghaladó összeg már 1911-ben igénybe vehető lesz. Reméljük, hogy theologus ifjaink versenyre kelnek az első segélyért.

Az Éneklő állványa. Intézetünk egy érdekes egyházi emlékkel gazdagodott. A dékán fölhívására Pál Ferenc lelkész, udvarhelyköri jegyző afia szíves volt megtenni a lépéseket, hogy valamelyik egyházközségünk ideajándékozza „éneklő állványát.“ Péter Sándor városfalvi lelkész aa., mint jánosfalvi beszolgáló lelkész itt talált egyet s azt az egyházközség felajánlotta és új lelkésze Péter Ödön aa. elküldötte. Mindnyájuknak köszönettel és hálával tartozunk. Az énekvezér állványt akkor használt, amikor orgona még nem volt a templomainkban. Fából készült, 40 45 cm. átmérőjű, 85—90 cm. magas, négyszögletű szekrény, melynek tetején forgatható könyvtartó állott. A szekrényt ékesen kifestették magyar izléssel. A jánosfalvi állvány felirása: „Csoma Gergely maga költségével csináltatta. 1776.“ Sajnos, hogy az ének könyvtartója hiányzik.

VII. Oktatás.

a) Az intézetben előadott tárgyak:

I. évfolyamon.

Bibliai theologia.* Ótest. rész. Heti 2 órán. Tanár: Dr. Boros György.

Seminarium. Heti 1 órán. Tanár ugyanaz.

Bibliai bevezetés. Új test. rész. Heti 3 órán az I. és II. félévben. Tanár: Gálfi Lőrinc.

Seminarium. Heti 1 órán. Tanár ugyanaz.

Egyetemes egyh. történelem. Heti 3 órán. Tanár: Csifó Salamon.

Egyháztört. seminarium. Heti 1 órán. Tanár ugyanaz.

Héber nyelvtan. Heti 2 órán. Tanár: dr. Boros György.

Szónoklattan. Heti 2 órán. Tanár: Péterfi Dénes.

Szónoklati gyakorlatok. Heti 1 órán. Tanár ugyanaz.

Angol nyelv. Heti 2 órán. Tanár: Dr. György János.

Társadalmi tudomány. Heti 3 órán. Tanár ugyanaz.

Ének és orgona. Heti 2 órán. Tanár: Iszlai Márton.

II. évfolyamon.

Bibliai Theologia. Mint az I. éven.

Seminarium. Ugyanaz.

Bibliai bevezetés. Mint az I. éven.

Seminarium. Ugyanaz.

Egyetemes egyh. tört. Mint az I. éven.

Seminarium. Ugyanaz.

Héber nyelvtan és a Pentateuch különböző íróitól eredeti szövegdarabok olvasása és exegatálása.

Szónoklati gyakorlatok. Mint az I. éven.

Angol nyelvtan és olvasmányokban gyakorlás. Heti 2 órán Tanár: dr. György János.

Ének és orgona. Mint az I. éven.

* Minden tárgy mindkét félévben előadatott, ha nincsen az ellenkező jelezve.

III. évfolyamon.

Erkölcstan. Heti 2 órán Tanár: dr. Boros György.

Dogmatörténelem. Heti 2 órán. Tanár: Gálfi Lőrincz.

Új szövetségi írásmagyarázat. (Exegesis.) Heti 3 órán. Tanár Gálfi Lőrinc.

Seminarium. Heti 1. órán. Tanár ugyanaz.

Egyházjog. Heti 3 órán. Tanár: Csifó Salamon.

Seminarium. Heti 1 órán. Tanár ugyanaz.

Liturgika Heti 2 órán. I. félévben. Tanár ugyanaz.

Lelkipásztorkodástan. Heti 2 órán. II. félévben. Tanár ugyanaz.

Vallásbölcselem. Heti 3 órán. Tanár: Péterfi Dénes.

Vallástanítás módszere. Heti 1 órán első félévben. Tanár: Péterfi Dénes.

Szónoklati gyakorlatok. Mint az I. éven.

Ének és orgona. Mint az I. éven.

IV. évfolyamon.

Ugyanaz, mint a III. éven.

b) A Ferenc József tud.-egyetemen.

1909/10. év. I. félév.

Philosophiai erkölcstan történelme. Heti 4 óra. Tanár: Dr. Böhm Károly.

Az aesthétikai elméletek főtipusai. Heti 1 óra. Tanár: Dr. Böhm Károly.

Nevelés története. Heti 3 óra. Tanár: Dr. Schneller István.

Részletkérdések a neveléstudomány köréből. Heti 2 óra. Tanár: Dr. Schneller István.

1909/10. év. II. félév.

Nevelés történet. Heti 3 óra. Tanár: Dr. Schneller István.

Részletkérdések a neveléstudomány köréből. Heti 2 óra. Tanár: Dr. Schneller István.

A francia forradalom története. Heti 4 óra. Tanár: Dr. Márki Sándor.

A középkor főbb csatái. Heti 1 óra Tanár: Dr. Márki Sándor.

V. A theologiai intézet hallgatói.

A tanuló neve	Születésének éve	Születésének helye
I. évfolyam.		
Gál Mózes	1888	Szentgericze
Sebe Ferenc	1887	Martonos
Kiss Elek rk. hallgató		Medesér
II évfolyam.		
Buzogány Kálmán	1888	Ujszékely
Keresztesi Dénes	1888	Nyárádgálfalva
Lőrinczi Domokos	1887	Csekefalva
III. évfolyam.		
Marosi Márton	1888	Kadács
Székely Kelemen	1888	Szemerja
Zoltán Sándor	1888	Homoródalmás
IV. évfolyam.		
Bartók Endre	1887	Nagykede
Rédiger Géza	1887	Szabéd
Szász Dénes	1886	Alsósiménfalva
Székely Tihamér	1886	Pipe
Lelkészjelöltek.		
László Balázs	1884	Székelyudvarhely
Taar Géza	1885	Aranyosrákos
Telkes Béla	1884	Budapest
Györfi István	1887	Homoródszentmárton
Kelemen István	1885	Marosszentkirály

IX. Az Önképzőkör évi működése.

Mélyen tisztelt önképzőkör! Kedves barátaim! Egy munkás év bezáró ünnepélyét üljük e pillanatban s jól fog esni lelkünknek, ha egy áttekintő pillantást vetvén elmult évünk történetére, összegezzük munkásságunkat. Megtehetjük ezt a visszapillantást nemcsak nyugodt lelkiismerettel, de önérzettel, mert bár kevesen voltunk, de betöltöttük azt a munkakört, melyet az előttünk való években körünk sokkal nagyobb létszáma fejtett ki. Mennyi kellemes óra elevenedik fel emlékezetünkben, melyeket itt együtt átéltünk. Sokan közülünk nemsokára csak mint vendégek jelenhetünk itt meg, vágyó szívvel gondolva vissza főiskolai életünk ezen anynyira kedves, vonzó pillanataira. Önkéntelenül is a búcsú hangjai törnek fel szívemből, de hisz ez valóban a búcsú pillanata is. Utam el visz e kedves, kellemes emlékekkel rakott helyről messze idegenbe, hol a gondolat, az eszme, a cél közössége az egyedüli kapocs, mely a szíveket, avagy talán inkább a gondolkozó elméket összefűzi. De bárhová vigyen is útam, a múltnak e helyen átélt szomorú örömteli eseményei egyaránt — melegítő, bátorító, ösztönző melegsége, vígasza, segitő ereje lesz szívemnek.

Mint minden évnek, úgy az 1909—10 évnek is meg voltak a maga mozgalmai. Különösen lelkes buzgóságot fejtett ki körünk a magyar ipar pártolása és terjesztése, érvényesítése terén. Jegyzőkönyvi határozattal is megpecsételte e nemes, már megkezdett küzdelmet, amely szerint legatióba menő tagjait hívja fel ilyen irányu értekezések tartására. Igy munkálja nemcsak a jelent, de egyengeti útját a jövőnek is.

Az alakuló gyűlés ez évben 1909 szeptember 10-én tartatott meg, amelyen az első félévi tisztikar a következőkép alakult meg: Elnök: Rédiger Géza IV.; alelnök: Székely Tihamér IV; pénztárnok: Székely Kelemen III.; könyvtárnok: Marosi Márton III.; főszerkesztő: Zoltán Sándor III.; jegyző: Buzogány Kálmán II.; laptárnok: Lőrinczi Domokos II.

A második félévben némi változás történt a tisztikarban. a mennyiben Rédiger Géza eltávozásával a kör egyértelmüleg Györfi István lelkész-jelölt mult évi elnökét kéri fel az ügyek további vezetésére. A jegyzői tisztre pedig, miután az lemondás útján megüresedett, Lőrinczi Domokos II. választatik meg.

Körünk védnökségét ez évben is, immár a 27. éve dr. Boros György intézeti dékán úr volt szives elvállalni. Valamint a multban, úgy a jelen évben is személyéhez fűződnek körünk nevezetesebb eseményei. Körünk ügyei iránt tanúsított meleg érdeklődéséért, fáradhatatlan buzgalmáért hálás köszönetünk mellett, az ég áldását kérjük úgy a jelen, mint jövőbeli munkásságára és szeretett személyére egyaránt.

Összesen tartatott 24 gyűlés: 1 alakuló, 1 alakuló záró és 1 záró; továbbá 16 rendes, 2 rendkivüli és 3 dísz gyűlés.

Rendes gyűléseink tárgya: szavalatok, felolvasások szabad előadások és vitatkozások.

Szavaló gyűléseinken jegyzőkönyvi dicséretet nyertek szép szavalataikért: Rédiger Géza IV. (1.), Marosi Márton III. (1.), Zoltán Sándor III. (3). Lőrinczi Domokos II. (1.), Gál Mózes I. (2.) Sebe Ferenc I. (3.) Elismerésben részesültek: Keresztesi Dénes II. (1.). Lőrinczi Domokos II. (1.), Gál Mózes I. (1.). Sebe Ferenc I. (1.)

Felolvastak Györfi István lkj. (2.), Rédiger Géza IV. (2.). Szász Dénes IV. (1.), Székely Tihamér IV. (1.), Marosi Márton III. (1.), Székely Kelemen III. (1.), Zoltán Sándor III. (1.), Keresztesi Dénes II. (2.).

Szabad előadást tartott Zoltán Sándor III. (1.).

A díjas szavalati verseny győztesei I-ső félévben Marosi Márton III.; a másodikban Keresztesi Dénes II.

Az első félévi nemes versenyen a győztes Sebe Ferenc I.; dicséretet nyertek: Marosi Márton III. és Gál Mózes I.; a második félévben az elsőbbség eldöntése nélkül jkvi dicséretet nyertek: Lőrinczi Domokos II. és Gál Mózes I.

Körünk három díszgyűlést tartott ez évben.

Egyet okt. 9-én az aradi vértanuk emlékére. Felolvasott Rédiger IV. és szavaltak: Székely Kelemen III. és Lőrinczi Domokos II.

Másikat nov. 6-án Dávid Ferencz halála évfordulójának emlékére. Szereplők: Székely Tihamér IV. (felolvasás.), Gál Mózes I., Lőrinczi Domokos II (szavalat.)

Harmadikat márc. 12-én a márcziusi nagy napok emlékére, amelyen felolvasott Keresztesi Dénes II. és szavaltak: Székely Kelemen III., Buzogány Kálmán II.

Körünk ez évben 2 vitatkozó gyűlést is tartott. Első izben arról, hogy „A mai társadalomból közvetve vagy közvetlenül fejleszthető-e ki az Isten országa?“ Előadó Kiss Elek rdk. k. Eredmény: „hogy a mai társadalomból közvetve fejleszthető ki Istennek országa.

Másadik izben: „Dávid Ferencz elveinek megfelel-e a mai unitárizmus vagy nem?“ cimű tételről, amelyről Zoltán Sándor III. tartott felolvasást. Ez a pont igen sok kellemetlenségnek volt az okozója, de reméljük, az idő minden sebet begyógyit.

Önképzőkörünk kebli lapja, a Jövendő, jelen iskolai évben 10 számban jelent meg Tartalmát imák, elmélkedések, költemények, szép-prózai dolgozatok alkották, melyek következőképen oszoltak meg: Györfi István 1, Bartók Endre 6, Szász Dénes 9, Székely Tihamér 3, Rédiger Géza 4, Marosi Márton 6, Zoltán Sándor 16, Keresztesi Dénes 4, Lőrinczi Domokos 4 dolgozattal járult az ifjúság irodalmi kisérletezéséhez. Általánosan emelkedés tapasztalható az önképzőkör tagjainak irodalmi szárnypróbálgatásában.

Könyvtárunk az 1909/910. évben gyarapodott:

Vétel útján: Dr. Jolland Arthur: Angol-magyar szótár 9 K. Csiki Lajos: Lelki pásztorkodás 4 K Csiki Lajos: Liturgitta 2 K. Kenedi Géza: Szociologiai nyomozások 8 K. Kosutány: Egyházjog 6 K. Spinoza: Tract. Theol. Politikus 5 K. Rostand E.: A Samarja asszony 4 K. Taine Péterfi J.: Franc. orsz. klasszikus filoz 3 K 50 fill., Radó Antal: Firdusziból 3 K 20 fill., Schopenhauer: A halálról stb. 2 K 80 fill., Schopenhauer: Életbölcselet 60 fill., Schopenhauer: Paraenesisek 60 fill., Dr. Borbély István: Unit polemikusok Magyarorsz. 1 K 20 fillér, Csengey Gusztáv: Izrael története 10 K. Tóthfalusi József: Képess szent biblia 35 K. Szügyi József: Orgonamű 2 K. Fejes Áron: Az akarat szabadság problémája 9 K. Összesen: 99 K 90 fill.

Ajándék útján: Gyenge János: Servét Mihály pöre és Kálvin viszonya ahhoz. Lőrinczi István ajándéka. Országos Patronage Kongresszus iratai. Dr. György János ajándéka. Dr. György János: A becsületes állam. Szerző ajándéka. Dr. Eisler Mátyás: A legbecsesebb érték. Dr. Boros György ajándéka. Bölöni Vilmos: Az én beszé-

dem lélek és élet. Csifó Salamon ajándéka. Jókai album: Pesti Napló ajándéka. Nagy Dezső: Teozofia. Ingyen példány a keresk.-től. Dr. Zsilinszky Mihály: A magy. prot. egyh. tört. A theol. int. ajándéka. Mátyás király Naptár. Az Ellenzék ajándéka.

Az önképzőkör vagyonáról Székely Kelemen pénztáros a következőket jelenti:

Pályadijalap 1909/10. isk. év elején	......	1391·41	K
Félévi kamat	....	31·—	„
Megajánlásból bejött	......	12·—	„
Az alap összesen	....	1434·41	K
Mózesalap 1909/10. év elején	....	109·—	K
Félévi kamat	....	2·65	„
Az alap összesen	....	111·65	„
Közalap 1909. isk. év elején	....	1657·57	K
Evközi kamat	....	33·96	„
Kar. patr. és koncept. ára	..	56·56	„
Husv. „ „ „	„	59·01	„
Pünk. „ „ „	„	54·87	„
		1861·97	K
Patrócinium és ajánló levelek ára a tagoknál		235·—	K
Karácsonyi, husvéti, pünkösdi légációk tiszta jövedelme	....	*1830·—*	*K*

Az olvasókörbe a következő lapok jártak: Pesti Napló, Ellenzék, Erdélyi Lapok, Új Idők, Unitárius Egyház, Sárospataki Közlöny, Jó Egészség, Erdélyi Múzeum, Theologiai Szaklap, Sárospataki Ifjúsági Közlöny. Dr. Boros György védnök úrtól kapta a kör a következőket: Evangelikus Őrálló, Család és Iskola, Közművelődés, Protestáns Szemle, Magyar-zsidó Szemle, Evangelikus Családi Lap, Unitárius Közlöny.

Önképzőkörünk a kolozsvári föiskolai egyesületekkel az érintkezést ez évben is fenntartotta, sőt élénk levelezéseket folytatott az ország több főiskolai egyesületével.

Körünk kitűzött pályatételeire 5 pályamunka érkezett be, amely az előző éviekhez viszonyítva igen szép eredmény.

1. A történeti pályatételre „A protestantizmus hatása a XVI. században Magyarország politikai, vallási és társadalmi életére“

beérkezett egy pályamunka, mely Csifó Salamon szaktanár úr bírálata alapján érdemes a pályadíjra. Jutalma a pályadíj-alapból 50 korona. Szerzője: Keresztesi Dénes II.

2. „Védőbeszéd Dávid Ferenc mellett, az igazság ítélőszéke előtt.“ Beérkezett egy pályamunka. Dr. Boros György szaktanár úr bírálata alapján pályadíjra érdemes. Jutalma Varga Dénes lelkész úr által kitűzve 20 korona. Szerző: Kis Elek.

3. Halotti beszéd meghatározott alkalomra. Beadatott két pályamunka. Nagy Dénes lelkész úr által kitűzött 20 korona jutalmat Péterfi Dénes szaktanár úr Marosi Márton és Buzogány Kálmán közt egyenlően kivánja megosztani a kitüzött díjat.

4. Mózes. Bibliai tanulmány. Bírálta Dr. Boros György szaktanár úr. Jutalma 40 korona. Írója: Zoltán Sándor.

Önképzőkörünk az 1910—11. tanévre a következő pályatételeket tűzi ki:

1. Dávid Ferenc Kolozsvár papja. Jutalma Balázs András lelkész úr adományából 20 korona.

2. Jézus tanítása saját személyéről. (A synoptikusok alapján.) Jutalma 40 kor.

3. A harminc éves háboru hatása a protestáns egyház alkotmányára és vallásos életére. Jutalma 50 kor.

4. Az unitáriés egyház története az Apafiak fejedelemsége idején .Jutalma 40 kor.

5. Halotti beszéd később meghatározandó tételről. Nagy Dénes lelkész úr adományából 20 korona.

X. **Pályázat-hirdetés.**

A **Murányi Farkas Sándor** és neje **Bányay Ágnes** alapítványból 100 korona pályadíj a már közölt föltételek szerint a jövő tanévre is kitűzetik. Pályázni kell 1911 jun. 30-ig.

XI. **A jövő tanévre vonatkozó értesítés.**

a) Szakvizsgálatok ügyében.

A föladatok mindenik szakvizsgázónak külön adatnak ki.

A dolgozatok beadásának határideje 1911. évi január 31. A kik később adják be, nem számíthatnak arra, hogy azon félévben szóbeli vizsgálatra bocsáttassanak. (P. I. szab. 32—36. §.)

b) A Papnevelö intézetbe fölvétel ügyében.

1. A Papnevelő Intézetbe gimnáziumi érettségi vizsgálatot tett ifjak, saját irásbeli folyamodásuk alapján, vétetnek föl. A folyamodás mellé csatolandó *keresztlevél, érettségi bivonyitvány, szülői nyilatkozat.* (Ezen nyilatkozathoz minta a dékáni hivatalban kapható.) *Kimutatás arról, hogy a gimnáziumi osztályokat hol végezte* s részesült-e valamely jutalomban vagy elismerésben.

2. Olyan folyamodók, akiknek érettségi bizonyítványuk görögpótló tárgyakra szól s legalább ált. jó eredményű, rendkivüli hallgatóknak fölvehetők egy évre.

3. A kik az érettségi bizonyítványt nem a megelőző évben szerezték, kötelesek okmánynyal igazolni, hol és mivel foglalkoztak az eltelt idő alatt.

4. Azok, a kik az intézetnek a megelőző évben rendes hallgatói voltak, újabb fölvételért irásban folyamodnak. A folyamodáshoz csatolni kell a hitelesített indexet, az önképzőkör és a konviktusi gondnok igazolványát arról, hogy a megelőző évről tartozásuk nincsen.

5. Fölvételre mindenik hallgató köteles személyesen jelentkezni a dékánnál szept. 4—5. napjain délelőtt. A dékán fölvételi igazolványa nélkül *senki sem foglalhat helyet sem a dolgozó, sem a hálóteremben* s nem étkezhetik a konviktusban.

6. Az intézet a rendes hittanhallgatókat ellátja lakással, fűtéssel, világitással, rendelkezésükre bocsátja a dolgozó- és olvasótermet.

7. Mindenik hallgató köteles beiratkozáskor 5 kor. könyvtárdíjat a dékánnál befizetni. Minden rendes hittanhallgató tandíjmentes Mindenki köteles az intézetben lakni.

8. A hittanhallgatók a kollegium konviktusában, külön asztal mellett együtt étkeznek. A konviktusi díj 210 korona egész évre, melyből 10 korona teritékdíj és 40 korona két havi konviktusi díj a *belépéskor kifizetendő és a dékánnál nyugtával igazolandó.* Ezen igazolvány nélkül senki sem számithat elhelyezésre. A konviktusi többi díjak nov., jan., márc., május hónapok 5-ig 40—40 koronánként fizetendők.

9. Konviktusi kedvezményért a jelentkezéssel egyidejüleg lehet folyamodni. A kedvezmény megnyerésénél előnyben részesülnek

azok, akik kifogástalan magaviseleten és szegénységen kivül igazolják, hogy az *alapvizsgát* már letették, akik *jelesen colloquáltak, akiknek érettségi bizonyitványuk jeles vagy jó.* A nyert kedvezményről a folyamodók előre értesittetnek.

10. A konviktusnak mindenki köteles tagja lenni, kivéve azokat, akik családjuknál, vagy tanitványaik szülőinél ellátásban részesülnek és arra fölhatalmazást nyertek.

11. Magántanulásra engedélyt kivételesen az E. K. Tanács ad a Th. I. Bizottság meghallgatása után.

12. Az I—II. évi hallgatók kötelesek a Ferencz József tudomány-egyetemre beiratkozni s ott a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karnál legalább tiz órát hallgatni és félévenként kolloquálni. A III. és IV. évesek ha az egyetemre akarnak járni, engedélyért folyamodnak a Th. I. Bizottságához. Az egyetemi dijak ért az E. K. Tanácshoz folyamodni lehet. A folyamodások a dékánhoz nyújtandók be a jelentkezéskor. A tandijat mindenik hallgató helyett fizeti az intézet, de megköveteli, hogy legalább két főtárgyból félévenként kolloquáljanak. A beiratási dijat csak azok helyett fizeti, akiknek legalább jó érettségi bizonyitványuk van s illetőleg jól kolloquáltak a két főtárgyból.

13. Ha azok, akik a IV. évi tanfolyamot bevégezték, az internátusban szándékoznak lakni, kötelesek julius 15-ig folyamodni.

Dr. Boros György.
dékán

III. FEJEZET.

Főgimnázium.

I. Adatok a főgimnázium 1909—10. iskolai évi történetéhez.

A javító, pótló és felvételi vizsgálatokat augusztus hó 29—31 én tartott főtanácsi ülések miatt aug. 31-én és szept. 1-én tartottuk. A *beiratkozások* szept. 2—5. napjain d. e. 8—12-ig, d. u. 3—5-ig történtek. Az év ünnepélyes megnyitása szept. 6-án d. e. 10 órakor volt a díszteremben, ahol imádkozott Rédiger Géza IV. éves papnövendék, az ünnepélyt megnyította Gál Jenő felügyelőgondnok úr, az iskolai évet az igazgató, beszédében azzal foglalkozván, hogy az értelmi erők egyoldalú fejlesztése mellett — a gyermeki természetnek megfelelően — a test harmonikus nevelésével is kell foglalkoznunk: hogy a tanulóknál tapasztalható fáradság, apathia, állandó kedvetlenség, szárnyaszegettség helyét a vidámság, öröm és életkedv, az akarás és cselekvés ereje s a kitartás állhatatossága foglalja el. Ennek egyik eszközéűl tekintjük a kézimunkát, melyre kiki kedve és akarata szerint jelentkezhetik s ebben hasznos és kellemes foglalkozást és üdülést találhat magának. Figyelmeztette a Torda-Aranyos egyházkörből szép számmal jelentkezett tanulókat, hogy a főhatóság jóvoltából milyen nagy segélyezésben részesűltek, de az előlegezett bizalomnak meg is kell felelniök helyes magaviselettel és szorgalommal, mert érdemetlenek el fogják veszteni kedvezményüket. Az ifjúság az ünnepély kezdetén és végén egyházi énekeket énekelt. 11 órakor megkezdődtek az előadások s az első órán az osztályfőnökök ismertették az iskolai törvényeket és rendszabályokat.

A tanítás jun. hó 16-ig folyt; azonban a rendes szüneteken kívül az intézetben föllépett vörheny-megbetegedések miatt jan. 26-tól febr. 13-ig bezárólag hatósági rendeletre a tanításnak szüne-

telnie kellett. *Szünetek:* a szüreti okt. 16-án d. e. 1-től 25. esti 8, ill. 26-án reggeli 8-ig, a karácsonyi dec. 22-től jan. 5-én esti 8-ig, a húsvéti márc. 23. d. e. 12-től 30-án esti 8-ig, a pünkösti máj. 11-én d. e. 12-től 18-án esti 8-ig tartott. A tanítás szünetelt még okt. 6-án, márc. 15-én és ápr 8-án, Széchenyi halálának 50 éves fordulóján.

A tanári karban a következő változások történtek.

Kanyaró Ferenc, 1904 óta nyug. főgimn. tanár, márc. hó 21-én 51 éves korában a kolozsvári elmegyógyintézetben hosszas szenvedés után meghalt. Mint szakképzett, hivatott tanár nagy buzgalommal és szeretettel töltötte be mindenkor helyét. A betegség korán megtámadta, de ő azért nem csüggedve, testben megrokkanva is résztvett a tanítás munkájában. A magyar irodalmat, történetet és filozófiát tanította nagy tudáss l és lelkes odaadással. Az irodalomnak és történetnek nemcsak tanítója, mívelője is volt. Sokat írt, sok kérdésben esett nyomósan szava a mérlegbe. Különösen az unitárius egyháztörténetnek volt fáradhatatlan kutatója. Tollát mindíg erős meggyőződése vezette. Ezért volt néha talán kiméletlenebb, mint kellett volna. Kedvvel vette fel a küzdelmet az ellenkező nézetűekkel szemben s mintha csak a 16. századnak valamelyik keményszavú polemikusa támadt volna fel, keményen hangzott az ő szava is, melyben meggyőződés, tudományos igazság és maró szatirikus él egyformán egyesűlt. Emlékezete a magyar tudomány bajnokai között sokáig meg fog maradni; közöttünk és számos tanítványa között mindig élni fog. Emlékét jegyzőkönyvünkben megörökítettük, gyászjelentést adtunk ki, temetésén az egész ifjúság és tanári kar megjelent, koporsójára koszorút helyeztünk, koporsója mellett e sorok írója mondott bocsúbeszédet. Holtteste Tordára szállíttatott s a tanári kar képviseletében itt Pálfi Márton és Kovács Kálmán tanárok jelentek meg; előbbi megható szavakban mondott végső bucsút neki. (Életrajzát l. ez értesítő 23. l.)

Megemlékezünk dr. *Gálffy Endre* nyug. honvédfőtörzsorvos haláláról is, ki intézetünknek hosszú éveken át első iskola-orvosa volt s aki febr. 18-án 77 éves korában halt meg. A mostani nemzedék nem ismerte őt, aki az utóbbi években a társaságot kerülve visszavonult életet élt s az összeköttetést az intézettel csak e sorok írójával való koronkénti érintkezésével tartotta fenn. A maga idejé-

ben önzetlenűl teljesített hasznos szolgálatokat intézetünk egészségügye körűl. Méltó, hogy emlékét e nehány sorban megörökítsük. Temetésén a VI—VIII. o. tanulók s a tanári kar testületileg vett részt.

Nem volt tagja a mi tanári testületünknek, de annál a testvéri viszonynál fogva, melyben a székelykeresztúri gimnáziummal vagyunk, fájdalommal emlékezünk meg *Sándor János* nyug. gimn. igazgató 1909 jun. hó 30-án váratlanul bekövetkezett haláláról, amely minden unitárius embert megdöbbentett és fájdalommal töltött el. Az itteni ideggyógyintézetben keresett gyógyulást, mit nem talált meg. Özvegyénél részvétünket fejeztük ki, temetésén testületileg jelentünk meg s az emlékére teendő alapítvány gyarapítására 50 K-t adományoztunk.

Az ősszel tartott főtanács a rendszeresített vallástanári székre *Vári Albert* székelyudvarhelyi lelkészt választotta meg, aki dolgainak rendezése céljából két heti szabadságot kért s szept. közepe óta tanít. Hivatalos beiktatása márc. hó 31-én történt, mely alkalommal ez értesítő elején olvasható tanulmányával foglalta el székét. A főhatóság képviseletében Molnár Sándor és Hadházy Sándor tanácsosok voltak kiküldve, utóbbi meleg szavakkal köszöntötte; a tanári kar részéről e sorok írója, a székelykeresztúri gimn. tanári kara részéről, amely egészében résztvett ünnepünkön, Pap Mózes igazgató, az ifjúság részéről Boros László VIII. o. t. üdvözölte. Az ünnepélyt társas ebéd követte, amelyet a kartársi barátság és rokonszenv sok nyilvánulása tett meleggé és meghitté.

Ugyancsak a főtanács rendes theologiai tanárrá választotta *Gálfi Lőrincet*, aki 1892/3-tól mint óraadó, 1893/94-től mint helyettes, 1898/99-től mint rendes tanár tanította a latint és görögöt, tehát 17 éve működik a főgimnáziumnál. Minthogy azonban az idő rövidsége miatt állása végleges betöltéséről nem gondoskodhattunk, a VIII. o.-ban a görögöt mint óraadó ő tanította, a VI—VII. o.-ban heti 10 órában görögre alkalmaztuk *Koncz Rezső* végzett tanárjelöltet. Helyettes tanárokúl alkalmaztattak *Uzoni Imre* és dr. *Varga Béla*, óraadokúl dr. *Borbély István*, dr. *Gelei József*, *Magoss Irén*, *Régeni Áron*. *Iszlai Márton* egészségi állapotára való hivatkozással kérte a műének tanítása alól való fölmentését. Ezzel szintén *Régeni Áron* tanítót bíztuk meg; a zene tanításával s az Apolló-kör vezetésével pedig *Sándor János* internátusi felügyelőt. A *kézimunka*

vezetésére, melyet ez évben szerveztünk, *Gergely István* helybeli asztalos- és esztergályos-mestert kértük fel.

Az unitárius tanárok értekezletét 1910 márc. 30-án tartottuk meg dísztermünkben e sorok irója elnöklete alatt Felolvasást tartott dr. Boros György a középiskolai vallásoktatásról. Az itt felolvasott elnöki megnyitó és tanulmányok külön füzetben megjelentek.

A tanári kar 100 K tagdíjjal belépett a Kolozsvári mentőegyesület alapító tagjai közé.

Az Erdélyi Múzeum-egyesület jubiláris közgyülésén, 1909 nov. 23-án az intézetet az igazgató, Pálfi Márton és Vári Albert képviselték.

A Berde-tanári jutalmat az 1908/9. isk. évre a főhatóság dr. *Gál Kelemen* igazgatónak itélte oda.

A vallás- és közoktatási miniszter úr dr. *Barabás Ábel* tanárnak 400 K tanulmányúti segélyt utalványozott Nietzsche és Petőfi egymásra hatására vonatkozó kutatásokra.

Gálfi Lőrinc kilépése folytán fizetési fokozatokban előléptek *Pálfi Márton*, dr. *Kiss Ernő; Vári Albert*nek személyi pótlék utalványoztatott 1909 szept. 1-től és lelkészi szolgálata (17 egész év) $^3/_4$-részben való beszámításával két korpótlék.

A tanári kar az intézet egyik jóltevőjének, *Bulyovszkyné*, szül. *Szilágyi Lillá*nak koporsójára koszorút tétetett s képviseletére Józan Miklós esperes urat kérte meg.

Új szerződés. A vallás- és közoktatási mininszter úr az új szerződést, melynek előmunkálatairól már a mult évi értesitőben megemlékeztem, 1909. dec. hó 17-én 149272. sz. a. elfogadta. Ez a szerződés tulajdonképen az 1898. évi máj. hó 14 én 24869. sz. a. kötött szerződésnek az azóta változott viszonyok szerint való módosítása A szerződéshez mellékelt normális költségvetés főösszege 115215 K, melyből az egyház 67105 K-t, az állam pedig 48110 K-t fedez, tehát az eddig nyújtott 32000 K-t 16110 K-val pótolja, míg a tanári nyugdíjalapnak fizetendő 3%, azaz évi 6660 K teljesen törlesztve nem lesz, azután pedig csak 41450 Kt Az 1898. évi szerződés normális költségvetésének főösszege 72870 K. A szerződés 3. pontja értelmében az intézetnek eddigi felekezeti jellege s önkormányzati jogköre épségben fentartatik s a vallás- és közoktatási miniszter csakis főfelügyeleti jogot gyakorol. A 4. pont szerint az egyház 15 rendes tanárt tart, kik közül háromnak egyen-

ként 2400, négynek 2600, kettőnek 2800, háromnak 3200 és háromnak 3600 K törzsfizetést s öt izben öt évenként 200—200 K korpótlékot ad; az igazgatónak a VII. fiz. osztálynak megfelelő szálláspénzt (1440 K), vagy természetben lakást. 7 tanárnak a VIII. (1170 K), 7-nek a IX. fiz. osztálynak megfelelő (900 K) szállásbért ad; az igazgatót külön a főgimnáziumért 600 K igazgatói pótlékban részesíti. Tart egy tornatanítót 1600 K fizetéssel, 810 K szálláspénzzel, öt évenként öt izben 200—200 K korpótlékkal; továbbá egy ének-zenetanárt ugyanilyen javadalmazással, egy iskolaorvos-egészségtantanárt 400 K, két iskola szolgát 700—700 K fizetéssel és 360 K szálláspénzzel vagy lakással, egy segédszolgát 480 K díjazással.

Az állami tanári fizetéseknek megfelelő fizetéskiegészítés a tanároknak biztosittatik.

A 6. pont szerint a 15 rendes tanárból 9-et az egyházi főhatóság választ, 6-ot nyilvános pályázat útján a tanári testület és az E. K. Tanács ajánlatára a miniszter nevez ki. „Ha oly tanszék üresedik meg, melyet előbb magasabb fizetésű fokozatba tartozó tanár töltött be, a pályázat oly módon is kiírható, hogy megválasztás, illetőleg kinevezés a pályázat eredményéhez képest jelesebb tanerő megnyerhetése céljából esetleg magasabb fizetési fokozatba is történhessék, föltéve, hogy az egyházi főhatóság a a magasabb fizetési fokozatba való kinevezést maga akarja vagy hozza javaslatba, különben a választás, illetőleg kinevezés mindenkor a legalsó, azaz kiegészítéssel együtt 2600 K fokozatba történik."

Párhuzamos osztályok felállítása esetén e létszámon felül egy osztályhoz legalább egy, kettőhöz legalább három h. tanart kell alkalmazni. Az igazgatót az egyházi főhatóság 4 évre választja. (6. p.). A rendes tanárok az orsz. tanári nyugdijintézetnek kötelezett tagjai (7. p.). Az állami tanterv és utasitások alkalmazandók, de egyes tárgyak bővebb előadása, vagy rendkivüli tárgyak felvétele iránt az egyház szabadon intézkedhetik (8 p.). A tandij megállapitása a főhatóság jogkörében marad (9 p.). Az intézet minden alapítványa, épületei, pénzei, ingó és ingatlan vagyona továbbra is az iskola tulajdona marad, valamint az államsegély igénybevétele mellett leendő minden ingó és ingatlan vagyonbeli gyarapodása és felszerelései is (10. p).

Az új szerződésben gondoskodtunk egy *ének-zenetanítói* állás szervezéséről. Az év folyamán felterjesztést tettünk ez állásra vonatkozó pályázat kihirdetése iránt. A főhatóság maga is belátván az ének és zene behatóbb mívelésének szükségét, felterjesztésünket helyeselte, a pályázat kiírására engedélyt adott. Hisszük, hogy a jövő évben e tekintetben is megnyugtató eredményről számolhatunk el. Év közben foglalkoztunk a gimnáziumi énektanítás tervével; egy kiküldött bizottság munkálatát elfogadtuk és fölterjesztettük; a kérdés most van döntés alatt. Reméljük, hogy a jövő évben már ez uj terv szerint kezdjük meg az ének tanítását. A tervezet szerint a kitűzött cél az, hogy a tanuló a négy alsó osztályban megtanulja a lapról való éneklést.

A zene intensívebb tanítása érdekében az Apolló-körbe belépő tagokra nézve eltöröltük a tagsági díjat (10 K). Eddig a kör szerény vagyonából és a tagsági díjakból fedeztük a karmester tiszteletdíját és egyéb költségeket. De tapasztaltuk, hogy a díj miatt többen vonakodnak belépni. E díj eltörlésével módot akartunk nyújtani szegényebb sorsú tanulóinknak is arra, hogy magukat a zene különböző nemeiben kiképezzék. A főhatóság a karnagyi tiszteletdíjat, amely állásra ez évre *Sándor János* internátusi felügyelő urat alkalmaztuk, 400 K-ban a közpénztár terhére utalványozta ki. A zene- és énektanítás ügyében jelentős mozzanat mindkettő s ezekhez járul az a szintén figyelemreméltó jelenség, hogy alapitvány-tevőink figyelme ez évben fordul először e tárgy felé ezzel is buzdítni óhajtván tanulóinkat e tárgyak buzgóbb tanulására.

Már a mult évi értesítőben jeleztük, hogy az internátusi növendékek részére a *kézimunkát* szervezni óhajtjuk. Célunk az volt, hogy a délelőtti tanítással felszabaduló 1—2 órára növendékeinket testedzőleg, a lelket emelőleg kézimunkával hasznosan és kellemesen foglalkoztassuk: azt vártuk ettől, hogy a tanulókat az utcákon való céltalan csavargástól, vagy a sok rosszat szülő semmittevéstől megóvja, távoltartja, a szellemi foglalkozástól elfáradtakat, elernyedteket felfrissiti, az értelmi és testi nevelés között oly kivánatos, de napjainkban, utóbbi hátrányára, annyira megbillent egyensúlyt helyreállítja; a kézi és ipari munka és munkás megbecsülését és kellő értékelését elősegíti s így szociális érzelmek ápolására alkalmas lesz.

Az internátus egyik nélkülözhető helyiségét felszereltük körülbelül 1000 K költséggel a famunkához szükséges eszközökkel. A jelentkezést kinek-kinek szabad tetszésére bíztuk. Kezdetben oly nagy volt a jelentkezők és résztvevők száma, hogy a vezető nem tudta őket kellően foglalkoztatni. 2 csoport helyett 3-at kellett alakítanunk, amelyek három délután 2—4-ig foglalkoztak. A buzgóság és lelkesedés lassan-lassan lejebb szállott. A 150—160 jelentkezőből azonban mindvégig kitartott 40--50, akik lelkesen és kedvvel foglalkoztak és sok kellemes órát szereztek maguknak. Úgy hiszem, hogy egyikök sem fogja elvesztegetett időnek tartani az itt töltött órákat.

A tanulók létszámáról, a beiratkozás eredményéről a hátrább olvasható kimutatások nyujtanak felvilágosítást. Nem hagyhatom azonban említés nélkül az ősszel tartott főtanácsnak egy üdvös határozatát, mellyel a tordai — sajnos már megszünt — unitárius gimnáziumnak a tanulók segélyezésére és jutalmazására rendelt alapjai egy részéről úgy intézkedett, hogy azok jövedelme a torda-aranyosi egyházi körben született szegénysorsú, jó viseletű, unitárius tanulók élelmezési és tandíjbeli szükségleteik fedezésére fordíttassék. Ezzel mód és alkalom nyílt szegénysorsú aranyosvidéki hitrokonainknak arra, hogy gyermekeiket jóformán minden költség nélkül — hiszen csak ruházatról és könyvekről kell gondoskodniok — taníttathassák. Volt is jelentkező szép számmal s ennek eredményéül tudható be az, hogy az unitárius tanulók százalékszáma az idén erősen emelkedett. S az ottani népiskolák dicséretére legyen megemlítve az is, hgy tanulóik kevés kivétellel derekasan megállták helyöket.

A tanítás az állami tanítási terv szerint folyt. *Módszeres* tanácskozást tartottunk szept. 16-án és febr. 21-én, *ellenőrzőt* nov. 24-én és ápr. 20-án, *osztályozót* szept. 1-én, jan. 28-án, jun. 18- és 28-án, a VIII. o.-ra nézve ápr. 30 án és máj. 6-án. E tanácskozásokon számbavettük a tanulók magaviseletét és tanulmányi előmenetelét s a szülőket a szükséghez képest értesítettük.

A német nyelv tanítását a direkt módszer szerint a IV. o.-ban folytattuk, a *latin* nyelvet a *Dent*-féle nyelvkönyv alapján a III. o.-ban. A *svédtornázást* az idén is gyakorolták s megvoltak a kötelező játék-délutánok is. A *katonai és céllövő gyakorlatokat* is foly-

tattuk a VII—VIII. o. tanulókkal, de *nem tettük mindenkire kötelezővé,* hanem választást engedtünk ezek és a játékok között. Ezekre jelentkezett a VII. o.-ból 25, a VIII.-ból 19 tanuló. Az intézet részéről a felügyeletet Márkos Albert és László Gyula tanárok gyakorolták; a gyakorlatokat vezette Holényi János honvédszázados, Swoj Kálmán honvédfőhadnagy, Nemes József hadnagy (az év elején) és Kászoni Zoltán zászlós 2 altiszttel.

A kötelező tantárgyakon kívül a következő *rendkivüli tantárgyakban* nyertek oktatást: *egészségtan, angol, francia, szabadkézi rajz, egyházi és műének, zene, orgonázás, gyorsírás, vívás és kézimunka.* (A részleteket l. hátrább a rendkivüli tárgyaknál.)

A tanítási órákat az idén is délelőttre, 8—1-ig osztottuk be. Hátrányát nem tapasztaltuk, de igen sok előnyét. Egyetlen egy körülmény van, ami gondolkodóba ejthet bennünket, t. i. felerészben internátusi növendékeink délutáni foglalkoztatása. Erre azonban a a kézimunka szervezése a tanulók egy részénél jó eszköznek bizonyult. Jövőben gondoskodnunk kell még más hasznos és szórakoztató foglalkozásokról is. Hogy a délelőtti tanítás gondolata hódít, mutatja a közoktatásügyi miniszternek az a rendelete, mely a délelőtti tanítást kisérletképen mindenütt megengedi.

Szept. 20-án az egész ifjuság résztvett az Uránia mozgófény-képszínháznak az általunk összeállított tanulságos előadásán; okt. 10-én a szamosfalvi honvédemléknél rendezett hazafias ünnepen; febr. 15-én 80 tanuló nézte meg szakszerű magyarázat mellett Neogrády festőművész képkiállítását; febr. 18-án 80 tanuló hallgatta dr. Szádeczky Gyula vetített képekkel kisért előadását a pusztulás utáni Messináról és környékéről; márc. 12-én a Sorompó iparvédő egyesület kolozsvári osztályával karöltve nyílvános szülői értekezletet tartottunk, mely alkalommal a hazai ipar pártolásának kötelességéről és módjairól világosították fel a tanulókat és a szép számban megjelent szülőket id. báró Wesselényi Ferencné, Hegyi Gyula iparfelügyelő, gróf Nemes Póli, Árkosy Lajosné és e sorok írója. A tanári kör által rendezett ifjúsági színielőadások mindenikén nagy számmal jelentek meg tanulóink.

Tanulmányi kirándulást tettek Kelemen Lajos tanár vezetése mellett a III., IV. o. tanulók juniusban az Erdélyi Nemzeti Múzeum régiségtárába, a VIII. o. tanulók a könyvtárába, kézirattárába és

levéltárába. Dr. Nyiredy Géza tanár a II. o.-t szept. 29-én növénygyűjtés céljából a kányafői messzelátóhoz és a Hója erdőbe vitte ki a Rákóczi- és botanikai kert megtekintése után; a IV. o.-t a Rákóczi kerti fák tanulmányozása céljából ápr. 25-én; a botanikai kert és múzeum megtekintésére május 2-án; a VI. o.-lyal márc. 5-én megtekintette a gázgyárat; márc. 23-án a marosujvári sóbányát; juniusban a kolozsvári gyújtógyárat és az egyetemi ásványtárt. Jun. 10-én az egész ifjúság kirándult 6 tanár vezetésével egy napra a kányafői messzelátóhoz; jun. 13-án a III. és VI. o. dr. Nyiredy és dr. Gelei tanárok vezetésével a révi barlanghoz.

Ezeken kivül egy nagyobb tanulmányi kirándulást is rendeztünk Budapestre és Aldunára, melyen 36 tanuló és 4 tanár vett részt. Máj. 9-én este indultak és 15-én reggel éreeztek haza. Leírását l. hátrább külön cikkben.

Vallás-erkölcsi állapot. Unitárius növendékeink közül a felsőosztályúak (VI—VIII.) az egész év folyamán jelen voltak a vasárnap d. e. templomi istentiszteleten. A templomba az ifjúságot a tanári kar egy része kisérte. Az alsóosztályúak (I—V. o.) a téli időszakban (nov.—ápr.) az intézet tornatermében vasárnap délelőttönként dr. Boros György dékán és Vári Albert vallástanár vezetése mellett ez utóbbi és papnövendékek által tartott istentiszteleteken vettek részt; a nyári időszakban a templomban. Az istentiszteletet az intézetben a papnövendékek kellő buzgósággal és szorgalommal végezték. Részletesebb jelentés olvasható a papnevelő intézet értesitőjében.

A nem unitárius vallású növendékek saját felekezetök lelkészétől nyertek hitoktatást s azok vezetése mellett teljesitették egyéb vallási kötelességeiket is. Jelentékenyebb panasz ez irányban nem fordult elő.

Konfirmáltak: Biró Elek, Gál Ernő, Imreh Sándor, Iszlay Ferenc, Kádár Lajos, Miklós Lajos, Molnár Sándor, Murvai Árpád, Müller Géza, Sári József, Szász Ferenc, Tanka Károly, Ürmösi Vidor, Vass János.

A fegyelmi állapot általában véve jó volt. A tanulók legnagyobb része kifogástalan erkölcsi magaviseletet tanusít. Gyermekes pajkosságból vagy meggondolatlan könnyelműségből származott egy-két eset, melyeknél elég volt egy nehány komoly intő szó vagy dorgálás. Egy VIII. o. tanulónk azonban, aki jan. 11.-én lépett be az intézetbe, rokonai bizalmával és jóságával rútul visszaélve, erősen megfeledkezett a becsület és tisztesség törvényeiről és sok érté-

ket eltulajdonított volna, ha nyomban rajta nem ütnek. Megelőzve az igazságszolgáltatás kezét, márc. 7.-én kilépett az intézetből, kinos és megszégyenítő emléket hagyva rövid ittléte után. Egy okkal több, hogy évközben menekülő tanulókat ne vegyünk fel az intézetbe. Nem tekintve ezt az egy esetet, fegyelmi eljárásra okot szolgáltató kihágás nem volt.

Az egészségi állapotról bővebben a *kollégium kórháza* c. fejezetben szólunk. Itt csak annyit, hogy az idén a járványos betegségek nem kerülték el tanulóinkat. Jan. 26-ától febr. 13-ig bezárólag 6 vörheny-megbetegedés miatt be kellett zárnunk az intézetet s az internátust föloszlatnunk. A betegségek mind enyhe befolyásúak voltak s gyógyulással végződtek. A húsvéti szünet utáni második napon pedig egyszerre több fültőmirigylobot állapított meg fáradhatatlan orvosunk. Ezekért azonban nem kellett szüneteltetnünk a tanítást, mert a betegeket idejekorán elkülönítettük kórházunkba s a baj nem harapózott el.

Egy kedves, szelid, jó viseletű és igyekezetű tanulónk — Hadházy Sándor III. o. — hosszas szenvedés után szerető szülői házánál a leggondosabb és odaadóbb ápolás és gondozás mellett is febr. 22-én elhunyt. Tanulótársai és tanárai részéről megható módon nyilvánult a részvét. Sírjára koszorút helyeztünk s osztályfőnöke dr. Kiss Ernő búcsuztatta el a sírnál. Adjon az ég szülőinek vigasztalást másik fiokban! Pihenése legyen csendes!

Sárosi József VIII. o. tanulónk szintén hosszas betegség után — máj. 3-án Ravában szülői házánál meghalt. A II. félévben már nem járhatott előadásokra. Kezdetben kórházunkban ápoltuk, később, mikor a baj mind jobban erőt vett rajta, haza küldöttük. De a szülői gondozás sem tudta megmenteni az életnek. Szelid, komoly törekvésű, jó viseletű fiu volt, aki még súlyos betegségében is az érettségi vizsga gondolatával foglalkozott. Nyugodjék békével!

A bennlakó egyetemi hallgatók közül Sófalvi Mózes III. joghallgató szülői házánál Csehétfalván ápr. 9-én rövid szenvedés után meghalt.

Az ifjúság ez évben is megtartotta hazafias ünnepélyeit okt. 6-án, márc. 15-én és ápr. 8-án Széchenyi halálának 50 éves fordulóján, mikor emlékezetét Márkos Albert tanár újította fel, Zsigmond József VIII. o. t. szemelvényeket olvasott fel műveiből és

Izsák Lajos VIII. o. t. *Széchenyi emlékezetét* szavalta; az énekkar pedig hazafias dalokat adott elő.

Az **állami felügyeletet** Kuncz Elek főigazgató, mint kormányképviselő gyakorolta, aki febr. 21—25. napjain látogatta meg intézetünket. A látogatásról fölvett jegyzőkönyvben foglaltakat a főhatóság megnyugvással vette tudomásul. Fölterjesztésünkre a természetrajzi előadó terembe felszerelendő kapcsoló tábla költségeire 700 K-t utalványozott. Dr. *Barabás Ábel* tanár részére Németországban teendő tanulmányúti segélyűl a nyári 2 hónapra 600 K-t szavazott meg. Az igazgató az év folyamán minden tanár előadásán ismételten hospitált, átvizsgálta a dolgozatokat és osztálykönyveket s megjegyzéseit közölte a tanári karral. A tanárok közűl is többen hospitáltak és kivánatos, hogy ez az eljárás mind jobban és jobban meghonosodjék.

Osztálytalálkozók. 1909 jun. 27-én az 1878/79-ben végzett osztálytársak összegyültek 11-en. Elhaltak 7-en. Régebben tett alapítványukat (850 K) most is gyarapították s azt a rendelkezést tették, hogy a legjobb orációért kiadandó jutalom 50 K-nál nagyobb nem lehet. Az ezen felül emelkedő kamatjövedelmet a konviktus céljaira kell fordítani.

1909 jul. 2-án *ötven éves találkozót* tartottak Kiss Sándor, Sándor Mózes, Ferenczi Lajos, Létay Máté, Hadházi József. Elhaltak 11-en, az élők közűl nem jelenhettek meg 3-an. Találkozójuk emlékére 100 K-t küldöttek a konviktusi alapok növelésére.

Az 1899-ben végzettek aug. 27-én gyültek össze 13-an, elmaradásukat kimentették 6-an, meghaltak 2-en. Elhatározták, hogy jó tanulók jutalmazására alapot gyűjtenek s az adományoknak 1910 jul. 1-ig való összegyűjtésével dr. Farkas Mózes társukat bízták meg; *öt év mulva, 1914 jul. elején megint összegyűlnek — Székelykeresztúron.*

Az *1869-ben végzettek* aug. 28-án tartottak 40 éves találkozót 9-en. A konviktus céljaira 305 K-t gyűjtöttek.

Az *1888/89-ben végzettek* 20 éves találkozója aug. 28-án volt. Összegyűltek 5-en. Régebbi alapitványukhoz 505 K-t ajánltak meg, kezelésével Szász András bözödi lelkészt bízták meg. Az összeg kamatait $^{3}/_{5}$-részben az osztálytársak egyenes leszármazói segélyezésére, ilyenek nem létében az önképző-körben legjobb irodalmi

munkásságot kifejtő tanuló jutalmazására kell fordítian. A kamat $^{2}/_{5}$-része tőkésitesre fordítandó. A megajanlott összegek befizetésére egy évi időhaladékot adtak.

Az *1884-ben végzettek* okt. 31 én 25-éves találkozót tartottak 20-an. 470 K-t gyűjtöttek össze s 20 éves találkozójuk alkalmával beadott 240 K-val egyesített 710 K-ra nézve azt az intézkedést tették, hogy „ez alapitvány évi kamata évenként jutalmúl adassék egy oly gimn. tanulónak valláskülönbség nélkül, aki az Apollókörben a zene tanulása és művelése, esetleg az egyházi és műénekben kifejtett buzgósága és szorgalma által tünik ki.“ Az egyházi főhatóság ilyen értelemben elfogadta az alapítványt s a jelen évben életbe léptette.

A javító-, pótló- és felvételi vizsgálatokat aug. 31-én és szept. 1-én tartottuk meg, a VIII. o. vizsgálatait máj. 2—4. és 6—7. napjain. Az évvégi vizsgálatok jun. 17-én kezdődtek s 28-án d. e. végződtek. Ugyanazon nap délutánján volt az osztályozó tanácskozás s 30-án d. e. 10 órakor záró-ünnep. A VIII. o. vizsgálatain az egyházi főhatóság kiküldöttei voltak Kozma Ferenc, Molnár Sándor és Gyöngyössy Béla. A többi vizsgálatokon Gál Jenő elnöklése mellett Zsakó István, Molnár Sándor, Benkő Mihály, Gyöngyössy Béla, Ürmösy Jenő, Hadházy Sándor, Keresztély Lajos, Boér Gergely, Lőrinczy Dezső, Pál Ferenc és Tarcsafalvi Albert egyh. tanácsosok.

Alapítványok. A mult év óta a következő alapítványok tétettek:

a) *Árkosi Benkő Mihály* még 1901-ben tett 4000 K konviktusi igéret-alapítványát, melynek kamatát (210 K) azóta évenként fizette, kifizette, illetőleg a Kolozsvári Gondoskodó Társaság 7. sz. betéti könyvét 4200 K 4 f.-rel beadta az E. K. Tanácsnak. A 210 K-án felüli kamat tőkésítendő, míg 2000 K-ra szaporodik s akkor ennek kamata is kedvezményre használandó fel. Az E. K. Tanács 99—1909. tan. sz. a. köszönettel vette tudomásul.

b) *Rázmán Mózes emlékalap.* Az 1898-ban végzett osztálytársak 10 éves találkozójuk alkalmával, elhalt osztálytársuk emlékére 200 K alapítványt tettek, melynek kamata évenként egy szegénysorsú, jóigyekezetű gimn. tanulónak, lehetőleg Rázmán Mózes rokonának adandó ki jutalmul. Az E. K. Tanács 1025—1909. eln. sz. a. köszönettel elfogadta.

c) *1884-ben végzettek Apolló-köri alapítványa.* Az 1884-ben végzett osztálytársak 25 éves találkozójuk alkalmából 470 K alapítványt tettek azzal a rendelkezéssel, hogy az alapítvány kamata jutalmul adassék évenként egy oly gimn. tanulónak, valláskülönbség nélkül, aki az Apolló-körben a zene tanulása és művelése, esetleg az egyházi és műénekben kifejtett buzgósága és szorgalma által tűnik ki. Ugyanez ifjak 1904-ben 20 éves találkozójuk alkalmával konviktusi kedvezmény céljaira 240 K-t adtak. Most kifejezett óhajtásukra az E. K. Tanács 1909. nov. 29-én kelt 1183. tan. sz. végzésével ez utóbbi összeget is az előbbihez csatolta ugyanazon rendeltetéssel. Ez alapítvány tőkéje tehát jelenleg 710 K.

d) *Amboris Rozália alapítvány.* Özv. Koncz Györgyné, szül. Amboris Rozália Brassóban 1905. okt. 4-én kelt végrendeletében 18000 K-t hagyott a kollégiumi konviktusnak azon kikötéssel, „hogy ezen összeg, mint Amboris Rozália alapítvány“ örök időkig kezeltessék és kamatait mindenkor szegénysorsú jó tanuló székely növendékek élvezzék a konviktusi szabályok értelmében. Az E. K. Tanács 1910. jan. 15-én 26. tan. sz. a. tudomásul vette, hogy ez összeget a nagyborosnyói hitelszövetkezet kifizette s az életbeléptetés idejéül 1910. szept. 1-ét állapította meg.

e) *Báró Kemény Gézáné szül. Szilvássy Gizella konviktusi alapítványa.* A megboldogult úrnő végrendeletileg 1000 K-t hagyományozott a konviktus javára, melyre nézve az E. K. tanács 1910. márc. 9-én 240. tan. sz. a. úgy intézkedett, hogy az összeg csatoltassék az 1902-ben tett 1000 korona adományához s a fenti címen konviktusi kedvezmény céljára kezeltessék.

f) *A Kolozsvári általános bank és takarékpénztár r.-t.* a konviktus céljaira 150 K-t, az egyházi- és iskolai szolgák részére alapítandó nyugdíjintézet részére pedig 200 K-t adományozott.

g) *Péterfi Zsigmond* nyug. vasúti igazgató úr régebben tett alapítványát ez évben is 50 K-val gyarapította.

h) *Tóth Józsefné szül. Serester Anna* (l. 1905/6. évi Értesítő 77. l.) 1904. márc. 29-én kelt végrendelete alapján a kökösi unitárius egyházközség 300 K-t küldött be, mely összegre nézve az E. K. Tanács 1910. IV. 23-án 289. tan. sz. a. úgy határozott, hogy a jövő isk. évtől kezdve „jó magaviseletű, szorgalmas, székelyfiú, elsősorban kökösi illetőségű tanulónak“ adassék ki konviktusi kedvezményképen.

i) *Kiss Sándor* esperes, 50 éves találkozójuk emlékére 100 K-t küldött a konviktus céljaira az osztálytársak adományaként.

j) *Gerő Nándor* bányaigazgató úr 100 K-t adott ez évben is egy szegény tanuló konviktusi segélyezésére.

Internátus. Főfelügyelője az igazgató. A közvetlen felügyeletet *Sándor János* és dr. *Borbély István* végzett tanárjelöltek gyakorolták, mint internátusi felügyelők s a II. félévtől kezdve nekik segédkeztek *Gyulay Zoltán* és *Borbély Ferenc* IV. éves tanárjelöltek úgy, hogy a silentiumok alatt mind a 4 dolgozó-szobában állandó volt a felügyelet. Bennlaktak az intézetben, a tanulók dolgozó- és háló-szobáinak közvetlen szomszédságában. Az intézeti rendre, csendre, silentiumra, szóval a napirend pontos megtartására felügyeltek, a tanulásra és előkészületre rendelt időben a dolgozószobákban folytonosan jelen voltak s a tanulókat leckéik megtanulásában, feladataik elkészitésében segítették, utasították.

Ez évben az internátusi ruha- és könyvszekrényekre folytatólagosan 201 drb. Wertheim-zárt csináltattunk 643 K. 20 f. értékben. Most már az összes szekrények ilyen zárakkal vannak ellátva. Az internátus bútorzatában különösen a dolgozó-szobák székei bizonyultak gyengéknek s ezek kicserésére az év folyamán összesen 200 drb. széket rendeltünk.

Jul. 9—10-én a kiskunfélegyházi r. kath. főgimn. 38 tanulóját és 1 tanárát fogadtuk el szállásba.

Az egyfolytában való tanítás miatt szükségessé vált az internatusi tanulók napirendjének olyan módosítása, hogy d. u. 2—4-ig hasznosan és szórakoztatóan foglalkoztatva legyenek. E végből, amint már előbb jeleztem, az internátusban szerveztük *a kézi munkát.*

A bennlakó tanulók száma: felvétetett 175 gimnáziumi, 3 elemi iskolai tanuló és 21 egyetemi hallgató, *összesen* 199. *Vallásra nézve*: 168 unitárius, 10 ref., 2 ág. ev., 3 r kath , 2 gör. kel., 14 izraelita Évközben kilépett az internátusból 9 gimn. tanuló, 5 egyetemi hallgató; meghalt 1 gimnáziumi tanuló, 1 egyetemi hallgató. *Év végén a bennlakó tanulók összes száma 183. Vallásra nézve* ezek közül 153 unitárius, 10 ref., 2 ág. ev., 3 r. kath., 2 görög kel., 13 izr.

Konviktus. Gondnoka Kovács Kálmán tanár, bérlője Szilágyi Béla volt. Az étkezés ideje reggel $7^1/_2$, délben 1, este $^3/_4 7$ óra.

Az étkezésnél a közvetlen felügyeletet az internátusi felügyelők és az asztaltársaságok fejei gyakorolták, akik VIII. és VII. o. tanulók. A papnövendékeknek a konviktus rendjétől eltérő napirendje s ebből eredő sok zavar és rendetlenség miatt a papnövendékeket — az egyetemi hallgatókhoz hasonlóan — külön étterembe külön asztaltársaságba osztottuk be. Az étkezést minden alkalommal rövid kis imádság előzte meg.

A kolozsvári piac drágasága miatt a konviktus bérlője drágasági pótlékért folyamodott. A főhatóság a bérlő illetékét napi 74 f-ről 76 f-re emelte fel 1909. évi szept. hó 1-től *anélkül, hogy a tanulók díját emelte volna* és a bérlőtől a helyiségek használása címén a közpénztárba évenként fizetett 1000 K-t elengedte. Ez az illetékemelés azt fogja maga után vonni, hogy konviktusi házi alapokat ezután nem fogunk teremthetni, mint eddig és az általános drágaság miatt most sem vagyunk biztosítva arról, hogy vajjon a jövő évre is nem kell-e emelnünk a bérlő illetékét?

Az idén 3 volt azon konviktusi tagok száma, akik szegénységük miatt nem tudván megfizetni az egész díjat, vagy kedvezményükre nem tudván ráfizetni a szükséges pótlást, csak ebédet, és 7 azok száma, akik ebédet s reggelire és vacsorára egy-egy cipót kaptak.

A konviktusi kedvezményekről szóló jelentést lásd alább a *Segélyezés* fejezete alatt.

A konviktusi tagok száma: az év folyamán felvétetett 11 papnövendék, 170 gimnáziumi, 2 elemi iskolai tanuló, 13 egyetemi hallgató, összesen 196. *Vallásra nézve:* unitárius 166, ref. 10, ág. ev. 2, róm. kath. 3, gör. keleti 2, izraelita 13. Évközben kilépett 1 papnövendék, 11 gimn. tanuló, 1 meghalt, 6 egyetemi hallgató, összesen 19. *Év végén a tagok összes száma:* 177, a mult évinél több 15-tel. *Vallásra nézve:* unitárius 151, ref. 10, ág. ev. 2, róm. kath. 2, gör. keleti 2, izraelita 10.

II. Fontosabb rendeletek.

Az 1908/9. iskolai évben a mult évi értesitő lezárása után.

V. K. M. 302. eln. sz. rendelete, mellyel a tanulóknak nyári kirándulásait korlátozni kívánja.

Honvéd M. 3420. eln. sz. (483 eln.) a. kibocsátott útmutatása a katonai lövész-kiképzésnek polgári (civil) iskolákban való szervezése tárgyában.

V. K. M. 64951. sz. a. (502. eln.) az érett. vizsgálatokhoz kormányképviselőnek Máthé György budapesti áll. főgimn. tanárt küldi ki.

E. K. T. 376. tan. sz. rendelete a más vallású tanulók vallástanitásának helyére és idejére, valamint a felügyeletre és ellenőrzésre vonatkozólag.

E. K. T. 500. tan. sz. a. elfogadja a konviktus 1909/10. isk. évi költségvetését.

E. K. T. 515. tan. sz. a. 48 tanulónak 492 K 81 f. szünidei konviktusi díjat enged el.

E. K. T. 516. tan. sz. a. 1909. szept. 1-től a kollég. el. isk. tanulókat minden díjfizetés alól fölmenti, a bennlakók intern., fürdési és kórházi díjat fizetnek.

E. K. T. 509. tan. sz. a. kiutalja Kelemen Lajos tanárnak 1908. V. 1-től fizetéskiegészítését.

E. K. T. 579. tan. sz. a. Kibédi Mihály szolga fizetését beszüntetvén Vargyas Andrásnak, emezét Kocs Sándornak utalja ki jul. 1-től.

V. K. M. 65877. sz. a. dr. Barabás Ábel tanárnak 400 K tanulmányúti segélyt utalványoz Weimarba.

E. K. T. 537. tan. sz. a. Káldor Lajosnak I—II. o. összevont magánvizsgálatra engedélyt ad.

E. K. T. 565. tan. sz. a. Uzoni Imrét h. tanárnak egy évre ideiglenesen kinevezi.

E. K. T. 568 tan. sz. a. dr. Borbély Istvánt és Sándor Jánost kinevezi intern felügyelőkké.

E. K. T. 569. tan. sz. a. a jövő évre a tantárgyfelosztást elfogadja s az óraadók díját kiutalványozza.

E. K. T. 620. és 621. tan. sz. a. az igazgató számadását a nyomtatványokról, a kórházi és gyógyszertári díjakról elfogadja, a felmentvényt megadja.

E. K. T. 709. tan. sz. a. a konviktus 1908/9. évi számadását elfogadja.

E. K. T. 815. tan. sz. a. kiosztja a konv. kedvezményeket.

E. K. T. 822. tan. sz. a. Torda-Aranyos körből származó 28 tanulónak 5400 K konv. és 2666 K 60 f tandíj segélyt oszt ki.

E. K. T. 816. tan. sz. a. a két tárgyból elégtelen tanulóknak javító vizsgálatra engedélyt ad.

E. K. T. 808. tan. sz. a. a Berde tanári jutalomdíjat 1908/9-re dr. Gál Kelemen igazgató-tanárnak adja ki.

V. K. M. 88138. sz. a. (837. eln.) a pótló és javító érettségi vizsgálatra kormányképviselőnek Máthé György áll. főgimn. tanárt küldi ki.

E. K. T. 875. tan. sz. a. Nagy József tanítónak 1909 IX. 1-től második korpótlékát kiutalványozza.

Az 1909—10. iskolai évben:

E. K. T. 948. tan. sz. a. közli, hogy a főt. 28. sz. a. rendes vallástanárnak Vári Albert székelyudvarhelyi lelkészt választotta meg, fizetését és lakáspénzét kiutalványozza.

E. K. T. 911. tan. sz. a Kovács Margit okleveles tanítónőnek összevont magánvizsgálatra engedélyt ad.

E. K. T. 967. tan. sz. a. a kézi munka vezetéseért Gergely István asztalosmesternek 480 K díjat utalványoz.

E. K. T. 971. tan. sz. a. az Apolló-kör vezetésével Sándor János intern. felügyelőt bízza meg 400 K tiszteletdíj mellett.

E. K. T. 994. tan. sz. a. Gálfi Lőrinc tanár lemondásával konv. gondnoknak Kovács Kálmánt alkalmazza, a VI—VII. o. görög tanítására Konc Rezső végzett tanárjelöltet.

V. K. M. 100850. sz. a. (1003. eln.) Kovács Kálmánt átveszi a miniszteri kinevezés alá eső tört.-latin tanszékre.

V. K. M. 109510. sz. a. (1016. eln.) 1909/10-re kormányképviselőnek Kuncz Elek főigazgatót küldi ki.

E. K. T. 1025. eln. sz. a. az 1898-ban végzett osztálytársak 190 K jutalom-alapítványát köszönettel elfogadja.

E. K. T. 1009. tan. sz. a. közli a főt. 93. sz. határozatát a tordai gimn. alapjai ügyében.

V. K. M. 113793. sz. a. (1069. eln.) a dec. érettségi vizsgálatra kormányképviselőül Máthé György áll. főgimn. tanárt küldi ki.

E. K. T. 1113. tan. sz. a. a Gálfi Lőrinc theol. tanárrá választásával megüresedő tanári székeket beküldi.

E. K. T. 1114. tan. sz. a. a dr. Nagy Károly emlékalapítvány kamatát 1909/10-re Gelei Kálmán VIII. o. t.-nak adományozza.

E. K. T. 1169. tan. sz. a. Vári Albert vallástanárnak 1909. szept. 4-től 2 ötödéves pótlékot utal ki.

E. K. T. 1193. tan. sz. a. 84 tanulónak 3180 K isk. díjat enged el s kimondja, hogy tanárok gyermekei a tanári nyugdíjintézet részére fizetendő 6 K-án kívűl minden díj fizetése alól fölmentetnek.

E. K. T. 1252. tan. sz. a. az 1908/9. évi isk. számadást elfogadja s Gálfi Lőrincnek a fölmentést megadja.

E. K. T 1155. tan. sz. a. szervezi az ének-zenetanitói állást s a pályázat kihirdetésére felhatalmazást ad.

V. K. M. 110743. sz. a. (1269. eln.) a megürült erdélyi kincstári ösztöndíjat Szász Ferenc IV. o. tanulónak adományozza.

1910-ben:

V. K. M. 149272. sz. a. (1308. tan.) a revideált szerződést elfogadta.

E. K. T. 26. tan. sz. a. értesit, hogy *özv. Koncz Györgyné, szül. Amboris Rozália alapitványa* a konviktus részére 18000 K-ban befizettetett s 1910 szept. 1. életbe lép.

E. K. T. 99. tan. sz. a. az 1897/98-ban végzettek 200 K alapítványát köszönettel fogadja s a f. tanév végén életbe lépteti.

E. K. T. 105. tan. sz. a. Soós Vilmos szobrásznövendéknek összevont magánvizsgálatra engedélyt ad.

E. K. T. 176. tan. sz. a. az I. félév végén elégtelen miatt megürült konviktusi kedvezményes helyeket betölti s felügyelésre alkalmazza Borbély Ferenc és Gyulay Zoltán tanárjelölteket.

E. K. T. 229. tan. sz. a. Vári Albert beiktatójára képviselőkűl Molnár Sándor és Hadházy Sándor tanácsosokat küldi ki.

E. K. T. 230. tan. sz. a. a VIII. o. vizsgálataira biztosokúl Kozma Ferenc, Molnár Sándor, Gyöngyössy Béla tanácsosokat kuldi ki, az érettségire Kozma Ferenc elnöklete mellett Báró P. Horváth Kálmán és Fekete Gábor főgondnok urakat.

E. K. T. 240. tan. sz. a. közli Báró Kemény Gézáné, szül. Szilvássy Gizella 1000 K konviktusi alapítványára vonatkozó határozatát.

E. K. T. 103. tan. sz. a. közli a Dávid Ferenc születésének 400 éves fordulója alkalmával rendezendő ünnepségek programmját.

E K. T. 330. tan. sz. a. gróf Széchenyi István halálának félszázados fordulóján, ápr 8-án szünetet és emlékünnep tartását rendeli el.

V. K. M. 31581. sz. rendelete (351. eln.) a délelőtti tanítás és a másfélórás tanítási időnek kisérletképen való engedélyezése tárgyában.

E. K. T. 289 tan. sz. a. a Tóth Józsefné Serester Anna konv. alapítványt 1910/11. isk. évtől jó viseletű, szegénysorsú, székely, első sorban kökösi illetőségű tanulók részére életbe lépteti.

E. K T. 291. tan. sz. a. megnyugvással vette tudomásul a kormányképviselő látogatásáról fölterjesztett jegyzőkönyvben foglaltakat; egy kapcsoló-tábla költségéűl 700 K-t kiutalványoz s dr. Barabás Ábel részére tanulmányúti segélyűl 600 K-t megszavaz.

E. K. T. 293. tan. sz. a. értesít, hogy Péterfi Zsigmond úr régebbi alapítványát 50 K-val növelte s ő és Gálfi L. Dávid F. felállítandó szobrára 50—50 K-t adományoztak.

E. K. T. 319. tan. sz. a. Uzoni Imre h. tanárnak 1910. V. 1-től aug. 31-ig rendes tanári fizetést utalványoz.

E. K. T. 41[illegible]. tan. sz. a. az évvégi vizsgálatok sorrendjét jóváhagyja s a vizsg. biztosokat kiküldi.

E. K. T. 414. tan. sz. a. fájó érzéssel vette tudomásul Kanyaró F. nyug. főgimn. tanár halálát s a néhai könyvei és irományai átvétele ügyében intézkedik.

E. K. T. 338. tan. sz. a. utasítása azirånt, hogy a kolleg. szolgákat a kolozsvári kerületi munkásbiztosító pénztárba bejelentsük.

E. K. T. 407. tan. sz. a. Vári Albert vallástanárnak 1000 K személyi pótlékot utal ki.

E. K. T. 365. tan. sz. a. a gimn énektanítás tervét a jövő iskolai évre ideiglenesen elfogadja s életbeléptetését meghatározza.

V. K. M. 56562. sz. a. (538. eln.) az érettségi vizsgálatra kormányképviselőűl Péterfi Lajos budapesti áll. főgimn. tanárt küldi ki.

III. Az igazgatóság működése.

A kollégiumi igazgatóság hatáskörébe tartozik az egész épület feletti felügyelet, a konviktus, a bennlakó gimnáziumi és elemi iskolai tanulók és egyetemi hallgatók ügyei, a kollégium adminisztrativ ügyeinek intézése s a főgimnázium és elemi iskola minden ügye.

Az igazgatóság elnökei: Kozma Ferenc kir. tanácsos, nyug. tanfelügyelő, a M. Tud. Akadémia levelező tagja; Gál Jenő kir. táblai tanács-elnök, iskolai felügyelő-gondnokok.

A lefolyt évben az elnöki tisztet Gál Jenő gondnok teljesítette.

Előadó: dr. Gál Kelemen igazgató. Tagok: a teológiai és gimnáziumi rendes és helyettes tanárok. Osztályozó tanácskozásokon az óraadó tanárok is jelen voltak.

Jegyző: dr. Kiss Ernő tanár.

Az igazgatóság a mult évi értesitő lezárása óta 1909 junius hó 7-től 1910 máj. 27-ig 23 ülést tartott, melyeken 349—449. (1908-9.) és 1—321. (1909—10.) jk. pont alatt az intézet adminisztrativ és tanulmányi vezetésével foglalkozott. A tárgyalt ügyek közűl kiemelem a következőket:

Javaslatot terjesztettünk az egyházi főhatóság elé az elemi iskolai tanulók által fizetendő díjak törlése iránt. A főhatóság a javaslatot elfogadta, a díjakat törölte s ez évben csak a bennlakóknak kellett internátusi és fürdési díjat fizetniök. A könyvtár szokásos évi megvizsgálása alkalmával különböző javaslatokat és intézkedéseket tettünk. A könyvtári átalányhoz a különböző könyvtári alapítványok különböző összegekkel járulnak. Utasítottuk a könyvtárnokot, hogy a vásárolt könyveket a megfelelő könyvtártestekhez csatolja. A bekötetlen könyvek nagy száma miatt a kötésre utalt 500 K átalány állandósítását kértük. Javasoltuk a régi és jelen állapotukban tömegüknél és gyönge fűzésüknél fogva tartha-

tatlan hirlapoknak az Erdélyi Múzeum könyvtárába letétként való átadását; az utolsó teremben levő iratcsomok átvizsgálását és esetleg a levéltárba való elhelyezését; a tanári olvasóterem megnyitását, a felülvilágító ablakoknak vasráccsal való ellátását

Elkészítettük és ismételten tárgyaltuk a *kézimunka* tervezetét, valamint a gimnáziumi *ének- és zenetanítás* tantervével is több ülésünkben foglalkoztunk.

Egyebekben pedig a rendes igazgatás kérdései adtak dolgot a tanári testületnek, amely a *konviktus bérleti és házi kezelése* kérdésében több ülésen történt beható tárgyalások után az előbbi mellett foglalt állást.

IV. Személyzet.

A) Tanári testület.

a) Rendes tanárok.

1. **Gál Kelemen**, bölcsészetdoktor, a kollégium igazgató-tanára, az internatus felügyelője, a Magyar Filozófiai Társaság, az Egyetemes Filológiai Társaság, az Országos Középiskolai Tanáregyesület kolozsvári körének választmányi, a Magyar Paedagogiai Társaság, az Erdélyi Múzeum-egylet bölcselet-, nyelv- és történettudományi szakosztályának választmányi, az E. K. Tanács tagja, az E. M. K. E. jegyzője, Kolozsvár város iskolaszékének alelnöke. Tanított német nyelvet a IV. osztályban, filozófiai propaedeutikát a VIII. o.-ban, vezette az oráció-gyakorlatokat heti 8 órában. Tanít 1891. óta.

2. **Nagy Gyula**, a rajzszertár őre. Tanított rajzoló geometriát I.—IV. osztályban, görögpótló rajzot V—VIII. osztályban, szabadkézi rajzot az önként ajánlkozóknak, heti 18 órában. Tanít 1880. óta, főgimnáziumunknál 1891. óta.

3. **Nyiredy Géza**, bölcseletdoktor, a természetrajzi szertár őre, az ifjusági dalkör és Apolló-kör vezetője, a kolozsvári gyógyszerész-gyakornoki tanfolyam vezető-tanára, a Kir. Magyar Természettudományi Társulat, az Erdélyi Múzeum-egylet, a Magyarországi Gyógyszerész-egyesület, a Délmagyarországi Közművelődési-Egylet, az Erdélyi Kárpát-Egylet választmányi, az Országos Középiskolai Tanáregyesület Kolozsvári Körének, az E. K. Tanácsnak tagja, a Kolozsvári Önkéntes Mentő-Egyesületnek ellenőre, a Kolozsvári F. J. tud. Egyetemi Gyógyszerészettanhallgatók Önképző- és Segítő-egyesületének tiszteleti tagja. Tanított földrajzot az I—II. o-ban, természetrajzot az I. II. IV. VI. o.-ban heti 16 órában. Tanít 1889. óta.

4. **Vári Albert**, tanított vallástant az I—VIII. osztályokban heti 16 órában, vezette az ifj. istentiszteleteket dr. Boros Gy. dékánnal. Tanít 1909. szept. 1. óta.

5. **Pálfi Márton**, a II. o. főnöke, a Kriza önképző-kör vezetője, a kollégiumi nagy könyvtár őre. Tanított magyart a II., VIII., latin nyelvet a II. o.-ban, heti 14 órában. Tanít 1897 óta.

6. **Hidegh Mihály**, a VII. o. főnöke, a természettani szertár őre. Tanított mennyiségtant a II. VII., VIII. és természettant a VII., VIII. osztályokban, heti 17 órában, gyorsírást az önkéntes tanulóknak heti 2 órában. Tanít 1899 óra.

7. **Kiss Ernő**, bölcseletdoktor, a III. o. főnöke, a tört. filológiai szertár őre, az igazgatósági ülések jegyzője. Tanított magyart a III. o.-ban, latint a III., VII. o.-ban, pótlóirodalmat a VIII. o.-ban, heti 17 órában. Tanít 1901 óta.

8. **Márkos Albert**, a IV. o. főnöke. Tanított magyart a IV., VII., latint a IV. és VIII. o.-ban, heti 17 órában. Tanít 1898 óta.

9. **Barabás Ábel**, bölcseletdoktor. Tanított németet a III., V.—VIII. o.-bán, heti 16 órában. Tanít 1903 óta.

10. **Kovács Kálmán**, a VI. osztály főnöke, a felsőosztályúak olvasó-egyletének vezetője. Tanított latint az V., VI., történelmet a VI. és pótló irodalmat az V., VII. o. ban, heti 20 órában. Tanít 1904 óta.

11. **Kelemen Lajos**, a VIII. o. főnöke, az Erd. Múz. Egyesület titkára, a Székelyek Története Pályadíj-alap bizottságának jegyzője, egyházi levéltáros. Tanított pótló irodalmat a VI. o.-ban, történetet a III., IV., V., VII., VIII. o.-ban, heti 18 órában. Tanít 1905 febr. óta.

12. **László Gyula**, okl. tornatanító, vivómester, a kolozsvári tanári kör, a Magyarországi Tornatanitók Egyesületének tagja, a kolozsvári Áthletikai Club művezetője és a kolozsvári kereskedelmi akadémiai sportkör választmányi tagja. Tanított testgyakorlást a I—VIII. o.-ban heti 16 órában, olaszvívást az önkéntes tanulóknak heti 3 órában, vezette a játék-délutánokat négy csoportban. Tanít 1899 óta.

b) Helyettes tanárok.

1. **Uzoni Imre**, okleveles tanár, az alsó osztályúak olvasó-egyletének vezetője. Tanított mennyiségtant az I., III.—VI. o.-ban heti 17 órában. Tanít 1906 óta

2. **Varga Béla,** bölcsészetdoktor, okl. tanár, az I. o. főnöke. Tanított magyart az I., latint az I., és görögöt az V. o.-ban heti 16 órában. Tanít mint óraadó 1907 szept. 1. óta, mint h. tanár 1908. szept. 1. óta.

c) Óraadók.

1. **Gálfi Lőrincz,** theol. r. tanár. Tanított görögöt a VIII. o.-ban heti 4 és angolt a VI—VIII o.-ból önként ajánlkozóknak heti 2 órában. E minőségében tanít 1909. szept. 1. óta.

2. **Koncz Rezső,** okl. tanár. Tanított görögöt a VI., VII. o.-ban heti 10 órában. Tanít 1909 okt. 1. óta.

3. **Dr. Tompa János,** orvos-doktor, iskolai orvos és egészségtan-tanár. Tanított egészségtant a VII. o.-ban heti 2 órában. Tanít 1906 szept. óta.

4. **Borbély István,** bölcsészetdoktor, végzett tanárjelölt, intern. felügyelő. Tanított magyart az V—VI. o.-ban heti 6 órában. Tanít 1907 szept. 1. óta.

5. **Gelei József,** bölcsészetdoktor, okl. tanár. Tanított földrajzot a III., természetrajzot az V. o.-ban heti 5 órában. Tanít 1908 szept. 1 óta.

6. **Iszlai Márton,** az unitárius elemi leányiskola igazgatója. Tanított egyházi éneket az I—V. o.-ban, heti 2 órában. Tanít 1888 óta.

7. **Régeni Áron,** a kollégiumi elemi fiuiskola tanítója. Tanított szépírást az I—II o.-ban, műéneket az I—VIII. o.-ban heti 7 órában. Tanít 1901 óta.

8. **Magoss Irén,** végzett tanárjelölt. Tanított francia nyelvet 2 csoportban heti 4 órában. Tanít 1908 szept. 1. óta.

9. **Sándor János.** intern. felügyelő, tanított zenét az Apolló-kör tagjainak, heti 2 órában. Tanít 1909. szept. 1 óta.

10. **Gergely István,** asztalos és esztergályos-mester, vezette a kézimunkát heti 3 d. u. 1909 szept. 1. óta.

d) A más vallású tanulók hitoktatói.

1. **Tárkányi György,** a ref. főgimn. hittanára. Tanította a ref. vallású tanulókat.

2. **Fábry Viktor,** ág. ev. lelkész. Tanította az ág. ev. vallású tanulókat

3. **Hám Antal dr.**, róm. kath. hittanár } Tanították a róm.
4. **Vidákovich Dániel**, róm. kath. hittanár } kath. tanulókat.
5. **Pecurariu Pap Jenő**, gör. kath. hitoktató. Tanította a gör. kath. vallású tanulókat.
6. **Rosca Péter**, tanította a gör. keleti vallású tanulókat.
7. **Eisler Mátyás**, dr, a neológus izr. hitközség főrabbija.
8. **Lőwy Mór**, az orthodoxus izr. hitközség hitoktatója. Tanították az izr. vallású tanulókat.

B) **Intézeti alkalmazottak és szolgák.**

1. **Andrási Ferenc**, intézeti gépész. 1907. ápr. 1. óta.
2. **Istvánffy Sándor**, kapus 1908 ápr. 1-től.
3. **Szász Dénes**, 1902 szept. 1. óta.
4. **Szathmáry János**, szolgált mint kapus 1906 okt. 15-től 1908 ápr. 1 ig, ettől kezdve mint szolga.
5. **Vargyas András**, 1909 márc. 26-tól.
6. **Kocs András**, 1909. jun. óta.

V. Tanárok irodalmi működése.

1. **Dr. Barabás Ábel.** *Nietzsche und Petőfi.* („Weimarische Zeitung" 1909 augusztus). *A Petőfiánus Nietzsche.* („Magyarország" 1909 augusztus). *Goetheopolis.* („Budapesi Hirlap" 1909 szeptember). *Látogatás Förster Nietzsche asszonynál.* („Pesti Hirlap" 1909 szeptember). *A Nietzsche-házban.* („Ellenzék" 1909 szeptember). *Bölcs Náthán.* (Felolvasás a Nemzeti Szinház ifjusági előadásán). *Endrődi Sándor.* („Budapesti Hirlap" 1910 január). *Petőfi et Nietzsche.* („Revue de Hongrie" 1910 márciusi füzetében). *A jövő évtized regénye,* Budapest, Franklin Társulat kiadása 1910. Egy kötet. *A Kisfaludy Társaság* 1908-ban megbízta egy eredeti *Goethe-életrajz* megírásával. A mű 1909-ben elkészűlt s jelenleg sajtó alatt van. Egy kötet.

2. **Dr. Borbély István.** Unitárius polemikusok Magyarországon a XVI. században. „*Keresztény Magvető*" 1909 XLIV. évf. 184—202, 243—267, 303—334 l. Megjelent különlenyomatban is, 1—79 l.) A Heltai-féle biblia. („*Keresztény Magvető*" 1910 XLV. évf. 43—50 l. Ugyanez a tanulmány megjelent a „*Magyar Nyelvőr*" 1910 XXXIX. évf. 208—213 lapján s innen különlenyomatban az Athenaeum kiadásában megjelenő „*Nyelvészeti Füzetek*"-ben). Az erdélyi szászok lutheránizmusa. („*Keresztény Magvető*" 1910 XLV. évf. 71—81 l.) Dávid Ferenc és kora. Első közlemény. („*Keresztény Magvető*" 1910 XLV évfolyam III. füzet). Kanyaró Ferenc. („*Unitárius Egyház*", 1910 V. évf. 53—55 l.) Ki volt Dávid Ferenc? „*Mi Atyánk*" 1910 I. évf. juniusi szám). Könyvbírálatok a „Keresztény Magvető"-ben.

3. **Dr. Gál Kelemen.** Elnöki megnyitó az unitárius tanárok harmadik értekezletén. Felolvasások stb. Kolozsvár, 1910. Üdvözlő beszéd Vári Albert vallástanár beiktató ünnepén. 1909/10. évi

iskolai értesítő. Bucsú Nagy Lajos nyug. főgimn. tanár sirjánál. Unitárius Közlöny 1910. 6. sz. Reformok a középiskolai tanításban. Felolvasás a kolozsvári Kossuth Lajos-asztaltársaság estélyén. Beszéd az Emke 1909. évi közgyülésén, mellyel az Emke néptanítói jutalmait kiosztotta. („Ellenzék“ 1909. 263 sz. november 20-án.)

4. **Dr. Gelei József.** *Adatok a kültakaró összehasonlító szövettanához.* Előadás az Erdélyi Múzeum-Egyesület természettud. szakosztályának ülésén. *Glycagenium az Örvényférgek kötőszöveteiben.* Ugyanott. *Tanulmányok a Dendrocoelum lacteum Örst. szövettanára vonatkozóan.* Az Akadémia külön dicséretével és a Vitéz-pályadijjal jutalmazva.

5. **Kelemen Lajos.** *Törekvések egy erdélyi múzeum alapítására.* (Erd. Múzeum 1909. 353—75.) *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület múltja és jelenje. Az Erd. Nemzeti Múzeum könyvtára.* (Külön füzetben, az E. M. E. kiadványa). *Páldi István.* (Művészet 1910. 89 l.) *Cimerleírások* Sándor Imre Cimerlevelek című kötetében. *Bevezetés* ifj. Biás István Unitárius Egyháztörténeti Adataihoz.

6. **Dr. Kiss Ernő,** az Erdélyi Irodalmi Társaság r. tagja, az *Erdélyi Lapok* társszerkesztője. Bevezető előadást tartott az ifjúsági előadások során *Molière Urhatnám polgár* c. műhez. Az iparos ifjak továbbképzésere alakult bizottság felszólítására előadást tartott az idősb Wesselényiről. Cikkei az *Erdélyi Lapok*ban: Vörösmarty és Petőfi, Wesselényi és Kazinczy, Kozma Andor új kötete. Jakab Ödön, Mikszáth stb. — Önállóan jelentek meg: *Dávid Ferenc* (Kiadja a Magyarországi Unitárius Egyház Kolozsvár, 1910.), *Mikszáth Kálmán* (Kolozsvár, 1910).

7. **László Gyula.** Mit tegyünk az iskolából kikerült ifjúság érdekében? („Ellenzék“ 1909 augusztus 28., 30.) Mi az egészség? („Ellenzék“ 1909 szeptember 3.) Mozgás nélkül nincs egészség. („Ellenzék“ 1909 szeptember 5.) Milyen legyen ifjúságunk testi nevelése? (Felolvasás a kolozsvári Tanári Körben. „Kolozsvári Hirlap“ 1910 március 24., 25., 26., 27., 30., április 2., 3.) A svéd tornarendszer. (Országos Középiskola Tanáregyesületi Közlöny 1910 XLIII. évfolyam, 23. szám). A test és lélek közti egyensúly. („Ellenzék“ 1910 május 11.) A nők tornázása. („Ujság“ 1910 máj. 14.) Az úszás. („Kolozsvári Hirlap“ 1910 május).

8. **Márkos Albert**. Nagyajtai Kovács István és az Erdélyi Múzeum. Kéziratban. Az elemi iskola és a gimnázium viszonya. Kéziratban. Dávid Ferenc: „Dehortatio et descriptio dei tripersonati“ cimű költeményének forditása. Emlékbeszéd Széchenyiről. Elmondotta az ifjúság Széchenyi-ünnepélyén.

9. **Dr. Nyiredy Géza**. *Titrimetria*. Mennyileges elemzés normális oldatokkal, tekintettel az új gyógyszerkönyvre. III. kiadás, ára 6 korona. Kézikönyv orvosok és gyógyszerészek részére. *Jelentés* a gyógyszerész-gyakornoki tanfolyamról. Több apróbb közlemény a szaklapokban.

10. **Pálfi Márton**. Brassai „Öreg Ábécéje“. (Magyar Nyelvőr 1909.) Dávid Ferenc, a humánista költő („Keresztény Magvető“ 1909.) Dávid Ferencnek fogságában írt elégiája és jövendőlése. U. o. 1910.) A kolozsvári *Nevelői Körről*. (Felolvasás a kolozsvári Tanári Körben. „Család és Iskola“ 1910.) A cigány. (Bevezető ifjusági szinházi előadáshoz. („Ellenzék“ 1910 febr. 17.) Kanyaró Ferenc. (Ez Iskolai Értesítőben). Szabadelőadást tartott Finnországról a Kossuth-asztaltársaság estélyén és az ipari munkások részére szervezett ismeretterjesztő előadáson. Dr. Boros Györggyel együtt kiadták Dávid Ferenc „Rövid Magyarázat“ című művét.

11. **Vári Albert**. 1. Buddha és Jézus. Ford. „Keresztény Magvető“ XXX. k. 1895. 2. A vallás fontossága a társadalomra. „Ker. Magv.“ XXXI. k. 1896. 3 Praedestinatió és néphit. „Ker. Magv.“ XXXIV. k. 1899. 4. Szentábrahámi theológiája. 5 tanulmány. „Ker. Magv.“ XXXV—VI. 1900—901. 5. Az ifjúság és a Dávid Ferenc-egylet. „Unitárius Közlöny“. XIV. k. 1901. 6. Szentábrahámi Mihály. A kolozsvári unitárius koll. írásban és képekben Szerk. dr. Boros. Kolozsvár 1901. 7. Vallásos nevelés. „Unitárius Közlöny“. 1900. 8. Háromságtan és közhit. „Keresztény Magvető“. XXXVII. k. 1902. 9. Sándor Mózes. „Unitárius Közlöny“ 1902. évi foly. 10. Az unitárizmus és a modern kereszténység. „Ker. Magv.“ XXXVII. k. 1902. 11. Tudomány és katholicizmus. „Ker. Magv.“ XXXVIII. k. 1903. 12. Helyzetünk a mai felekezeti viszonyok között. „Ker. Magv.“ XXVIII. k. 1903. 13. Unitárius nők a múltban. „Nők világa“ II. k. 1903. 14. Jézus küzdelmei. „Ker. Magv.“ XXXIX. k. 1904. 15. Az első kő. „Unitárius Közlöny“. XVI. k. 1904. 16. Katholikus és protestáns erkölcsiség. „Ker. Magv.“ XL. k. 1905.

17. Építsünk Székelyudvarhelyen templomot! „Unitárius Közlöny". XVIII. k. 1905. 18. A székelyudvarhelyi unitárius egyházközség története. A székelyudvarhelyi unitárius egyházközség első rendes lelkészének beiktatása alkalmából tartott imák és beszédek. Székelyudvarhely 1905. 19. A mi lapunk. „Unitárius Egyház". 1905. évi folyama. 20. A kálvinizmus. 6 tanulmány. „Ker. Magvető". XXXIX—XL. 1904—906. 21. Mi lesz? „Unitárius Egyház". 1906. évi folyama. 22. Vallás és szabadság. „Ker. Magv." XLI. k. 1906. 23. Az ima ereje. „Ker. Magv." XLII. k. 1907. 24. Karácsony az eszmék világában. „Unitárius Egyház" 1907. évi folyama. 25. Tanulmányok Luther irataiból. 7 tanulmány. „Ker. Magv." XLII—XLIII. k. 1907—908. 26. László Domokos. „Unitárius Közlöny". XXI. k. 1908. 27. A székelyudvarhelyi unitárius templom. „Unitár. Közlöny". XXI. k. 1908. 28. Ádám Albert. „Unitárius Közlöny". XXI. k. 1908. 29. Vallás és társadalom. „Unitárius Egyház" 1909. 30. Vallás és kultusz. „Ker. Magv." XLIV. k. 1909. 31. Gondolatok a vallás mezejéről. Székfoglaló. A kolozsvári unitárius koll. 1909—910. évi értesítője.

Egyházi beszédek: 1. Menjünk ki a mezőre. „Unitárius Szószék". I. k. 1896. 2. Őrangyalunk mindig a vallás volt. „Unitárius Szószék". I. k. 1896 3. Több világosságot! „Ker. Magv." XXXV. k. 1900. 4. Halhatatlanság. „Ker. Magv." XXXVI. k. 1901. 5. Beköszöntő ima és beszéd. Füzet. Székelyudvarhely 1905. 6. Miért ünnepelünk? „Unitárius Egyház" 1905. évi folyama. 7. Az igazság napja, ima és beszéd. A csókfalvi zsinaton mondott imák és beszédek. Füzet. Marosvásárhely 1907. 8. Jézus és a farizeusok. „Unitár. Szószék". II. k. 1907. 9. Az unitárius ember jogai és kötelességei. „Unitárius Szószék". II. k. 1907. 10. Urvacsorai beszéd és imák. „Unitárius Szószék". III. k. 1908. 11. Isten lelkét meg ne oltsátok! „Unitárius Szószék". II. k. 1907. 12. Judás. „Unitárius Szószék". IV. k. 1909. 13. A húsvéti diadal. „Unitárius Szószék". IV. k. 1909.

VI. Oktatás.

A) Végzett tananyag az 1909/10. iskolai évben.

Ez alatt a fejezet alatt az eddigi értesítőkben közölni szoktuk a tantárgyat, a heti órák számát, a kézi könyveket, az elvégzett anyagot és végül a tanár nevét. Már a tavaly eltérünk ez eljárásunktól, részben takarékossági, részben a tárgy természetében rejlő okokból. A helybeli nyomdai viszonyok a sok sztrájk miatt annyira megdrágultak, hogy az értesítő kiállítási költségei 40—50%-kal emelkedtek. Másfelől elég megállapítanunk annyit, hogy minden rendes tantárgyat az állami tanítási tervben megállapított heti óraszámban tanítottunk. A használt kézi könyvek jegyzékét a tavalyi értesítőben megtalálja az érdeklődő, valamint a jövő iskolai évben használandókat is ez értesítő végén. Hogy melyik tárgyat ki tanította s melyik osztálynak ki volt a főnöke, az olvasható ez értesítő IV. fejezetében a „Tanári testület“ cím alatt.

A végzett tananyagra nézve: Az 1899. évi 32818. sz. alatt kiadott gimnáziumi tanítási tervben előírt anyagot elvégeztük minden tárgyból minden osztályban. A IV. osztályban a német nyelvet a direkt módszerrel folytattuk megfelelő (Miklós-Kaiblinger) nyelvkönyv alapján. A görög nyelvet az attikai nyelvjárással kezdve tanítottuk. A latint az I. osztályban a Dent-féle, Geréb-Morvay átdolgozta kis latin nyelvkönyv alapján kezdettük s a II. és III. osztályban ez alapon folytattuk.

Az előírt anyag elméleti része — minthogy a tanítás országszerte az állami tanítási terv szerint foly — lényegében minden intézetben ugyanaz. Némi eltérést, különbséget hozhat be a tanár egyénisége és a használt kézi könyvek tárgyalási módja és csoportosítása. A nyelveknél az olvasmányok kiválasztásában nyilvánulhat meg legjobban a tanár egyénisége, tanulmányainak iránya,

esetleg egyik-másik intézet sajátszerű helyzete, történelmi traditiója, hagyománya; azonban itt is azzal a korlátozással, hogy a kötelezőleg előírt olvasmányokat el kell végezni. Ezeket el is olvastattuk mind. Különben a módszeres tanácskozásokon az olvasmányokat mind megbeszéljük, megállapítjuk és a tanítást ezekre alapítjuk. Az átvett olvasmányokra nézve tájékozást nyújt a magyar irodalmi és görög pótló dolgozatok címeit közlő következő fejezet.

B) **Magyar irodalmi dolgozatok.**

V. osztály. 1. Nyelvében él a nemzet. 2. A magyar vendéglátás. 3. Szilveszter-est (zárthelyi). 4. A magyar szabadságharcok tanulságai. 5. Kolozsvár télen. 6. Ora et labora! 7. Az én szüleim. 8. Mi szeretnék lenni? (vagy: Búcsú az iskolától év végén.).

VI. osztály. 1. A művészet léleknemesítő hatása. 2. „Felhők." 3. A lira és epika határai (zárthelyi). 4. Kriza János költészete. 5. Az erkölcsi világrend (vagy: Miben különbözik a dráma az epikától?). 6. „Bánk bán" szépségei (zárthelyi). 7. Julius Caesar szerepe Shakespeare tragédiájában. 8. Alakulhat-e a drámai főhős jelleme?

VII. osztály. 1. Szorgalom és az erény, földön az, égben ez áld. 2. Magyar nyelvjárások. 3. Dávid Ferenc és a XVI. századbeli hitvitázók. 4. Balassa Bálint. 5. Zrinyi és Gyöngyösi. 6. Kuruckor költészete. 7. A franciások.

VIII. osztály. 1. Hogyan illeszkedik a drámába Tiborc? 2. a) Tipusok Kisfaludy K. vígjátékaiban. b) A komikum Kisfaludy vígjátékaiban. 3. a) Vörösmarty páthosza. b) Melyik a legszebb epizód Zalán Futásában? 4. Mi az oka gazdasági hátramaradottságunknak? (Széchenyi művei alapján.) 5. Miért és hogyan kivonatolom én magánolvasmányaimat? (Zárthelyi.) 6. Szabadon választott tétel. 7. Legkedvesebb olvasmányom és íróm iskolai pályám alatt. (Zárthelyi.)

C) **Görögpótló irodalmi dolgozatok:**

V. osztály. Az Ilias hasonlatai. Nők az Odysseiában.

VI. osztály. Görög és római epigrammák a magyar irodalomban. Elektra jellemeinek ellentétei.

VII. osztály. Thukydides leírásai. Vonjon párhuzamot Kölcseynek, Wesselényinek, Eötvösnek, Széchenyinek és Kossuthnak a magyar nyelv ügyében tartott beszédei között.

VIII. osztály. Sokrates és bírái.

D) Rendkivüli tantárgyak.

1. **Egészségtan** a VII. o.-ban kötelező mindenkire. Heti 2 órában. K. k. Fodor—Gerlóczy, Egészségtan. Elvégeztük az egész tananyagot. Az osztályzatot l. hátrább a *tanulók névsora és osztályozása* c. fejezetben.

Tanította: *dr. Tompa János* isk. orvos.

2. **Angolnyelv.** Heti egy órán. K. k. Dallos—Patterson, Gyakorlati angol nyelvtan és Ransbourgh Zsigmond, Angol olvasókönyv.

I. *Kezdők*: Fordították a nyelvtan 1—25. gyakorlatait.

Benedek Gábor VI. o.	1	Nyiredy Géza VI. o.	2
Csányi József „ „	2	Máté Áron VII. o.	3
Durugy Ferenc „ „	1	Sándor Dezső VII. o.	2
Engel Rezső „ „	1	Nagy Ferenc VIII. o.	1
Nagy László „ „	2		

II. *Haladók*: Fordították az olvasókönyv olvasmányait szemelvényesen és ezeket emlékezet után is elmondották.

Weissburg Hugó VII. o.	1	Győry Béla VIII. o.	1
Fenichel Henrik VIII. o.	1	Tóth István „ „	1

Tanár: *Gálfi Lőrinc*.

3. **Francia nyelv.** Heti 4 órában. 2 óra a kezdőknek, 2 óra a haladóknak.

A kezdőknél: Kézikönyv Theisz, Cours élémentaire de langue francaise. Beszédgyakorlatok: La bruyère au vent. La culture des champs. Le jardin. Le corps de l'homme. Le repas. Költemények.

A tanultak begyakorlására írásbeli dolgozatok. A nyelvtan elemei.

A haladóknál: A tavaly megkezdett színdarab: E. Augier és J. Sandeau, Le gendre de Monsieur Parier folytatása és befejezése. Nehány költemény könyv nélkül. Beszédgyakorlatok Pernot, Enseignement par l'Aspect c. könyvéből. Jules Verne: Cinq Semaines en Ballon. Nyelvtan az olvasmányokkal kapcsolatban. Írásbeli dolgozatok havonként.

Kezdők:		*Haladók:*	
Gál Ernő IV. oszt.	1	Szabó Jenő VII. oszt.	1
Szász Ferenc IV. oszt.	1	Vajda Béla VII. „	1
Vass János IV. „	2	Zsakó Zoltán VIII. „	1
Boross Sándor V. „	3		
Nagy Elemér VI. „	2		

Tanította: *Magoss Irén.*

4. **Egyházi ének.** I—V. o. unitárius vall tanulóknak két csoportban (I. II. és III. IV. V. o.) heti 1—1 órán. K. k. Iszlai: Egyházi énekek gyűjteménye. A vasárnapi énekek mind, a kedveltebb ünnepi énekek, nyolc zsoltár egy és két szólamban. Az osztályzást l. *a tanulók névsora és osztályozása* című fejezetben.

Tanította: *Iszlai Márton.*

5. **Műének.** I—IV. o. tanulók közül a megfelelő hanganyaggal rendelkezők heti 2 órában, két csoportban tanultak zeneelméletet: hangsorokat, kemény és lágy hangsorokat, hangközök elméletét stb. Mint a daloskör szoprán és alt szólamainak tagjai tanultak 13 karéneket. A daloskörnek az I—VIII. o. tanulói közül 99 tagja volt, ezek közül 34 szoprán, 29 alt, 18 tenor, 18 bassus. A tanult darabok a következők: 1. *Hymnus.* Erkel-Kölcsei. 2. *Szózat.* Egressy-Vörösmarty. 3. *Hymnusz az éjhez.* Beethoven. 4. *Nemzeti zászló alatt.* Répai Andor. 5. *Eredeti magyar dalok.* Gaal Ferenc. 6. *Kuruc-dalok.* Régeni Áron. 7. *Ballada.* Beliczay Gyula. 8. *Vasárnap reggel.* Régeni Áron. 9. *Marseilaise.* Rouge de l'Isle. 10. *Gyászünnepen.* Zsaszkovszky Endre. 11. *Oh! mily fájó.* Iszlai Márton. Férfikarra: 12. *Dalünnepen.* Thern Károly. 13. V. László. Arany-Révffi Géza. A dalkör az iskolai ünnepeken s négy temetés alkalmával énekelt.

Az osztályozást l. a tanulók névsora és osztályozása című fejezetben.

Tanította: *Régeni Áron.*

6. **Zene,** heti 2 órában. Az önként jelentkezők alkotják az Apolló-kört. T nulták és az iskolai ünnepélyeken előadták a következő darabokat: Schumann: Träumerei, Am Kamin (vonós négyes); Raimann 2.: Magyar induló; Bokor I.: Kis alamuszi, induló. Linka Camillo: Millennium keringő; Chopin F.: 7-éme Mazurka; Gillet E.: Smart very smart (Pizzicati.) Schönicke W.: Carmen. Divertissement (Fuvola solo zenekar dicsérettel.) Tanította: *Sándor János.*

Az Apolló-kőr tagjai voltak a következők:

Borsai Andor III.	(hegedü)	1	Gerő György VI.	(hegedü)	2
Erdős Imre III.	(„)	3	Hönc Arisztid VI.	(„)	1
Rosenberg József IV.	(„)	1	Nagy Elemér VI.	(„)	3
Serbán János IV.	(„)	2	Nagy Lajos VI.	(„)	2
Holló Endre V.	(„)	1	Ürmösy Lajos VII.	(fuvola)	1
Hadházy Sándor V.	(„)	1	Gerő János VIII.	(nagy bőgő)	1
Lakatos Imre V.	(mély hegedü)	2			

7. **Szabadkézi rajz.** Heti 2 órában az önként ajánlkozóknak. Bevezetés a természetutáni rajzolásba.

Kezdők:

Magyari Mihály I. o.	1	Léb Salamon III. o.	2
Brunner Jenő II. o.	2	Magyari Béla III. o.	1
Kalóz Dezső II. o.	2	Stern Miksa III. o.	2
Van der Velden Ede II. o.	1	Strasser Elemér III. o.	1
Daly Dezső III. o.	1	Serbán János IV. o.	1
Élián Márton III. o.	1	Stern Vilmos IV. o.	2
Jérémiás Miklós III. o.	2		

Haladók:

Koleszár Árpád III. o.	1	Burgyán Aladár V. o.	1
Tutsek Sándor III. o	1	Lakatos Imre V. o.	2
Dick Sándor IV. o.	1	Gerő György VI. o.	1
Gallus Frigyes IV. o.	1	Halász Jenő VI. o	2
Klein Gerő IV. o.	1	Brunner Sándor VII. o.	2
Huszár Zoltán IV. o.	2	Noszin Mór VII. o	1

Tanár: *Nagy Gyula.*

8. **Gyorsirás** két tanfolyamban az önként vállalkozóknak.
I. Levelező irás heti 1 órán kezdőknek.
II. Gyakorlati gyorsirás heti 1 órán haladóknak.

Kezdők:

Gál Frnő IV. o.	1	Fisch Farkas VII. o.	1
Gidrai Valér VIII. o.	2	Kohn Gyula VIII. o.	2
Gondos Jenő VIII. o.	3	Lőrinczy István VIII. o.	1
Grünbaum József VII. o.	1	Simon Miklós VIII. o.	3
Gvidó Béla VII. o.	2		

Haladók:

Erdélyi Emil VIII. o.	1	Kovács Ákos VIII. o.	1
Gerő János VIII. o.	1	Mikó Miklós V. o.	1
Hadházy Sándor V. o.	2	Nagy Tibor VIII. o.	2

Tanította: *Hidegh Mihály.*

9. **Vívás.** Heti 3 órában az önként ajánlkozóknak olasz módszer szerint.

Kezdők:

Bolgár Endre III. o.	2	Nagy Elemér VI. o.	2
Hirsch János III. o.	2	Siménfalvi Gyula VI. o.	2
Szép Béla III. o.	2	Fisch Farkas VII. o.	1
Horváth József V. o.	1	Márk Endre VII. o.	2
Tischler Béla V. o.	2	Noszin Móricz VII. o.	1
Halász Jenő VI. o.	2	Ürmösy Lajos VII. o.	1
Höncz Arisztid VI. o.	1	Weissburg Hugó VII. o.	1

Haladók:

Erdős Imre III. o.	2	Hadházy Sándor V. o.	1
Stern Miksa III. o.	2	Holló Endre V. o.	1
Gallus Frigyes IV. o.	2	Gallus Viktor VI. o.	1
Stern Vilmos IV. o.	2	Nagy László VI. o.	1
Vass János IV. o.	1	Nyiredy Géza VI. o.	1
Boros Sándor V. o.	1	Grünbaum József VII. o.	1
		Boros László VIII. o.	1

10. **Céllövés.** A tanuló ifjúságnak katonás nevelésben és céllövésben való kiképzése az 1909—10. évben a honvédelmi Miniszter úr Őnagyméltósága által 3420—1908. eln. sz. a. kiadott „Utasítás" alapján történt.

A tanfolyam 8 hónapig tartott, részt vettek benne a VII., VIII. o. tanulók közűl 44-en, kik legnagyobb részt kiképzetlen népfelkelők.

A kiképzést az intézet megbízásából Márkos Albert tanár és László Gyula tornatanító felügyelete mellett Holényi János honvédszázados, Swoj Kálmán honvéd-főhadnagy, Nemes József hadnagy, Kászoni Zoltán zászlós, 2 altiszttel vezették.

A lőgyakorlatok és elméleti oktatás tárgya következő: a céllövő gyakorlatok haszna. A gyalogság jelentősége harcban. Oktatás a puskáról és lőszerről. A fegyverek fejlődésének története; fegyverek szétszedése és összerakása s azok jókarban tartása. Lövés elmélete; röppálya: csőtengely; indulás iránya, mely dolgok a 21. honvéd gyalogezred lövőszobájában elhelyezett segédletek igénybevétele mellett magyaráztattak meg.

Célzási hibák a tapasztalt hibákkal kapcsolatban. Irányzék jelentősége, állítása: szórás, középső találati pont. E gyakorlatokat a lövészet alatt egyenként vagy kisebb csoportban gyakorolták, mialatt a többiek egyébbel foglalkoztak.

A gyutacslőszerrel való lövészetet az intézetnek erre a célra berendezett tornatermében vagy a 21. gyalogezred lövőszobájában szombaton d. u. 2—4-ig gyakorolták.

Tavasszal könnyü tölénnyel a város mellett elterülő kavicsbányában, éles tölténnyel a szászfenesi elemi lövőtéren végeztek gyakorlatokat.

A rendes tornatanításban a honvédségi „gyakorlati szabályzatban" és „torna utasitásban" előirt vezényszavakat és figyelmeztetőket használták.

Az intézet részéről e helyen is hálás köszönetet mondok a vezető tiszt uraknak, akik a céllövészet oktatása körül nemes buzgalmú munkásságot fejtettek ki, valamint Márkos és László tanár uraknak is, akik a felügyeletben buzgón segédkeztek.

11. **Kézimunka.** A kézimunkát *Gergely István* asztalos- és esztergályos-mester úr vezette heti három d. u. (hétfő, csütörtök és szombat) 2—4-ig három csoportban. Eleinte csak két délutánra és két csoportban terveztük a foglalkoztatást és csak a bennlakókra nézve, de olyan nagy volt a jelentkezők száma (150), hogy három délutánra és csoportba kellett osztanunk s a künnlakókat sem zárhattuk ki. A dolog újsága nagy vonzóerővel hatott a tanulókra. A nagy számban foglalatoskodó tanulókat kezdetben nehezen lehetett vezetni, ellenőrizni, útasításokkal ellátni. Nem tudták a szerszámokat kezelni. Nem volt meg a kellő türelem, mindenik égett az alkotás, a fúrás-faragás vágyától. Ezért pusztult az anyag, romlottak a szerszámok; de ugyanez irányban nőtt kézügyességük: másoknál meg fogyott a türelem és kitartás, ami különben sem

szokott a fiatal kor erényei közé tartozni. Minthogy a tanulóknak teljesen szabad tetszésére biztuk a munkateremben való foglalkozást, lassanként rendre-rendre kimaradtak s az év végével 40-re apadt azoknak a száma, akik mindvégig hűen kitartottak s lelkes kedvvel foglalkoztak. A vezető mester úr jelentése szerint kíváló szorgalommal jártak és megfelelő kézügyességre tettek szert: Balázs Ernő, Vass Péter, Szilágyi Tibor, Vajda András I., Sztupjár László III., Andrási Gyula, Gál Ernő IV., Benke Márton, Máthé László, Májai Ferenc, Mikó Miklós, Péterfi Gyula, Tiganetea Demeter V., Benedek Gábor, Siménfalvi Gyula VI. o. t.

E) A tanítási terv táblázatos áttekintése.

Tantárgyak	Osztályonként heti óraszám I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	együtt	Jegyzet
Vallástan	2	2	2	2	2	2	2	2	16	
Magyar nyelv	5	5	4	4	3	3	3	3	30	
Latin nyelv	6	6	6	6	6	5	5	4	44	
Görög nyelv	—	—	—	—	5*	5*	5*	4*	19	
Görög helyett választható tárgyak	—	—	—	—	5*	5*	5*	4*	19	
Német nyelv	—	—	4	3	3	3	3	3	19	
Történet	—	–	3	3	3	3	3	3	18	
Földrajz	3	3	2	—	—	—	—	—	8	
Természetrajz	2	2	—	3	3	3	–	—	13	
Természettan	—	—	—	—	—	—	4	4	8	* fakultativ
Mennyiségtan	4	4	3	3	3	4	3	2	26	
Rajzoló geometria	3	3	2	2	—	-	—	—	10	
Filoz. propaedeutika	—	—	—	—	—	—	—	3	3	
Szépírás	1	1	—	—	—	—	—	—	2	
Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	2	2	16	
Egészségtan	—	—	–	—	—	—	2	—	2	
Egyházi ének	1	1	1	1	1	—	—	—	5	
Műének	2	2	2	2	2	2	2	2	16	
Összesen	31	31	31	31	32	32	34	32	254	

F) A tanulók névsora és osztályozása.

Első osztály.

Osztályfő: *Varga Béla dr.*

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Mathematika	Rajz. geometr.	Szépírás	Testgyakorlás	Egyházi ének	Műének	Magaviselet	Tanári testület záró értekezleti itélete
	Ajtay Miklós r. kath.	1	1	1	1	1	1	1	2	fm.	—	—	1	f. o. l.
	Antónya János	1	3	3	3	2	3	1	1	3	3	—	1	f. o. l.
	Áts Loránd ref.	1	1	2	1	1	1	1	1	3	—	2	1	f. o. l.
	Balázs Ernő	1	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	f. o. l.
5	Barabás Béla	2	2	2	1	1	3	1	3	2	3	—	1	f. o. l.
	Barabás József	2	3	4	2	2	3	3	2	3	2	1	1	j. v. u.
	Baranyai Lőrinc	2	3	3	3	3	2	2	3	1	3	—	1	f. o. l.
	Bartha Vilmos	1	2	2	3	2	2	2	2	3	2	—	1	f. o. l.
	Bányai Renée r. kath.	2	3	4	3	2	4	3	3	1	—	—	1	o. i. u.
10	Bodor Áron ref.	3	3	4	3	3	4	3	3	2	—	—	1	o. i. u.
	Boér Ferenc	2	3	4	2	2	3	3	3	2	2	—	1	j. v. u.
	Borsai Imre izr.	2	2	3	3	3	3	3	2	2	—	—	1	f. o. l.
	Csongvai József	1	1	1	1	1	1	1	3	2	1	—	1	f. o. l.
	Darkó Gábor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	—	1	f. o. l.
15	Darú Imre	3	3	4	3	3	3	4	3	2	3	—	1	o. i. u.
	Erdődi Károly	3	3	4	4	3	4	4	2	1	3	—	1	o. i. u.
	Feldmann Ernő izr.	2	3	2	3	3	3	2	1	3	—	—	1	f. o. l.
	Ferenci Gyula	2	3	4	3	3	3	3	3	3	3	—	1	j. v. u.

*) **Az érdemjegyek magyarázata.** Előmenetelnél: 1 jeles, 2 jó, 3 elégséges, 4 elégtelen. Magaviseletnél: 1 jó, 2 szabályszerű, 3 kevésbbé szabályszerű, 4 — rossz.

A használt rövidítések. a) Vallásra nézve: unitárius nincs jelezve. r. kath. római katholikus; g. kath. görög katholikus; örm. kath. örmény szertartásu római katholikus; ref. református; ág. ev. - ágostai evangelikus; g. kel. görög keleti; izr. izraelita; b. baptista. b) Egyéb rövidítések; ism. ismétlő; fm. felmentve; f. o. l. felsőbb osztályba léphet; j. v. ú. - javító vizsgálatra útasíttatik; o. i. ú. - osztályismétlésre útasíttatik; v. e ú. végleg elútasíttatik.

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Mathematika	Rajz. geometria	Szépírás	Testgyakorlás	Egyházi ének	Műének	Magaviselet	Tanári testület záróértekezleti ítélete
	Fodor Lőrinc	1	2	3	3	2	2	3	2	2	2	—	1	f. o. l.
20	Gálfi Jenő	1	2	3	2	1	3	2	2	1	1	1	1	„
	Grobois Gábor r. kath.	3	2	2	3	2	3	3	1	1	—	—	1	„
	Gyáni Zsigmond	2	2	3	3	2	2	3	2	2	3	1	1	„
	György István izr.	1	2	3	1	1	2	1	1	2	—	2	1	„
	Havas József izr.	4	3	4	3	3	4	4	1	2	—	—	1	o. i. u.
25	Imreh Pál	2	3	3	3	3	3	3	1	1	3	-	1	f. o. l.
	Katona László	1	3	3	2	2	3	4	3	3	3	—	1	j. v. u.
	Kászoni Gyula	2	3	3	3	2	3	2	3	2	3	—	1	f. o. l.
	Kohn Sándor izr.	2	2	3	2	2	2	3	3	3	—	—	1	„
	Koronki Ferenc	2	3	3	2	2	3	1	3	1	3	—	1	„
30	Kovács Ferenc ism.	3	3	4	3	3	4	4	2	2	2	2	1	v. e. u.
	Kozma Pál	2	3	3	2	2	3	3	3	2	2	—	1	f. o. l.
	Lakatos András	3	3	4	3	3	4	4	3	2	3	—	1	o. i. u.
	Lászlócki István	1	3	3	3	3	3	1	2	1	1	2	1	f. o. l.
	Magyary Mihály ref	2	3	3	3	2	4	2	3	2	—	—	1	j. v. u.
35	Máthé Emil	2	2	2	3	3	3	2	2	1	2	—	1	f. o. l.
	Máthé Sándor	1	1	2	1	1	2	2	1	2	2	1	1	„
	Pálfi Ambrus	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2	—	1	„
	Pálfi Gyula ism.	2	3	3	3	2	3	2	1	2	2	2	1	„
	Poynár Kálmán g. kel.	2	3	3	2	2	3	4	3	3	—	—	1	j. v. u.
40	Schächter Jenő izr.	2	2	3	3	3	2	3	2	3	—	—	1	f. o. l.
	Scheffer Imre izr.	3	3	3	2	1	4	4	2	2	—	—	1	o. i. u.
	Sikó Elemér ism.	2	3	3	2	2	3	3	2	1	—	—	1	f. o. l.
	Szakács József	2	3	3	3	2	3	2	3	2	1	—	1	„
	Szathmári Ferenc	3	4	4	3	2	4	2	2	2	1	-	1	o. i. u.
45	Szász József	1	2	3	1	1	3	2	1	fm.	3	—	1	f. o. l.
	Székely Rezső	1	2	2	1	1	2	2	1	2	1	1	1	„
	Székely Tibor ism.	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1	—	1	„
	Szigeti Cs. László	3	3	4	3	3	4	3	3	2	—	—	1	o. i. u.
	Szilágyi Dezső	2	3	4	3	3	4	3	1	3	2	—	1	„
50	Szilágyi Tibor	2	2	3	2	1	3	2	1	2	1	1	1	f. o. l.
	Sztupjár Károly ág. ev.	1	3	3	2	1	3	3	1	1	—	—	1	„
	Tana András	3	3	3	3	3	3	3	2	1	3	—	1	„
	Tanka Dezső	2	2	3	1	1	1	1	1	2	1	1	2	„

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Mathematika	Rajz. geometria	Szépírás	Testgyakorlás	Egyházi ének	Műének	Magaviselet	Tanári testület záró értekezleti itélete
	Tilesch József r. kath.	1	3	3	2	2	3	3	2	2	—	—	1	f. o. l.
55	Tóth Miklós	2	3	3	3	2	3	3	2	1	2	—	1	„
	Ürmössy Géza	1	2	3	1	1	2	1	3	2	3	—	1	„
	Vajda András	2	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	1	„
	Vass Péter ref.	3	3	3	3	2	3	3	2	2	2	—	1	„
	Váradi István ism.	2	3	3	3	3	3	2	3	2	2	—	1	„
60	Vernes Gyula	3	3	4	3	3	4	3	3	1	2	—	1	o. i. l.
	Vernes József	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	—	1	f. o. l.
	Veress Dániel	3	3	4	4	3	4	2	3	2	2	—	1	o. i. u.
	Zsigmond András ism.	2	3	3	3	2	3	2	3	1	3	—	1	f. o. l.
	Zsigmond Károly	2	2	3	2	1	2	3	1	3	3	—	1	„
	Magántanulók:													
65	Balogh Miklós	1	1	2	2	2	2	2	—	—	—	—	—	
	Csép Miklós	1	1	2	1	1	2	2	—	—	—	—	—	

Kiléptek: Dénes János, Erdődi Andor, Máthé Mihály, Molnár Gyula ág. ev., Varga István.

Második osztály.

Osztályfő: *Pálfi Márton.*

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Mathematika	Rajz.-geometria	Szépírás	Testgyakorlás	Egyházi ének	Műének	Magaviselet	Tanári testület záróértekezleti ítélete
	Barabás Aladár	2	3	3	2	1	3	1	2	2	2	—	1	f. o. l.
	Biró János	1	3	4	3	3	4	3	1	1	2	—	2	o. i. u.
	Bornemissza József ref.	2	3	3	3	2	2	2	3	fm.	-	—	1	f. o. l.
	Brunner Jenő izr.	3	3	3	3	3	3	3	2	2	—	—	2	f. o. l.
5	Csehy Árpád	3	3	4	3	3	3	4	1	1	1	2	2	o. i. u.
	Daly Géza r. kath.	1	2	2	2	2	2	2	1	1	—	1	1	f. o. l.
	Demény József	2	2	2	3	2	4	4	2	2	1	2	1	o. i. u.
	Frank Gyula izr.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	—	—	1	f. o. l.
	Frank-Kiss István	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	„
10	Gelei Sándor	3	4	4	3	3	4	4	3	2	3	2	1	o. i. u.
	Gmehling Richárd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	f. o. l.
	Grobois János r. kath.	1	2	3	1	1	3	2	1	fm.	—	—	1	„
	Gvidó Károly	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	1	„
	Gyulai Ferenc	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	„
15	Hirsch Emil izr.	2	2	3	1	1	3	3	3	2	—	—	1	„
	Kádár Ferenc ref.	3	3	3	2	2	3	3	2	1	—	—	1	„
	Kalóz Dezső ref.	1	3	4	4	3	4	2	2	1	2	1	1	o. i. u
	Kohn József izr.	2	3	3	3	2	3	3	2	3	—	—	2	f. o. l.
	Lászlócky Péter	2	2	2	2	2	3	1	1	2	1	1	1	„
20	Lászlócky Samu ism.	2	3	3	3	3	3	2	1	2	2	—	1	„
	Lusztig Vilmos izr.	2	4	4	4	4	4	4	2	2	—	—	1	o. i. u.
	Magyari Domokos	3	3	3	3	3	4	4	2	1	2	2	1	„
	Máthé Jenő	1	2	2	1	1	2	1	2	2	1	1	1	f. o. l.
	Miklós László	2	4	4	3	3	4	3	1	3	1	—	1	o. i. u.
25	Nagy Zsigmond	3	4	4	3	3	4	4	2	fm.	3	—	1	„
	Pázsint József	2	3	4	3	3	3	3	1	3	3	1	2	j. v. u.
	Retezár Menyhért r. kath.	1	1	1	1	1	2	1	2	1	—	—	1	f. o. l.
	Répászky Andor r. kath.	3	3	3	3	3	3	3	2	2	—	-	1	f. o. l.
	Rosmann Jenő izr.	2	2	3	2	2	3	2	3	3	—	—	1	„
30	Scheffer László izr.	2	2	2	2	1	3	3	1	2	-	—	1	„
	Simon Pál izr.	2	3	4	4	3	4	4	2	2	—	—	1	o. i. u.
	Stanila János g. kath.	1	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	1	f. o. l.

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Mathematika	Rajz.-geometria	Szépírás	Testgyakorlás	Egyházi ének	Műének	Magaviselet	Tanári testület záróértekezleti ítélete
	Szántó István izr.	1	3	3	2	1	3	2	2	2	–	—	2	f. o. l.
	Tana Ferenc	2	2	2	1	1	3	2	2	1	2	–	1	„
35	Tokay László ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1	„
	Tóth István	1	1	1	1	1	2	1	2	2	2	—	1	„
	Ullman Ferenc	3	3	4	3	2	3	3	3	2	2	2	1	j. v. u.
	Van der Welden Emil r. k.	1	2	2	1	1	3	1	2	fm.	—	—	1	f. o. l.
	Wertheimer Jenő izr.	1	3	3	2	1	3	3	3	3	—	—	1	„
40	Zádor Árpád izr.	1	1	2	1	1	3	2	2	2	—	–	1	„
	Magántanuló:													
	Tyroler László izr.	—	3	3	2	2	3	2	—	—	—	—		

Harmadik osztály.

Osztályfő: *Kiss Ernő dr.*

	A tanuló neve es vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történet	Földrajz	Mathematika	Rajz.-geometria	Testgyakorlás	Egyházi ének	Műének	Magaviselet	Tanári testület záróértekezleti ítélete
	Adorjáni Gyula	2	3	3	3	2	3	3	3	1	3	—	1	f. o. l.
	Ábrahám Sándor izr.	2	3	4	4	3	3	4	4	1	—	—	2	o. i. u.
	Bartha Ödön ref.	2	3	3	2	2	3	3	4	3	—	—	1	j. v. u.
	Bolgár Endre	3	3	3	2	3	3	4	4	3	3	2	1	o. i. u.
5	Borsai Andor izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	1	1	f. o. l.
	Botár Andor	2	3	3	3	1	3	3	3	3	3	—	1	"
	Daly Dezső r. kath.	1	3	3	3	2	3	3	1	1	—	1	1	"
	Dézsi Gábor	2	1	2	2	1	2	2	2	1	1	—	1	"
	Dombi Béla	2	1	2	2	2	2	3	3	1	2	—	1	"
10	Eisenstein Félix izr.	3	2	3	1	2	2	3	3	2	—	—	1	"
	Elián Márton izr	3	2	2	2	1	2	3	1	3	—	—	1	"
	Erdős Imre izr.	2	3	3	3	1	3	3	2	2	—	—	1	"
	Fazakas Lajos	1	2	3	1	2	3	2	2	1	1	2	1	"
	Gelei András	3	3	4	3	3	3	3	4	1	3	—	1	o. i. u.
15	Gelei Antal	2	2	3	3	2	1	2	2	1	2	2	1	f. o. l.
	Gyalui Jenő izr.	2	1	2	1	1	1	2	1	2	—	1	1	"
	Gyöngyösi István	2	1	2	1	1	2	2	1	1	1	—	1	"
	Hadházy György ism.	1	2	3	3	2	1	3	2	2	3	—	1	"
	Hirsch János izr.	3	4	4	4	3	4	4	3	2	—	—	1	o. i. u.
20	Jakóbi Ernő izr.	2	3	3	2	3	3	4	4	1	—	—	2	"
	Jeremiás Miklós izr.	2	3	3	2	2	3	3	3	3	—	—	2	f. o. l.
	Kelemen Ferenc	2	2	2	2	2	2	2	2	1	3	2	1	"
	Kohn Gábor izr.	3	2	2	2	1	1	1	1	3	—	—	1	"
	Koleszár Árpád ág. ev.	2	2	2	3	3	2	3	1	2	—	—	1	"
25	Koronki János	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	1	"
	Kovács Béla	2	2	2	2	3	3	3	2	2	1	1	1	"
	Léb Salamon izr.	n	e	m	v	iz	s	g	á	z	o	tt		
	Magyari Béla ref.	2	3	3	3	2	2	3	2	fm.	—	—	1	"
	Mikó István	2	3	3	2	2	3	3	2	1	1	—	1	"
30	K. Nagy Imre	2	3	3	2	1	1	3	3	1	3	—	1	"

A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történet	Földrajz	Mathematika	Rajz.-geometria	Testgyakorlás	Egyházi ének	Műének	Magaviselet	Tanári testület záróértekezleti itélete
Pap Zoltán ism. r. kath.	1	3	3	2	3	2	3	1	1	—	—	3	f. o. l.
Reppman Gyula r. kath.	1	2	2	1	2	2	2	3	3	—	1	1	„
Sárosi Jenő	2	3	4	3	2	3	4	3	2	3	1	1	o. i. u.
Schuszter Emil ág. ev.	1	2	3	1	1	2	2	2	1	—	—	1	f. o. l.
35 Stern Miksa izr.	2	3	3	3	2	3	3	2	2	—	—	1	„
Strasser Elemér izr.	2	3	4	2	3	1	3	2	3	—	—	1	„
Széchy Pál	3	3	3	1	2	2	3	2	1	—	—	1	„
Székely Sándor	3	3	4	3	2	3	4	3	3	1	—	1	o. i. u.
Szép Béla r. kath.	n	e	m	v	iz	s	g	á	z	o	tt		
40 Sztupjár László ág. ev.	1	2	2	2	1	1	2	1	1	—	1	1	f. o. l.
Tarcsafalvi Kálmán	3	2	3	3	3	4	4	4	1	1	1	2	o. i. u.
Tischler Lázár izr.	3	1	2	1	1	2	2	2	3	—	—	1	f. o. l.
Tutsek Sándor r. kath.	1	1	2	1	1	1	2	1	2	—	1	1	„
Magántanuló:													
Poynár Mária g. kel.	2	2	3	2	1	2	3	2	—	—	—	—	
Meghalt:													
Hadházy József	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kilépett:													
Tóth Sándor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Negyedik osztály.

Osztályfő: *Márkos Albert.*

A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történet	Természetrajz	Mathematika	Rajz.-geom.	Testgyakorlás	Egyházi ének	Műének	Magaviselet	A tanári testület záróértekezleti ítélete
Andrási Gyula ref.	1	2	3	3	2	3	3	1	1	—	—	1	f. o. l.
Biró Elek	1	3	3	3	2	3	3	3	2	3		1	„
Dick Sándor izr.	1	3	3	2	2	3	3	2	3	—	—	1	„
Dreikursz Lajos izr.	1	2	3	3	1	3	3	4	2	—	2	2	j. v. u.
5 Eperjesy Géza r. kath.	1	3	3	2	1	2	3	1	3	—	—	1	f. o. l.
Gallus Frigyes ág. ev.	1	3	3	3	2	3	3	3	2	—	—	1	„
Gál Ernő	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	„
Hegedüs Ferenc izr.	3	3	3	3	2	3	3	3	3	—	—	2	„
Huszár Zoltán izr.	3	3	3	3	1	3	3	2	2	—	—	1	„
10 Imreh Sándor	2	2	3	4	2	3	3	4	2	3	1	1	o. i. u.
Iszlai Ferenc	2	2	3	4	2	3	3	2	2	2	—	1	j. v. u.
Karsay Gábor g. kath.	1	3	3	3	2	3	3	3	1	—	—	1	f. o. l.
Kádár Lajos	2	3	3	3	2	2	3	2	3	2	—	1	„
Kenyeres György	2	2	2	2	1	2	3	2	fm.	3	—	1	„
15 Klein Gerő izr.	2	3	4	4	3	3	4	3	3	—	-	1	o. i. u.
Miklós Lajos	1	2	2	3	1	2	3	2	3	1	1	1	f. o. l.
Molnár Sándor	2	2	3	3	2	3	3	3	3	2	—	1	„
Murvai Árpád	2	3	3	3	2	3	3	2	1	1	—	1	„
Müller Géza	2	2	2	2	2	2	3	2	2	1	1	1	„
20 Nagy Márton	2	2	2	3	2	2	3	1	1	2	—	1	„
Retezár Antal r. kath.	3	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	1	„
Retezár Árpád r. kath.	3	3	3	3	1	2	3	2	3	–	—	1	„
Rosenberger József izr.	2	3	3	3	2	3	3	3	3	—		1	„
Rotáridesz István ág. ev.	1	2	2	2	2	1	3	2	2	—	2	1	„
25 Sári József	2	3	3	3	2	3	3	3	1	1	1	1	„
Serbán János g. kath.	1	2	1	1	2	2	2	2	2	—	—	1	„
Stern Vilmos izr.	1	3	3	3	1	3	3	3	2	—	—	2	„
Szász Ferenc	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	„
Szilágyi Ferenc r. kath.	3	3	4	4	3	3	4	4	1	—	—	1	o. i. u.
30 Tanka Károly	2	3	3	4	3	3	3	1	3	1	1	1	j. v. u.
Tilesch Nándor r. kath.	3	3	3	3	2	3	4	4	1	—	—	1	o. i u.
Tilesch Zoltán r. kath.	3	3	3	3	2	3	3	3	1	—	—	1	f. o. l.
Ürmössy Vidor	2	3	3	3	2	2	3	3	2	3	—	1	„
Vass János	2	1	2	2	2	2	3	2	1	3	1	1	„
35 Vámos Károly izr.	2	3	3	3	2	4	3	4	3	—	—	1	o. i. u.

Ötödik osztály.

Osztályfő: *Uzoni Imre.*

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör. pótló irod.	Gör. pótló rajz	Német nyelv	Történet	Természetrajz	Mathematika	Testgyakorlás	Egyházi ének	Műének	Magaviselet	Tanári testület záróértekezleti ítélete
	Benke Márton	2	3	3	3	—	—	2	2	2	3	3	3	—	1	f. o. l.
	Biró István	1	2	2	2	—	—	1	1	1	2	fm.	2	—	1	„
	Biró Zoltán	2	3	3	3	—	—	2	3	2	3	1	3	—	1	„
	Boros Sándor	1	1	1	—	1	1	1	1	1	2	1	1	—	1	„
5	Burgyán Miklós ref.	2	2	3	—	1	1	1	2	3	4	3	—	—	1	j. v. u.
	Erdődi Ernő	1	3	3	—	2	3	3	2	2	3	1	3	—	1	f. o. l.
	Fodor Dezső	2	3	3	—	3	3	3	2	3	3	1	3	—	1	„
	Gyulay Árpád	1	1	2	1	—	—	1	1	1	2	1	3	—	1	„
	Hadházy Sándor	1	1	2	2	—	—	1	1	1	2	1	1	—	1	„
10	Holló Endre izr.	1	2	2	2	—	—	1	1	1	2	1	—	—	1	„
	Horváth József	2	3	3	—	2	2	3	3	3	3	1	1	—	2	„
	Jakab István	2	2	3	—	2	3	3	2	3	3	2	1	—	2	„
	Lakatos Imre izr.	2	2	2	—	1	2	1	2	1	3	3	—	—	1	„
	Löw Rudolf ág. ev.	1	1	1	—	1	1	1	1	1	2	fm.	—	—	1	„
15	Májai Ferenc	1	1	2	1	—	—	1	1	1	2	1	2	—	1	„
	Máthé László	2	2	3	3	—	—	3	1	1	3	2	3	—	1	„
	Mikó Miklós	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1	1	—	1	„
	Nagy Simon	2	3	4	4	—	—	3	3	3	4	1	3	—	1	o. i. u.
	Néma Elemér ism. ref.	3	3	3	3	—	—	2	2	2	3	1	—	—	2	f. o. l.
20	Péterfi Gyula	2	3	3	3	—	—	3	2	3	3	2	2	—	1	„
	Rozenfeld Manó izr.	1	2	2	2	—	—	1	1	2	2	2	—	—	1	„
	Sikó Tibor	2	3	3	3	—	—	3	2	2	3	2	3	—	1	„
	Székely Ferenc	2	3	3	4	—	—	3	1	3	3	2	2	—	2	j. v. u.
	Sztupjár Ernő ág. ev.	1	2	3	—	2	2	2	2	2	3	1	—	—	1	f. o. l.
25	Tanka Gyula	2	1	3	3	—	—	2	1	2	3	2	1	—	1	„
	Tarcsafalvy Zoltán	2	3	3	3	—	—	3	1	1	4	1	1	—	2	j. v. u.
	Tiganetea Demeter g.k.	1	3	2	2	—	—	2	2	2	3	2	—	—	1	f. o. l.
	Tischler Béla izr.	3	1	2	3	—	—	1	1	2	2	3	—	—	1	„
	Vas György izr.	2	3	3	3	—	—	1	2	3	3	fm.	—	—	1	„
	Magántanuló:															
	Soós Vilmos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Hatodik osztály.

Osztályfő: *Kovács Kálmán.*

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör. pótló irod.	Gör. pótló rajz	Német nyelv	Történet	Természetrajz	Mathematika	Testgyakorlás	Műének	Magaviselet	Tanári testület záróértekezleti ítélete
	Aradi Gábor	2	3	3	3	—	—	3	2	2	3	1	—	1	f. o. l.
	Benedek Gábor	1	1	1	1	—	—	2	1	1	1	2		1	„
	Boros Jenő	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1	—	1	„
5	Csányi József ág. ev.	1	2	2	1	—	—	1	1	1	2	1	1	1	„
	Csiky Károly	2	3	3	3	—	—	2	2	2	3	3	—	1	„
	Durugy Ferenc	1	1	2	2	—	—	1	1	1	3	2	1	1	„
	Engel Rezső ág. ev.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	fm.	—	1	„
	Fazakas Béla	2	3	3	3	—	—	3	3	3	3	1	1	1	„
10	Fischer Mátyás izr.	2	3	3	3	—		3	3	3	4	2	—	1	j. v. u.
	Gallus Győző ág. ev.	1	2	3	—	1	2	2	3	2	3	2	—	1	f. o. l.
	Gálfi Miklós	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1	1	1	„
	Gerő György izr.	3	3	3	—	2	2	3	3	3	3	2	—	2	„
	Gidrai Livius g. kel.	3	3	3	—	2	3	3	3	3	3	2	—	1	„
15	Halász Jenő ref.	1	3	3	—	2	3	3	3	2	3	3	—	1	„
	Havas Elemér izr.	1	3	3	—	1	3	2	3	2	3	3	—	1	„
	Hönc Arisztid ág. ev.	1	1	2	2	—	—	1	1	1	2	2	—	2	„
	Kiss Bálint ref.	1	2	3	3	—	—	1	3	2	3	1	—	1	„
	Kovács Károly	1	1	2	1	—	—	1	1	1	1	1	—	1	„
20	Lövi Nándor izr.	1	2	2	1	—	—	1	2	2	3	1		1	„
	Máthé Viktor	2	3	3	4	—	—	3	2	3	4	2	—	1	o. i. u.
	Müller Károly	2	1	3	4	—	—	3	2	3	3	3	—	1	j. v. u.
	Nagy Elemér	1	3	3	—	1	3	1	3	3	3	2	—	2	f. o. l.
	Nagy Lajos	2	2	3	—	1	1	2	2	1	3	2	—	1	„
25	Nagy László	2	3	3	2	—	—	3	2	1	3	1	—	1	„
	Nyiredy Géza	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1	—	1	„
	Pál Dénes	2	1	3	3	—	—	3	3	2	3	1	—	1	„
	Rotáridesz Mihály ág.														
	ev. ism.	1	3	3	3	—	—	2	2	2	3	3	—	1	„
	Schwarc Hermann izr.	1	2	2	1	—	—	2	1	2	2	3	—	1	„
30	Siménfalvi Gyula	1	2	3	3	—	—	3	2	2	3	1	—	1	„
	Székely László	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	—	1	„

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör. pótló irod.	Gör. pótló rajz	Német nyelv	Történet	Természetrajz	Mathematika	Testgyakorlás	Műének	Magaviselet	Tanári testület záróértekezleti itélete
	Weisz Vilmos izr.	3	3	4	4	—	—	4	3	4	3	3	—	2	o. i. u.
	Veress Árpád r. kath.	4	3	3	--	3	3	2	3	3	4	1	—	1	„
	Magántanulók:														
	Gyalui Ilona izr.*	—	1	2	2	—	—	—	—	1	1	—	—	—	
35	Váry Vilma	1	2	3	—	1	3	2	1	2	2	—	—	—	
	Kimaradt:														
	Bede Jenő, Bálint József	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

* Különb. vizsg

Hetedik osztály.

Osztályfő: *Hidegh Mihály.*

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög pótló irod.	Görög pótló rajz	Német nyelv	Történet	Természettan	Mathematika	Testgyakorlás	Egészségtan	Műének	Magaviselet	Tanári testület záró értekezleti ítélete
	Adorjáni Ferenc	2	3	3	4	—	—	4	3	3	3	fm.	2	—	2	o. i. u.
	Agh István	3	3	4	4		—	3	2	3	3	1	3	—	1	„
	Barabás Sándor	2	2	2	3	—	—	2	1	2	3	1	1		1	f. o. l.
	Bálint Albert	3	2	3	3	—		2	1	2	3	1	1	—	2	„
5	Báró József	3	3	3	3	—	—	3	2	3	3	1	1	1	1	„
	Brunner Sándor izr.	1	3	4	—	2	2	2	1	3	4	2	3	1	1	o. i. u.
	Csiki Gábor	1	2	2	3	—	—	2	2	1	3	1	1	1	1	f. o. l.
	Deák Dénes	2	2	3	3	—	—	3	2	2	3	2	2	1	1	f. o. l.
	Fisch Farkas izr.	3	4	3	2	—	—	3	2	3	3	1	3	1	2	j. v. u.
10	Grünbaum József izr.	1	2	2	1	—	—	1	2	2	3	2	2	—	2	f. o. l.
	Gvidó Béla	2	3	3	3	—	—	3	2	3	3	2	2	—	1	„
	Hirsch Elemér izr.	1	3	4	3	—	—	3	2	3	4	fm.	2	—	2	o. i. u.
	Hrabécy Jenő ág. ev.	1	2	3	—	2	3	3	1	4	4	2	2		1	o. i. u.
	Kovács Kálmán	1	2	3	3			1	1	3	4	2	1	—	2	j. v. u.
15	Márk Endre r. kath.	3	2	3	—	2	2	1	2	3	4	1	2	—	1	„
	Mózes Mihály	2	3	3	3	—	—	3	2	3	3	2	3	—	1	f. o. l.
	Nagy Akos ref.	3	3	4		3	2	3	3	3	4	1	2	—	1	o. i. u.
	Noszin Mór izr.	1	1	2	—	1	1	1	1	2	2	1	1	1	2	f. o. l.
	Oláh Ernő	1	2	3	2	—	—	3	1	2	3	1	1	1	1	„
20	Pap Ferenc	2	3	4	3	—	—	3	3	3	4	1	2	1	1	o. i. u.
	Pataki Oszkár ref.	1	1	1	1	—	—	1	1	3	3	1	1	—	2	f. o. l.
	Péter Pál	2	3	4	—	2	2	3	2	3	3	1	1	—	1	j. v. u.
	Rákócy Imre ág. ev.	1	1	1	2	—	—	2	1	3	2	fm.	1	—	1	f. o. l.
	Sándor Dezső	1	2	2	3	—	—	1	2	2	3	1	2	—	1	„
25	Sándor Ferenc	1	1	3	3	—	—	1	2	3	3	1	2	1	1	„
	Szabó Jenő	1	2	2	2	—	—	2	1	2	2	1	1	—	1	„
	Szentkirályi Ferenc	2	3	3	—	2	3	3	1	2	3	fm.	3	1	1	„
	Szentmártoni József	2	2	3	2	—	—	2	1	2	2	1	1	—	1	„
	Székely Lajos	1	1	3	2	—	—	2	2	1	2	2	1	—	1	„
30	Ürmösi Lajos	2	2	3	3	—	—	2	1	2	3	1	1	1	1	„
	Vajda Béla	1	1	1	1	—	—	2	1	2	3	3	1	—	1	„

A tazuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög pótló irod.	Görög pótló rajz	Német nyelv	Történet	Természettan	Mathematika	Testgyakorlás	Egészségtan	Műének	Magaviselet	Tanári testület záróertekezleti ítélete
Veres Márton izr.	1	2	3	3	—	—	3	2	3	3	fm.	1	—	2	f. o. l.
Weissburg Hugó izr.	1	1	2	2	—	—	2	1	2	3	fm.	1	—	1	„
Magántanulók:															
Gramantik Margit ref.	1	1	3	2	—	—	2	1	2	3	—	1	—	—	
35 Nagy Pál ism.	2	3	4	--	1	1	3	4	3	3	—	2	—	—	
Kimaradtak:															
Máthé Áron	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Nagy Károly	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Schul Ernő izr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Nyolcadik osztály.

Osztályfő: *Kelemen Lajos.*

	A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör. pótló irod.	Gör. pótló rajz	Német nyelv	Történet	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsészettan	Testgyakorlás	Műének	Magaviselet
	Balogh Gábor	1	1	3	2	—	—	3	1	2	3	1	1	—	1
	Bálint Ödön	1	2	2	2	—	—	2	1	2	2	2	1	—	1
	Boros László	1	1	2	—	1	1	1	1	2	3	2	1	1	1
	Fenichel Mór izr.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1	2	—	1
5	Gelei Kálmán	3	3	3	3	—		3	3	2	3	3	1	—	1
	Gerő János izr.	2	1	2	—	1	2	2	1	1	2	1	2	—	1
	Gidrai Valér g. kath.	1	3	3	—	3	3	3	2	2	3	2	2	—	1
	Erdélyi Emil izr.	1	2	2	2	—	—	2	1	3	3	2	2	—	1
	Gondos Jenő	3	2	3	3	—	—	3	2	3	3	3	1	1	1
10	Győry Béla	2	2	2	2	—	—	2	1	1	2	2	2	—	1
	Imre Dénes	2	2	3	2	—	—	2	1	3	3	2	1	1	1
	Izsák Lajos	1	1	2	2	—	—	1	1	2	3	2	1	1	1
	Jakabházy István	2	3	3	3	—	—	3	2	3	3	3	1	1	1
	Kohn Gyula izr.	1	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	1	—	1
15	Kovács Ákos	1	1	2	1	—	—	1	1	3	2	2	1	1	1
	Kovács Dénes	1	2	2	2	—	—	2	1	1	2	2	1	1	1
	László Péter	2	2	3	2	—	—	3	1	3	3	3	2	—	1
	Lőrincy István	1	1	2	3	—	—	2	2	2	2	3	1	—	1
	Löwi Jenő izr.	1	1	1	1		—	1	2	2	2	2	1	—	1
20	Nagy Ferenc	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	—	1
	Nagy Tibor ref.	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	2	—	1
	Pákei Lajos	2	3	3	—	2	3	2	3	3	3	3	2	—	1
	Simon Miklós izr.	1	2	3	—	3	3	2	3	3	3	3	2	—	1
	Stiber Antal	2	3	3	3	—	—	3	2	2	3	2	1	1	1
25	Széchy András	2	2	3	3	—	—	3	1	2	2	3	2	—	1
	Tóth István	1	1	1	—	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
	Weisz Oszkár izr.	1	1	1	1	—	—	1	1	2	2	1	2	—	1
	Zádor Béla izr.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	2	—	1
	Zsakó Zoltán	1	2	2	1	—	—	1	1	2	2	2	2	—	1
30	Zsigmond József	1	1	2	3	—	—	2	2	2	3	2	2	1	1

A tanuló neve és vallása	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör. pótló irod.	Gör. pótló rajz	Német nyelv	Történet	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsészettan	Testgyakorlás	Műének	Magaviselet
Magántanulók:														
Kovács Margit ref.	1	1	2	2	—	—	2	1	2	2	2	—	—	—
Orbán Lajos	3	2	4	4	—	—	3	2	3	3	3	—	—	—
Sebes László ref.	3	3	3	—	3	3	3	2	3	3	3	—	—	—
Sófalvi István	1	2	1	1	—	—	2	1	1	2	1	—	—	—
Meghalt:														
Sárosi József														
Kimaradt:														
Nemes József														

G) A tanulók statisztikája.

1. A tanulók számának alakulása az iskolai év folyamán.

Nyilvános tanulók												Magántanulók			
	Az iskolai év folyamán							A jun., ill. máj. osztályvizsgálatról elmaradt	Jun., ill. máj. hóban osztályvizsgálatot tett	Pótló osztályvizsgálatot tett	Összesen osztályvizsgálatot tett	Felvétetett		Osztályvizsgálatot tett	
felvétetett	magántanuló lett	önként kimaradt	tanács folytán távozott	kizáratott	betegség (következtében meghalt)	baleset (következtében meghalt)	öngyilkosság (következtében meghalt)					fiú	leány	fiú	leány
321	—	13	—	—	2	—	—	2	304	—	304	8	4	7	4

2. A felvett és a vizsgát tett tanulók száma osztályonként.

	Osztály I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
Felvétetett:									
nyilvános tanuló	69	40	45	35	29	34	36	33	321
magántanuló: fiu	2	1	—	—	1	—	1	3	8
leány	—	—	1	—	—	1	1	1	4
Osztályvizsgálatot tett:									
nyilvános tanuló	64	40	41	35	29	32	33	30	304
magántanuló: fiu	2	1	—	—	—	—	1	3	7
leány	—	—	1	—	—	1	1	1	4

A felvett tanulók közűl más iskolából jött: a II. o.-ba 7, a III. o.-ba 6, a IV. o.-ba 4, az V. o.-ba 8, a VI. o.-ba 3, a VII. o.-ba 10, a VIII. o.-ba 1, összesen: 39.

3. A felvett nyilvános tanulók megbetegedései s az igazgatói és tanárkari megrovások száma.

A könnyü, nem fertőző megbetegedések száma: 343.
A súlyos „ „ „ 29.
A fertőző (esetleg járványos) „ „ 34.
Az igazgatói megrovások száma: 3.
A tanárkari „ „ 4.

4. A tanulók megoszlása dec. hó 31-én kor szerint osztályonkint.

Osztály	A nyilvános és magántanulók együttes létszáma dec. 31-én	A nyilv. és magántanulók együttes létszámából dec. 31-én 9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23 évét már betöltötte
I.	71	3	29	19	15	4	-	1	—	—	—	—	—	—	—	—
II.	41	—	2	20	13	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III.	46	—	—	3	21	14	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV.	35	—	—	—	1	17	10	6	1	—	—	—	—	—	—	—
V.	30	—	—	—	—	3	7	14	5	1	—	—	—	—	—	—
VI.	35	—	—	—	—	—	3	18	9	3	2	—	—	—	—	—
VII.	37	—	—	—	—	—	1	2	12	11	8	2	1	—	—	—
VIII.	37	—	—	—	—	—	—	—	4	16	6	7	4	—	—	—
Összesen	332	3	31	42	50	44	29	41	31	31	16	9	5	—	—	—

5. Az osztályvizsgálatot tett nyilv. és magántanulók megoszlása honosság és szülőik (gyámjuk) állandó lakhelye szerint.

Az osztályvizsgálatot tett tanulók közűl magyar honos volt:
magyarországi illetőségü: 134
horvát-szlavonországi illetőségű:
külföldi honos: 1.

Azon tanulók száma, kiknek szülője (gyámja) állandóan ugyanazon községben (az isk. székhelyén) lakott: 130, ugyanazon vármegye más községében 10, a magyar anyaország más törvényhatóságában: 174, Horvát-Szlavonországokban: — , külföldön, még pedig Romániában lakott: 1.

6. Az osztályvizsgálatot tett nyilvános és magántanulók megoszlása törvényhatóságonként szülőik (gyámjuk) magyarországi állandó lakóhelye szerint.

Vármegyék: Alsófehér 19, Békés 6, Beszterce 5, Bihar 5, Brassó 5. Csik 1, Háromszék 12, Hunyad 1, Kisküküllő 9, Kolozs 10, Marostorda 17, Nagyküküllő 2, Nógrád 2, Pest 2, Somogy 1, Szeben 2, Szilágy 5, Szolnokdoboka 6, Temes 1, Tordaaranyos 43, Ung 1, Udvarhely 21, Zólyom 1.

Városok: Budapest 6, Kolozsvár 130, Marosvásárhely 1.

7. Az osztályvizsgálatot tett nyilv. és magántanulók megoszlása szülőik (gyámjuk) foglalkozása szerint.

Nagybirtokos, nagybérlő (1000 holdon felül)	2
Középbirtokos és bérlő (100--1000 hold)	15
Kisbirtokos, kisbérlő (100 holdon alul)	35
Kisbirtokos-napszámos (kisbérlő-napszámos)	1
Egyéb őstermelő (feles, majoros, kertész, halász)	1
Gazdasági tisztviselő	2
Egyéb gazdasági segédszemély (földmíves-napszámos, gazdasági cseléd)	2
Nagyiparos, bányavállalkozó	2
Kisiparos, bánya-kisvállalkozó	25
Ipari vagy bányászati tisztviselő	7
Egyéb ipari vagy bányászati segédszemély (előmunkás, segéd, munkás)	6
Nagykereskedő, nagyvállalkozó	12
Kiskereskedő, kisvállalkozó	30
Kereskedelmi vagy közlekedési (vasúti, pósta stb.) tisztviselő	31
Egyéb keresk. vagy közlek. segédszemély (altiszt, segéd, szolga stb.)	12
Köztisztviselő és közhivatalban alkalmazott díjnok	20
Pap	12
Tanár, tanító	26
Másféle értelmiségi (orvos, ügyvéd, közjegyző, gyógyszerész stb.) s ilyeneknél alkalmazott segéd, irnok stb.	27
Közhivatalban alkalmazott v. másféle értelmiségi altiszt v. szolga	9
Katonatiszt	—
Katona altiszt	—
Különböző v. közelebbről meg nem nevezett foglk. ágakban dolgozó napszámos	1
Nyugdíjas v. jövedelméből élő (tőkés, járadékos, háztulajdonos)	20
Magánzó, eltartásos	17
Egyéb és ismeretlen foglalkozású	—
Árvaházi, szeretetházi tanulók	—
Összesen	315

8. Az osztályvizsgálatot tett nyilvános- és magántanulók megoszlása vallás, anyanyelv és nyelvismeret szerint.

Az osztályvizsgálatot tett tanulók összes száma	lat. szert. r. kath.	gör. szert. r. kath.	örm. szert r. kath.	ref.	ág. ev.	gör. keleti	unit.	izr.	baptista	magyar	német	tót	oláh	ruthén	horvát	szerb	olasz	A magyar anyanyelvű tanulók közül: csak magyarul tudott	más nyelven is tudott	németül is tudott	tótul is tudott	oláhul is tudott	ruthénul is tudott	horvátul is tudott	szerbül is tudott	olaszul is tudott	egyéb hazai nyelven is tudott
315	22	3	—	22	16	4	182	66	—	307	1	—	7	—	—	—	—	251	56	26	—	33	—	—	—	—	—

Az osztályvizsgalatot tett nem magyar anyanyelvű tan. közül: csak anyanyelvén tudott	más nyelven is tudott	csak németül tudott	csak tótul tudott	csak oláhul tudott	csak ruthénul tudott	csak horvátul tudott	csak szerbül tudott	csak olaszul tudott	csak egyéb hazai nyelv. tudott	Az osztályvizsgálatot tett német anyanyelvű tanulók közül magyarul is tudott	tót	oláh	ruthén	horvát	szerb	olasz				összes nem magyar
—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—

9. Ismétlők, a görög pótló tárgyak tanulói, magaviselet és mulasztások osztályonkint.

Osztály	Az osztályvizsgálatot tett: nyilv. és magántanulók közül: ismétlő volt	a görög pótló tárgyakat tanulta	nyilvános tanulók közül: magaviseletből 1	2	3	4	egy órát sem mulasztott	csak igazoltan mulasztott	igazolatlanul mulasztott	nyilvános tanulók által: igazoltan mulasztott órák száma	igazolatlanul mulasztott órák száma
I.	4	—	63	1	—	—	8	50	6	1360	6
II.	1	—	35	5	—	—	7	28	5	1108	11
III.	2	—	36	4	1	—	11	26	4	1018	14
IV.	—	—	32	3	—	—	8	22	5	1013	13
V.	1	9	24	5	—	—	4	23	2	830	2
VI.	1	9	28	4	—	—	7	20	5	685	9
VII.	—	8	24	9	—	—	5	27	1	753	1
VIII.	—	8	30	—	—	—	10	17	3	388	4
Összesen	9	34	272 89·48%	31 10·20%	1 0·33%	—	60 19·74%	213 70·07%	31 10.20%	7155	60

10. Az osztályvizsgálatot tett tanulók előmenetele osztályonkint.

Osztály	Az osztályvizsgálatot tett – Nyilvános és magántanulók közül – rendes tantárgyból minden: jeles	legalább jó	legalább elégséges	elégtelen: egy	két	több	nyilvános tanulók közül mint rendkívüli tantárgyat legalább elégséges eredménnyel tanulta: az egészségtant	angolt	franciát	egyházi éneket	műéneket	szabadkézi rajzot	gyorsírást	vivást	zenét	
I.	4	10	33	6	7	6	—	—	—	45	14	1	—	—	—	—
II.	4	5	20	2	4	6	—	—	—	19	15	—	...	—	—	—
III.	1	7	24	2	5	3	—	—	2	19	14	9	—	5	3	—
IV.	2	1	25	3	2	2	—	—	—	16	10	—	—	3	2	—
V.	—	9	16	3	—	1	—	—	1	19	—	2	2	5	3	—
VI.	2	8	18	2	2	1	—	6	1	—	6	3	—	7	3	—
VII.	—	2	21	4	8	—	33	2	2	—	13	2	3	6	1	—
VIII.	2	14	17	—	1	—	—	4	1	—	10	1	9	1	1	—
Összesen	15 4·76 %	56 17·78 %	174 55·24 %	22 6·98 %	29 9·21 %	19 6·03 %	33	12	7	118	82	18	14	27	13	—
				22·22 %												

11. **Az osztályvizsgálatot tett nyilvános és magántanulók megoszlása a tandíjfizetés szempontjából, a jutalmazott tanulók száma, az elengedett tandíjak összege s a jutalmak értéke.**

Az egész tandíjat megfizette	228	
Részben tandíjmentes volt	133	
Egészen „ „	72	
Jutalomban részesült	71	
Az elengedett tandíj összege	5992·60	K
A kiosztott jutalmak értéke	1052·80	„

H) Érettségi vizsgálatok.

I. *Az 1908/9. isk. évi rendes érettségi vizsgálat* írásbeli részét máj. hó 17—19., a szóbelit jun. hó 25—30. és jul. 1-én tartottuk Kozma Ferenc felügyelő-gondnok elnöklete mellett Máthé György áll. főgimn. tanár, mint kormányképviselő és Báró Petrichevich-Horváth Kálmán főgondnok úr jelenlétében.

Az írásbeli vizsgálatra következő tételek tüzettek ki:

1. *Magyar nyelv és irodalomból*: Mit köszönhet a magyar irodalom „a magyarság fellegvárának"? (A történelmi Erdély szerepe és különválásának jelentősége a magyar irodalomban.)

2. *Latin nyelv és irodalomból*: Cic. de off. I. 17. (kihagyásokkal).

3. *Mennyiségtanból*: *a*) Algebrából: Bontsuk fel $(a^2-4b^2)x^2 + 2(a^3+2b^3)x+(a^4-b^4)$ kifejezést első fokú tényezőkre. *b*) Geometriából: Egy háromszögből adva van egy oldal a, a vele szemben fekvő szög α és a másik két oldal különbsége $b - c = d$. Szerkesszük meg a háromszöget s számítsuk ki az ismeretlen alkotó részeket, ha $a = 145$ cm, $\alpha = 73^0 44' 23''$ és $d = 125$ cm.

Az írásbeli dolgozatok eredménye:

	jeles	jó	elégséges	elégtelen
Magyar	6	12	24	2
Latin	6	8	29	1
Mennyiségtan	1	6	21	16

Érettségire jelentkezett 44 tanuló, közülök 1 nyilv. ismétlő, 3 magántanuló fiú, 1 leány. Az írásbeli dolgozatokat legalább elégséges eredménnyel elkészítette 25. Szóbelire bocsáttatott 44. Jelesen érett 5, jól érett 5, érett 21, javító vizsgálatra utasíttatott 9, ismétlő vizsgára 4. *Jelesen érettek*: Bartha Miklós, Dengyel Lajos, Módi Mihály, Nemes Nagy Lajos, Stern Vilmos. *Jól érettek*: Beregi Endre, Gálffy Pál,

Intze Gábor, Pereki János, Széchy László. *Érettek*: Áberle Pál, Barabás Andor, Bartalis Béla, Bodó Bertalan, Brunner Henrik, Gál Mózes, Gálfi Mózes, Kelemen Miklós, Keller Ernő, Kiss Sándor, Kőváry Ottó, Krausz Miksa, Ligeti Ernő, Móric Jenő, Pál Miklós, Pongrác Ádám, Simon Ernő, Tana Gyula, Nagy Aranka, Bodor Lajos, Somkereki Gusztáv.

II. *A javító vizsgálat* szept. hó 13 án tartatott a fennirt elnök és kormányképviselő jelenlétében, mely alkalommal jelentkezett 8 tanuló, kik közűl 6-an éretteknek nyilváníttattak. Ezek: Deák Ferenc, Hoffmann Sándor. Borbély Béla, Máthé Mihály, Gidrai Kornél, Sikó Miklós. 2 a decemberben tartandó javító vizsgálatra utasíttatott.

Ugyanekkor tartottunk kiegészítő érettségi vizsgálatot is, melyre latinból 1, görögből 2 tanuló jelentkezett; a két utóbbié (Abrudbányay Sándor, Elekes Ottó) elfogadtatott (elégséges), az előbbi a dec. javító vizsgálatra utasíttatott.

III. *A másodszori javító vizsgálatot* dec. 7-én tartottuk, melyre 2-en jelentkeztek. Mindkettő vizsgálata elégséges eredménnyel elfogadtatott. Ezek Ligeti Mór, Pálfi István.

IV. Az 1909/10. évi rendes érettségi vizsgálat irásbeli részét május hó 19., 20. és 23., a szóbeljt jun. hó 11., 13- 15. napjain tartottuk Kozma Ferenc felügy.-gondnok elnöklete mellett Péterfi Lajos budapesti VIII. ker. áll. főgimn. tanár, mint kormányképviselő, báró Petrichevich-Horváth Kálmán és Fekete Gábor főgondnok urak jelenlétében.

Az irásbeli vizsgálatra következő tételek tüzettek ki:

1. *Magyar nyelv és irodalomból*: Vörösmarty és Arany epikájának összehasonlító jellemzése.

2. *Latin nyelv és irodalomból*: Tac. Agricola 45 - 46.

3. *Mennyiségtanból.* a) Algebrából. Valaki végrendeletileg 51000 Kt hagy gyermekeinek olyképpen, hogy ezen összeg egyenlően osztassék föl közöttük. Azonban a felosztás előtt két gyermek meghal, mi miatt mindenik 4250 K-val kap többet, mint különben kapott volna. Kérdés, hány gyermek volt? b) Geometriából. Hány darab 30 cm. hosszú, 15 cm. széles és 10 cm. vastag tégla szükséges a 10 m. magas, szabályos nyolc oldalú kémény felépítéséhez, ha a szemben fekvő csúcsok távolsága alant 4 m, fent 1 m. és ha a köralakú nyílás átmérője alant 1 m., fent 0·5 m?

Az irásbeli dolgozatok eredménye:

	jeles	jó	elégséges	elégtelen
Magyar	9	12	11	3
Latin	8	11	15	1
Mennyiségtan	4	9	19	3

Érettségire jélentkezett összesen 35 tanuló. Ezek közűl 2 magántanuló fiu, 1 leány, 2 nyilv. ismétlő, 30 első izben jelentkezett nyilvános tanuló. Az irásbeli dolgozatokat legalább elégséges eredménnyel elkészítette 30, szóbelire bocsáttatott 34. *Jelesen érett* 4, *jól érett* 9, *érett* 17. javító vizsgálatra utasíttatott 4 *Jelesen érettek*: Fenichl Mór, Nagy Ferenc, Tóth István, Zádor Béla. *Jól érettek*: Boros László, Gerő János, Győry Béla, Izsák Lajos, Kováts Ákos, Weisz Oszkár, Zsakó Zoltán, Zsigmond József, Kovács Margit. *Érettek*: Balogh Gábor, Bálint Ödön, Erdélyi Emil, Gelei Kálmán, Gidrai Valér, Gondos Jenő, Imre Dénes, Kovács Dénes, László Péter, Lőrinczy István, Lőwi Jenő, Pákei Lajos, Simon Miklós, Stieber Antal, Széchy András, Sófalvi István, Indig Ottó. *2 hó mulva teendő javító vizsgálatra* utasíttattak: Jakabházy István (tört.), Kohn Gyula (fiz.), Nagy Tibor, Bedő Zoltán (menny.).

V. Ugyanakkor tartottunk *javító vizsgálatot* is, melyen Berenkey Árpád latinból, Pap Gyula fizikából érettnek nyilváníttattak.

Báró Petrichevich-Horváth Kálmán főgondnok úr 200 K jutalmát a bizottság *Zádor Bélának* itélte oda.

— — —

VII. **Szertárak.**

A szertárak átalánya ez évben 1400 K volt, mely összegből a tört.-philologiai és földrajzi kapott 250 koronát, a természetrajzi 450 koronát, a természettani 450 koronát, a rajzi 200 koronát és a tornaszertár 50 K-t. A jövő évre kilátásunk van, hogy a természetrajzi előadó terembe felszerelendő kapcsolótábla költségeire 700 K rendkivüli átalányt fogunk kapni.

1. Történelmi-philologiai szertár.

Gyarapodás. A) *Adományozók útján*: Az E. K. T. 1 db. XVI. századi aranyozott ezüst kehely; a V. K. Minisztérium: Magyarország néprajzi térképe; Hrabéczi Jenő VII. o. t.: XVII. századbeli vaskulcsok Szepesmegyéből (2 db.); Ürmösi Lajos VII. o. t.: osztrák 4 krajcáros 1678.; Weisz Vilmos VI. o. t.: római bronz (1 db.), dalmát réz (1 db.), ezüst 1615-ből (1 db.), erdélyi ezüst (1 db.), lengyel ezüst (1 db.), különféle ezüst (8 db.) érem; Nagy László VI. o. t.: lengyel ezüst 1573-ból (1 db.); Lővi Nándor VI. o. t.: papir (1 db.) -- *Tájképes lapokat* adományoztak: Léb Salamon III. o. t. (25 db), Reppmann Gyula III. o. t.: (1 db.)

B) ***Vétel útján***: *Malonyai* Dezső: Szinnyei Merse Pál, *Takács* Zoltán: Dürer. -- *Benczur*: Millenniumi hódolás. — A múzeum tagja a Képzőművészeti és Földrajzi Társulatoknak.

Összefoglalás: I. Tört.-phil. szertár: Érem: 1964, papiros 134, gipsz 96, kép 190, könyv 65 mű 77 kötet, régiség 155, kegyeleti emlék 11. II. Földrajzi szertár: Térkép 33, földgömb 3, kép 7, atlasz 3, tojás 15, könyv 9 mű 11 kötet, képeslap 170 diapozitivum 58.

2. Természetrajzi szertár.

A természetrajzi szertár ez évi gyarapodása:

A) *Állattan. Vétel útján*: A tenger élete, az édesvíz élete aquariumi készítmény). A tüskebőrűek typikus alakjai formalinban. Emberi vese metszetei (formalin). Emberi kéz izmai kikészitve (formalinban), *össszesen 290 K Ajándék útján*: Dr. Orient Gyuláné tengeri békákat (színes készitmény) 20 K, özvegy *Czetz Jánosné* négylábú házi kacsa (hulla) 5 K, Dali János hentes-mester egy ökörfej (hulla), kipraeparalása 50 K. Dr. Nyiredy Géza dr. Gelei József szaktanárok és több tanuló ezenkívül több izelt lábú állatot gyűjtött az elromlottak és kiselejtezettek pótlására.

B) *Növénytan*. Dr. Nyiredy Géza szaktanár több gyümölcs-készitményt: narancs, naspolya, citrom stb. formalinban, Régeni Áron elemi iskolai tanító 10 db. esztergályozott, feketére festett növény-állványt adott. Több tanuló növényeket gyüjtött az elmulottak pótlására.

C) *Ásványtan*. Dr. Nyiredy Géza sylvit és carnalit darabokat stesspirtből 1—1 db., *Zsolnai Vilmos* majolika-gyáros Pécsről összesen 15 db. majolika tárgyat ajándékozott 50 K értékben.

Összefoglalás. Állattan: Falitáblákban 150 db., gyarapodás nincs. Állatokban: múlt évi 831 db., gyarapodás 5 db., összesen 836 darab.

Növénytan. Faliképekben múlt évi 50 db., gyarapodás nincs. Növényekben (szárított) múlt évi 1002 db.. gyarapodás 20 db., összesen 1022 db.

Ásványtan. Falitáblákban és mintákban múlt évi 60 db. gyaradodás nincs. Ásványokban múlt évi 1819 db, gyarapodás 17 drb., összesen 1836 db.

Vegytan. Vegyszerekben: Múlt évi 134, gyarapodás nincs. Eszközökben: Múlt évi 816, gyarapodás nincs.

3. Természettani szertár.

Gyarapodás: 1. *Fali képekben*: 0; 2. *eszközökben*: vízlégszivattyú és vízlégfuvó 92 K. 40 f., tányér és gummicső a légszi

vattyúhoz 52 K 14., Cartesius búvárja 3 K. 30 f., Kopp-féle vízkalorimeter 46 K 20 f., Hoffmann—Kolbe-féle vízbontó készülék 66 K, Pacinotti – Gramme-féle dinamogép mintája 66 K, Weinhold-féle demonstrációs készülék forgató erőtér létesítésére 125 K 40 f; 3. *könyvekben*: Lueger. Lexikon der gesamten Technik VIII. kötete 36 K. *Összesen 487 K 44 f.*

Összefoglalás: 13 drb fali kép, 740 drb eszköz, 10 kötet könyv.

4. **Rajzszertár.**

A rajzszertár gyarapodása: *Vétel útján*: Természetes mintákban egy bronz váza 7 K 60 f. 4 drb korondi zománcos váza 8 K. Bronz virágtartó 2 K 20 f. Hamútartó kék üvegből 2 K 80 f. 4 drb. gyümölcs utánzat 5 K 10 f. A képírás régi nagy mesterei színes képekben. Zsámboki Gyula 23 K 40 f. Egy nagy könyvszekrény 150 K. *Összesen 13 drb, 199 K 10 f. értékben.*

Összefoglalás: Szabadkézi rajzhoz való mintákban 1302 drb., természetes mintákban 257 drb, mértani rajzhoz való modellekben 45 drb., eszközökben 12 drb.

5. **Tornaszertár.**

A tornaszertár nem gyarapodott az idén semmivel.

VIII. Kirándulás.

Kirándulás az Aldunára.

Az intézetnek ez évben is volt tanulságban gazdag iskolai kirándulása. A Duna megismerése volt a kirándulás főcélja; de sok más érdekes dologgal volt összekötve, úgy, hogy a kirándulás esztétikai, irodalomtörténeti, földrajzi, történelmi és közgazdasági szempontból egyaránt tanulságos volt.

Május 9-én este, a hat órai személyvonattal kelt útra a vezető tanárokkal együtt 40 tagból álló kiránduló csapat. Budapest volt az első állomás. Csak egy napra terjedt az ottvaló tartózkodás, de mily sokfélesége a látnivalóknak gyönyörködtette hasznosan az ifjúságot! Villámoson a Dunapartra mentünk s onnan vezettük végig az ifjúságot az Erzsébet-hidtól az Országházig. A budai oldal panorámája a Gellértheggyel és a királyi palotával, az impozáns hidak, a folyam mozgalmas élete, a két parton robogó villámosok megannyi új és érdekes látvány volt a világváros életéhez nem szokott ifjúságnak. E séta közben sorba vettük a Dunaparton lévő szobrokat s végül az Országház megtekintése után a városliget felé vettük útunkat.

A Bajza-utcánál megállunk. Tavaly óta bucsújáró hely lett ez az igénytelen utca, melyről csak azt tudtuk eddig, hogy ott van a földalatti villamos megállója. Nehány lépés az Andrássy-úttól s előttünk áll a Petőfi-ház. Az ifjak áhitatosan kapják le sapkáikat már a lépcsőn és meghatottan lépik át a küszöböt. Annyi minden látnivaló tárul eléjük, hogy talán nehezen is tudnak számot adni róla. A költő kéziratai, levelei, relikviái nagy számmal vannak itt összegyűjtve. Az ifjúságot leginkább leköti az egyszerű szoba, a kiskőrösi szülőház szobájának mása, a rozoga butorokkal és a szegényes ággyal, melyben Petőfi született. Egyik-másik fiúnak

köny szökik a szemébe e szegénység láttára s nem tud megválni a helytől, pedig még sok látnivaló van. Egy másik csoport a sajtót nézegeti, melyen a „Talpra magyar!“-t nyomták. A Petőfi szobák megtekintése után felvonulunk az emeletre. Jókai két szobája! Új emlékek rajzanak fel az ifjúság lelkében. A legnépszerűbb regényíró, ki oly csodálatos mesékkel gyönyörködtetett valamennyiünket, ime, itt áll előttünk emlékeiben és pedig abból a korból, mikor még ő is egyszerűen élt. Olyan egyszerű itt is minden s olyan szimpatikusan varázsolja az ifjúság elé a nagy mesemondó régi otthonát.

Kilépünk a házból s visszatérünk az Andrássy-útra. A Feszty-körkép épületéhez megyünk. Az ifjúság felvonul a lépcsőn. Egy darab történet tárul eléjök. A művész fantaziája tükrében ott látják a bevonuló magyarokat. A munkácsi táj gyönyörű panorámája a magyarok bevonuló csapataival sokáig tartja lekötve az ifjúságot. Alig lehet elvinni őket, pedig az idő szalad s ebéd előtt még a jelenből is kell valamit kapniok. Az eddigi mind a multé volt.

A mezőgazdasági muzeum meglepetés mindeniknek, a ki valami unalmas dolgot várt. Nem hiába bámulja meg minden idegen. A ki újra látja, az is ép oly érdekkel nézheti. A tudás és szorgalom oly muzeummá avatta ezt, hogy büszkén mutathatjuk az ifjúságnak: itt nemcsak tanul, hanem bízalmat is meríthet jövőnk iránt, a hol életrevalóságunknak annyi tanújelét látja. Rég letelt a záróra s még mindig ott tolong az ifjúság, nem szivesen vonul ki, pedig Wampetics kitünő ebédje várja az árnyas gesztenyefák alatt.

Ebéd után a kertészeti kiállitás és a néprajzi muzeum következtek, melyek megtekintése után az ifjúság levonult a Dunapartra s egy uzsonna elköltése után a budai oldalt nézte meg s gyönyörködött a halászbástyáról, meg a királyi palota előtti terraszról a magyar főváros csodálatos képében, melynél szebbet egyetlen főváros sem mutat. Aztán ismét a Dunapartra megyünk. Egy darabig hagyjuk, hogy gyönyörködjék az ifjúság az esti korzó mozgalmas képében s kilenc óra felé fölkeressük a hajót, melyen két napot fogunk tölteni.

A Dunagőzhajózási Társaság „Sophie“ nevű hajója kettős kéményéből ott ontja már a füstöt indulásra készen. Az ifjúság felvonul rá s el is széled pár pillanat alatt. Bejárják a kényelmes

nagy hajót, hogy kiváncsiságukat kielégitsék. Egyik a fedélzetre megy föl, hogy a kivilágitott partokban gyönyörködjék, a másik a hálófülkéket nézi meg, a harmadik az étteremben néz szét, a hol már terített asztal várja a társaságot. Tiz órakor fütyöl a gőzsíp s mindenki a fedélzetre siet, a hajó lassan megindul s ezzel megkezdődik a vízi élet.

Sokan vannak abban a tévedésben, hogy a Duna csak Visegrádnál és a Kazán-szorosban érdekes, máshol sivár unalom vár arra, ki hosszabb útra szánja magát. Nagy tévedés. Száz és százféle érdekes dolgot tár a figyelmes szemlélő elé az alföldi Duna is. A temérdek sziget a maga külön madárvilágával, a közlekedési eszközök, a mozgalmas állomások, a gyönyörű dunai ligetek a part mentén, a Dunába ömlő nagy folyamok torkolatai megannyi új, tanulságos vagy festői látvány. Megvillan egy-egy percre a történelem is, a multba kalandozik gondolatunk s a változó látványokra visszatér a jelenbe. A „Buda, Mohács, Nándornál elfutó“ nagy folyónak van elég érdekessége, hogy soha ki ne fogyjunk belőle.

Milyen mohó vággyal tanult, figyelt az ifjúság ez után mindenre, a mi útjába került! Megbámulták a baja-báttaszéki új hidat, áhitatosan néztek szét a mohácsi síkon s be is járták a közeli mezőt, a mennyire a másfél órai tartózkodás engedte, érdeklődtek a Ferenc-csatorna torkolata iránt, lesve-lesték, hol ömlik bele a Dráva a Dunába, alig várták, hogy a gombosi gőzkompot megpillantsák s mennyire örültek, mikor megtudták, hogy egy vonat átvitelét is látni fogják, a mit aztán feszült figyelemmel néztek is végig. Közben minden szép részletet lefényképeztek, mások naplóba jegyezték a látnivalókat, néha pedig víg énekre gyújtottak s jó magyar nótákkal gyönyörködtették a közönséget. A mozgás, a jó levegő fokozta az étvágyat. De jó volt az étel is. A hajó vendéglőse, *Széplaky* Sándor, az első osztályú négyfogásos közös ebédet szolgálta fel az ifjúságnak a hajó fényes éttermében. Jó étvágy és jó ebéd egy ringató nagy hajón, kell-e több az ifjúságnak? Nem győzték dicsérni a konyhát, a mely valóban elsőrangú volt.

Alig ért véget az ebéd, új látvány ragadta meg a figyelmet. A Dráva torkolatán alul megdagadt folyó mind impozánsabb képet mutatott. Sok helyt nem látszottak a partok, minden víz alatt állott. Elöntött kikötőhelyek következtek, melyek el voltak vágva a

szárazföldtől, vízben uszó tanyák és erdők. A jobb parton pedig lassanként emelkedett a Fruska Gora hegység, oldalán festői fekvésű városokkal és falvakkal, dús növényzettel, gyönyörü kertekkel, melyek mind a Szerémség jólétére mutatnak. E látványok közepette egyszerre, egész észrevétlenűl, vihar keletkezett. Aki nem látott ilyet, nem is hinné el, hogy milyen impozáns egy dunai vihar. A szél magasra korbácsolja a hullámokat, dobálja a nagy hajót, a víz felcsap a fedélzetre s néha még az emeleti sétafedélzetnek is juttat egy-egy adagot. A fiúk el vannak ragadtatva, hogy még ilyet is láthatnak. A szél majd lesodor mindenkit a fedélzetről, de azért dehogy is távozik onnan egy is. Mindenki el akarja mondani, hogy végig csapott rajta egy hullám s ha ez megtörtént, örvendve jönnek és jelentik: „Tanár úr, megcsapott egy hullám!“

Igy telik a délután. Vukovár, Sárengrád, Ilok, Palánka. Kamenica egymásután tünnek el s egyszerre feltünik a távolban Pétervárad, a magyar Gibraltár, titokzatos erődítéseivel és várfalaival, szemben vele Újvidék, az alsó Duna ezen élénk kereskedelmi városa. De már este van. A hajó egyre késik. A vihar és árvíz egyaránt akadályozták a hajót az előhaladásban. A Tisza torkolatánál oly nagy az ár, hogy nem lehet a Duna medrét kivenni. A szél óriási erővel nyargal végig a fedélzeten, ott már tartózkodni nem lehet. A kapitány (egyik legkíválóbb a Dunán) nem meri kockáztatni a továbbhaladást, nehogy veszélynek tegye ki a hajót. Kikötik a hajót, jól lehorgonyozzák s ott töltjük az éjszakát. A mozgalmas nap után jól esik a pihenés.

Mire felébredünk, Zimonynál vagyunk. A hegy tetején ott áll a turulmadaras ezredévi emlék. A kikötőnél nagy hajók állomásoznak. Rövid megállás után már Belgrád felé haladunk. A merre a szem ellát, mindenütt víz van. Már a Száva torkolatában vagyunk, de még senki sem tudja. „Hol a Száva?“ kérdik a fiúk. „Most éppen a Szávában vagyunk?“ A fiúkat meglepi, mert majdnem akkorának látják, mint a Dunát. A magas vízállás az oka. A hajó nemsokára megáll. Ez Belgrád. Ki- és beszállás, rakodás mindössze egy jó félórát tart, mialatt néhány gyerek szerb gyufát és viccelapot vásárol. A város maga nem érdekli annyira őket, mint a régi vár. A hajó nemsokára megindul, ott hajózunk el a régi sötétlő bástyák alatt, melyek még Hunyadi korából maradtak meg. A tör-

téneti emlékekből nem fogyunk ki ezután sem. Szendrő várának impozans falait többször lefényképezik, Galambóc várának romladékait figyelemmel nézik, Lászlóvárát is keresik, de bizony kevés maradt belőle, ami megmaradt, azt is Arany János „Rozgonyiné“ című balladája tartja fenn. Enélkül kevesebbet gondolnának reá.

A fiúk nagy részét inkább érdekli a jelen, mint a múlt. Azon tanakodnak, vajjon milyen széles lehet itt a Duna? Mert a láthatár széléig nem látunk egyebet, csak vizet. A magasabb szerb partokban nem tehetett kárt a Duna, de minő kár lehet az, amit a magyar területen tett! Órák hosszat halad a hajó s a partok mindenütt víz alatt vannak. Csak ott nincs árvíz, hol mindkét parton hegyek közé szorul a folyó. De fel is dagad a víz s szintúgy lomhán hömpölyög tova ágyában. A Duna, mely eddig egy, két, sőt néha két és fél kilométer is volt, Báziásnál mind jobban szűkül, míg a Kazán-szorosban csaknem annyira szük, mint Felső-Ausztriában, sőt néha még annál is szűkebb. A hetven méter mélységű víz felett nyolcszáz méteres magaságú hegyek merednek kétfelől a magasba. Sasok és keselyük koválygnak a sziklacsúcsokon, egy-egy szerb halász evez a part mentében, egyébként kihalt itt minden. Félelmesen nagyszerű látvány, de nyomasztó. A szoros két oldalán látszik a régi és új kultura nyoma. A szerb parton Traján-útjának maradványa, az erről tanuskodó tábla feliratát is ki tudjuk olvasni; a magyar parton a Széchenyi-út huzódik, melyen csak elvétve megy egy-egy kocsi vagy éppen automobil. Végre kijutunk a szorosból s nemsokára elénk tárul Orsova, a magyar határváros.

A hajóállomásnál ott várja a csapatot az unitárius ekklézsia. Öten vannak, két férfi és három nő, kik az unitárius gimnázium kirándulóit akarják fogadni De nincs idő a maradásra, mert még Ada-Kaleh szigetet is meg kell nézni.

Fábry honvédhadnagy lekötelező szivességgel kalauzolja a társaságot Csolnakokra ülünk s lebocsátkozunk a 3 kilométernél alább fekvő szigethez, hogy lássunk török kulturát. És találunk török kulturátlanságot. A szigetet, mely jelenleg is Törökországhoz tartozik, magyar-osztrák katonaság tartja megszállva, s egy főhadnagy kormányozza. A török lakosság piszkos, nyomoruságos volta elszomorító benyomást tesz az emberre. A török nem dolgozik semmit. Lustálkodik egész nap. Abból él, hogy az idegeneknek

dohányt, török nyalánkságokat árul. Az egész helység tulajdonképen egy szük utcából áll, hol az üzletek vannak. Megkostoljuk a török-kávét, mely ízlik is, meg olcsó is: öt krajcár egy csészével. Ilyen olcsó kávéházat még soha sem láttunk. Másfél órai időzés után elhagyjuk a szigetet és visszatérünk Orsovára.

Útközben megnézzük a korona kápolnát. A menekülő magyar miniszterek ide rejtették el a szent koronát 1849-ben. Itt volt mindaddig, míg Vargha István külügyminiszteri tanácsos elárulta a helyet százötvenezer forintért. A helyet a király jelöltette meg kápolnával. Innen sietve megyünk a vasuthoz s már az este nyolc órai vonattal Herkulesfürdőre érkezünk. Az állomástól a fürdőig 7 kilométeres utat gyalog teszünk meg, de senki sem fárad el. A hajón volt elég idő pihenni.

Herkulesfürdőn *Erdélyi* Frigyes látta el az ifjuságot. A Ferenc-szállóban minden szobában kettesével voltak elhelyezve a fiuk nagy kényelemmel. A gyógyteremben kapták a kosztot, ami szintén kitünő volt. A fürdő maga nagy meglepetés mindenkinek. Gyönyörü fekvése az erdők közé ékelt szédítő magasságú sziklafalak közt mindenkit elragad. A fiuk hamar megegyeznek abban, hogy szebb vidéket nem láttak. Ami annál könnyebb, mert ezt olyanok is elismerik, kik bejárták fél Europát Ha a természet pazarul elhalmozta ajándékaival e helyet, az állam is pazarul gondoskodott, hogy a fürdő telep is építkezés tekintetében méltó legyen hozzá. Az ifjúság délelőtt fölment a legmagasabb kilátópontokra is, a Csorics- és Erzsébet-magaslatokra s onnan is gyönyörködött a fürdőhely páratlan fekvésében. Délután pedig megfürdött a Lajosfürdőben, hogy a fürdő vizével is megismerkedjék. Két éjszakát töltöttünk a fürdőhelyen, mely után 14-én kora reggel indultunk útnak Karánsebes felé.

Onnan a Váralja felé vivő helyi érdekü vasúttal folytattuk útunkat, hogy az ifjúság még egy tapasztalattal gazdagabb legyen. Ez a vasút egyik legérdekesebb vasútja az országnak. Egy része fogaskerekű. Abt-rendszerű 70 tonnás gép taszítja fel a vonatot a hatszáz méternél magasabb Vaskapu-hágóra. A tetőről pedig épp így bocsátják le Váralja felé. Ez volt az utolsó látnivaló, mely után Piskinél eljutottunk a már jól ismert vonalra s Tövisen át 15-én reggel visszatértünk Kolozsvárra.

A kirándulás részvételi dija 45 korona volt, melyben minden költség, még a borravaló is benne van. A kirándulási alap a szegény tanulókat 134 koronával segélyezte. A kirándulást az igazgatóság megbizásából dr. *Nyiredy* Géza és dr. *Barabás* Ábel vezette, de több önként jelentkező tanár is részt vett benne.

IX. Ifjúsági egyesületek és alapok.

1. **A „Kriza“-Önképzőkör 1909—10. évi működése.** A „Kriza“-Önképzőkört a jelen iskolai évben is Pálfi Márton tanár vezette.

Alakuló gyűlését a kör 1909 szeptember hó 13-án tartotta. Elnökké választották Boros László VIII. o. t., aki november 10-én lemondott s helyette Nagy Ferenc VIII. o. tanulót választotta meg a kör. Titkárrá, a „Remény“ (ifj. lap) szerkesztőjévé Zzigmond József VIII., jegyzővé Pataki Oszkár VII., pénztárnokká Oláh Ernő VII., kiadókká: Kovács Károly, Gallus Viktor, Gálfy Miklós és Durugy Ferenc VI. o. tanulókat, félévkor történt lemondásuk után: Csiki Károly, Nagy Elemér, Pál Dénes VI. o. tanulókat.

Az alakuló gyűlésen kívül tartottak 15 rendes és 4 díszgyűlést. Az önképzőkör tagja volt minden VI—VIII. o. t. Irodalmi szakra iratkoztak 13-an, szavalatira 54-en és mindkettőre 33-an.

A rendes gyűléseken szavalatokat, monológokat és felolvasásokat tartottak. Az egyes darabokat a kör tagjai bírálták meg s a szokásos fokozatokat megállapították. A minősítési fokozatok közt legjobb volt a jegyzőkönyvi dicséret, azután a dicséret, végül az elfogadás.

Jegyzőkönyvi dicséretet kaptak: Simon Miklós VIII. o. t. (5) szavalásért, Fisch Farkas VII. o. t. (2) monologért, Engel Rezső VI. o. t. (2) szavalásért, Boros László VIII. o. t. (2) szavalásért és monologért, Balogh Gábor VIII. o. t. (1) felolvasásért, Izsák Lajos VIII. o. t. (1) szavalatért, Jakabházy István VIII. o. t. (1) szavalásért, Fazakas Béla VI. o. t. (1) szavalásért, Nyiredy Géza VI. o. t. (1) felolvasásért, végül Tóth István VIII. o. t. (1) monológért.

Dicséretben részesültek 19-en.

Tartottak egy vitatkozást is e tételről: „Melyik nagyobb mű-

vész, az író e, vagy az előadó?“ A kör az írót tartotta nagyobb művésznek.

Volt egy komoly- és egy vígirányú díjas versenyszavalat, ezeken kívül egy díjazás nélküli, ugynevezett nemes verseny. A nemes verseny győztese Boros László VIII. o. t., Beranger „Stuart Mária“ c. költeményét szavalván Szász Károly fordításában. A komolyirányú versenynek szintén Boros László a győztese Arany János „A walesi bárdok“ c. költeményével. És végűl a vígirányú versenyszavalatban is Boros László győzött Reviczky Gyula: „A kenyérpoëzis c. költeményét szavalván. A versenyzők a költeményeket szabadon választhatták.

Díszgyűléseket okt. 6-án, nov. 10-én Kazinczy Ferenc születésének 150 éves fordulóján, jan. 19-én Gyulai Pál emlékére, végűl márc. 15-én tartottunk.

Az október 6.-iki gyászünnepen a Hymnust énekelte az ifj. daloskör, imádkozott Szász Dénes IV. éves papnövendék, Ábrányi Kornél „Az aradi tizenhárom“ c. költeményét szavalta Barabás Sándor VII. o. t., „Nemzeti zászló alatt“ énekelte az ifj. daloskör, emlékbeszédet mondott Nagy Ferenc VIII. o. t., Ábrányi Emil „Október 6-án“ c. költeményét szavalta Boros László VIII. o. t. s végül a Szózatot énekelte az ifj. daloskör.

A Kazinczy emlékére szentelt díszgyűlésen Tompa Mihálynak „Kazinczy Ferenc emlékezetére“ c. költeményét Simon Miklós VIII. o. t., felolvasást tartott Zádor Béla VIII. o. t. „Kazinczy Ferenc“ címmel, Boros László VIII. o. t. elszavalta Kazinczy Ferenc több apróbb költeményét, a szerkesztő felolvasta a „Remény“-nek Kazinczy F. emlékére készült számát.

A Gyulai Pál emlékünnepélyen a szerkesztő felolvasta a „Remény“-nek erre az alkalomra készült díszszámát, Nagy Ferenc VIII. o. t. „Gyulai Pál élete és kritikája“ címmel tartott felolvasást, Boros László és Simon Miklós VIII. o. tanulók Gyulai több költeményét szavalták s végűl Zádor Béla VIII. o. t. ismertette és jellemezte Gyulai Pál költészetét.

A márc. 15.-iki hazafias nemzeti ünnepet is megünnepeltük a köv. műsorral:

A Hymnust énekelte az ifj. daloskör, imádkozott Marosi Márton III. éves papnövendék, a Nemzeti dalt szavalta Székely László

VI. o. t., Kuruc nótákat énekelt az ifj. daloskör, emlékbeszédet mondott Nagy Ferenc önk. elnök, Váradi Antal „Oltár előtt“ c. melodrámáját előadta: Engel Rezső, zongorán kisérte Höncz Arisztid VI. o. tanulók, a „Marseillaise“-t énekelte az ifj. daloskör, a „Karthagói harangok“-at Kozma Andortól szavalta Boros László VIII. o. t., „Induló“-t előadta az „Apolló“-kör.

Az önképzőkör lapja, a „Remény“, ebben az évben is hetenként egyszer jelent meg. A megjelent lapok száma 22, ebből 4 díszszám. Prózát irtak: Zsigmond József VIII. o. t. (12), Zádor Béla VIII. o. t. (5), Boros László VIII. o. t. (3), Tóth István VIII. o. t. (3), Oláh Ernő VII. o. t. (3), Nagy Ferenc VIII. o. t. (2), Lőwi Jenő VIII. o. t. (1), Gerő János VIII. o. t. (1), Pákei Lajos VIII. o. t. (1), Noszin Mór VII. o. t. (1), Gvidó Béla VII. o. t. (1), Engel Rezső VI. o. t. (1), Pataki Oszkár VII. o. t. (1). Összesen 35 cikk. Ebből értekezés 24, szépprózai 11. A vezércikk rovatot Zsigmond József szerkesztő vezette.

Verset írtak: Oláh Ernő VII. o. t. (5), Boros László VIII. o. t. (4), Rákóczy Imre VII. o. t (3), Gvidó Béla VII. o t. (2), Kovács Kálmán VII. o. t. (2), Nagy Ferenc VIII. o. t. (1), Nemes József VIII. o. t. (1), Erdélyi Emil VIII. o. t. (1), Máthé Áron VII. o. t. (2), Fisch Farkas VII. o. t. (1), Pataki Oszkár VII. o. t. (8). Összesen 30. Verset fordított latinból: Rákóczy Imre VII. o. t. Epigrammákat írt Máthé Áron. A „Remény“ mindenik számát számos illusztráció díszíti, amelyeket VI—VIII. o. tanulók készítették.

A versenyszavalatokon kívűl az önképzőkör az irodalmi munkásság fejlesztésére 10 K-ás pályadíjakat tűzött ki a következő tételekre:

1, Egy nyári kirándulás leirása. Beérkezett 4 pályamunka. A kitűzött díjat a „Hazudni rút, ez ellen a morál“ jeligés mű szerzője, Tóth István VIII. o. t. nyerte el. „A természet merész alkotása“ és „A tapasztalás a tudás kútfeje“ jeligés pályamunkák szerzői dicséretet érdemeltek.

2. Népmese-gyűjtés. Beérkezett egy pályamunka, mely a jutalomra érdemes. Szerzője: Nagy Ferenc VIII. o. t.

3. „Mikszáth Kálmán humora“ című pályatételre egy pályamunka érkezett: „No, no, no“ jeligével. Jutalomra nem, de 5 K szorgalomdíjra érdemes. Szerzője: Boros László VIII. o. t.

4. A légtükrözés. Pályamunka nem érkezett.

5. A jézusi eszmék hatása iróinkra. Beérkezett egy pályamunka „Hit, remény, szeretet“ jeligével, mely érdemes a jutalomra. Szerzője: Nagy Ferenc VIII. o. t.

6. Magyar játékok leirása és jelentősége. Két pályamunka érkezett. A jutalomra egyik sem érdemes, de a „Magyar virtus“ jeligéjű mű szerzője, Tóth István VIII. o. t. 5 korona szorgalomdíjban részesült.

7. Festendő egy tájkép természet után aquarellben. Három pályamunka érkezett. A kitűzött díjat a „Vasuti hid“ szerzője, Nagy Lajos VI. o. t. nyerte el.

8. Szénvázlat az intézetnek egy növendékéről természetes nagyságban Csak egy pályamű érkezett, „Boros úr“, rajzolója Tóth István VIII. o. t., 10 K szorgalomdíjat kapott.

9. Harmonikus pont- és sugársorokról. Pályamunka nem érkezett.

10. Leforditandó eredeti versmértékben Schesaeus Keresztély latin dicsöitő verse Dávid Ferenchez. Beérkezett 4 pályamunka. A jutalmat „Audite posteri“ jeligéjű dolgozat szerzője, Rákóczy Imre VII. o. t. kapta.

11. Lefordítandó magyarra Xenophon: Emlékiratok Sokratesről II. 3. Beérkezett két pályamunka. A jutalmat Balogh Gábor VIII. és Weissburg Hugó VII. o. tanulók megosztva kapták.

12. „Az agyidegrendszer szerkezete és működése“ c. tételre beérkezett egy pályamunka. „A természet igaz bíró stb.“ jelige alatt. A jutalomra nem volt érdemes, de a kitüzött összeget szorgalomdíj címen elnyerte Balogh Gábor VIII. o. t.

Itt kell megemlíteni, hogy dr. Várady Aurél ügyvéd úr 10 korona jutalmat tűzött ki annak a tanulónak, aki Kozma Andor „Karthágói harangok“ c. költeményét a legnagyobb sikerrel elszavalja. E jutalmat nyeri a kör birálata alapján Boros László VIII. o. tanuló.

Május hó 1-én szép számú közönség jelenlétében a kör záróünnepélyét a következő műsorral tartotta meg:

1. „Nyitány“, előadta az „Apolló“-kör. 2. „Magyarnak lenni“. Szavalta Izsák Lajos VIII. o. t., 3. „Népdal egyveleg“, énekelte az ifj. daloskör. 4. Melodrámát adott elő Boros László VIII. o. t.,

zongorán kisérte Sándor János felügyelő tanár. 5. Elnöki beszámoló. Pályamunkák eredményének kihirdetése, tartotta Nagy Ferenc VIII. o. t. 6. „Svéd dalok“, énekelte az ifj. daloskör. 7. Monologot adott elő Boros László VIII. o. t. 8. Induló, előadta az „Apolló“-kör.

A pályaművek és versenyszavalatok jutalmazására kiadott az Önképzőkör összesen 120 koronát.

A kör vagyona 1909 jun. 7-én volt......	1147·36	K
Bevétel a jelen isk. évben	246·52	„
Összesen	1393·88	K
Kiadás volt	131·80	„
A kör jelenlegi (1910 junius 9) vagyona ..	1262·08	K,

mely összeg a Kolozsmegyei Takarékpénztár 8883. sz. betétkönyvében van elhelyezve.

A Kriza-Önképzőkör pályatételei az 1910—11. isk. évre.

(A pályadíj 10—10 korona, a beadás határideje 1911 április 25-e.)

1. Egy kirándulás leirása.
2. Népmesegyűjtés. (Ez a pályázat nyilt, s minden értékes gyűjtemény jutalomban fog részesülni).
3. Gyulai Pál *Hadnagy uram*jának latinra fordítása versben vagy prózában.
4. Ismertesse Erdély természeti kincseit.
5. Mikszáth *Szent Péter esernyője* című regényének fejtegetése.
6. Hazánk rövid története 1867 től 1896-ig. (A millenniumi nagy történet alapján).
7. Az elektromos influencia körébe tartozó fontosabb kisérletek leírása rajzokkal szemléltetve.
8. A harmadfokú egyenlet általános megoldása. Idetartozó tíz feladat kidolgozása.
9. A tornázás esztétikai hatása a tanuló ifjuságra.
10. Festendő egy tájkép természet után aquarellben.
11. Szénvázlat az intézet egy növendékéről természetes nagyságban.
12. Az öröklésről.

2. **Felső osztályúak olvasó egyesülete.** Az olvasó egyesűlet ügyeit Kovács Kálmán tanár vezette. Tagjai voltak a VI—VIII osztályú tanulók. Könyvtárnok volt Tóth István VIII., alkönyvtárnok Pataki Oszkár, majd Barabás Sándor VII. oszt. tanulók. Az olvasóteremben felügyelők Izsák Lajos, Nagy Ferenc és Zsigmond József VIII. oszt. tanulók. Az olvasóterem az internátus házi rendjéhez alkalmazkodva mindig nyítva volt, mikor a tanulóknak szabad foglalkozásuk volt. Itt olvasták a lapokat. A könyvtárból két hetenként kaptak könyvet.

A könyvtár számára a következő könyveket szereztük meg: Akadémiai kiadványok, (3 mű 4 kötetben 15 kor.), Magyar regényirók IX sorozat (4 mű 5 kötetben 25 kor.), A művészet könyve (Müveltség könyvtára II. sorozat I. k. 24 kor., Gárdonyi, Az Isten rabjai I. k. 5 kor., Ibsen, Peer Gynt 1. k. 1 kor., Putnoky M., Carmen Sylva élete 1 k. 4 kor. Összesen *11 mű 13 kötetben 64 kor. értékben.*

Az olvasóterem részére a következő folyóiratok és hirlapok jártak: Keresztény Magvető, Unitárius Közlöny, Matematikai Lapok, Természettud. Közlöny, Akadémiai Értesítő, Erdélyi Lapok, Vasárnapi Ujság, Uj idők, Budapesti Hirlap, Ellenzék, Kakas Márton, *összesen 11.* A könyvtárhoz tartozik az Incze Mihály-könyvtár. Az alapitvány kamatait a kézi könyvtár részére az előző évben megszerzett tudományos könyvek árának törlesztésére fordította. A könyvtárt az igazgatóság részéről kiküldött bizottság felülvizsgálta s a régi, elrongált s oda nem illő könyveket kiválasztva a kollégiumi nagy könyvtárba tétette. E könyvek jegyzékét felsorolja a kollégiumi nagy könyvtár jelentése.

Az olvasó-egyesület vagyona a mult isk. év végén (1909 junius 7-én 84 kor. 43 fillér volt, az idén befolyt 293 kor. 76 fill., kiadásunk 358 kor. 15 fill. volt, maradvány 1910 jun. 8-án 20 kor. 04 fillér, mely összeg a kolozsvármegyei takarékpénztár 8496 sz. betéti könyvében van elhelyezve.

3. **Az alsó osztályúak olvasó egyesűlete.** Az egyesület ügyeit Uzoni Imre h. tanár vezette, könyvtárosok Kovács Károly és Székely László VI. o. tanulók, tagjai az I—V. osztály tanulói voltak. A könyvtárt ez évben használta 247 tanuló (köztük néhány felső osztályos is); kivettek összesen 1100 művet. A könyvtár az 1909/910.

isk. év elején átalakításon ment keresztűl, az ide nem tartozó könyveket átvittük a kollégiumi nagy könyvtárba, (részletes jegyzékét lásd u. o.) s a megmaradtakról új főkönyvet készitettünk. A könyvtár állománya vásárlás útján a következő művekkel gyarapodott: Benedek Elek: Székely Tündérország, Az arany tulipán, Bálványos vár, Nagy magyarok élete, Bokor Malvin: A Szirányi család, Büttner Lina: Egy rút kis leány története, Az Urmandyak kincse, Couper: A vadölő, Aesopus 300 meséje, Hermann Ottóné: Eresz alatt, Kipling: Gyermek mesék, Mayne Reid: A tűzföld, Vilmos a hajósinas, Skalp vadászok, Makkay István: Utazás repülőgépen a holdba. Radó Antal: 1001 éjszaka, Benedek Elek: Tündérmesék, Mülhausen kalandjai, Donászi Ferenc: Buda hőse, Az arany szalamandra, Gárdi Viktor: A mit a tenger mesél, Vadászkalandok, Gáspár Ferenc: A föld körül 1—6, Wagner J.: Kis tudósok, Herczeg Ferenc: Pogányok, Honszerzők, Dr. Kiss Ernő: Költői szemelvények 2 drb. Krudy Gyula: Pajkos Gaalék, Lámpért Géza: Kurucok csillaga, Lovik Károly: Leányvári boszorkány, Mikszáth Kálmán: Tavaszi rügyek, A kis primás, Pálfy Albert: Esztike kisasszony professora, Pekár Gyula: Tatár rabság 1—2, Rákosy Viktor: Jobbadán Mihály útazása, Stein Halász: Homokba temetett városok, Sven Hedin: Ázsia sivatagain keresztül, Tömörkényi István: Jegenyék alatt, Vámbéry Ármin: Keleti képek, Ázsiai útazások, Vay Sándor: Pestvármegyei historia, Dr. Barabás Ábel: Jövő évtized regénye (2 példány).

4. **Jóltevők emlékalapja.** Az alap célja és rendeltetése az, hogy jóltevőink arcképeit koronként megfestethessük. Az alap jelenlegi vagyona (1909. dec. 31-én) 64 K. 98 fill.

5. **Kriza János-alap.** Az alap az 1862. évi jul. hó 30-án tartott Kriza-ünnep alkalmával begyült adakozásokból maradt meg. Az évi kamatjövedelem egy 1903–4. évi igazgatósági határozat értelmében pályamunkák jutalmazására fordítandó. Az alap jelenlegi vagyona (1909. dec. 31-én) 899 K. 05 fill.

6. **Remény-alap.** Eredeti rendeltetése az volt, hogy az ifjúság által szerkesztett *Remény* c. lapban megjelent jelesebb dolgozatokból új Zsebkönyv adassék ki. Az évi kamatjövedelem egy 1903—4. évi igazgatósági határozat értelmében pályamunkák jutalmazására fordítandó. Jelenlegi (1909. dec 31-én) vagyona 1656 K. 53 fillér.

A 4., 5., 6. pont alatti alapokat az egyház pénztárnoka kezeli.

7. **Dalkör-alap.** Célja az, hogy az ifjúsági énekkar szükségleteit fedezze. Jelenlegi vagyona 452 K 17 fill., mely összeg a Kolozsvárm. tak.-pénztár r.-társaság 7140. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

8. **Apolló-kör alapja.** Célja az, hogy az Apolló-kör nevű zeneegyesület szükségleteit fedezze. Az alap jelenlegi vagyona, hozzáadva az 1872-ben végzett osztálytársak adományát is, 1355 K. 83 fill., mely összeg a Kolozsv. tak.-pénztár részv.-társ. 8743 és az Erdélyi Bank és Takarékpénztár 8582. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

9. **Kirándulási-alap.** Célja az, hogy tanulmányi kirándulások alkalmával szegény tanulók költségeit fedezzük. Ez alapból az idén 6 tanulónak 134 K. segélyt adtunk tanulmányi kirándulásra. Az alap jelenlegi vagyona 925 K. 36 fill., mely összeg a Kolozsvárm. tak.-pénztár r. t. 7984. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

10. **Segélyző-alap.** Célja az, hogy szegény tanulóinkat a szükség szerint ruházattal, pénzbeli segítséggel támogathassuk. A lefolyt évben adományaikkal gyarapították Bulyovszkyné Szilágyi Lilla (100 K.), Kolozsvármegyei tak.-pénztár r.-t. (70 K.) Jelenlegi vagyona 1120 K. 27 fill., mely összeg a Kolozsvm. tak.-pénztár r.-t. 7979. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

11. **Kismező-alap.** Az alap célja az, hogy a Kismező-kert fenntartási költségeit fedezze. Az alap jelenlegi vagyona 182 K. 08 fill., mely összeg a Kolozsvm. tak.-pénztár r.-t. 8205. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

Kollégiumi könyvtár.

A könyvtár forgalma valamivel mögötte áll a mult évinek: 94 olvasó (tanárok, papok, egyetemi hallgatók, papnövendékek, gimnáziumi tanulók s más érdeklődők) vett ki 1197 művet. Könyvkiadásra hetenként két hivatalos óra volt.

A könyvtár gyarapodása.

1. **Vétel útján** (1909. évi átalányból):

a) *Könyvek*. Révai: Gramatika III. — Hampel: Tanulmányok. — Műveltség könyvtára VI. kt. — Pokoly: Az erdélyi református egyház története I—III. 2 drb. — Isteni Ditsiretek 1749. — Szelényi Ödön: Írói arcképek. — Műveltség könyvtára VII. kt. — Szabó: Szemelvények Platonból. — Fehér Kereszt Naptár 1909. — Wichelhaus: Chemiai technologia. — Eucken: Geistige Strömungen. — Witasek: Grundl. d. Psych. — Raschke: Mindest-Lehrstoff. — Katona: Petrarca. — Csengeri: Homeros. — Radó: Dante. — Ferenczi: Csokonai. — Oláh G.: Petőfi képzelete. — Toldy Géza: Varázsrontó. — Kullervo: Énekei. Szinnyei: Arany János. — Váczy J.: Kazinczy. — Kármán: Paedagogiai dolgozatok I—II. 2 drb. — Pintér: Irodalomtörténet I—II. 2 drb. — Dr. Borbély István: Unitárius polemikusok. — Alexander B.: Művészet. — Oláh Gábor: Írói arcképek. — Horváth: Ady és a legújabb lyra. — Imre Sándor: A nevelés sorsa. — Herman Ottó: A magyarok ősfoglalkozása. — Wesszely: Modern paedagogia. — Simonyi: A magyar nyelv. — Sebestyén: Az Árpádok tört. — Niezsche: Im ígyen szóla Zarathustra. — Rousseau: Vallomásaim. — Szitnyai: Ész és szív. — Varju: Mivelődéstörténet. — Filozófiai írók tára II. kt. — Glatz: Álom a költészetben. — Sándor: Címer-

levelek. — Zemplén Győző: Az elektromosság. — Berger-Bogdánfy: A földgömb és a légkör fizikája. — Pitroff: Kemény Zs. Jászi: Művészet és erkölcs. — Wildner: Nietzsche romantikus korszaka. — Alexander: Shakespeare Hamletje. — Salamon F.: Magyarország a török hódítás korában. — Imre Sándor: Irodalmi tanulm. I—II. — Radvánszky: Magyar családi élet I—III. — Raleigh—Walter: Shakespeare. — Kende—Gömöri: Világnézet. — Régi Magyar Költők Tára I. — Vikár B.: Kalevala—Thaly Kálmán: Saussure. — Magyar Írók Aranykönyvtára II. száll. 10 drb. — Petőfi Könyvtár I—IV. 4 drb. Összesen 57 mű 65 kötetben.

b) *Folyóiratok*: Akadémiai Értesítő, Akadémiai Értekezések, Akadémiai Emlékbeszédek, Állattani Közlemények, Archeologiai Közlemények, Athenaeum, Budapesti Hirlap, Budapesti Szemle, Család és Iskola, Genealogiai Füzetek (Szerk. ajándéka), Egészség (Szerk. ajánd.), Egyetemes Phil. Közlöny, Erdély, Erdélyi Lapok, Erdélyi Múzeum, Ethnographia, Euphorion, Irodalomtört. Közlemények, Keresztény Magvető (Szerk. ajánd.), Lehrproben u. Lehrgänge, Magyar Chem. Folyóirat, Magyar Philosophiai Társ. Közl., Magyar Könyvszemle, Magy. Nemz. Múz. Nép. Oszt Ért., Magyar Nyelv, Magyar Nyelvőr, Magyar Paedagogia, Magyar Társadalomtud. Szemle, Math. és Természettud. Értekezések, Naturwissenschaftliche Rundschau, Nemzeti Iskola, Néptanítók Lapja, Növénytani Közlemények, Nyelvtudomány, Nyelvtudományi Közlemények, Orsz. Középisk. Tanáregyes. Közlöny, Prot. Egyh. és Isk. Lap, Protestans Szemle, Századok, Természettud. Közlöny, Tört. Életrajzok, Tört. Tár, Unitár. Egyház, Unitár. Közlöny (Könyvtárnok ajánd.) = *46 drb.*

2. **Felsőosztályúak Olvasó-Egyletéből** adattak át, mint oda nem való vagy kiselejteznivalóan elrongált állapotban levő könyvek: Császár Ferenc: Utazás Olaszországban I—II. kötet. Budán, 1844. — Bulyovszky Lilla: Úti naplója I—II. kötet. Pest, 1858. — Garai János: Tájrajzok és utiképek. (A tollrajzok III. kötete). Pest, 1846. — Mokcsai Haraszthy Ágoston: Utazás Észak-Amerikában I—II. kt. Pesten, 1844. — Gróf Vass Samu: Kilenc év egy száműzött életéből I—II. folyam. Pest, 1862. — Orbán Balázs: Utazás keleten I—VI. kt. Kolozsvár, 1861. — Lassu István: Az Ausztriai birodalomnak statisztikai geographiai és historiai leirása. Pesten,

1833. — Méhes Sámuel: Úti jegyzetek. Kolozsvárt, 1847. — Zádor Elek: Geographiai kézikönyv I—II. szakasz. Pesten 1831. — Természettudományi társulatok évkönyvei. Szerk: Török József. Pesten, 1841—1845. — Télfy János: Ethika vagy bölcsészeti erkölcstan. Pesten, 1864. — Tarczy Lajos: Természettan I. kt. Pápán, 1843. — Szeremlei Gábor: Az új philosophia szellemvilági fejletében. I—III. rész. Pesten, 1841. — Tessedik Ferenc: Utazása Franciaország déli részeiben. Pesten 1831. — Gorove István: Nyugat. Utazás külföldön I—II. kt. Pest, 1844. — Antenor utazása Görögországban és Ázsiában I. kt. Fordította Gyulafehérvári idősebb Farkas Sándor. Nagyenyed, 1831. — Irinyi József: Német-, francia- és angolországi úti jegyzetek. Hálában, 1846. — Szent sir. Irta: Komáromi Ferenc. Pest, 1854. — Kazinczy: Útja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra. Pesten, 1831. — Bajza: Kritikai Lapok I. füzet. 1831. — Arany László: A délibábok hőse. Budapest, 1873. — Philosophiai pályamunkák I. kt. Budán. 1835. — Csányi Ferenc: Görög irodalom története. Kolozsvárt, 1866. — Machiavelli Miklós: A fejedelem. Ford.: Perlaky Sándor Pesten, 1848. — Sallustius: Épen maradt minden munkái. Ford.: Kazinczy F. Budán, 1836. I—II. kötet. — Szalay László: Statusférfiak és szónokok könyve. Pest, 1846. — Szalay László: Magyarország története I—V. kt. Lipcse, 1852. — Kibédi Péterfi Károly: Filozofusok és filozofia historiája I. rész. Maros-Vásárhelyen, 1833. — Czuczor—Fogarasi: A magyar nyelv szótára I—VI. Pest, 1862. — Délibáb. Szerk.: Friebeisz István. 1853., 1855., 1857. és 1858. évf. — Atheneum. 1837., 1839., 1840., 1841. — Figyelmező. 1837., 1840. — Napkelet. 1858. (Hiányos). — Hunfalvi és Greguss: Család könyve. (Ciml. nélkül. Csonka). Nemzeti Társalkodó. 1837—40. 4 drb. — Honderű. 1845. (Hiányos.) — Szana Tamás Koszorújából 13 kt. (Hiányosak.) — Szépirodalmi Közlöny. 1858. (Hiányos.) — Magyar Szépirodalmi Szemle. 1847. (Hiányos.) — Nővilág. 1858. (Hiányos.) — Természetbarát I—III. félév. 1847. (Hiányos.) — Életképek 5 kötete. (Hiányosak.) — Magyar Tudós Társaság Évkönyvei I—IV. — Protestáns Lap. 1846—48. — Abafi: Figyelő 2—8., 10—13., 15—26. kt. 21 drb. — Jósika Miklós: A magyarok őstörténelme II—III. kt. Pest, 1861. — Dumas Sándor: Útazás a Kaukázusban I—II. rész. Ford.: Székely József. Pest, 1860. — Berde Áron:

Légtüneménytan I—II. Kolozsvárt, 1847. — A keresztyén anyaszentegyház történetei. Kőszegen, 1843. — Császár Károly: A csillagos ég. Pest (évsz. nélk.) 264. — Carey Henrik: A társadalmi tudomány kézikönyve. Ford.: Halász Imre. Pest, 1867. — Kemény Zsigmond: Korteskedés és ellenszerei I. füzet. Kolozsvárt, 1843. — Konkoly Miklós: Az ó-gyallai csillagda leirása. Budapest, 1874. — Zaborszki Alajos: A Pesti Hirlap elleni gyanusítások és haladás. Pesten (évsz. nélk.) 54. — Ouida: Strathmore. Regény. Fordította: J. L. Budapest, 1802. — Ifj. Dumas Sándor: Clemenceau története. Pest, 1867. — Csatskó Imre: Bevezetés a természeti jogba és a tiszta általános természeti jog. (Címl. hiányz. Évsz. nélkül.) I. kt. — Falusi iskolások könyve. Szerkesztették: Dr. Emericzy Géza, Gyertyánfi István, dr. Kiss Áron. I. kt. Budapest, 1886. — Ürmösy Sándor: Az elbujdosott magyarok Oláhországban. Kolozsvárt, 1844. I. kt. — Gazdasági Szemle a bécsi közkiállításon. Kolozsvárt, 1875. — Kővári László: Erdélyország Statisztikája I. kt. Kolozsvárt, 1847. — Stáncsics Mihály: Hunnia függetlensége. Jena, 1847. — Soproni Estvék. Kiadja: Kiss János. I—II. kötet. Sopron, 1839. — Széptani Remekirók. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. I—II. kt. Budán, 1846. — Kállay Ferenc: Pogány magyarok vallása. Pest, 1861. — 1861. — Mentor. Szerkeszti: Nagy Ferenc. Kolozsvár, 1842. — Fülöp Béla: Nevelésünk szempontjai a XX. században. I—V. rész. Budapest, 1901. — Thierry Amade: Attila. Ford.: Szabó Károly. Pest, 1855. — Vahot Imre: Emlékiratai. (Címlap nélk.) — Széchy Ágoston Imre: Elemi Magyar nyelvtan. Pesten, 1840. — Hugo Károly: Bankár és báró. Pesten, 1848. — Johnston: Vegytani képek a közéletből. I. kt. Pest, 1857. — Dickens: Twist Olivér. Ford.: Gondol Dániel. I—III. Pesten, 1843. 2 drb. — Jósika Miklós: A két Barcsai. Pest, 1845. — Verne Gyula: Utazás a föld központja felé. Ford.: Beőthy Leo. I—II. rész Pest, 1865. — De la Tour gróf: Jelenetek a magyar életből. Fordította: Agai Adolf. I—III. Pest, 1861. — Rousseau: Emil vagy a nevelésről. Ford.: Führer Ignác. Budapest, 1876. — Felméri Lajos: Az iskolázás jelene Angolországban. I—II. kötet. Budapest, 1881. 2 darab. Gelléri Mór: A kiállítások története, fejlődése és jövendőbeli rendszeresítése. Budapest, 1885. — Jósika Miklós: Irány. Kolozsvárt, 1835. — Tocqueville Elek: Democratia Amerikában. Ford.: Fábián

Gábor I—II. köt. Budán 1841. — Mezei Gazdaság Könyve. Stephens Henrik után I—V. köt. Pesten, 1833. — Szemző Lajos: A testgyakorlás története. Budapesten, 1902. — Jósika Miklós: Vázlatok. Kolozsvárt, 1835. — Szinovacz György: Az uzsora-törvényekről. Pest, 1867. Hozzá kötve több apró füzet. — Karvasi Agost: Az alkotmányi és igazságügyi politika. Pest, 1862. — Br. Kemény Gábor: A nemzetek fejléséről. Kolozsvárt, 1856. — Benthan Jeremiás: Polgári s bűntető törvényhozási értekezések. I. kt. Kolozsvárt, 1842. — Montesquieu: A törvények lelkéről I—III. kt. Páris, 1816. 3 drb. — Szépirodalmi Album. Szerkesztette: Szelestei László. Pest, 1838. — Jókay Mór: Véres könyv. II. kt. Pesten, 1855. — Scribe Jenő: Carlo Broschi. Ford. Balázs Józsa. Pesten, 1852. — Sajó Sándor: Útközben. Budapest, 1994. — Hettyey Gyula: Élményeim emlékeiből. Budapest, — Az 1901-ik évi törvények gyűjteménye. Budapest, 1901. — Klio: Historiai zsebkönyv. I—III. esztendő. Kolozsváron, 1832. 3 drb. — Velencei Gábor: Az Éjszakámerikai egyesült országok történetei. I—II. kt. Budán, 1836. — Czuczor: Költeményei I—III. kötet. Pest, 1850. 3 drb. — Ossián énekei. Ford.: Fábián Gábor I—III. kt. 3 drb. Pesten, 1836. — Twain Márk: Az aranyozott kor. (Amerikai regény.) Ford. Mudrony Pál. I—III. kt. Budapest, 1876. 2 drb. — Gr. Zichy Géza: Az álom regénye. Pest, 1872. — Széchenyi István: Kelet népe. II. kiadása. Pozsonyban, 1841. — Ar.-Rákosi Székely Sándor: Világtörténetek I—III. kt. Kolozsvártt, 1844. — Világtörténetei I—II. kt. Budán, 1832. — Szathmáry Károly: Sirály. Történeti regény. I—III. kt. Pesten, 1854. 2 drb. — Petőfi Sándor: Összes költeményei I—II. kt. 1848. — Garay János: Szt. László Egerben, 1851. — Zombori Gedő: Uti-rajzok. I—II. kt. Kolozsvártt. 1861. — Theon Utazása Görögországban. Pozsony, 1836. — Bajza: Versei. Pest 1835. — Petőfi Sándor: Vegyes művei. I—III. kt. Pest. 1863. 3 drb. — Bérczvirágok. Kiadták a kolozsvári királyi lyceum ifjai. Kolozsvárt, — Petrichevich Horváth Lázár: Byron élete s munkái. I—III. kt. Pesten, 1842. — Dózsa Dániel: Az északi fény. I—III. Kolozsvárt, 1863. — Kazinczy Ferenc: Munkái. I—VIII. Pesten, 1814. 8 drb. — Kemény Zsigmond: Gyulai Pál. I—V. kt. Pest, 1847. 5 drb. — Bajza: Világtörténet. I—II. kt. Pest, 1847. 2 drb. — Tóth Lőrinc: Uti tárca. I—V. füzet. Pesten, 1844. — Wachenhusen János: A

kincs. Budapest, 1882. — Verne Gyula: Három orosz és három angol kalandjai Délafrikában. Fordította Ajtai K. Albert. 1874. — Fáy András: Jávor orvos és szolgája, Bakatur Ambrus I. kt. Pesten, 1855. — Br. Kemény Dénes: Honegység. Kiadja: Br. Kemény Gábor. Kolozsvár, 1861. — Stancsics Mihály: Rényképek. Pesten, 1835. — Zilahy Károly: Petőfi Sándor életrajza. Pest, 1864. — Stancsics Mihály: Kritikai értekezletek. I—II. kt. Pesten, 1835. — Kazinczy Ferenc levelei Sipos Pálhoz. Lipcse, 1846. — Sámi Lászlóné: Szemelvények a társadalmi és családi életkörből. Kolozsvárt, 1872. — Toldy Ferenc: Aesthetikai levelek. Vörösmarty Mihály epikus munkáiról. Pesten, 1827. — Toldy István: Adél asztalára. Pest, 1869. — Gibbon Edvárd: A római birodalom hanyatlásának története. I–II. kt. Pest, 1868. — Hébe. Zsebkönyv. Kiadja Igaz Sámuel. Bécsben. I—II. kt. 2 drb. — Aurora: I—II. kt. 1836. 2 drb. — Dózsa Dániel: Versei Kolozsvár. 1859. — Lisznyai Kálmán: Uj palócdalok. Pest, 1858. — Tolnai Lajos: Életképek. Pest 1867. — Komáromy Ferenc: A pályakezdők. (Regény.) I–III. kt. Pest, 1857. — Garay János: Genre-képek. Pest, 1896. — Garay János: Novellák. Pest, 1846. — Lady Georgiana Fullerton: Csodálatos, de való. I—II. kt. Temesvár, 1867. — Bolanden Konrád: Berta királyné. Fordította: Garay Alajos. Pest, 1863. — P. Szathmáry Károly: Színezett lapok. I—II. kt. Pest, 1856. 2 drb. — Haray Viktor: Az első szerelem. Kolozsvár, 1881. — Jósika Miklós: Jósika István. I—V. kt Pest, 1847. 4 drb. — Hornyik János: Kecskemét város története. Kecskemét, 1860. — Az erdélyi diéták végzéseinek nyomdokai. Egybeszedte: G. L. Kolozsvárt, 1837. — K . . . ky F. Világ közönséges historiája. I—III. kt. Pesten, 1837. 3 drb. — Péczely József: A magyarok történetei. I—II. kt. Debrecenben, 1837. 2 drb. — Az 1848—1849-diki magyar hadjárat története. Ford. Vértesi Arnold. I II. kt. Pest, 1866. — Nagybányai Perger János: A magyar és hazája régentén. Pesten, 1831. — Gr. Verri Sándor: Római Éjszakák. I—II. kt. Ford. Felfalusi Kovács Antal. Kolozsvárott. 1823. 2 drb. — Cserey Drusianna: Visszhangok az életből. Kolozsvár. 1867. — Szalay László: Fridrik és Kati. Pesten. 1833. — Dózsa Dániel: Zandirhám. Kolozsvárt, 1858. — Czetz János: Bem erdélyi hadjárata. Pest, 1868. — Dr. Horváth Mihály: Magyarország történelme. I VI. kt. Pesten, 1860. 6 drb. — Dr. Ve-

ber György: A világtörténet tankönyve. I—VI. kt. Pest. 1865. 4 drb. — Mátrai Gábor: Négy corvin codexből. Pest, 1870. — Kőváry László: Beszélytár. I—II. kt. Kolozsvárt. 1843. — Fáy András. Mesék és állegoriák. I. kt. Ciml. nélk. — Korány. Zsebkönyv. Kolozsvárt. 1861. — Véka Lajos: Köd előttem. köd mögöttem. I - III. kt. Budapest. 1881. 2 drb. — Debreczeni Márton: A kiovi csata. Pest. 1854. — Berzsenyi Dániel: Összes művei. Közrebocsátá meghagyása szerint Döbrentei Gábor. Budán, 1842. — Szigeti Album Pest, 1860. — Emlény. Karácsonyi, újesztendei és névnapi ajándék. Pest, 1840. — Petőfi Sándor: Az apostol. Kézirat 1859-ből. (Ciml. nélk.) — Virághalmi Ferenc: Fegyverkovács. (Regény.) Győrött. 1939. — Petőfi Sándor: Ujabb költeményei. I—II. kt. Pest. 1858. 2 drb. — Aldrich T. B. Amerikai humoristák II. kt. (Ciml. nélk.) — Lisznyai Kálmán: Palóc dalok. Pesten, 1851. — Schiller Fridrik: Versei: Kolozsvárt, 1836. — Faludi énekei: (Ciml. nélk.) — Fáncsy-Album. Kiadja: Szilágyi Virgil. Pest, 1855. — Garay János: Az Árpádok. Pest, 1848. — Dr. Gáspár Ferenc: Negyvenezer mérföld. (Ciml. nélk.) — A selmeci bányász és erdész. akadémia évszázados fennállásának emlékkönyve 1770—1870. Selmec. 1871. — Szokoly Viktor: Mexikó Miksa császárig. Budapest, 1866. — Bartók Lajos (Don Pedrő.) Rugott csillagok. Budapest. 1879. — Kővári László: Székelyhonról. Kolozsvártt, 1842. — Erdélyi János: A velencei hölgy. Pesten, 1851. — Garay János: Újabb versei. Pesten, 1848. — Garay János: Szent László. Egerben. 1852. — Garay János: Versei. Pest. — Brassai Sámuel: Magyar vagy cigány zene? Kolozsvárt, 1860. — Frankenburg Adolf: Estikék. I—II. kt. Pest, 1844. 2 drb. — Sparks Jared: Washington élete. Ford. Czuczor Gergely. Pesten, 1845. — Szemere Bertalan: Utazás Keleten. II. kt. Pest, 1870. — Nagy Ignác: Szunyogok. Pesten, 1852. — Kölcsey Ferenc: Minden munkái. I—VI. kt. Pesten, 1840. 5 drb. — Laurent P. M. Geschichte d. Kaisers Napoleon. Leipzig, 1840. — Cicero Vegyes munkái I. kt. Pest, 1865. — Cicero Összes levelei. Kiadta: Fábián Gábor. I—VII. kt. Pesten, 1861. 7 drb. — Kemény Zsigmond: Özvegy és leánya I—III. kt. Pest, 1855. — Faludy Ferenc: Minden munkái. Pest, 1853. — Bernát Gáspár: Lavotta élete. Pesten, 1857. — Budapesti Árvízkönyv. Szerkeszti: Br. Eötvös József. I—IV. kt. Pesten, 1839. —

Kazár Emil : Izsák. Regény. Budapest, 1885. — Fényes Elek : Utazás az északi sarkvidékeken. Pest, 1856. — Goethe : Werke. Stuttgart u. Tübingen 1829. 28 darab. — Shakespeare : Dramatische Werke. Leipzig 1839. 9 darab. — Schiller · Werke. Grätzer Taschenausgabe 1825. 30 drb. — Budai Ézsaiás : Magyarország históriája. (Cím nélk.) Pest, 1833. I—III. kt. — Lévai József : Költeményei. I. kt. Pesten, 1852. — Philosophiai műszótár. Budán, 1834. Kisfaludy Sándor : Minden munkái. II—IV. kt. Pesten, 1847. 3 drb. — Montlong Wilhelm : Authentische Enthüllungen. Stuttgart, 1868. — Jókai Mór : Névtelen vár. Történelmi regény. I. kt. Budapest, 1877. — A Magyar Tudományos Akadémia Jegyzőkönyvei. Közzéteszi : Csengery Antal. Pest, 1863. — B. Eötvös József : Magyarország 1514-ben. Regény II—III. kt. Pest, 1847. 2 drb. — Bajza Lenke : A különcz. Pesten, 1858. — Dózsa Dániel : Oláh Judith. Kolozsvárt, 1862. — Toldy Ferenc : A magyar költészet története. Pest, 1854. — Blair Hugó : Rhetorikai és aesthetikai leckéi. Ford Kiss. János. I—II. kt. Budán, 1838 2 drb. — Amerikai humoristák. Budapest, 1876. — Fáy András : Szépirodalmi összes munkái : II., III., IV., VI., VII., VIII. kt. Pesten, 1844. 6 drb. — Királyi Pál : Szigetvár 1566-ban. I—II. kt. Pest, 1859. 2 drb. — Erdélyi Múzeum Almanach. Pesten, 1857. — Margitay Dezső : Palkó vitéz. (Regény.) Budapest, 1855. — Moliere : Vígjátékai. V—VI. kötet. Budapest. — Jókai Mór : Oceania. Pest, 1856. — Rónay Jácint : A tűzimádó bölcs. Pest, 1860. — Losonczi Phönix. Kiadja és szerkeszti : Vahot Imre. I—III. kötet. Pest, 1851—52. — Ferenczy Teréz : Téli csillagok. Összeszedte : Bulcsu Károly. Pest, 1854. — Unió. Szerkeszti : Ujházy. Kolozsvárt. — Nagyenyedi Album. Szerkeszti: Szilágyi Sándor. Buda-Pest, 1851. — Gyulai Pál : Részvét könyve. Pest, 1863. — Kolozsvári Album. Szerkesztik: Br. Bánffy Dezső, Deák Farkas, Kéthi Lajos. Kolozsvárt, 1862. — Országgyűlési emlék. Budapest, 1848. I—II. kötet. — Császár Ferenc: Költeményei. Budán, 1846. — Magyar irók Albuma. Kiadja: Szilágyi Sándor. Pest, 1850. — Magyarosi Szőke József: Poétai Munkái. I—II. kt. M.-Vásárhelyen, 1830. — Remény. Ifjúsági hetilap. 18 füzet. (Kézirat.) — Fény és Árny. Ifjúsági hetilap. 9 füzet. (Kézirat.) Jegyzőkönyv és egyéb irományok. (Kézirat.) 15 füzet. — Orbán Balázs: A székelyföld leirása. III—VI. kötet.

Budapest, 1869—73. 4 drb. — Lisznyai Kálmán: Madarak pajtása. Pesten, 1856. — Erdélyi János: Népdalok és mondák. I—III. kt. Pesten, 1846. 2 drb. — Nemzeti Almanach. Irták többen. (Címlap nélkül.) — Jókai Mór: A magyar nemzet története. Pesten, 1854. — Hofmán: Világtörténeti elbeszélések. Ford.: Schultz testvérpár. Pesten, 1846. — A Kisfaludi-Társaság Évlapjai. Új folyam. 32 kt. Budapest, 1904. — 1867-iki Világtársulat. I—II. kt. Páris, 1868. — Antonina és Attila harmadik könyve. Irta anyjok. Páris, 1859. — Hedvig és Andor útazása Rómában. Irta anyjok. Páris, 1866. — Sand Georges: A hóember. Regény. I—III. kt. Pest, 1864. 3 drb. — Jósika Miklós: Két élet. Szeszélyes regény. I—II. kt. Pesten, 1842. 2 drb — Magyar Füvészkönyv. I. kt. Debrecenben, 1807. — Edvi Illés Pál Első oktatásra szolgáló kézikönyv. Budán, 1837. — Goldziher Ignác: Az iszlám Budapest. 1881. — Szalay László: Erdély és a Porta. — Szikszói Enyhlapok. Pest. 1853. — Dr. Lindley János nyomán Brassai Sámuel által. A füvészet elveinek vázolatai. Kolozsvárt, 1836. — Dr. Stockhart után Berde Áron: A vegytan iskolája. II. átdolgozott kiadás. Kolozsvárt, 1863. — Beszéd halotti, Nagy György és Szász Mózes: Demjén László felett. Kolozsvárt, 1814. — Aranyos-Rákosi Székely Mózes: Gondolkodástan. Kolozsvárt, 1840. — Mocsáry Lajos: A magyar társasélet. Pest, 1855. — Mocsáry Lajos: Nemzetiség. Pest, 1858. — Brassai Samu: A módszerről I. rész. Mit tanítsunk. Pest, 1867. — Szemere Bertalan: Utazás Külföldön. I—II. kötet. Buda-Pest, 1840. 2 drb. — Brassai Samu: Bankismeret. Kolozsvárt, 1842. — Dr. Mocsi Mihály: Elmélkedések a physiológia és psychológia körében. Különös tekintettel a polgári és erkölcsi nevelésre. Budán, 1839. — Laboulaye Edvárd: Abdallah vagy a négylevelü lóher. Ford.: Bercik Árpád. Pest, 1872. — Kossuth Lajos: Felelet gr. Széchenyi Istvánnak. Pest, 1841. — Egressy Gábor: Törökországi naplója. Pesten, 1851. — Kempelen Riza: Kibékülés. (Irányregény.) Szeged, 1858. — Kazinczy Ferenc: Eredeti munkái. II. kt. (Utazásai.) Budán, 1839. — Aglája: Egy ifjú egyesülettől. I—IV. kt. Kolozsvárt. 1829. 4 drb. — Múlt, Jelen, Jövő. Demokratai röpirat. Kolozsvárt, 1849 — Szavalástan Hensius nyomain. Nagyszombaton, 1840. — Römer S.: Tavasz és nyárutó. (Regény.) Ford. Vrana Erzsike. Budapest, 1882. — Beecher Stowe Henriette: Tamás bátya kuny-

hója. Fordította: Irinyi József. I—IV. kt. Pesten, 1853. 2 drb. — Tompa Mihály: Regék, Beszélyek. I. kt. Miskolc, 1852. — Elenyák György: Elvtan. I. kt. Pesten, 1840. — Téglási Ercsei József: Nemes Tordamegye flórája. I. kt. Kolozsvárt, 1844. — Edvi Illés Pál: Öntanulás gyakorlatian tárgyalva. Pest, 1843. — Fejér György: Az ember kiformáltatása. Budán, 1835. — Currie J. után angolból átdolgozta Dr. Bihari Péter: Az iskolai nevelés elvei és gyakorlata. I. kt. Budapest. - Boross Mihály: Széchenyi István életrajza. Pest, 1860. Hugó Victor: Bug—Jargal. Ford.: Deáky Fülep Sámuel. Kolozsvárt, 1837. — Hajnal. Kolozsvárt, 1871. — Jósika Miklós: Hat Uderszky leány. (Regény.) I—VI. kt. 1858. 3 darab. — Munde Károly: A graefenbergi vizgyógyintézet leirása. Kolozsvárott. — Br. Eötvös József: Magyarország 1514 ben. I. kt. Pest, 1847. — Zajzoni: Kordalok. Bécs, 1859. — Eliot György: Middlemarch. Tanulmány a vidéki életből. I—IV. kt. Budapest, 1874. 4 drb. Hiador: Hangok az emberiséghez. Pesten, 1848. — Vahot Imre: A honvéd őrangyala. Pesten, 1850. - Jósika Julia: Családélet. Pesten, 1862. — Vachot Sándor: Költeményei. Pest, 1869. — Rajka Teréz: Költemények. Pest, 1866. — Nyilas Samú: Költeményei. I—II. kt. Pest, 1871. — Erdélyi János: Költeményei. Budán, 1844.

3. **Az Alsóosztályuak Olvasó-Egyletéből** adattak át mint oda nem való, vagy kiselejtezésre megérett könyvek: Garay János: Szent László I—II. kt. Pest, 1865. - Xantus János: Utazások. — Xantus János: A sors játéka. — Gramatikai és polgári tanulók szavalmányai. (Ciml. szak.) — Lépfalvi László: Gyöngyfüzér I. kt. (Ciml. szak.) Kolozsvárt, 1866. — A varázsló titka. Ford. Grün Ilona. Kolozsvárt, 1897. — Kolozsvári kalauz. Kolozsvár, 1894. — Bánfi János: A barlang titka. Győr, 1882. — Ábrai Károly: Brankovics Ilona. Budapest. — Orbán Balázs: Kelet tündérvilága. I—II. kt. Kolozsvártt, 1864. - Dr. Beck József: Világtörténeti tankönyv. (Ciml. szak.) — Szünórákra. Irták többen. Kolozsvárt. 1873. — Magyar királyok és hősök csarnoka. Szerkeszté: Hohenauer Ignác. I. könyv. Pest, 1870. — Bajza: Összegyűjtött munkái. I—VI. kt. Pesten, 1861. — Jókai Mór: Bujdosó naplója. Pest, 1861. -- Jókai Mór: Regék. Pest, 1858. — Jókai Mór: Milyenek a nők? Pest. 1871. — Jókai Mór: Vadon virágai. II. kt. Pest, 1848. — Jókai

Mór: A magyar előidőkből. Pest, 1855. — Heyse Pál: A grófi kastélyban. Ford.: Halasi Aladár. Budapest, 1879. — A természetből. Közli: Dr. Hegedüs. Pest, 1856. — B. Horváth Miklós: Törökország fővárosa. Pest, 1862. — Conan Doyle: Dr. Holmes kalandjai. Ford.: Lándor Tivadar. I—IV. sorozat. Budapest. — Czuczor: Költeményei II. kt. Pest, 1858. — Zastrone Karl: Aus fernen Zonen. Mülheim. — Farkas Sándor. Utazás Észak Amerikában. Kolozsvártt, 1834. — Izidora dalaiból. Kolozsvártt, 1864. — Gáspár János: Csemegék. Kisebb gyermekek számára. Kolozsvár, 1854. — Haray Viktor: Töredék egy menekült naplójából. Kolozsvárt, 1861. — Hamary Dániel: Komáromi napok 1849-ben. Pest, 1869. — Huszár Károly: Bibliai történet. Székesfejérvárott, 1869. — Balzac: Grandet Eugenia. Ford. Jakab István. III. rész. Pesten, 1843. — Halmágyi Sándor: Parlagi rózsák. Pest, 1860. — Jósika Miklós: Regegyöngyök. Pest, 1866. Hohenauer Ignác: A keresztes vitézek. Pest, 1861. — Erdélyi nagyfejedelemség földleirása. Pozsonyban. — Petőfi Sándor: A helység kalapácsa. Budán, 1844. — Vahot Imre: Mátyás diák könyves háza. I. füzet. Pest, 1857. — Petőfi Sándor: Összes költeményei. Pest, 1862. II. kt. — Boldogháza. II. rész. Pest, 1856. — Belák József: Római régiségtan. Pesten, 1851. — Bodor László: Az elórzott végrendeletek. (Regény.) I—II. kt. Kolozsvártt, 1861. — Foa Eugenia: Gyermekek tára. Pesten, 1848. — Buza János: Természetrajz. Sárospatak, 1886. — Csokonai: Válogatott munkái. I—III. kt. Pesten, 1864. — Deák Farkas: Beszélyek. I—II. kt. 1862. Kolozsvárt. — Dumas Sándor: Fekete tulipán. (Regény.) Ford. Mayer Károly. I—II. rész. Pest, 1862. — Sóvári Eőri Andor: Az állatország képekben. Pest, 1863. — Kingsley Károly: A hősök. Ford.: Pulszki Ágost. Pest, 1865. — Kámpe I. H.: Ifjabbik Robinson. Ford. Gyarmathi Sámuel. Nagyenyed 1830. — Mátrai B. Béla: Koncsag Lajkó. (Népszinmű.) Kolozsvárt, 1876. — Jósika Miklós: A nagyszebeni királybiró. (Regény.) I—III. kt. Pest, 1853. 3 drb. — Dr. Peregriny Elek: A kis gyűjtő. Pesten, 1845. — Lame Fleury: Görögök történetei: Pest, 1861. — Mace János: Egy falat kenyér története. Dolgozta: Szász Domokos. Kolozsvár, 1902. — Miksa György: Magyar történelmi emlékek. Kolozsvárt, 1868. — Lukács Pál: Kis természet. Pesten, 1848. — Lukács Béla: Az arany rabjai. Pest, 1872. — Lame Fleury:

Róma és a római birodalom története. (Ford.: Szabó György.) I—II. rész. Kolozsvar, 1864. 2 drb. Lame Fleuri: Mythologia. (Ford.: Nagy Péter.) Kolozsvárt. — Malonyai Dezső: A tartodi medvehajtás. (Regény.) Budapest. — Orbán Balázs: Utazás keleten, I—III. kt. Kolozsvár, 1861. — Paget Jánosné, Wesselényi Pollyxena Olaszhoni és Schweizi útazás I—II. kt. Kolozsvárt. 1842. 2 drb. — Száz elbeszélés. Külföldi jeles irók műveiből: K. Papp Miklós VII—VIII. kt. Kolozsvárt, 1874. 2 drb. — Tompa Mihály: Ódák, dalok, romanczok. (Ciml. nélk.) — Régi magyar mesék, beszélyek és erkölcsiratok. Kiadja: Toldy Ferenc I. kt. Pest, 1858. — Komáromy Ferenc: Balogh Gerő: Történeti szinmű öt felvonásban. Kolozsvárt. 1883. — Kőváry László: Történelmi adomák. Kolozsvár, 1857. — Komáromi Ferenc: Alkonyórák. Kolozsvár. 1890. — Kazinczy Ferenc Versei. Pest, 1858. — Vachott Sándorné: Rövid magyarok története. Pest, 1864. — Zilahy Károly: Az erdélyi nemzeti fejedelmek életirata. Kolozsvár, 1861. — Adomák és jellemző vonások a forradalmi és honvéd életből. Pest, 1868. — Vas Gereben: A nemzet napszámosai: I—II kt. Pest, 1857. 2 drb. Kis könyvtár, vagyis hasznos, mulatságos olvasmány. Kiadja: Varga Péter. I. füzet. Pesten, 1854. — Vörösmarty: Minden munkái: Kiadák barátai: Bajza J. és Schedel Ferenc VI—XI. kt. Pesten, 1845. 4 drb. — Aimárd G. után: Kincskeresők. Ford. Vajda Viktor. Kolozsvárt, 1865. — Richtzeit Arthur: Éhezve a világ körül. Kolozsvár, 1902. — Vachot Sándorné: Chrestomathia. Best, 1861. — Gróf Széchenyi István „Blickje.“ Közli: K. Papp Miklós. I—III. kt. Kolozsvárt. — Kovácsi Antal: Képek a természetből. I—II. kt. Kolozsvárt, 1863. — A Nibelungok. Ford.: Szász Károly. Pest, 1869. — Szász Károly: Magyarország története rövid vonásokban. Pest, 1865. — Coriolanus. Ford.: Petőfi Sándor. — Remellay Gusztáv: A nőnem befolyása hazánk múltjára. I—II. rész. Pozsony. 1847. — B. Pongrátz Emil: Szuezig és vissza. I—II. kt. Pest, 1870. — Magyar gyermekbarát. Alapitá s szerkeszti: Szilágyi Ferenc. Kolozsvárt, 1844. — Schmid Kristóf: Ifjúsági iratai. Ford.: Fuchs Tamás. II. kt. Pest, 1859. — Poe Edgártól: Utazás a holdba. Ford.: Hang Ferenc. Budapest. — Tompa Mihály: Versei. I—VII. kt. Pesten. 1858. 7 drb. — Dr. Török István: Mátyás király életrajza. Kolozsvár, 1889. — Radó Antal: Firdusziból. Budapest. — Remellay Gusztáv:

Mulattatva oktató. Beszélytár. Pest, 1857. — Rozgonyi János: Vásárfia. I—II. ft. Debrecen, 1854. — Sámi Lajos: Délafrikai útazások és felfedezések. Budapest, 1885. — Urházy György: III. Napoleon. Pest, 1854. — Tóth István: A rómaiak története. Pesten, 1847. — Markus József: Fekete betük. Nagyvárad, 1872. — Képek az emberi élet és a természet köréből. Pest, 1868. — Méhes Sámuel: Uti jegyzetek. Kolozsvár, 1847. — Tolstoj Leo gr.: A pénz átka. Budapest, 1905 — Tóth Kálmán: Száz új költemény. Szegeden, 1856. — Marmier István. Két dudás egy csárdában. Pest, 1865. — Maári Béla: A kártya-jóslat. Nagy-Kanizsa, 1876.

4. **Ajándékozás útján:**

Csifó Salamon tanár: The holy bible. Oxford. — The holy bible Transl. by Sam. Sharpe. London. 1883. — Fodor János: Small Guide trough Erdély. Kolozsvár. 1906. — Shakespeare: Hamlet. Traduction. Páris. 1887. — Philip H. Wicksteed: The Alphabet of economic Science. Part. I. London. 1888. — Macmillans 'S.: Reading Books. VI. London, 1882. — Környei J.: Gyakorlati irálytan. Budapest, 1890. — 1865/7-ik évi országgyűlési törvénycikkek. Pest, 1869. — Győrffi József: Politikai szatirái. Budapest, 1893. — Bárány Gyula: Földrajz. Budapest, 1884 — Suppan Vilmos: Számtan. 1887. — Dr. Yolland Arthur B.: Angol nyelvkönyv. Budapest, 1906. — Platon: Phaedon. Erklärt von: Martin Wohlrab. Leipzig, 1884. — Dr. Veress Vilmos: Kereskedelmi számtan. Budapest, 1897. — Első Magyar Ált. Bizt. Társaság. 1857—1907. Budapest, 1908. — Szamosi János: Görög nyelvtan. Budapest, 1881. — Mezei István: Hivatalos levelező. Budapest. — Szepesi Imre: Elemi hellen nyelvtan. Budán, 1860. — Szamosi János: Görög nyelvtan. Budapest, 1883. — Finkei Soltész: Görög nyelvtan. Sárospatak, 1870. — Erdély I—VI évf.

Dr. Nyiredy Géza tanár: Werbőcius Illustratus. Tyrnaviae, 1753.

Ürmössy Lajos VII. o. t.: Institutiones Oratoriae. Budae, 1830.

Gyulai Ferenc II. o. t.: Külömb, külömb féle Autoroknak . . . Meséik. Kolozsvárott, 1777.

Ferencz József unit. püspök: The Christian Life 1909 évf. — The Inquirer 1909. évf. — Lange J. P.: Theologisch homiletisches Bibelwerk. I—VII. és XI. XII., XIV. Theil Bielefeld 1861—2. 10 drb. — Monatschrift für die kirchliche Praxis I. Jahrg. 1901. He-

rausgeg. v. Baumgarten. Tübingen u. Leipzig. 1901. 11 füzet. — The Disciple, a Magazine for Unitarians and other Christian People. 1881—2. Belfast. 1881—2. 2 drb. — Mancherlei Gaben und ein Geist. Eine homiletische Monatschrift. Herausgeg v. A. Ohly Stuttgart, 1902. 13 füzet. — The Unitarian World. Vol. I - II. 22 füz. — Baumann Julius: Neuchristenthum und reale Religion Bonn. 1901. — Halte was du hast. Zeitschrift für Pastoral-Theologie. Herausgeg. v. Oehler u. Sachsse. X. és XX. Jahrgang. Heilbronn - Berlin. 1887, 1897. 2 drb. — Iskolai Értesítők 1908/9-ről. 18 füzet.

Nagy Aranka VIII. o. t.: Bougaud—Szentannai: A fájdalom. Gyoma, 1889.

Dr. Tompa János isk orvos: Hazánk. 1860. — Palugyay Imre: Magyarország leírása. I—VI. kt. Pest, 1855. — Pap Dénes: Okmánytár Magyarország függetlenségi hazának történetéhez. I II. Pest, 1868. — Humboldt: Kosmos. I. kt. Budapest. — General d. Cavallerie Freiherr von Edelsheim Gyulai. Leipzig, 1893. — Johannes Kepler. Pest, Wien, Leipzig, 1866. — P. Thewrewk Emil: A nyelvészet mint természettudomány. Pest. 1869. — Jászai P.: A magyar nemzet napjai. I—III. füzet. — Pór Antal: Hunyadi János. Budapest, 1873. — Székhalmi Sz. M.: Jó tanácsok. Pest, 1872. — Család könyve. Szerk.: Greguss Á. és Hunfalvy J. I—II. évf. — Lamartine Alphons: Julius Caesar története. I—II. — Boros Mihály: Magyar Krónika. Pest, 1862. — Szentmiklóssy Alajos: Mesék. 1840. Pest. — Cicero: Összes levelei. I—VI. Ford. Fábián G. Pest, 1861. — Akadémiai értekezések. 4 füzet. — Magyar Lexicon. Szerk. Somogyi Ede. I—IX. kt. — Vasárnapi Ujság. 1864. és 1865. évf.

Márkos Albert tanár: Passio . . . in memoriam passionis . . . Jesu Christi descripta in oppido Torda per Thomam Kövendi A. 1750. Kézirat, kottával.

Demény József II. o. tanuló: Zilahi Károly: Petőfi S. életrajza. Pest, 1864.

Taar Jenő aranyrákosi földbirtokos: Budai Ezsaiás: Közönséges historia. Debrecen, 1811. — Historia Transsylvanica. (Ciml. nélk.) — Kis János: Görög és római mithologia. Pozsonyban, 1805. — Mucellius Fridericus: Introductio in linguam Latinam. Cibinii et Claudiopoli, 1798. — Gracian Balth.: Aulicus, sive de

prudentia civili maximae. Cassoviae, 1752. — Latin nyelvtan. (Rudimenta) ciml. nélk. Claudiopoli, 1767. — Verbőczi István: Magyar és Erdélyországnaknak törvénykönyve. Pozsonyban és Pesten, 1802. — Werbőcius illustratus. Claudiopoli. 1762. — Verbőczi I.: Decretum tripart. (Címl. nélk. csonka.) — Erdélyországának Három Könyvekre osztatott Törvényes Könyve. Kolozsvárott, 1779. — Nemes Erdély Ország külső törvényes székin perfolyta leveleinek formáji. (Csonka.) Kolozsvár, 1818.

Kádár Ferenc II. o. t.: Instructio pro tabula regia judiciaria Transsylvanica. Claudiopoli.

Zsakó Zoltán VIII. o. t.: Cicero: De officiis Recogn. Müller Lipsiae, 1906.

VK. Miniszterium: Gál Mózes: *A* jövő iskolája. Bpest, 1909. III. Béla király és hitvese. Budapest, 1898.

Szerzők ajándéka: Dr. *Tóth György*: A döntvény jog. Kolozsvár, 1909. — Dr. *György János*: A becsületes állam. Kolozsvár. 1909. — Ifj. *Szabó Domokos*: Beszélő levelek. Kolozsvár, 1908. — *Felszeghi Dezső*: A trón. Kolozsvár, 1909.

Ajándékozott és ifj. könyvtárakból átadott könyvek összege = 490 mű 676 kötetben és 184 füzetben.

5. **A Mózes András könyvtár** idei szerzeményei (az idén adattak át először a theol. szakkönyvtárból): Kenéz Béla: Magyarország népességi statisztikája. Bpest, 1906. — Edvi Illés Károly: A magyar büntetőtörvények zsebkönyve. Bpest, 1907. — Edvi I. K.: A büntetőnovella zsebkönyve. Bpest, 1910. — Pokoly J.: Az erdélyi református egyház története. I—III. kt. 3 füz. — Zoványi Jenő: Kisebb dolgozatok. — Csiky Kálmán: Az egyház elmélete és jogi lényege. Bpest, 1909. — Csizmadia Lajos: Bibliai Szókönyv. Debrecen, 1910.

Összesen 7 mű 9 kötetben.

6. **A Simén-könyvtár** eddigi szerzeményei (Elhelyezve a papnevelő-intézet tanári könyvtárában.): Loofs Fr.: Symbolik oder christliche Konfessionskunde I. Bd. Tübingen u. Leipzig, 1902. — Kugler: Babylon u. Christenthum I. Freiburg, 1903. — Zimmern: Biblische u. babylonische Urgeschichte. Leipzig, 1901. — Gunkel: Schöpfung u. Chaos. Göttingen, 1895. — Prince Dynelev: A critical commentary on the book of Daniel. Leipzig, 1899. — Wellhausen:

The book of psalms London, 1898. — Chadwick: Theodore Parker. Boston, 1900. — Cheyne: Jewish religions life after the exil. New York u. London, 1898. — Schaff: The creeds of christendoom Vol. I—III. New-York, 1899. — May J.: The miracles and myths. Boston, 1901. — Eliot: Discourses on the doctrines of christianity. Boston, 1893. — Cooke: Unitarism in America. Boston, 1902. — Theológiai Szaklap I—III. évf. — Wrede: Paul. London, 1907. — Harnack: Luke the physician. London. 1907. — Cheyne: Bible problems. London, 1904. — Reville: Liberal christianity. London, 1903 — Peters: Early Hebrew Story. London, 1904. — Otto: Naturalism and religion. London, 1907. — Memorable Unitarians. London, 1906. — Martineau: Endeavours after the christian life I—II. London, 1907. — Parker's Experience as a minister. London, 1900. — Nietzsche: Túl az erkölcs világán. Budapest, 1907. — Hibbert Journal Vol. I—VIII. = 32 füzet. Összesen = 24 mű 26 kötetben és 34 füzetben

7. **Intézeti Értesítő** az 1908—9. iskolai évről 110 füzet.

A könyvtár gyarapodott összesen 578 művel 776 kötetben és 218 füzetben, azonkívül 110 Intézeti Értesítővel.

A szíves ajándékozók fogadják ezúton is az intézet hálás köszönetét.

V. FEJEZET.

A kollégium kórháza.

Egészségi állapot.

Az iskola-orvosi szabályzat 17. §-a értelmében benyújtott orvosi jelentés adataiból álljanak itt a következők:

Az 1909/10-ik iskolai év kezdetén az orvosi vizsgálatot szeptember hó 7-én tartottuk meg. E vizsgálat kiterjedt az általános testi épség es az egyes szervek állapotára. A megvizsgált 308 tanuló közül testi hibában szenvedőnek 13-at (4·22%) találtunk. Az általános testi fejlettséget illetőleg pedig 25-öt (8·11%), kik korukhoz képest gyengén voltak fejlődve. A csontrendszerben elváltozást 7 tanulónál (2·27%), gyenge izomrendszert 22 tanulónál (7·14%) találtunk. Trachomás beteg nem volt. Rövidlátó volt 10 (3·24%), kötőhártyahurut 58, kancsalság 3, idült fülbaj 2 esetben. Légzőszervek bántalmai közül az év folyamán lépett fel egy heveny tüdővész eset. A fiút haza küldöttük, hol azután meghalt. Szervi szívbajt 1 esetben találtunk (0·32%), orrpolypot 2-ben (0·6%). Az alkati bántalmak közül 2 görvélykórost találtunk (0·6%). A testgyakorlás alól összesen az év folyamán is előfordult esetek miatt 21-et (6·9%) kellett felmentenünk. Gerincelferdülés, csípőízületi merevség, bordahiány, nyomorékláb, kulcscsonttörés miatt 7-et, lágyéksérv miatt 6-ot, szervi szívbaj miatt 1-et, ideges szívdobogás miatt 3-at, általános testi gyengeség miatt 1-et, orrbántalom miatt 2-öt, csúz miatt 1-et. Osztályok szerint az I-ből 2, a II-ból 3, a III-ból 3, a IV-ből —, az V-ből 4, a VI-ból 3, a VII-ből 6. Ének alól gégehurut miatt 3-at mentettünk fel, rajz alól 1-et. Újraoltást 4 esetben kellett eszközölnünk.

Az iskola épületében a tisztaságot illetőleg nem volt kifogásolni való. Sőt előnyösen lehet kiemelnem, hogy a szobák padlói olajozva voltak és így kevesebb por képződhetett, ami egészségi szempontból helyes intézkedés is volt.

A konviktusi ételek minősége és mennyisége tekintetében ez év folyamán nagyobb kifogást emelni alig lehetett. A szigorú felügyelet a tisztaságot illetőleg is teljesen eredményes volt.

A tanulók az internátus fürdőjét rendszeresen használták, ami a testi tisztaságot illetőleg is kielégítő eredménnyel járt.

Az intézet kórházát az idén sokat kellett igénybe venni, de tekintve, hogy most már fel van szerelve, egészen jól használható is volt.

Az egészségügyi állapot a lefolyt iskolai évben általában véve a mult évihez hasonlítva, annyiban kedvezőtlenebb, hogy a vörhenymegbetegedések miatt az iskolát január 26-tól február 13 ig be kellett zárni, miután az internátusban több megbetegedés egyszerre fordult elő. Örvendetes, hogy ezzel elejét lehetett venni a további ragályozásnak és az egész intézet minden zuga a legalaposabban fertőtlenittetett. Azután még egy fültőmirigylob járvány is fellépett, de a beteg tanulók nyomban az intézet kórházába helyeztetvén, nehány eset után megszünt a ragályozás lehetősége. Halálozás is történt egy esetben, hol egy hevenyen kezdődő tüdővész eset fordult elő, a tanuló a kezdeti korban elkülönitve az intézet kórházában feküdt s azután haza küldetett, hol nehány hónapra meghalt. Ezen kívül egy tanulót nagyobb fokú idegbántalma miatt szintén haza kellett bocsátani. Ezekben van kifejezve a múlthoz hasonlítva a kedvezőtlenebb egészségi állapot.

A betegforgalom a következő volt: Betegek száma 129, a bennlakók 75.88%-a. Ezek 293 esetben voltak betegek. Fekvő beteg volt 104; járó beteg 189. Az ápolási és rendelési napok száma 1214. Ebből a fekvő betegekre jut 704, a járó betegekre 510. Egy fekvő betegre jut átlag 6·77 nap, egy járó betegre 3 nap. Vallásra nézve így oszolnak el a betegtanulók: unitárius 110, r. kath. 3, ref. 4, izraelita 11, gör. kath. 1.

Osztályok szerint a betegek így oszolnak el: 3-ik elemi: 1, I. g. 33, II. g 14, III. g. 17, IV. g. 7, V. g. 13, VI. 13, VII. 15, VIII. 16

A betegségi esetek hónapok szerint így oszolnak el: szeptember: 16, október: 42, november: 63, december: 36, január: 37, február: 22, márc: 31, április: 36, május: 10.

A betegség nemei: emésztő szervek bántalma: 56, toroklob: 45, légző szervek bántalma: 57, szívbántalom: —, kötőhártya hurut: 6, rövidlátás: 1, fülbántalom: 5, orrbántalom: 2, bőrbántalom: 33, sebészeti esetek: 61, csúzos bántalom: 8, görvélykór: 1.

Fertöző betegségek közül: tüdővész: 1, vörheny: 4, fültőmirigylob: 13.

A 129 beteg közül gyógyult: 124, javult: 3, gyógyulatlan maradt: 1, meghalt: 1. (otthon.)

Az intézeti internátusi beteg-szobában gyógyíttatott 111 tanló 275 esetben. Az intézet külön kórházában gyógyíttatott 18 tanuló 18 esetben, kik közűl 18 feküdt benn 260 ápolási napon.

A kórházi ápoló Barabás Károly volt.

Az egészségi állapot ismertetéséhez tartozik annak megemlítése is, hogy a tanulók télen a városi *tornavivó* kertjében létesített korcsolya-pályán csekély díj mellett korcsolyáztak; az őszi és tavaszi időben négy csoportban heti 2—2 órában a *Kismezőre* jártak játszani a torna-tanár vezetése és felügyelete mellett. A bennlakók a torna-terem karzatán levő *tekepályát* használták üdülés és szórakozás céljából.

VI. FEJEZET.

Segélyezés.

A) Ösztöndíjak.

1. *Konviktusi ösztöndíjak:*

a) Derzsi János alapból egész kedvezményben részesültek: Szász Dénes, Székely Tihamér IV., Zoltán Sándor III., Keresztesi Dénes II. papnövendékek; Májay Ferenc V., Fazakas Lajos III., Nagy Ferenc, Tóth István VIII., Szász Ferenc IV., Nagy Imre III., Gvidó Károly II. oszt. tanulók. Értéke 2200 K.

b) Az id. Daniel Gábor alapból egész kedvezményt kapott Izsák Lajos VIII. o. t. Értéke 210 K.

c) A Koncz Judith alapból egész kedvezményt kapott Máthé Jenő II., félkedvezményt kaptak Máthé Sándor I., Máthé Győző V. o. tanulók. Értéke 420 K.

d) A br. P. Horváth Kálmán alapból félkedvezményt kaptak: Kovács Béla III. és Péter Pál VII. o. tanulók. Értéke 210 K.

e) Az árkosi Benkő Mihály alapból egész kedvezményt kapott Dézsi Gábor III. o. t. Értéke 210 K.

f) A Józan Miklós alapból egész kedvezményt kapott Balogh Gábor VIII. o. t. Értéke 210 K.

g) A Ferencz József és neje alapból félkedvezményt kapott Lőrinczi Domokos II. pn. Értéke 100 K.

h) A Téglás Mihály alapból félkedvezményt kaptak: Gál Mózes, Sebe Ferenc I. pn., Jakab István V., Imre Dénes VIII. o. t. Értéke 420 K.

i) A bölöni egyházközség alapjából egész kedvezményt kapott Tana Ferenc II. o. t. Értéke 420 K.

j) A régi osztálytársak alapjából egynegyed kedvezményt kaptak: Nagy Márton, Sári József IV. o. t. Értéke 100 K.

k) A konviktusi házi alapból egész kedvezményt kapott Dombi Béla III. o. t.; háromnegyed kedvezményt Rédiger Géza IV., Székely Kelemen III. pn.; félkedvezményt Adorjáni Gyula, Koronki János III., Erdődi Ernő V., Benedek Gábor VI. o. t.: egynegyed kedvezményt Botár Andor III. o. t. Értéke 950 K.

l) A Bedő Dániel alapból félkedvezményt kaptak: Győry Béla, Gelei Kálmán VIII. o. t. Értéke 200 K.

m) A Gyulay László alapból egynegyed kedvezményt kapott Durugy Ferenc VI. o. t. Értéke 50 K.

n) A konviktusi egyesített alapból egész kedvezményt kaptak: Gelei András, Gelei Antal III., Frank-Kiss István II., Boros Sándor V., Boros Jenő VI., Sófalvi István** VIII., Frank-Kiss Jenő 4. elemi o. t.; háromnegyed kedvezményt Báró József VII., Bálint Albert VII., Lőrinczy István, Zsigmond József, Bálint Ödön VIII., Benke Márton V., Kovács Károly VI. o. t.; félkedvezményt Marosi Márton III., Buzogány Kálmán II. pn, Boér Ferenc I., Boros László VIII., Csiki Gábor, Deák Dénes, Gvidó Béla VII., Gelei Sándor II., Iszlay Ferenc IV., Katona László I., Kovács Ákos, Kovács Dénes, László Péter VIII, Máté Emil, Máthé Mihály* I., Máté László V., Molnár Sándor IV, Oláh Ernő VII., Murvai Árpád IV., Pál Dénes VI., Sándor Ferenc Vajda Béla VII., Sárosi József VIII., Biró János II. o. t.; egynegyed kedvezményt Kászoni Gyula I. o. t. Értéke 4900 K.

o) A torockói Koncz alapból egész kedvezményt kapott Sándor Dezső VII. o. t. Értéke 210 K.

p) Az Albert János alapból egynegyed kedvezményt kapott Kászoni Gyula I. o. t. Értéke 50 K.

r) A Máté Albert alapból kedvezményt kapott Csiki Gábor VII. o. t. Értéke 32 K.

s) Gerő Nándor salgótarjáni lakos adományából egynegyed kedvezményt kaptak: Baranyai Lőrinc, Bartha Vilmos I. o. tanulók. Értéke 100 K.

* Évközben változás történt.

** Nem vette igénybe.

t) Évközben elveszített kedvezményekből kaptak: Kozma Pál, Sikó Elemér, Bartha Vilmos I., Hadházy György III. o. t. félkedvezményt; Székely Tibor, Zsigmond András, Baranyai Lőrinc I., Mózes Mihály VII. o. tanulók egész kedvezményt február—junius hónapokra.

u) Szünidei élelmezési díjat elengedtünk 3 papnövendéknek, 28 gimn. tanulónak és a két helyettes felügyelőnek 397 K 73 fill. összegben.

v) A megszünt tordai gimnáziumhoz tartozott alapok és vagyon 1909. évi jövedelméből az egyházi főhatóság határozata folytán folyó iskolai évben főgimnáziumunkban tanuló aranyostordai egyházkörből származott unitárius vallásu szegény fiúk konviktusi díjai fedezésére fordíttatott 5400 K. A kedvezményt élvezték:

Aradi Gábor VI., Biró Elek IV., Biró István V., Biró Zoltán V., Dénes János I., Fodor Lőrinc I., Fodor Dezső V., Gálfi Miklós VI., Gyulai Ferenc II., Gyulai Árpád V., Pálfi Ambrus I., Pázsint József II., Székely László VI., Székely Lajos VII., Szentmártoni József VII., Vernes Gyula I., Barabás Sándor VII., Barabás Aladár II., Barabás Béla I., Vernes József I., Kelemen Ferenc III., Koronki Ferenc I., Tóth István II., Lakatos András I., Demény József II., Szakács József I., Szilágyi Tibor I. 200—200 K; összesen 5400 K.

Konviktusi segélyben részesült: 11 papnövendék..	1610 K
1 elemi iskolai tanuló	200 „
100 gimnáziumi tanuló........................	14.172 „
Összesen..	15.982 K

a) *Erdélyi kincstári ösztöndíjat* kaptak fejenként évi 120 K értékben Tóth István, Boros László és Nagy Ferenc VIII., Szász Ferenc IV. o. tanulók, összesen 480 K értékben.

b) *Özv. Ferencz Albertné szül. Cs. Sebes Lujza alapítvány* évi kamatát, 14 K-t Gyöngyössy István III. o. t. kapta.

B) **Segélyezés.**

Kolozsvármegye árvaszéke három kolozsvármegyei születésű árvagyermeket ruházott fel téli ruhával. Ezek Dombi Béla III., Erdődi Ernő, Jakab István V. o. t. *Értéke 98 K.*

A *kirándulási alapból* úti segélyt adtunk a következő tanulóknak: Vass János IV., Gyulay Árpád, Boros Sándor V., Boros Jenő VI., Ürmösy Lajos VII., tanulóknak 20—20 Kt., Szász Ferenc IV. o. t.-nak 34 Kt., összesen 6-nak 134 Kt.

Könyvtári díjban elengedtünk 12 tanulónak 48 Kt.

Kórházi és gyógyszertári költségekben 23 tanulónak 120 K. 46 fillért.

Felsőbb oszt. gimn. tanulók alsóbbak felügyeleteért kaptak 3052 K-t, papnövendékek 1030 K-t.

Legációban voltak karácsonykor: Balogh Gábor VIII. (Szentmihályfalva), Bálint Ödön VIII., (Aranyosrákos), Nagy Ferenc VIII. (Alsójára), Sárosi József (Kolozs), Barabás Sándor VIII. (Dombó), Gvidó Béla VII. (Ádámos), Sándor Dezső VII. (Sinfalva),

Husvétkor: Bálint Ödön VIII. (Alsójára), Bálint Albert VII. (Sinfalva), Gvidó Béla VII. (Dombó), Péter Pál VII. (Aranyosrákos), Sándor Dezső VII. (Kolozs), Szentmártoni József VII. (Torockószentgyörgy).

Pünköstkor: Bálint Albert VII. (Szentgerice), Barabás Sándor VII. (Verespatak), Báró József VII. (Kolozs), Csiki Gábor VII. (Alsójára), Pap Ferenc VII. (Sinfalva), Péter Pál VII. (Ürmös), Sándor Dezső VII. (Homoródalmás), Szentmártoni József VII. (Dombó), Székely Lajos VII. (Aranyosrákos), Gálfi Miklós VI. (Ádámos).

Tiszta jövedelmük, ami az útazás, patrocinium és conceptus költségei leszámítása után megmarad, *362 K*.

Iskolai díjakból a következő összegeket engedtük el az 1909/10. isk. évre:

a) Adorjáni Ferenc 30 K, Adorjáni Gyula 30 K, Andrási Gyula 30 K, Antónya János 40 K, Balázs Ernő 20 K., Baranyai Lőrinc 60 K, Bálint Albert 60 K, Bálint József 20 K, Bálint Ödön 60 K, Báró József 40 K, Benedek Gábor 20 K, Boér Ferenc 20 K, Boros Jenő 40 K, Boros László 40 K, Boros Sándor 40 K, Csiki Gábor 20 K, Daru Imre 20 K, Deák Dénes 20 K, Dézsi Gábor 40 K, Dombi Béla 96 K, Dombi József 26 K, Durugy Ferenc 20 K, Erdődi Károly 80 K, Erdődi Ernő 80 K, Frank-Kis István 20 K, Gelei András 45 K, Gelei Antal 45 K, Gelei Sándor 80 K, Györi Béla 20 K, Imre Dénes 30 K, Imreh Sándor 20 K, Imreh Pál 20 K, Izsák Lajos 60 K, Jakab István 40 K, Katona László 30 K,

Kászoni Gyula 40 K, Kovács Ákos 40 K, Kovács Dénes 40 K. Kovács Béla 20 K, Kovács Károly 60 K, Kozma Pál 40 K, László Péter 60 K, Májai Ferenc 20 K, Máthé László 60 K, Máthé Emil 60 K, Miklós Lajos 40 K, Miklós László 40 K, Mikó István 20 K, Mikó Miklós 30 K, Molnár Sándor 20 K, Murvai Árpád 30 K, K. Nagy Imre 80 K, Nagy Elemér 20 K, Nagy Ferenc 80 K, Nemes József 20 K, Oláh Ernő 20 K, Pál Dénes 20 K, Péter Pál 80 K, Sándor Dezső 20 K, Sárosi Jenő 20 K, Sárosi József 40 K, Stiber Antal 20 K, Szász Ferenc 80 K, Szász József 60 K, Széchy András 20 K, Széchy Pál 20 K, Szilágyi Dezső 50 K, Sztupjár Károly 20 K, Sztupjár Ernő 20 K, Tana András 20 K, Tana Ferenc 48 K, Tanka Gyula 20 K, Tanka Károly 20 K, Tanka Dezső 20 K, Tarcsafalvi Zoltán 30 K, Tóth István 80 K, Tóth Sándor 20 K, Tóth Miklós 40 K, Vajda Béla 20 K, Zsigmond József 30 K. Máthé Viktor 20 K, Máthé Jenő 40 K, Máthé Sándor 40 K, Bartha Vilmos 40 K, Vári Vilma 52 K. 40 f., Csép Miklós 50 K, Balogh Miklós 50 K.

Tehát *iskolai díjakból 87 tanuló kapott összesen 3332 K kedvezményt.*

Hátralékos isk. díjakban elengedtetett: Barabás Sándor VII. o. tanulónak 162.20 K.

b) *A tordai gimn. vagyona jövedelméből:* Aradi Gábor VI. 50.40 kor., Biró Zoltán, Fodor Dezső V. o. tanulók 51—51 korona és Balogh Gábor VIII., Biró Elek IV., Biró István V., Dénes János I., Fodor Lőrinc I., Gáifi Miklós VI., Gyulai Ferenc II., Gyulai Árpád V., Pálfi Ambrus I., Pázsint József II., Székely László VI., Székely Lajos VII., Szentmártoni József VII., Vernes Gyula I., Barabás Sándor VII., Barabás Aladár II., Barabás Béla I., Vernes József I., Kelemen Ferenc III., Koronki Ferenc I., Tóth István II., Lakatos András I., Demény József II., Szakács József I., Szilágyi Tibor I. o. t. a tan- és iskolai díj teljes elengedésében részesültek, *összesen 28 tanuló 2660 K 60 fill.*

Iskolai díjakban elengedtünk összesen 116 tanulónak 6154·80 Kt.

C) Jutalmak.

Az iskolai évzáró ünnepélyen, jun. hó 30-án, következő jutalmak osztattak ki:

a) *Alapítványokból:*

1. *A Bulyovszkyné-Szilágyi Lilla alapítvány* egy részének kamatjából a Reményben megjelent legjobb költemény szerzői Oláh Ernő és Rákóczy Imre VII. o. t. 5—5 K jutalmat nyernek.

2. *Ugyanezen alapítvány* másik részének 40 K kamatjára írni kellett egy szavalásra alkalmas hazafias költeményt. Érkezett egy pályamunka, melyet a bírálat nem tartott jutalomra érdemesnek.

3. *A Fehér Márton alapból* szépírásért 4 K jutalmat nyer Báró József VII. o. t., 2 K-t Szász József I. o. t.

4. *Az ifj. Hadházy József emlékalapból,* mely ez évben lép életbe, az alapító levél értelmében 16 K jutalmat kap Hadházy Sándor V., 7—7 K jutalmat Dézsi Gábor III. és Szász Ferenc IV. o. t.

5. *A Kovács János emlékalapból* 40 K jutalmat tűztünk ki szabad választás szerint e tételek egyikére: Milyenek voltak Ferdinánd királyaink? Vagy: Az unitárizmus szerepe Kolozsvárt a múltban. Csak egy pályamunka érkezett az első tételre, de nem volt érdemes a jutalomra.

6. *A Kovácsi Antal alapból* 48 K-t tűztünk ki a latinban pályázati írásbeli vizsgálaton legjobb dolgozatot készítő tanuló jutalmazására. A vizsgálatot jun. 18-án tartottuk meg. Jelentkeztek: Fenichel Mór, Nagy Ferenc, Tóth István VIII., Báró József, Pataki Oszkár, Rákóczi Imre, Weissburg Hugó VII., Engel Rezső VI. o. t. A pályadíjból kap Engel Rezső 18 K-t, Fenichel Mór 10 K-t, Weissburg, Rákóczi, Pataki és Nagy F. 5—5 K-t.

7. *A Kriza János alapból* 40 K-t tűztünk ki népköltési gyűjtemények jutalmazására. Érkezett 3 gyűjtemény, melyek szerzői jutalomra a következő arányban érdemesek: Kovács Ákos VIII. o. t. 20 K, Báró József VII. o. t. 15 K, Tarcsafalvi Zoltán V. o. t. 5 K.

Ezt a pályázatot 1911 május 15. határidővel újra kihirdetjük. Minden pályamunkát jutalomban fogunk részesíteni, ha valóban eredeti s eddigelé még ismeretlen népdalokat, esetleg népmeséket, népmondákat gyűjt össze. A gyűjtő mindent úgy, abban a dialektusban jegyezzen föl, ahogy hallotta. *A pályázat nyílt.*

8. *A Lászlóczky Péter alapból* jeles tanulásért és jó magaviseletért 8 K jutalmat nyer Darkó Gábor I. o. t.

9. *A Magyary Árpád alapból* a márc. 15-én tartott iskolai

ünnepen a nap jelentóségét méltató beszédért 8 K jutalmat nyer Nagy Ferenc VIII. o. t.

10. *Mikó Imre emlékalapítvány* 15 K kamatját nyeri az alapító levél értelmében Mikó Miklós V. o. tanuló.

11. *Dr. Nagy Károly emlékalapítvány* 80 K kamatját Gelei Kálmán VIII. o. t. kapta.

12. *A dr. Nyiredy Géza nevére tett alapítvány* kamatjából 8 K jutalmat tűztünk ki e tételre: Ismertesse termesztett növényeinket, különösen a gabonaféléket. Gyűjtemény csatolandó. Pályamunka nem érkezett.

13. *A Paget Olivér alap* terhére 350 K-t hirdettünk ki pályázati versenyen résztvevők jutalmazására, egy 200, egy 100 és egy 50 K-as pályadíjat. A 200 K-ás pályadíj, melyre Győrfi István papjelölt és Zoltán Sándor II. éves papnöv. pályáztak, a biráló bizottság véleménye alapján egyenlően megosztatik. A 100 K-ás díjra pályázott Székely Kelemen III. papnövendék, kinek a díj kiadatik. Az 50 K-ás díjra nem pályázott senki.

Tájékozásúl a jövőre közhirre tesszük, hogy e három szép pályadíjat a jövő évre is kitűzzük. Pályázhatnak rá olyan unitárius vallású gimn. és theol. tanulók, akik az angol nyelvet az iskolában tanulják. Az 50 K-ásra I. és II. éves, a 100 K-ásra a II. és III. éves, a 200 K-ásra a III. és IV. éves és végzett tanulók, vagyis azok, akik az angol nyelvet 1—4 éven át tanulták és abból vizsgálatot is tettek. Egy díjat csak egyszer lehet elnyerni, de azok, akik valamely díjból jutalmat kapnak, újból pályázhatnak arra a pályadíjra, ha a szabályoknak különben megfelelnek. Ugyanabból a pályadíjból jutalom csak egyszer adható.

14. *A Pap Mózes erénydíj-alapítványból* jó magaviseleteért 5 K jutalmat nyer Gyulay Árpád V. o. t.

15. *A Pap Sándorné alapból* 10 K pályadíj volt kitűzve egy orgonafelavatási imádság és beszéd jutalmazására — már harmadikszor, pályamunka azonban nem érkezett.

16. *A Peielle István alap* kamatjából (22·20 K értékben elemi isk. tanulóknak vettünk jutalomkönyveket) 77 K 80 f. értékben jutalomkönyveket nyernek a következő tanulók: Máthé Sándor, Székely Tibor, Vajda András I., Máthé Jenő II., Gyalui Jenő, Koronki János, Tutsek Sándor III., Boros Sándor, Gyulai Árpád,

Löw Rudolf, Májai Ferenc, Mikó Miklós V., Benedek Gábor, Gálfi Mózes, Kovács Károly, Csányi József, Hönc Arisztid, Nyiredy Géza VI., Noszin Mór VII., Fenichel Mór, Weisz Oszkár VIII. o. t.

17. A *Péterfi Zsigmond* alapból jeles előmeneteleért és jó magaviseletért 20 K jutalmat nyer Szász Ferenc IV. o. t.

18. A *Sipos Gábor* alapból 4 K jutalmat nyer évközben készített legjobb magyar dolgozataiért Zádor Béla VIII. o. t.

19. A *Kövendi Szász Gergelyné* alapból 8 K jutalmat nyer az önképzőkör vezető tanára itélete alapján Zádor Béla VIII. o. t., mint aki az önképző-körben felolvasott s a Reményben megjelent legjobb prózai dolgozatot írta.

20. Az *1879—80 ban végzett osztálytársak alapítványából* az orációgyakorlatokon tartott s a VI—VIII. o. ifjúság itélete szerint legjobb beszédért 38 K jutalmat nyer Izsák Lajos VIII. o. t.

21. Az *1884-ben végzett osztálytársak alapítványából*, mely ez évben lép életbe, 10 K jutalmat nyer Ürmösy Lajos VII. o. tanuló, mint aki az Apolló-körben a zene tanulásában kiváló szorgalmat és jeles előmenetelt tanusított.

22. Az *1887-ben végzett osztálytársak alapítványából* az alapítólevél értelmében 15 K jutalmat nyer Vass János IV. o. t.

23. Az *1889-ben végzett osztálytársak alapítványából*, mely szintén ez évben lép életbe, 15 K segélyt kap az alapítványtevők egyikének fia: Biró Elek IV. o. t.

24. A *Remény-alapból* 50 K-t tűztünk ki e pályatételek jutalmazására: Milyen véleménye volt Kazinczynak az erdélyi irókról és viszonyokról? Pályamunka nem érkezett.

25. A *Szentgericei Iszlai József alapból* jeles előmenetelért és jó magaviseletért 7·50—7·50 K jutalmat nyernek Csongvai József I. és Májai Ferenc V. o. t.

26. Az évi költségvetésben jutalmazásra kiutalt 80 K-ból a következő jutalmakat osztottuk ki:

a) *Jutalomkönyveket*: Ajtay Miklós, Áts Loránd, Csongvai József, Darkó Gábor I. o. t., Frank Gyula, Frankkiss István, Gmehling Richárd, Gyulai Ferenc, Retezár Menyhért, Tóth István II. o. t., Borsai Andor III. o. t., Gál Ernő, Szász Ferenc IV. o. t., Engel Rudolf, Székely László VI. o. t., Nagy Ferenc, Zádor Béla VIII. o. t.

b) A *torna- és vivóverseny* győzteseinek 33 K ért. két emléktárgyat, 4 ezüst és 4 bronz-érmet osztottunk ki. (Részleteket l. alább.)

Torna- és vivóverseny. A versenyt junius 19-én d. u. 3 órakor tartottuk meg szépszámú közönség jelenlétében. Eredményét a következőkben közlöm: A *futásban* az I. osztályban első lett Tanka Dezső, második Scheffer Imre, harmadik Balázs Ernő, a II. osztályban első Gyulai Ferenc, második Kádár Ferenc, harmadik Biró János, a III. osztályban első Sztupjár László, második Gelei Antal, harmadik Jakóbi Ernő, a IV. osztályban első Andrási Gyula, második Nagy Márton, harmadik Szilágyi Ferenc. A *mászásban* az I. osztályban első Koronki Ferenc, második Baranyai Lőrinc, harmadik Erdődi Károly, a II. osztályban első Kádár Ferenc, második Biró János, harmadik Retezár Menyhért, a III. osztályban első Sztupjár László, második Gelei András, harmadik Sárosi Jenő, a IV. osztályban első Andrási Gyula, második Biró Elek, harmadik Tilesch Zoltán. Az első és második győztes oklevelet kap, a harmadik dicséretet. A *magas ugrásban* az I. osztályban első lett Lászlóczky István (125), második Tanka Dezső, harmadik Erdődi Károly, a II. o.-ban első Gmehling Richárd (125), második Biró János, harmadik Kádár Ferenc, a III. osztályban első Daly Dezső (130), második Gelei András, harmadik Gelei Antal, a IV. osztályban első Murvai Árpád (135), második Andrási Gyula, harmadik Szilágyi Ferenc. Az első kis bronzérmet, a második oklevelet kap, a harmadik dicséretet. A *nyújtó — magas ugrásban* a IV. o.-ban első lett Andrási Gyula, az V—VII. o.-ban első Oláh Ernő VII., második Székely László VI., harmadik Erdődi Ernő V., negyedik Horváth József V. o. t. A *korlát — távolugrásban* a IV. o.-ban első lett Andrási Gyula, második Sári József, az V—VII. o.-ban első Székely László, második Oláh Ernő, harmadik Erdődi Ernő, negyedik Horváth József. A *ló — súlydobásban* a IV. o.-ban első Nagy Márton, második Sári József, az V—VII. o.-ban első Oláh Ernő, második Erdődi Ernő, harmadik Székely László, negyedik Lőwi Nándor VI. o. t. A *súlyemelés — távolugrásban* az V—VII. o.-ban első Agh István VII. o. t., második Erdődi Ernő, harmadik Báró József VII. o. t. Ezen összetett versenyekben a IV. o.-ban Andrási Gyula, Sári József és Nagy Márton tiszteletdíjat, az V—VII. o.-ban az első ezüstérmet, a második bronzérmet, harmadik oklevelet kap, a negyedik dicséretet. Ezek szerint tehát a *főverseny első győztese Székely László, második Erdődi Ernő, harmadik Horváth József,*

negyedik Lőwi Nándor. Az első és második emléktárgyat, a harmadik oklevelet, a negyedik dicséretet kap. A *vívásban* első Horváth József V., második Höntz Arisztid VI. o. t. Mindketten ezüstérmet kapnak. A kezdők versenyében első Stern Miksa III. o. t., ki oklevelet kap.

Gál Jenő felügyelő-gondnok úr adományából 10 K-t nyer Oláh Ernő, Püspöky Miklós kereskedő úr adományából 10 K-t Székely László, Somlyai Mihály kereskedő úr adományából 6 K-t Erdődi Károly. László Gyula tornatanár adománya: három tiszteletdíj a IV. o. számára, két ezüst- és két bronzérem a vívók részére és négy kis bronzérem az I–IV. o. ugrók számára. László Gyula tornatanár adományából szorgalmi díjul egy-egy bronzérmet nyer Hadházy Sándor V. o. t. a szép vívásért és Néma Elemér V. o. t. a tornában tanúsított szép haladásáért.

Az idén is részt vett ifjúságunk a helybeli sportegyletek által rendezett ifjúsági versenyekben. Jakabházy István VIII. o. t. 4 ezüst és 2 bronz érmet nyert a következő versenyekben: Az I. díjat súlydobásban és a II. díjat diszkoszvetésben a K. A. C. által 1909. okt. 3.-án rendezett őszi versenyen; az I. díjat súlydobásban a clubközi versenyen 1909. okt. 31.-én; az I. díjat a K. E. A. C. versenyén 1909. nov. 6.-án; a II. díjat súlydobásban a K. A. S. versenyén 1910. máj. 5-én; az I. díjat súlydobásban ($11{\cdot}82^1/_2$ m., ifjúsági rekord) a K. A. C. atlétikai versenyén 1910. máj. 29.-én. Hirsch Elemér VII. o. t. bronz érmet nyert a mezei futóversenyben (cross country), melyet a K. A. C. 1910. máj. 20.-án rendezett.

Ez évben nagy szenvedéllyel hódoltak tanulóink a labdajátéknak, különösen a footballnak és a kótyának. Minden osztálynak van több football-csapata, melyek az egész éven át más osztályok csapataival mérkőztek. Így keletkezett önönmagától az úgynevezett osztálybajnokság, mely kitüntetésért erős küzdelem folyt a IV., V., VI. és VII. osztály első footballcsapatai között. Először mérkőzött a VI. o. a hetedikkel. Győzött a VII. o. Aztán szembe került a IV. o. az ötödikkel. Győzött az V. o. A döntőbe ment az V. és VII. o. Heves, kitartó küzdelem után győzött a VII. o., mely így az idei osztálybajnokság tulajdonosává lett.

b) **Egyesek adományából**;

1. *Báró Petrichevich-Horváth Kálmán* főgondnok úr — most

harmincegyedikszer — 100 K-t adományozott azzal a rendelkezéssel, hogy ez összegből 20—20 K-t kapjon két-két tiszta jeles előmenetelű VII. és VI., 10—10 K-t pedig két V. o. t. E jutalmakat nyerik: Engel Rezső és Székely László VI. o. t. A többi bennmarad, mert az V. és VII. o.-ban nincs tiszta jeles tanuló.

2. *Dr. Tompa János* egészségtantanár és iskolai orvos 30 K-t tűzött ki e pályatétel jutalmazására: A táplálkozás befolyása az egészségre. Beérkezett 3 pályamű, melyek közűl „Aki mer, az nyer" jeligés méltó a jutalomra. Szerzője Pataki Oszkár VII. o t. A jövő évre szintén 30 K-t tűz ki e tétel jutalmazására: Az alkohol hatása a szervezetre.

3. Egy magát megnevezni nem akaró *volt növendéke az intézetnek* 50 K-t adott egy szegénysorsu, jeles előmenetelű I—VI. o. székely ifjú megjutalmazására. Ez összeget nyeri Gyulai Ferenc II. o. t.

4. *Gmehling Hermann* bútorgyáros ur 20 K-t küldött egy II. o. szegénysorsu, jeles előmenetelű tanuló jutalmazására. Ez összeget nyeri Frankkiss István II. o. t.

5. *A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr* adományából jeles előmenetelükért 1—1 jutalomkönyvet nyernek: Tokay László II., Boros Jenő VI., Tóth István VIII. o. t.

6. *Dr. Borsai Aron budapesti orvos úr* adományából 30 K jutalmat nyer Nagy Ferenc VIII. o. t.

7. *Gál Jenő* felügyelő-gondnok úr 20 K-t adott egy jeles előmenetelű unit. tanuló jutalmazására. Ez összeget nyeri Gál Ernő IV. o. t.

8. Dr. *Ferencz József* ügyvéd úr 20 K-t adott egy jeles előmenetelű unit. tanuló jutalmazására. Ez összeget nyeri Boros Sándor V. o. t.

9. Dr. *Nyiredy Géza* 2 jutalomkönyvet ad Lőw Rezső V. o. t.-nak kiválóan szép bogárgyűjteményeért.

10. Dr. *Gelei József* szitakötők gyűjtésére kitűzött 10 K pályadíját Máté László V. o. t. nyeri szorgalma és szép gyűjteménye jutalmáúl. E jutalmat a jövő évre szintén kitűzi. Szitakötők tavasz végétől késő őszig gyűjthetők. Az állatokat lepke módjára kell kikészíteni. Lejárat 1911 szept. 5. A gyűjtemény a természetrajzi szertár tulajdona lesz. Bármely osztálybeli tanuló pályázhat.

11. Szép gyűjteményükért dicséretben részesülnek Lakatos Imre, Erdődi Ernő, Horváth József, Fodor Dezső, Májai Ferenc Hadházy Sándor és Mikó Miklós V. o. tanulók.

12. *Kegyes István* nagyszalontai áll. főgimn. tanár 1—1 jutalomkönyvet adományoz Gálfi Jenő I. és Tanka Gyula V. osztály tanulóknak.

A különböző segélyezések összege.

I. Papnövendékeknek:

Legatióból	1830.—
Egyetemi tandíjakban kifizettetett	330.—
Konviktusi ösztöníjakban	1610.—
Murányi Farkas Sándor alapból palástdíj	100.—
Alsóosztályúak felügyeleteért	1030.—
Jutalmak a Paget-alapból	300.—
Szünidei konviktusi díj elengedtetett 3 papnövendéknek	36.—
Önképzőköri pályadíjak	130.—
Összesen	6366.—

Egy tanulóra esett átlag (12) 530 K.

II. Gimnáziumi tanulóknak:

Legatióból	362.—
Alsó osztályúak felügyeleteért	3052.—
Konviktusi ösztöndíjakban 100 tanulónak	14172.—
Szünidei konviktusi díj elengedtetett 28 tan. . . .	361.—
Erdélyi kincstári ösztöndíjban 4 tanuló	480.—
Segélyezés ruhában	98.—
Kirándulási alapból 6 tanulónak	134.—
Könyvtári díj 12 tanulónak elengedtetett	48.—
Kórházi és gyógyszertári díjakban 23 tanulónak . .	120.46
Iskolai díjakban elengedtetett 115 tanulónak . . .	5992.60
Iskolai díjhátralékokban leiratott 1 „	162.20
Jutalom alapítványokból kiosztatott	832.80
Jutalom egyesek adományából	220.—
Önképzőköri pályadíjak	120.—
Összesen	26155.06

III. Elemi iskolai tanulóknak:

Konviktusi ösztöndij	200.—
Jutalom-könyvekre és adományokból	22.20
Szentiványi Jenő alapból 21 tanulónak irószerekre és könyvekre	25.—
Összesen	247·20

Az I—III. pontok alatt felsorolt segélyezések föösszege 32768.26

———

VII. FEJEZET.

Elemi iskola.

Az iskolai év főbb mozzanatai.

Az elemi iskola növendékei szeptember 2—5. napjain iratkoztak be. A tanitás 6-án kezdődött meg s junius 18-ig tartott, amikor a záróvizsgát tartottuk. *A tanítás* szünetelt: Október 6-án, október 16-tól 25-ig (szüreti szünet), november 20-án (tanitói gyűlés), december 22-től január 6-ig (karácsonyi szünet), január 26-tól február 14 ig (járvány miatt), március 15-én, március 23-tól 31 ig (húsvéti szünet), május 5-én (áld. csüt.), május 11-től 19-ig (pünkösti szünet).

A tanitói karban változás nem történt. Tanvezető ez évben is dr. Boros György theologiai dékán és az igazgató dr. Gál Kelemen volt.

Tanulmányi ügyek. A tanulók előmeneteléről az érdemsorozat nyújt felvilágosítást.

A tanítás az új állami tanítási terv szerint folyt.

A 1—2. oszt. tanítója Nagy József, a 3—4. osztályé Régeni Áron volt.

A növendékek szülcit karácsonykor és husvétkor értesítettük a szorgalom, magaviselet és az egyes tantárgyakban tett előmenetelükről.

Évközben több alkalommal voltak a növendékek a tanítók vezetése alatt a városban és a város kör-yékén tanulmányi kiránduláson.

Fegyelmi állapot. A növendékek erkölcsi magaviselete kifogástalan volt.

Egészségi állapot. Kisebbfokú megbetegedések leszámításával az egészségi állapot jó volt.

Iskolai ünnepek. Mint minden évben, úgy az idén is megtartottuk az okt. 6-iki gyászünnepet, március 15-ikét. A növendékek szavaltak, énekeltek s Régeni Áron tanító megfelelő beszédet mondott.

A Sepsiszentiványi Sszentiványi Jenő-féle alapítvány kamataiból tanszereket kaptak: Szabó János, Szabó Sándor, Árkosi József, Pap István, Fekete Sándor, Kovács György 1. oszt., Antónya Sándor, Kádár Ferenc, Szabó Viktor, Ullmann Lajos, Tiboldi András, Varga Sándor 2. oszt., Dombi József, Biró Balázs, Fülöp Ferenc, Tóth Mihály 3. oszt., Bodor János, Erdődi Sándor, Kovács Zoltán, Radó Lajos, Székely Kocsárd 4. oszt. tanulók 25 K értékben.

A tanítási terv táblázatos áttekintése.

	Tantárgyak	1. osztály	2. osztály	3. osztály	4. osztály	Együtt
1	Hit- és erkölcstan	2	2	2	2	8
2	Magyar nyelvtan	—	2	2	2	6
3	Olvasás-írás	6	4	5	5	20
4	Számtan	5	5	5	5	20
5	Beszéd- és értelem gyak. . .	2	2	—	—	4
6	Földrajz	—	—	2	2	4
7	Fogalmazás	—	—	1	1	2
8	Rajz	2	2	2	2	8
9	Ütenyírás	1	1	1	1	4
10	Kézimunka	1	1	2	2	6
11	Ének	1	1	1	1	4
12	Testgyakorlás	2	2	2	2	8
	Összesen . .	22	22	25	25	94

Első osztály.

Osztálytanító: *Nagy József.*

	A tanuló neve és vallása	Hit- és erkölcst.	Olvasás	Besz. ért. gyak.	Számtan	Irás	Rajz	Kézimunka	Ének	Testgyakorlás	Magaviselet	Szorgalom	Általános oszt.
	Árkosi József	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2
	Béres István g. kath.	2	1	1	1	1	—	2	2	2	1	1	1
	Biró Ernő izr.	2	1	2	2	2	2	2	3	1	1	2	1
	Csernó Sándor ref.	2	4	2	4	3	3	2	1	2	1	2	3
5	Dóczi Miklós ref.	2	2	3	3	2	3	2	3	2	1	2	2
	Farkas László izr.	1	1	2	2	1	2	3	2	2	1	1	2
	Ferenczy Géza r. kath.	3	2	1	1	2	2	2	2	1	1	2	2
	Gál Gyula	1	1	2	2	1	1	1	2	1	1	1	1
	Havas Sándor izr.	3	1	2	3	1	2	3	1	2	1	2	2
10	Inkei László izr.	3	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2
	Kende Elemér izr.	3	2	3	3	3	3	3	3	3	1	2	3
	Kovács György	2	2	1	3	1	1	2	3	1	1	2	2
	Müller Sándor r. kath.	2	1	1	2	1	1	2	2	2	1	1	1
	Pap István r. kath.	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1	3	3
15	Sillai Tibor ref.	2	2	2	3	2	2	2	2	1	1	2	2
	Szabó János r. kath.	3	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	2
	Szabó Sándor	2	1	2	2	1	2	2	3	2	1	2	2
	Szigethi Cs. Imre	2	2	2	3	2	2	2	1	1	1	2	2
	Udvari András ref.	2	1	3	3	2	3	2	3	2	1	2	2
	Kilépett:												
	Fekete Sándor												

Második osztály.

Osztályfő: *Nagy József.*

	A tanuló neve és vallása	Hit- és erkölcst.	Magyar nyelv	Olvasás	Besz. ért. gyak.	Számtan	Irás	Rajz	Kézimunka	Ének	Testgyakorlás	Magaviselet	Szorgalom	Általános oszt.
	Antónya Sándor	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1	1	2
	Biró Géza izr.	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	1	2	2
	Govrik Gerő r. kath.	1	2	2	2	2	2	2	3	2	2	1	2	2
	Grünvald Ernő izr.	2	2	1	2	1	2	2	3	3	2	1	1	2
5	Heller Sándor izr.	1	2	1	1	1	1	2	2	3	2	1	1	2
	Havas László izr.	3	3	3	3	4	2	3	3	1	2	1	2	3
	Juhász József ref.	1	2	2	1	2	2	2	1	3	1	1	1	2
	Kádár Ferenc	1	2	2	1	2	1	2	1	2	1	1	1	2
	Kende István izr.	2	3	2	3	3	2	3	3	2	2	1	2	2
10	Lusztig Kálmán izr.	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2	1	2	3
	Marosi György r. kath.	2	2	3	1	2	3	2	2	1	1	1	2	2
	Petrán Géza r. kath.	4	3	4	3	4	4	4	2	3	2	1	3	3
	Pintye Rezső r. kath.	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	1	2	3
	Rosenthál Árthur izr.	3	2	2	2	2	2	3	3	3	2	1	2	2
15	Seiler Imre	2	3	3	3	3	2	3	3	2	3	1	2	3
	Schmidt Béla r. kath.	1	3	3	3	3	2	2	2	3	1	1	2	2
	Szabó Viktor	1	2	1	2	2	1	1	2	2	1	1	2	2
	Szathmáry Győző	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Tiboldi András	2	2	2	1	2	2	2	1	2	1	1	2	2
20	Tutsek Gusztáv r. kath.	1	2	3	1	2	3	2	2	1	1	1	2	2
	Ullmann Lajos	2	3	4	2	3	3	2	2	2	2	1	2	3
	Ürmösi Jenő	1	2	1	2	2	1	2	2	1	2	1	1	2
	Varga Sándor	2	2	3	2	2	2	1	1	3	1	1	2	2

Harmadik osztály.

Osztálytanító: *Régeni Áron.*

	A tanuló neve és vallása	Vallás	Magyar nyelv	Olvasás	Földrajz	Számtan	Fogalmazás	Ének	Írás	Rajz	Kézi munka	Testgyakorlás	Ált. osztályzat	Szorgalom	
	Baconi Géza r. kath.	2	1	1	1	2	1	2	1	2	1	1	2	1	
	Balázs Ferenc	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Barla Ernő	1	2	1	2	3	2	1	1	1	1	1	2	1	
	Batiz Dénes ref.	1	1	2	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	
5	Dombi József	3	3	2	4	4	3	3	3	1	2	1	3	3	
	Farkas Tibor izr.	1	1	1	1	2	2	2	1	2	2	1	2	1	
	Fülöp Ferenc	4	3	3	5	5	5	2	4	4	3	2	5	4	o. i. u.
	Gálosi Lajos izr.	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	
	Gréf Ferenc	1	1	2	2	1	2	1	1	2	1	1	2	1	
10	Grobois András r. kath.	3	2	2	3	3	2	3	1	1	2	1	2	2	
	Hajnal Ernő izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	3	2	
	Horváth Balázs ref.	3	3	4	4	3	3	3	2	1	1	2	3	3	
	Kenyeres Balázs r. kath.	1	1	1	1	2	2	1	3	3	2	2	2	2	
	Konrád József r. kath.	1	1	2	1	2	2	1	1	2	1	1	2	1	
15	Mayer László izr.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1	1	1	
	Miklós Árpád	2	2	3	3	2	2	1	1	1	1	2	2	2	
	Régeni Ferenc ref.	2	3	3	3	2	4	2	3	2	2	1	3	3	
	Szigethi Sándor	4	3	2	4	3	2	1	3	2	2	1	3	3	
	Tóth Mihály	2	2	1	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	
20	Urshitz Árthur	1	2	2	2	2	2	3	2	2	2	3	2	2	
	Ürmösi Gábor	1	1	1	1	1	2	3	3	2	2	2	1	1	
	Vácy Miklós ref.	1	1	1	1	3	1	3	2	3	2	2	2	1	
	Zsigmond Sándor	3	3	3	3	3	3	1	1	3	1	2	3	2	
	Kimaradt:														
	Biró Balázs														

Negyedik osztály.

Osztálytanító: *Régeni Áron.*

	A tanuló neve és vallása	Vallás	Magyar nyelv	Olvasás	Földrajz	Számtan	Fogalmazás	Ének	Irás	Rajz	Kézimunka	Testgyakorlás	Ált. osztályzat	Szorgalom	
	Albisi József ref.	1	2	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	
	Bodor János	1	3	3	2	4	2	1	1	1	1	1	3	2	
	Csernó Béla ref.	2	3	3	3	3	3	1	1	1	1	1	3	2	
	Erdődi Sándor	2	3	3	3	3	2	1	1	1	1	1	3	2	
5	Erdős László izr.	4	2	1	2	3	3	3	3	4	1	3	3	2	
	Frankkis Jenő	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Gál Miklós	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Grósz Jenő izr.	2	2	2	3	4	2	2	3	3	2	1	3	3	
	Hermann Sándor izr.	1	3	2	2	1	3	3	2	3	2	2	2	2	
10	Hevesi Gyula izr.	4	3	2	3	4	3	3	3	3	2	1	3	2	
	Jakabházi Zsigmond	1	2	2	2	3	3	1	3	3	2	1	2	2	
	Kopp István	1	1	1	1	1	1	3	2	2	1	1	2	1	
	Kovács Zoltán	2	3	5	4	3	4	1	2	2	2	3	5	3	j. v. u.
	Petrán István r. kath.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	2	
15	Petrik Kornél g. kath.	2	2	2	3	2	2	1	2	3	1	2	2	1	
	Radó Lajos	3	3	3	4	3	4	3	3	4	2	2	3	3	
	Richter Béla r. kath.	1	2	3	2	1	1	1	2	1	2	1	2	2	
	Seiler Zoltán izr.	2	2	1	2	1	3	1	2	2	2	1	2	1	
	Somlyai Tivadar r. kath.	4	3	4	4	3	2	3	2	3	1	1	3	3	
20	Székely Kocsárd	2	3	1	2	3	2	1	2	3	2	1	2	2	
	Schefter Pál izr.	4	2	3	3	3	3	2	2	3	2	1	3	2	
	Tauber Elek izr.	1	1	1	2	1	1	2	2	2	2	1	2	1	
	Zsigmond Dezső	2	2	3	3	3	2	2	1	1	1	2	2	2	

Jutalmat nyertek.

Az 1. osztályból: Béres István (Gulliver); Ferenczy Géza (Gulliver); Gál Gyula (Benedek E.: Csodavilág); Müller Sándor (Grimm legszebb meséi).

A 2. osztályból: Antónya Sándor (Benedek E.: Állatmesék); Grünwald Ernő (Benedek E.: Csodamesék); Heller Sándor (Benedek E.: Világszépmesék); Juhász József (Benedek E.: Kalandosmesék); Kádár Ferenc (Benedek E.: Tündérmesék); Szathmári Győző (Benedek E.: Vidám mesék).

A 3. osztályból: Baczoni Géza (Benedek E.: Katonamesék); Balázs Ferenc (Bródy S.: Egri diákok); Batiz Dénes (Hoffmann Frigyes és Náci); Kenyeres Balázs (Rákosi Jenő: Kis Kelemen története); Mayer László (Muray K.: A király előtt); Ürmössy Gábor (Lamperth G.: A nagy dárdás, meg a kis dárdás); Vácy Miklós (Bácskay E.: A világpusztító).

A 4. osztályból: Albisy József (Hoffmann: A valódi boldogság); Frankkis Jenő (Sas E.: Fölkelő nap hősei); Gál Miklós (Gausz V.: A burok földjén); Jakabházi Zsigmond (Benedek E.: Kalandos mesék); Kopp István (Hoffmann: Renéé); Tauber Elek (Hoffmann: A nevelőnő).

Dicséretet érdemeltek.

Az 1. osztályból: Árkosi József, Farkas László, Inkei László, Szabó János.

A 2. osztályból: Biró Géza, Govrik Gerő, Szabó Viktor, Tiboldi András, Tutsek Gusztáv, Ürmössi Jenő.

A 3. osztályból: Barla Ernő, Farkas Tibor, Gräf Ferenc, Konrád József, Miklós Árpád.

A 4. osztályból: Petrik Kornél, Richter Béla, Seiler Zoltán.

A tanulók statisztikája.

1. A tanulók száma az iskolai év végén: 88.

2. A tanulók száma az iskolai év végén a szülők lakhelye szerint:

a) helybeli 84 ;

b) Szentmihálytelkéről (Torda Aranyos m.) 1; Kosnáról (Beszterce-Naszód m.) 1; Dobráról (Hunyad m.) 1; Lőcsről (Baranya m.) 1.

3. A tanévvégi létszám osztályok szerint: 1. oszt. 19 ; 2. oszt. 23 ; 3. oszt. 23 ; 4. oszt. 23. Összesen 88.

4. A tanévvégi létszám vallás szerint, osztályonként részletezve: 1. oszt. unitárius 5 ; r. kath. 4 ; g. kath. 1 ; ref. 4 ; izr. 5. Összesen 19. 2. oszt. unitárius 8 ; r. kath. 6 ; ref. 1 ; izr. 8. Összesen 23. 3. oszt. unitárius 11 ; r. kath. 4 ; ref. 4 ; izr. 4. Összesen 23. 4. oszt. unitárius 10; r. kath. 3; ref. 2 ; izr. 7; g. kath. 1; összesen 23.

5. A tanulók anyanyelve szerint: magyar 87 ; román 1. Összesen 88.

6. Az iskolába beirt nyilvános tanulók számának alakulása az év folyamán:

a) Nyilvános tanulónak beíratkozott: 90 tanuló.

b) Kimaradt 2 tanuló.

c) Év végéig ebbe az iskolába járt: 88 tanuló.

7. Iskolai mulasztások: 4446 igazolt óra.

Az 1910—11. tanévben használandó kézikönyvek jegyzéke.

1. osztály.

1. *Dr. Boros Gy.*: Jó gyermek könyve I. rész . . . . 40 fill.
2. *Czukrász Róza:* ABC. . . . . 40 „

2. osztály.

1. *Dr. Boros Gy.*: Jó gyermek könyve II. rész . . . . 40 fill
2. *Benedek—Földes—Száva:* Magyar olvasókönyv II. o. . 70 „
3. *Almásy:* Magyar nyelvgyakorlatok példatára II. o. . . 36 „
4. *Sziklás—Walther:* Számtan II. oszt. . . . . 40 „

3. osztály.

1. *Tarcsafalvi A.*: Bibliai történetek . . . . 80 fill.
2. *Benedek—Földes—Száva*: Magyar olvasókönyv III. o. 84 „

3. *Álmásy:* Magyar nyelvgyakorlatok példatára III. o. . 48 fill.
4. *Sziklás—Walther*: Számtan III. o. . . . . 40 „
5. *Gombos Antal:* Kolozsvár sz. kir. város és Kolozsvármegye . . . . 50 „

4. osztály.

1. *Tarcsafalvi A.*: Bibliai történetek . . . . 80 fill.
2. *Benedek—Földes—Száva*: Magyar olvasókönyv IV. o. 96 „
3. *Almásy*: Magyar nyelvgyakorlatok példatára . . . . . 48 „
4. *Sziklás—Walther*: Számtan IV. oszt. . . . . 50 „
5. *Asztalos—Mártonffy*: Földrajz IV. oszt. . . . . . . 60 „

Megjegyzés. Minden tankönyvnek a legújabb kiadását kell megszerezni.

VIII. FEJEZET.

A jövő iskolai évre vonatkozó értesítés.

1. **Beiratás ideje.** A jövő 1910—11. tanévre a tanulók fölvétele szeptember hó 1—4. napjain d. e. 8—12, d. u. 3—5 óráig fog eszközöltetni. 5-én túl csak azon esetben vétetnek fel a jelentkezők, ha késedelmüket hitelesen tudják igazolni; 10-én túl csak az igazgatóság adhat engedélyt a felvételre. A tanév ünnepélyes megnyitása szeptember hó 5-én d. e. 10 órakor lesz, az előadások szept. hó 5-én d. e. 11 órakor veszik kezdetüket. A konviktusi élelmezés 5-én fog kezdődni.

2. **Vizsgálatok.** A javító-, pótló- és felvételi vizsgálatok aug. hó 30. és 31. napjain tartatnak meg. Javító- és pótlóvizsgálat engedélyezéseért az igazgatósághoz oly tanuló folyamodhatik, aki csak egy tárgyból kapott elégtelen jegyet. Az, aki egy tárgyból elégtelen, magaviselete kevésbé szabályszerű vagy rossz, továbbá, aki két tárgyból elégtelen, vizsgálati engedélyért a mélt. és főtiszt. Egyh. Képv. Tanácshoz folyamodhatik. A folyamodványokat mindkét esetben *legkésőbb julius hó 20-ig* az igazgatósághoz kell benyújtani. *Aki folyamodványát a kitűzött időig be nem adja, javító-vizsgálatra nem bocsáttatik.*

A szeptemberben tartandó *javító*, illetőleg betegség miatti mulasztás esetén *pótló érettségi vizsgálatra* augusztus hó 30-ig kötelesek az illetők jelentkezni, illetőleg az előző évben kapott érettségi bizonyítványukat beadni.

3. **Felvétel.** Az elemi iskola 1. osztályába oly tanulók vétetnek fel, kik 6-ik életévöket már betöltötték. A gimnázium I. osztályába oly tanulók vétetnek fel, kik 9-ik életévöket már betöltötték s az elemi iskola 4. osztályát kielégítő eredménnyel végezték. Beiratáskor be kell adni *az előző évi iskolai bizonyítványon kívül a*

születési és himlőoltási, 12 évnél idősebb tanulóknál az újraoltási bizonyítványt. A fölvételre való jelentkezés alkalmával minden tanuló köteles az iskolai díjakat felerészben befizetni. Aki a megelőző időből bármely címen hátralékban van, az a hátralek kifizetése előtt nem fog fölvétetni.

A gimnázium V. osztályába lépő tanulónak szülője vagy gyámja a beiratásnál köteles kijelenteni, hogy fia, vagy gyámoltja a görög nyelvet tanúlja-e, vagy a pótló tantárgyakat.

A fölvételre minden tanuló atyja, anyja vagy gyámja kiséretében tartozik jelentkezni. Vidéki szülők vagy gyámok beiratáskor kötelesek bejelenteni hogy fiokat, illetőleg gyámoltjukat hol és kinél fogják elhelyezni, kire fogják a házi felügyeletet és nevelés gondjait bízni. Az igazgatónak jogában áll a kifogás alá eső állás megváltoztatását követelni. *Vidéki tanuló orvosi, ennek hiányában hatósági bizonyítvánnyal köteles igazólni, hogy sem családjában, sem községében fertőző betegség nincsen.*

A felvételre a tanulók előbb az igazgatónál, azután az illető osztályfőnöknél jelentkeznek, aki a beiratáshoz tartozó egyéb teendőket végzi.

4 **Internátus.** Azon tanulók, kik az iskolában bennlakást óhajtanak nyerni, kötelesek ezen óhajukat *legkésőbb julius 20-ig* az igazgatónak bejelenteni. *Aki ezt elmulasztja, fölvételre csak abban az esetben számíthat, ha a jelentkezettek elhelyezése után marad fönn hely.* A bennlakó tanulók, szalmazsák és ágytakaró kivételével, melyet az intézet ad, kötelesek a legszükségesebb ágy- és fehérneműt magukkal hozni, t. i. legalább 2 rend ágyneműt, 6 inget, 6 lábravalót, 2 hálóinget, 6 zsebkendőt, 6 pár harisnyát, 3 törűlközőt, továbbá téli és nyári ünneplő és viselő felsőruhákat.

Az internátus 200 tanulóra van berendezve. A tanulóknak külön dolgozó-, háló-, étkező és fürdőhelyiségek állanak rendelkezésükre. A felügyeletet az igazgató és négy internátusi felügyelő teljesíti. A fennjáró betegek részére betegszoba, s emellett fürdőszoba van. *A dohányzás az intézet összes helyiségeiben a legszigorúbban tiltva van,* kivéve a VII. és VIII. o. tanulókat és a papnövendékeket, kiknek az olvasóteremben, melyet a napirendben megszabott időben tanulmányaik bővítése céljából használhatnak, továbbá az udvaron, meg van engedve.

5. Kimutatás az elemi iskolai és főgimn. tanulóktól fizetendő díjakról.

a) ***Künnlakó elemi iskolai tanuló semmiféle díjat nem fizet.***

Unit. bennlakó új tanuló fizet 28 K-t (szeptemberben fizetendő 16 K, febr. 1-én 12 K), *régi* 26·40 K-t (szeptemberben fizetendő 14·40 K, febr. 1-én 12 K); *nem unitárius új bennlakó* 38 K-t (ebből szeptemberben 21 K, febr. 1-én 17 K), *régi* 36·40 K-t (ebből szeptemberben fizetendő 19·40 K, febr. 1-én 17 K.)

b) ***Főgimnáziumban.***

Fizető		Új	Szeptemberben fizetendő	Február 1-én fizetendő	Régi	Szeptemberben fizetendő	Február 1-én fizetendő
Unitárius bennlakó	I—V. o.	103·—	58·50	44·50	99·40	53·90	45·50
	VI—VIII. o.	106·—	60·—	46·—	102·40	55·40	47·—
„ künnlakó	I—V. o.	77·—	44·50	32·50	73·40	40·90	32·50
	VI—VIII. o.	80·—	46·—	34·—	76·40	42·40	34·—
Nem unit. bennlakó	I—V. o.	145·—	80·50	64·50	139·40	73·90	65·50
	VI—VIII. o.	148·—	81·—	67·—	142·40	75·40	67·—
„ künnlakó	I—V. o.	99·—	57·50	41·50	93·40	50·90	42·50
	VI—VIII. o.	102·—	59·—	43·—	96·40	52·40	44·—

Szegénysorsú unitárius vallású tanulók a díjak részben való elengedését kellően felszerelt folyamodvánnyal kérelmezhetik a beiratáskor. *Azonban a díjak fele részét ők is kötelesek előre befizetni. Aki folyamodványát ekkor be nem adja, az a díjak elengedésében nem részesülhet.* Ösztöndíjakért a kellően felszerelt folyamodványok szintén beiratáskor nyújtandók be.

6. **Konviktus.** *Bennlakó tanuló a konviktusnak kötelezett tagja. Ez alól fölmentést csak hitelesen megokolt esetben adhat az igazgatóság írásbeli folyamodásra.*

A konviktusba való felvételért a folyamodványt julius hó 20-ig az igazgatóhoz kell benyújtani. *A jövő évre több kedvezményes hely üresedett meg.* Az egész díjas helyért folyamodók iskolai bizonyítványukat, az egész vagy részkedvezményért folya-

modók pedig *iskolai és szegénységi bizonyítványt, családi kimutatást és szülőik hatóságilag hitelesített adókönyvi kivonatát csatolják. Minden folyamodó köteles a következő szülői nyilatkozatot mellékelni:*

Szülői nyilatkozat.

Alulirott midőn elismerem, hogy..nevű fiam (gyámfiam) az én tudtommal és beleegyezésemmel lép az 19 ......tanévre a kolozsvári unitárius kollégium konviktusába, kijelentem, hogy ez intézmény szervezetét és szabályait ismerem és annak díjait a szabályzatban meghatározott időpontokban megfizetem.

(Lakóhely és kelet.)

A szülő vagy gyám aláírása.

(Tanuk.)

Az élelmezés díja a jövő isk. évtől kezdve unitárius vallású elemi, gimnáziumi, papnevelő intézeti és egyetemi tanulónak 240 K, más vallásúaknak 300 K. Teríték-díj valláskülönbség nélkül 10 kor. A díj öt egyeolő részletben előre fizetendő: az 1. részlet a beiratáskor, a 2. nov. 1—5., a 3. jan. 1—5.. a 4. márc. 1—5. és az 5. máj 1—5. napjain. Ezen kivül *a teríték-díj, amely alól fölmentésnek helye nincs, a beiratáskor egy összegben.* Aki díjának esedékes részét ki nem fizette, vagy arra fontosabb okok esetén a konv. gondnoktól haladékot nem kapott, az élelmezésben részt nem vehet. Nem fizetés esetén a gondnok a szülőt értesíti az esedékes díjról és 14 nap elteltével az illető tagot a konviktusban való étkezéstől eltilthatja.

A díjak a szabályszerű iskolai szünetekre nem terjednek ki. A szüneti élelmezés díja naponként 80 fillér. Az élelmezés reggeliből, ebédből és vacsorából áll. Szegénysorsú, jó előmenetelű és jó magaviseletű tanulók kérésükre a konviktusban a rendelkezésre álló alapítványok terhére egész, háromnegyed, fél vagy egynegyed kedvezményben részesülhetnek. Az olyan tanulókat, akik félkedvezményt nyernek és ennek kigészítéseül fizetendő összeg megfizetésére teljesen képtelenek, írásbeli folyamodásra az igazgatóság beveheti a konviktusba olyformán, hogy e kedvezményükért ebédet

kapjanak s ha reggelire egy-egy cipót kivánnának, ezt havonkénti részletekben is fizethető évi 20 koronáért megkaphassák. Hasonlóan az $^1/_4$ kedvezményben részesülők is évi 60, illetve 80 K ráfizetéssel a fentebbi feltételek mellett részesülhetnek e kedvezményben.

A meghatározott rendeltetéssel biró konviktusi alapítványok a következők:

1. Az *Árkosi Benkő Mihály*-alapra pályázhatnak a le- vagy felmenő ágú rokonok, másodsorban a nagyajtai Incze-családból származó, harmadsorban árkosi, közép- és nagyajtai szegény, jó igyekezetű, unitárius vallású tanulók.

2. *Id. Daniel Gábor* főgondnok úr alapítványára udvarhelymegyei szegény unitárius vallású tanulók.

3. *Józan Miklós budapesti lelkész* alapítványára igyekvő és jó magaviseletű, tordaaranyosmegyei unitárius vallású tanulók.

4. *A bölöni egyházközség alapítványára* bölöni illetőségű gimn. vagy papnevelőintézeti szegény és jó igyekezetű tanulók.

5. *Ferencz József és neje Gyergyai Anna* alapítványra papnövendékek és gimn. tanulók különbség nélkül.

6. *Báró Petrichevich-Horváth Kálmán* főgondnok úr alapitványára szegénysorsú, unitárius vallású tanulók.

7. *Koncz Judit alapítványra* a Koncz-családból származó vagy a Koncz-családdal rokon családokból származó erdélyi származású unitárius vallású ifjak.

8. *Téglás Mihály alapítványra* sepsikőröspataki születésű, szegénysorsú, jó igyekezetű, unitárius szülőktől származott és unitárius vallásban nevelt tanulók.

9. *Derzsi János alapítványra* unitárius szülőktől származott, ép és egészséges szervezetű, szegény és kifogástalan magaviseletü, jó előmenetelű tanulók.

10. *Sepsikőröspataki Bedő Dániel alapitványra* a sepsikőröspataki Bedő- és Költő-családból apai és anyai egyenes ágon leszármazó, szegény, jó erkölcsű, szorgalmas, legalább közepes tehetségű tanulók; ha ilyenek nem jelentkeznek, más székely unitárius tanulók.

11. *Gyulay László alapítványra* Tóth Károlyné és ó-tordai Gyulay Árpád egyenesen leszármazó fiúgyermekei harmad-, illetőleg másodízig.

12. *Derzsi Károly alapítvány* kamatait első sorban Derzsi Domokos és Gábor fiúgyermekei és azok leszármazói élvezhetik.

13. *Amboris Rozália* alapítvány, melynek kamatai szegénysorsú, jó igyekezetű, székely unit. tanulóknak adandók konv. segélyűl.

14. *Tóth Józsefné szül. Serester Anna* alapítványból (300 K) „jó viseletű, szorgalmas, székely, első sorban kökösi illetőségű tanulók“ segélyezendők konv. kedvezményképen.

15. A *tordai megszünt unit. gimn.* vagyonából a jövő évtől kezdve 7000 K adatik ki a Torda-Aranyoskörből származó, szegénysorsú, jó igyekezetű és viseletű unit. tanulóknak konviktusi és tandíjsegélyűl.

A kedvezményt a tanuló évközben is elveszítheti, ha elégtelen osztályzatot kap vagy kevésbé szabályszerű magaviseletet tanusít.

Aki folyamodványát a kellő időben be nem nyújtja, az kedvezményre egyáltalában nem számíthat; felvételre is csak abban az esetben, ha a létszám megengedi.

Kellően föl nem szerelt folyamodványokat nem veszünk tekintetbe.

Kérjük a szülőket, hogy az iskolai és konviktusi díjakat ne a tanulók, hanem egyenesen az igazgatóság vagy a konviktusi gondnok címére küldjék.

Tanulmányi kirándulás.

Tudatom az ifjúsággal és a t. szülőkkel, hogy a jövő isk. év elején szept. hó 4—10-ig a Magas Tátrába tanulmányi kirándulást tervezünk. Részvételi díj 50 K. A jelentkezés határideje aug. hó 5-e, mely időre a díjnak legalább fele része is beküldendő. Ez ügyben minden megkeresés, tudakozódás Kovács Kálmán tanárhoz intézendő, aki a kirándulás előkészítésével meg van bízva.

IX. FEJEZET.

Az 1910—11. isk. évben használandó kézi könyvek jegyzéke.

I. gimn. osztály.

	Korona
Iszlay, Egyházi énekek	1·60
Császár—Vácy, Magyar olvasókönyv I.	2·—
Csengeri, Latin nyelvtan, I., 2 ik kiadás	1·40
Geréb—Morvay, Kis latin nyelvkönyv	2·
Suták, Számtan, 6-ik kiadás	2·60
Halász, Magyar nyelvtan, I. 3-ik kiadás	·80
Horti, Rajzoló geometria, I., 4-ik kiadás	2·-
Csifó, Bibliai történetek. Ó-szövetség	·80
Nyiredy, Növénygyűjtő	1·—
Paszlavszky, Kis természetrajz, I.	2·20
Simonyi, Földrajz, I., 6-ik kiadás	1·60
Kogutowitz, Középiskolai földrajzi atlasz, I. 4-ik kiadás	2·—
Kézi nagyító	1·20

II. gimn. osztály.

Iszlai, Egyházi énekek	1·60
Császár—Vácy, Magyar olvasókönyv, II.	2·50
Csengeri, Latin nyelvtan, I. 2-ik kiadás	1·40
Geréb—Morvay, Kis latin nyelvkönyv	2·—
Suták, Számtan, 6-ik kiadás	2·60
Halász, Magyar nyelvtan, II., 2-ik kiadás	·90
Horti, Rajzoló geometria, II., 3-ik kiadás	2·
Csifó, Bibliai történetek. Új-szövetség	—·60
Nyiredy, Növénygyűjtő	1·60
Paszlavszky, Kis természetrajz, II.	2·60
Simonyi, Középiskolai földrajzi atlasz, II., 4-ik kiadás	2·20
Kézi nagyító	1·20

III. gimn. osztály.

	Korona
Iszlai, Egyházi énekek	1·60
Császár – Vácy, Magyar olvasó, III.	2·80
Bereczky, Bibliai ismertetés	1·20
Csengery, Latin nyelvtan, II.	1·80
Geréb—Morvay, Kis latin nyelvkönyv	2·—
Suták, Számtan, 6-ik kiadás	2·60
Halász, Rendszeres magyar nyelvtan	1·20
Miklós—Kaiblinger, Német nyelvkönyv, I. r.	1·80
Horti, Rajzoló geometria, III—IV., 4-ik kiadás	2·—
Schmidt, Fizikai és mathematikai földrajz, 11-ik kiadás	1·20
Szádeczky, Magyarország története, I.	2·20
Simonyi, Földrajz, III. r.	2·20

IV. gimn. osztály.

Iszlai, Egyházi énekek	1·60
Arany—Lehr, Toldi, II-ik kiadás	1·60
Geréb—Morvay, Kis latin nyelvkönyv	2·—
Csengeri, Latin nyelvtan, II.	1·80
Kempf—Csengeri—Cserép, Latin stilusgyakorlatok	1·40
Ferenc József, Unitárius káté, 6-ik kiadás	—·80
Miklós—Kaiblinger, Német nyelvkönyv, II. r.	1·80
Horti, Rajzoló geometria, III—IV., 4-ik kiadás	2·—
Négyessy, Stilisztika, 4-ik kiadás	2·50
Nyiredy, Növénygyűjtő	1·—
Paszlavszky, Növénytan kézikönyve	3·60
Suták, Algebra, I., 2. kiadás	2·40
Szádeczky, Magyarország története, II.	2·20
Szentimrei—Székely, Latin olvasó Caesar, Curtius és Ovidiusból	2·40
Kézi nagyító	1·20

V. gimn. osztály.

Iszlai, Egyházi énekek	1·60
Gergely—Kovács, Keresztény egyház története	1·80
Csengeri, Anthologia Latina	2·—
Miklós—Kaiblinger, Német nyelvkönyv, III. r.	3·20
Maywald, Görög nyelvtan, 4-ik kiadás	2·80
« Görög olvasókönyv, I., 3-ik kiadás	1·80
Lóky, Geometria	3·20
Riedl, Rhetorika, 5-ik kiadás	3·—
Paszlavszky, Állattan kézikönyve, 4-ik kiadás	4·—
Márki, Egyetemes történelem, I.	2·40

	Korona
Acsády, Történelmi iskolai atlasz, I. füz.	1·20
Suták, Algebra, I. 2. kiadás	2·40
Wagner—Horváth, Római régiségek, 4-ik kiadás	2·80
Cicero Orationes Selectae XIII. ed. Dávid, 2-ik kiadás	1·60
Kézi nagyító	1·20
Bogárgyűjtő	2·—

A görögöt pótló tanfolyam számára.

Gyomlay, Homeros Odysseiája magyarul	2·40
Toncs, Szemelvények magyar épikusokból	2·—
Boross, Stilisme	1·20
Geréb, Szemelvények Herodotos tört. műveiből	1·50
Kempf—Kemenes, Homeros Iliása (magyar fordításban)	3·20

VI. gimn. osztály.

Ferencz József, Unitárius kis tükör, 3-ik kiadás	1·60
Wagner—Horváth, Római régiségek	2·80
Hirn—Paulay, Német nyelvtan, V—VIII. o.	1·80
« « Német olvasó, V—VI. o.	2·40
Lutter, Szorszámok, 12-ik kiadás	2·40
Maywald, Görög nyelvtan, 4-ik kiadás	2·80
« Görög gyak. és olvasókönyv, II., 3. kiad.	2·50
Lóky, Geometria	3·20
Márki, Egyetemes történelem, II.	3·—
Acsády, Történelmi isk. atlasz, II. füz.	2·40
Riedl, Poetika, 4-ik kiadás	3·—
Shakespeare—Névy, Julius Caesar, harmadik kiadás	1·20
Suták, Algebra, II. 2. kiadás	1·80
Kalmár, Szemelvények Liviusból	3·20
Cserép, Szemelvények Vergilius Aeneiséből	2·—
Reichenhaller, Chemia és mineralogia	3·—
Kézi nagyító	1·20

A görögöt pótló tanfolyam számára.

Badics, Irodalmi olvasó, II., 2-ik kiadás	2·—
Csiky—Losonczy, *Sophokles* Elektra	1·20
Boros, Stilisme	1·20

VII. gimn. osztály.

	Korona
Marion—Péterfy, Az ember kötelességei és jogai	1·20
Wagner—Horváth, Római régiségek	2·80
Hirn—Paulay, Német olvasókönyv	2·40
Fehér—Szekeres, Kisérleti fizika, 10-ik kiadás	5·50
Lessing, Minna v. Barnhelm	0·70
Lutter, Szorszámok, 12-ik kiadás	2·40
Váczi, Irodalomtörténet, I.	4·80
Suták, Algebra, II. 2-ik kiadadás	1·80
Lóky, Geometria, II.	2·60
Cserép, Szemelvények Verg. Aeneiséből	2·00
Cicero, Orationes selectae XIII. ed. Dávid, 2-ik kiadás	1·60
Csengeri, Homeros Odysseiája, 4-ik kiadás	3·40
Dávid, Szemelvények Herodotosból, 3-ik kiadás	1·60
Hittrich, Sallustius	1·00
Dr. Márki, Egyetemes történelem III. r.	3·20
Acsády, Történelmi iskolai atlasz, III. r.	2·40
Fodor—Gerlóczy, Egészségtan	1·60
Simonyi Zs., Magyar nyelvészet	1·00

A görögöt pótló tanfolyam számára.

Badics, Magyar irodalmi olvasmányok III. kt.	3·00
Boross, Stilisme	1·20
Schill, Görög irodalomtörténet, 2-ik kiadás	2·80

VIII. gimn. osztály.

Ferencz József, Hittan	1·60
Wagner—Horváth, Római régiségek	3·20
Hirn—Paulay, Német irodalmi olvasókönyv, II. kt.	3·40
Fehér—Szekeres, Kisérleti fizika, 10-ik kiadás	5·50
Váczi, Magyar irodalom története	3·80
Varga, Magyarország története	3·40
Szitnyai, Lélektan és Logika 4-ik kiadás	2·80
Schiller, Wilhelm Tell	0·60
Suták, Algebra II, 2-ik kiadás	1·80
Lóky, Geometria, II.	2·60
Lutter, Szorszámok, 12-ik kiadás	2·40
Simonyi Zs., Magyar nyelvészet	1·00
Csengeri, Homeros Ilias	2·80
Horatii carmina ed. Wirth.	2·80

Platonis Apologia Socratis . . . . Korona
Tacitusból szemelvények ed. Gyomlay . . . . 0·70
Csengeri, Homerosi világ . . . . 2·40
. . . . 2·80

A görögöt pótló tanfolyam számára.

Gyomlay, Szemelvények Platonból . . . .
Boross, Stilisme . . . . 2·00
Zsámboki, A görög művészet kiválóbb alkotásai . . . . . 1·20
. . . . . 2·00

TARTALOM.